

ISSN 1339-3995 | VOLUME 12.2024 | No. 1
EV 219/23/EPP

UNIVERZITA
P. J. ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH
Právnická fakulta

STUDIA IURIDICA *Cassoviensia*

Editor-in-Chief:

assoc. prof. JUDr. Radomír Jakab, PhD.

Managing Editor:

Ing. Slavka Sedláková, PhD.

Editorial Committee:

assoc. prof. JUDr. Radomír Jakab, PhD.

JUDr. Anna Vartašová, PhD.

assoc. prof. JUDr. Diana Treščáková, PhD.

Mgr. Ľubica Gregová Širicová, PhD.

Editorial Board:

prof. JUDr. Miroslav Štrkolec, PhD. – Head of the Editorial Board

Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic

Dr. h.c., prof. JUDr. Vladimír Babčák, CSc.

Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic

assoc. prof. JUDr. Milena Barinková, CSc.

Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic

prof. JUDr. Alexander Brössl, CSc.

Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic

prof. JUDr. Jozef Čentěš, PhD.

Comenius University in Bratislava, Faculty of Law, Slovak Republic

prof. dr. sc. Dario Đerđa

University in Rijeka, Faculty of Law, Croatia

prof. JUDr. Gabriela Dobrovičová, CSc.

Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic

prof. JUDr. Aleš Gerloch, CSc.

Charles University in Prague, Faculty of Law, Czech Republic

prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Charles University in Prague, Faculty of Law, Czech Republic

prof. Dr. Nóra Jakab.

University in Miskolc, Faculty of Law, Hungary

prof. JUDr. Marie Karfíková, CSc.

Charles University in Prague, Faculty of Law, Czech Republic

prof. JUDr. Ján Klučka, CSc.

Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic

prof. Dr. Marijan Pavčnik

University of Ljubljana, Faculty of Law, Republic of Slovenia

Francesco de Santis, PhD.

University of Naples Federico II, Department of Law, Italian Republic

dr. hab. Elżbieta Feret, prof. UR

University of Rzeszów, Faculty of Law and Administration, Republic of Poland

prof. JUDr. Peter Vojčík, CSc.

Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic

Publisher:

Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law,
Šrobárova 2, 041 80 Košice, Slovak Republic, Org ID: 00397768

Address of the Editorial Office:

SIC Editorial Office, Kováčska 26, P. O. Box A-45, 040 75 Košice, Slovak Republic,
e-mail: redakcia_sic@upjs.sk

Journal is issued periodically twice a year. It is freely available at the web page
<http://sic.pravo.upjs.sk> (open access journal). All the submitted articles are peer-reviewed
in double-blind form by two reviewers anonymous to the author.

Vol. 12.2024, No. 1 / Publication date: 20.3.2024

© Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic
ISSN 1339-3995, EV 219/23/EP

OBSAH / TABLE OF CONTENTS

Obsah / Table of Contents.....	2
Jozef Andraško – Marek Kordík Úlohy a oprávnenia orgánov policajného zboru v ére automatizovaných vozidiel <i>Responsibilities and authorizations of the authorities of the police force in the era of automated vehicles.....</i>	4
Laura Bachňáková Rózenfeldová Súhlas v rozhodovacej činnosti Úradu na ochranu osobných údajov Slovenskej republiky <i>Consent in the decision-making practice of the Slovak DPA.....</i>	29
Veronika D'Evereux K „obvinění“ státu Izrael nevládními mezinárodními organizacemi ze zločinu apartheidu <i>The "Accusation" of the state of Israel of the crime of apartheid.....</i>	45
Simona Ferenčíková – Bronislava Vinerová Aplikačné problémy dvojkoľajného postihu extrémizmu v kontexte ochrany slobody prejavu a v kontexte subsidiarity trestnej represie <i>Application problems of double punishment of extremism in the context of the protection of freedom of speech and in the context of subsidiary criminal repression.....</i>	67
Dominik J. Gajewski – Adam Olczyk Zmeny poľského daňového zákona v reakcii na pandémie Covid-19 v porovnaní so zmenami legislatívy v Českej republike a na Slovensku <i>Changes in Polish tax law in response to the Covid-19 pandemic against the comparative legislative changes in the Czech republic and Slovakia.....</i>	87
Jakub Handrlica Vladimír Vochoč (1894-1985) odkaz československého právnika a diplomata <i>Vladimír Vochoč (1894-1985) the legacy of a Czechoslovak lawyer and diplomat.....</i>	99
Markéta Kajfoszová Uplatnění základních zásad v trestním řízení vedeném proti právnické osobě <i>Application of fundamental principles in criminal proceedings against a legal person.....</i>	110
Viktória Kol'veková Zmeny v civilnej exekúcii – donucovacie opatrenia <i>Changes in civil enforcement – coercive measures.....</i>	125

Miroslava Kušnířiková

Konkurencia spôsobov budovania skutkového základu v civilnom sporovom konaní pri pasivite žalovaného

Competition of methods for building a factual basis in civil dispute proceedings in the case of of the defendant's passivity..... 142

Dušan Lovich

Požiadavky na odôvodnenie príkazu na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky z pohľadu judikatúry najvyšších súdnych autorít slovenskej republiky a judikatúry Súdneho dvora EÚ

Requirements for justification of a wiretap order from the perspective of the jurisprudence of the highest judicial authorities of the Slovak republic and the Jurisprudence of the Court of Justice of the EU..... 158

Dominik Šoltys

Vybrané podoby spracovania témy sexu a sexualita v právnej filozofii – od Herberta L. A. Harta po kvír teórie práva

Selected and different views on sex and sexuality in legal philosophy – from Hart to queer theories of law..... 170

Ayrumyan Gevorg

Recenzia: Slezáková, A., Hajnišová, E., Mikloš, P. a kol. Spoločnosť s ručením obmedzeným vykonávajúca činnosť samostatného finančného agenta

Review: Slezáková, A., Hajnišová, E., Mikloš, P. a kol. Spoločnosť s ručením obmedzeným vykonávajúca činnosť samostatného finančného agenta..... 187

ÚLOHY A OPRÁVNENIA ORGÁNOV POLICAJNÉHO ZBORU V ÉRE AUTOMATIZOVANÝCH VOZIDIEL

RESPONSIBILITIES AND AUTHORIZATIONS OF THE AUTHORITIES OF THE POLICE FORCE IN THE ERA OF AUTOMATED VEHICLES

Jozef Andraško¹, Marek Kordík²

<https://doi.org/10.33542/SIC2024-1-01>

ABSTRACT

The authors of the article deal with the issue of responsibilities and authorizations of the authorities of the Police Force in interaction with automated vehicles. First of all, authors will clarify terms such as automated vehicle, fully automated vehicle, automated driving system and automated delivery vehicle in terms of the new legislation that was adopted in the Slovak Republic. Furthermore, authors will provide further clarification on the different levels of automation. Subsequently, the authors will point out the new concept of the driver of automated vehicles and his duties, which he must fulfil in terms of the legal regulations in the field of road traffic. Special attention will be given to the driver who can remotely control the vehicle. In the next part of the article, responsibilities and authorizations of the authorities of the Police Force in permitting the operation of automated vehicles and automated delivery vehicles will be clarified. Additionally, authors will outline the responsibilities and authorizations of members of the Police Force in interaction with automated vehicles. In conclusion, authors will point out the possible application problems in the exercise of the police officer's authorizations in interaction with automated vehicles.

ABSTRAKT

Autori článku sa zaoberajú problematikou úloh a oprávnení orgánov Policajného zboru v interakcii s automatizovanými vozidlami. V prvom rade autori objasnia pojmy ako automatizované vozidlo, plne automatizované vozidlo, automatizovaný systém riadenia a automatizované doručovacie vozidlo v zmysle novej legislatívy, ktorá bola prijatá v Slovenskej republike. Taktiež dôjde k ozrejmieniu úrovni automatizácie. Následne autori poukážu na nový koncept vodiča automatizovaných vozidiel a jeho povinnosti, ktoré musí splňať v zmysle právnych predpisov v oblasti cestnej premávky. Špecificky bude venovaná pozornosť vzdialenému vodičovi, ktorý dokáže ovládať vozidlo aj na diaľku. V ďalšej časti článku budú objasnené úlohy orgánov Policajného zboru pri povolení prevádzky automatizovaných vozidiel a automatizovaných doručovacích vozidiel. Taktiež dôjde k ozrejmieniu povinností a oprávnení príslušníkov Policajného zboru v interakcii s automatizovanými vozidlami. V závere autori poukážu na možné aplikačné problémy pri výkone oprávnení policajta v interakcii s automatizovanými vozidlami.

---

¹ doc. JUDr.,PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Bratislava, Slovenská republika
Comenius University Bratislava, Faculty of Law, Bratislava, Slovak republic.

² doc. JUDr, PhD., LL.M.,Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Bratislava, Slovenská republika
Comenius University Bratislava, Faculty of Law, Bratislava, Slovak republic.

I. ÚVOD

Vozidlá, ktoré vykonávajú jazdné úlohy (napr. riadenie, zrýchľovanie a brzdenie) namiesto vodiča a dodržiavajú pravidlá cestnej premávky už nie sú len predmetom sci-fi literatúry či filmov. Prevádzka takýchto vozidiel je v niektorých štátoch už dovolená aj na verejných pozemných komunikáciách. V decembri 2021 získal Mercedes-Benz ako prvý výrobca vozidiel na svete medzinárodne platné systémové povolenie pre systém automatizovaného udržiavania v jazdnom pruhu s názvom DRIVE PILOT. Tento systém možno v Nemecku využiť na 13 191 km diaľnice.³ Systém automatizovaného udržiavania v jazdnom pruhu (ALKS⁴), môže byť aktivovaný vodičom a udržiava vozidlo vo svojom jazdnom pruhu pri rýchlosti jazdy 130 km/h alebo nižšej, riadením priečnych a pozdĺžnych pohybov vozidla na dlhší čas bez potreby ďalšieho zásahu vodiča.⁵

Ďalším príkladom je vozidlo Waymo One, ktoré je možné privolať prostredníctvom aplikácie a odvezie pasažierov v rámci oblasti Phoenix East Valley v Arizone.⁶ Vo vozidle sa nenachádza vodič. Služby zdieľanej jazdy automatizovaných vozidiel Waymo One sú v súčasnosti geograficky obmedzené len na konkrétne časti mesta, konkrétne ulice, avšak možno v budúcnosti očakávať, že tieto služby budú dostupné aj na jazdu po diaľniciach.

Príkladom využívania vozidiel bez vodiča ako služba sú automatizované autobusy v rámci kyvadlovej dopravy vo Francúzsku. V novembri 2021 získal automatizovaný autobus technologickej spoločnosti EasyMile oprávnenie prevádzkovať takéto vozidlo v zmiešanej premávke na verejnej ceste. Konkrétne toto vozidlo získalo oprávnenie vykonávať jazdné úlohy za presne stanovených podmienok na presne stanovenej trati s dĺžkou 600 metrov v zdravotníckom areáli Oncopole v Toulouse.⁷

V praxi už nastali situácie, kedy automatizované vozidlo bolo zastavené na pokyn policajta a následne sa pohlo na iné miesto. Policajti z policajného oddelenia v San Franciscu zastavili automatizované vozidlo, pretože nemalo zapnuté svetlá. Automatizované vozidlo, v ktorom sa nenachádzala žiadna osoba zastavilo, policajt pristúpil k jeho oknu a neúspešne sa pokúsil otvoriť dvere. Následne policajt šiel k policajnému vozidlu a automatizované vozidlo sa pohlo na iné miesto, kde zastavilo. Dôvodom, prečo automatizované vozidlo opustilo miesto, kde bolo pôvodne zastavené, bola skutočnosť, že automatizované vozidlo sa snažilo nájsť bezpečnejšie miesto na zastavenie.⁸

Ďalší príklad je z februára 2023, kedy vozidlo spoločnosti Waymo zastalo na mieste požiaru a nechcelo odísť z cesty. Policajt prikázal vozidlu, aby zastalo a umiestnil pred vozidlo svetlicu, aby vozidlo neprešlo hasičskú hadicu, ktorá bola položená na ceste.⁹

Zavádzaním automatizovaných vozidiel sa vytvárajú nové možnosti pri páchaní trestných činov. Ako príklad možno uviesť použitie automatizovaného vozidla, ktoré je bez vodiča na prepravu nelegálnych drog, zbraní či osôb v rámci obchodovania s ľuďmi. Takýmto

³ Mercedes-Benz Group. First internationally valid system approval. In: Mercedes-Benz Group [online]. [cit. 2023-06-24]. Dostupné na: <https://group.mercedes-benz.com/innovation/product-innovation/autonomous-driving/system-approval-for-conditionally-automated-driving.html>.

⁴ Skratka z anglického *Automated Lane Keeping System*.

⁵ Predpis OSN č. 157 – Predpis OSN č. 157 – Jednotné ustanovenia na schvaľovanie vozidiel, pokiaľ ide o systém automatizovaného udržiavania vozidla v jazdnom pruhu. V pôvodnom texte predpisu OSN č. 157 bola prevádzková rýchlosť obmedzená na max. 60 km/h. Dodatkom, ktorý bol schválený v roku 2022 sa prevádzková rýchlosť zvýšila na max. 130 km/h. In: UNECE [online]. [cit. 2023-06-24]. Dostupné na: <https://unece.org/sustainable-development/press/un-regulation-extends-automated-driving-130-kmh-certain-conditions>.

⁶ Waymo. Waymo One. In: Waymo [online]. [cit. 2023-06-25]. Dostupné na: <https://waymo.com/waymo-one/>.

⁷ EasyMile. EasyMile First Authorized at Level 4 of Autonomous Driving on Public Road. In: EasyMile [online]. [cit. 2023-06-25]. Dostupné na: <https://easymile.com/news/easymile-first-authorized-level-4-autonomous-driving-public-roads>.

⁸ ROTH, Emma. Here's what happens when cops pull over a driverless Cruise vehicle. In: The Verge [online]. [cit. 2023-06-25]. Dostupné na: <https://www.theverge.com/2022/4/10/23019303/heres-what-happens-cops-pull-over-a-driverless-cruise-general-motors>.

⁹ ESKENAZI, J.: „No! You stay!“ Cops, firefighters bewildered as driverless cars behave badly. In: Mission Local [online]. [cit. 2023-06-26]. Dostupné na: <https://missionlocal.org/2023/05/waymo-cruise-fire-department-police-san-francisco/>.

automatizovaným vozidlom môžu teroristi dopraviť výbušninu alebo chemické zbrane do verejných priestorov a budov. Automatizované vozidlá poskytnú nové priestory pre poskytovanie sexuálnych služieb.¹⁰

Avšak možno podobné prípady očakávať aj v podmienkach Slovenskej republiky? Po prijatí novej právnej úpravy v oblasti automatizovaných vozidiel áno. Autori článku v prvom rade ozrejmiť pojmy ako automatizované vozidlo, plne automatizované vozidlo, automatizovaný systém riadenia a automatizované doručovacie vozidlo v zmysle novej právnej úpravy. Následne autori poukážu na nový koncept vodiča automatizovaných vozidiel a jeho povinnosti, ktoré musí plniť v zmysle právnych predpisov oblasti cestnej premávky.

V ďalšej časti článku dôjde k ozrejmieniu úloh a oprávnení príslušníkov Policajného zboru v interakcii s automatizovanými vozidlami. V závere poukážeme na možné aplikačné problémy pri vykonávaní oprávnení policajta v interakcii s automatizovanými vozidlami, ktoré súvisia najmä s chýbajúcimi postupmi a metodikami jednotlivých oprávnení vo vzťahu k tým príslušníkom Policajného zboru, ktorí v rámci výkonu služby (najmä služby poriadkovej polície, dopravnej polície a služby hraničnej a cudzineckej polície) môžu prísť do kontaktu s automatizovaným vozidlom.

S ohľadom na skutočnosť, že vo vedeckých kruhoch absentuje dostatočné množstvo relevantných publikácií týkajúcich sa úloh a oprávnení orgánov Policajného zboru v ére automatizovaných vozidiel, považujeme tento článok za vysoko prínosný, a to nie len v akademickej obci, ale aj v aplikačnej rovine. S cieľom iniciovania vedeckej diskusie s prienikom do aplikačnej praxe si autori kladú za cieľ overiť nasledujúcu hypotézu: „*Oprávnenia príslušníkov Policajného zboru, ktoré vykonávajú v zmysle právneho poriadku Slovenskej republiky na úseku bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky sú aplikovateľné aj pri interakcii s automatizovanými vozidlami.*“

V rámci spracovávania skúmanej problematiky boli použité viaceré vedecké metódy. V prvom rade bola použitá metóda analýzy skúmaných právnych inštitútov súvisiacich so skúmanou témou a následná syntéza získaných poznatkov, najmä pri definovaní návrhov de lege ferenda. Syntézu poznatkov obohatili aj vlastné postrehy a názory. Taktiež bola použitá metóda komparácie. Táto metóda bola použitá pri porovnávaní strategických dokumentov a legislatívnych aktov na úrovni práva Európskej únie, právneho poriadku Slovenskej republiky, ako aj technických štandardov a dokumentov prijatých na úrovni OSN. Okrem vyššie spomenutých vedeckých metód boli použité aj iné metódy, najmä metóda jazykového, logického a systematického výkladu, metóda abstrakcie, metóda indukcie a metóda dedukcie.

II. AUTOMATIZOVANÉ VOZIDLÁ – TECHNICKÉ A PRÁVNE VYMEDZENIE

1. SAE štandard a úrovne automatizácie

V závislosti od rôznych faktorov ako napr. či vozidlo jazdí samostatne vždy alebo len určitý čas, či bude potrebné zasiahnuť do riadenia zo strany vodiča, existuje niekoľko úrovní automatizovaných vozidiel, resp. ich systémov. Z technologického hľadiska sa tejto otázke venuje štandard SAE J3016_202104 Taxonómia a definície pojmov súvisiacich so systémami automatizovaného riadenia pre cestné motorové vozidlá (ďalej len „SAE štandard“)¹¹, ktorý zaviedol úrovne automatizácie.

V závislosti od úrovne automatizácie¹² možno podľa SAE štandardu rozdeliť automatizované vozidlá do šiestich úrovní, ktoré sa stupňujú. Tieto úrovne sa považujú skôr za

¹⁰ WOODS, J.B.: Autonomous vehicles and police deescalation. In: Northwestern University Law Review Online, roč. 114, 2019, s. 84 - 85.

¹¹ Štandard SAE J3016_202104: Taxonómia a definície pojmov súvisiacich so systémami automatizovaného riadenia pre cestné motorové vozidlá. In: *SAE International* [online]. [cit. 2023-06-26]. Dostupné na: https://www.sae.org/standards/content/j3016_202104/.

¹² Pre účely tohto článku používame pojem úrovne automatizácie. V SAE štandarde sa hovorí o úrovniach automatizácie riadenia (*levels of driving automation*) a nie o úrovniach autonómie.

opisné ako normatívne a viac technické, než právne.¹³ Vo všeobecnosti možno povedať, že úrovne SAE štandardu určujú predovšetkým to, ako je dynamická jazdná úloha¹⁴ rozdelená medzi vodiča a stroj. Na úrovni 0 (bez automatizácie) je vykonávaná výlučne ľudským vodičom a na úrovni 5 (úplná automatizácia) výlučne automatizovaným systémom riadenia.¹⁵

Úrovne automatizácie boli predmetom skúmania viacerých autorov¹⁶, preto nebudeme tieto úrovne ozrejmovať do detailu, ale dovoľíme si ich vysvetliť v zjednodušenej forme prostredníctvom nasledujúcej tabuľky:

Úrovne automatizácie	Kto vykonáva dynamické jazdné úlohy? Vodič/systém?	Potreba monitorovať dynamické jazdné úlohy a okolie?	Príklady
Úroveň 0 (bez automatizácie)	Vodič	Vodič	Systém núdzového brzdzenia
Úroveň 1 (podpora vodiča)	Vodič Systém – len niekoľko jazdných úloh	Vodič – vždy	Systém udržovania v jazdnom pruhu (LKAS) ¹⁷ Adaptívny tempomat (ACC) ¹⁸
Úroveň 2 (čiastočná automatizácia)	Vodič Systém – niektoré jazdné úlohy (ovládať riadenie a rýchlosť vozidla)	Vodič – vždy	Vzdialené parkovanie Kombinácia LKAS+ACC

¹³ Vo vedeckej literatúre sa možno stretnúť aj s pojmom autonómne vozidlo. Pozri napr. COLLINGWOOD, L.: Privacy implications and liability issues of autonomous vehicles. In: Information & Communications Technology Law, roč. 26., 2017, č. 1, s. 32 – 45. Taktiež pozri LIM, H. S. M. a TAEIHAGH, A.: Autonomous Vehicles for Smart and Sustainable Cities: An In-Depth Exploration of Privacy and Cybersecurity Implications. In: Energies, roč. 11, č. 5, s. 3 alebo DUCUING, CH.: Towards an Obligation to Secure Connected and Automated Vehicles “by Design”? In: VEDDER, A. a kol.: Security and law. Legal and Ethical Aspects of Public Security, Cyber Security and Critical Infrastructure. Cambridge : Intersentia, 2019, s. 189. Vzhľadom na legislatívu Európskej únie a právny poriadok Slovenskej republiky, ktorý definuje pojem automatizované vozidlo budeme pre účely tohto článku používať pojem automatizované vozidlo.

¹⁴ Dynamické jazdné úlohy (*dynamic driving task*, DDT) sú v zmysle bodu 3.13 SAE štandardu: „Všetky prevádzkové a taktické funkcie v reálnom čase potrebné na prevádzku vozidla v cestnej premávke, s výnimkou strategických funkcií, ako sú plánovanie ciest a výber cieľov a trasových bodov, zahŕňajúc bez obmedzenia:
- bočné riadenie pohybu vozidla pomocou riadenia (funkčné);
- pozdĺžne riadenie pohybu vozidla pomocou zrýchlenia a spomalenia (funkčné);
- monitorovanie jazdného prostredia prostredníctvom detekcie objektov, udalostí, rozpoznávania, klasifikácie a prípravy reakcií (operatívnych a taktických);
- vykonanie reakcie na objekt a udalosť (operatívna a taktická);
- plánovanie manévrov (taktické); a zvyšovanie viditeľnosti pomocou osvetlenia, signalizácie a gestikulovania atď. (Taktické).“

¹⁵ International Transport Forum and Corporate Partnership Board. Autonomous Driving: Regulatory Issues. In: International Transport Forum [online]. [cit. 2023-06-26]. Dostupné na: https://www.itf-oecd.org/sites/default/files/docs/15cpb_autonomousdriving.pdf.

¹⁶ Bližšie pozri GALINSKI, M.: Kybernetická bezpečnosť automatizovaných vozidiel – technické aspekty. In ANDRAŠKO, J. a kol.: Právne a technické aspekty kybernetickej bezpečnosti automatizovaných vozidiel. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2022, s. 14 – 17; HODÁS, M.: Implementácia autonómnej mobility – niektoré filozofické a (ústavno)právne aspekty a ich právne a metaprávne implikácie nielen pre Slovenskú republiku. Praha: Leges, 2022, s. 22 – 25; PEARL, T. H.: Traffic Stops in the Age of Autonomous Vehicles. In MARREIROS, G., MARTINS, B., PAIVA, A., RIBEIRO, B., SARDINHA, A. (ed.) Progress in Artificial Intelligence. EPIA 2022. Lecture Notes in Computer Science, vol 13566. Lisbon: Springer, Cham. s. 75.

¹⁷ Skratka z anglického *Lane keeping assistance systems*.

¹⁸ Skratka z anglického *Adaptive cruise control*.

Úroveň 3 (podmiernená automatizácia)		Vodič Automatizovaný systém riadenia (ADS) ¹⁹	ADS Vodič – musí prevziať kontrolu	Systém automatizovaného udržiavania v jazdnom pruhu (ALKS) ²⁰
Úroveň 4 (vysoká automatizácia)	S vodičom	ADS Vodič	ADS – za určitých definovaných prevádzkových podmienok ²¹ (mesto, diaľnica, letisko) Vodič – musí prevziať kontrolu	Mestské - taxi služby Služby verejnej dopravy Kyvadlová doprava (konkrétna trasa)
	Bez vodiča	ADS	ADS – za určitých podmienok (mesto, diaľnica, letisko)	
Úroveň 5 (úplná automatizácia)		ADS	ADS	Od bodu A - B

O automatizovanom vozidle v pravom slova zmysle, kedy vykonáva jazdné úlohy namiesto vodiča systém možno hovoriť od úrovne automatizácie 3. Ako je vidno aj z tabuľky, v prípade úrovne automatizácie 3 a vyššie už hovoríme o konkrétnom systéme, ktorým je automatizovaný systém riadenia (ADS). Tento systém je definovaný ako: „*Hardvér a softvér, ktoré sú kolektívne schopné trvalo vykonávať všetky dynamické jazdné úlohy, bez ohľadu na to, či je obmedzená na konkrétne definované prevádzkové podmienky; tento výraz sa používa špecificky na opis systému automatizácie jazdy na úrovni 3, 4 alebo 5.*“²²

V prípade úrovne automatizácie 3 musí byť vodič schopný kedykoľvek aj bez predchádzajúceho upozornenia prevziať kontrolu nad vozidlom. Príkladom úrovne automatizácie 3 je už spomínané vozidlo od výrobcu Mercedes-Benz vybavené systémom automatizácie udržiavania v jazdnom pruhu.

Ako je z tabuľky zrejmé, úroveň automatizácie 4 je možné rozdeliť do dvoch kategórií. V prvom prípade by išlo o úroveň automatizácie 4 (s vodičom), kedy by v rámci definovaných prevádzkových podmienok vykonával jazdné úlohy len systém, avšak mimo týchto prevádzkových podmienok by kontrolu nad vozidlom mohol prebrať vodič. Ako príklad možno uviesť vozidlo, ktorého systémy úrovne automatizácie 4 vykonávajú všetky jazdné úlohy len na diaľnici, avšak na cestách I. a II. triedy vykonáva jazdné úlohy už vodič. V prípade ak by vodič neprevzal kontrolu nad vozidlom, hoci ho systém o to požiadal, musia tieto systémy vždy priviesť vozidlo na bezpečné miesto.²³ Existenciu tejto kategórie potvrdzuje aj vykonávacie nariadenie EÚ týkajúce sa automatizovaných systémov riadenia v plne automatizovaných vozidlách (ďalej len „vykonávacie nariadenie ADS“).²⁴ V zmysle tohto vykonávacieho nariadenia môžu plne automatizované vozidlá fungovať aj v duálnom režime (manuálny jazdný

¹⁹ Skratka z anglického *Automated driving systems*.

²⁰ Skratka z anglického *Automated Lane keeping system*.

²¹ Definované prevádzkové podmienky (*operational design domain, ODD*) predstavujú v zmysle bodu 3.22 SAE štandardu: „*Prevádzkové podmienky, za ktorých je daný automatizovaný systém riadenia alebo jeho vlastnosť osobitne navrhnutá tak, aby fungovala, okrem iného vrátane environmentálnych, geografických a denných obmedzení a/alebo požadovanej prítomnosti alebo neprítomnosti určitej premávky alebo charakteristiky vozovky.*“

²² Bod 3.2 SAE štandardu.

²³ UNECE: Reflections about an amendment proposal to the 1968 Convention on Road Traffic. (4. september 2017).

²⁴ Vykonávacie nariadenie Komisie (EÚ) 2022/1426 z 5. augusta 2022, ktorým sa stanovujú pravidlá uplatňovania nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/2144, pokiaľ ide o jednotné postupy a technické špecifikácie pre typové schvaľovanie automatizovaného systému riadenia (ADS) plne automatizovaných vozidiel.

režim a plne automatizovaným jazdným režimom). Vozidlá s duálnym režimom majú aj sedadlo vodiča, tak aby vedel riadiť v manuálnom jazdnom režime.²⁵

V druhom prípade by išlo o vozidlá úrovne automatizácie 4 (bez vodiča), kedy všetky jazdné úlohy vykonáva v rámci definovaných prevádzkových podmienok len systém a vozidlo je prevádzkované len v rámci týchto definovaných prevádzkových podmienok. Príkladom môže byť už spomínaný autobus bez vodiča spoločnosti EasyMile z Francúzska.

Aplikačné problémy pri interakcii príslušníka Policajného zboru s automatizovaným vozidlom vzniknú najmä v prípade automatizovaných vozidiel úrovne 4 a 5. Je potrebné však povedať, že automatizované vozidlá úrovne 5 ešte nie sú na trhu.

2. Zákon o automatizovaných vozidlách

Prijatím zákona č. 429/2022 Z. z. ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony v súvislosti s rozvojom automatizovaných vozidiel (ďalej len „zákon o automatizovaných vozidlách“) sa Slovenská republika zaradila medzi štáty²⁶, ktoré za splnenia určitých podmienok dovoľujú prevádzku automatizovaných vozidiel.²⁷ Predmetným právnym predpisom boli novelizované viaceré právne predpisy, konkrétne:

- zákon č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o cestnej premávke“),
- zákon č. 106/2018 Z. z. o prevádzke vozidiel v cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o prevádzke vozidiel v cestnej premávke“),
- zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov,
- zákon č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon o automatizovaných vozidlách dopĺňa do zákona o prevádzke vozidiel v cestnej premávke definície pojmov automatizované vozidlo, plne automatizované vozidlo, automatizovaný systém riadenia a automatizované doručovacie vozidlo.

Legálne definície pojmov automatizované vozidlo a plne automatizované vozidlo nadväzujú na pojmy z nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/2144 o požiadavkách na typové schvaľovanie motorových vozidiel a ich prípojných vozidiel a systémov, komponentov a samostatných technických jednotiek určených pre tieto vozidlá, pokiaľ ide o ich všeobecnú bezpečnosť a ochranu cestujúcich vo vozidle a zraniteľných účastníkov cestnej premávky (ďalej len „nariadenie o všeobecnej bezpečnosti“) a ich definície sú rozšírené.

Automatizovaným vozidlom je v zmysle § 2 ods. 2 písm. ac) zákona o prevádzke vozidiel v cestnej premávke: „*automatizované vozidlo podľa osobitného predpisu*“) alebo *iné motorové vozidlo navrhnuté a skonštruované tak, aby sa dokázalo určitý čas samostatne pohybovať bez nepretržitého dohľadu vodiča, pri ktorom sa ale zásah vodiča predpokladá alebo vyžaduje.*“ Týmto osobitným predpisom je nariadenie o všeobecnej bezpečnosti, kde sa priamo odkazuje

²⁵ V zmysle čl. 2 ods. 34 vykonávacieho nariadenia ADS sú vozidlá s duálnym režimom: „*plne automatizované vozidlá so sedadlom vodiča navrhnuté a skonštruované tak, aby umožňovali:*

a) riadenie vodičom v „manuálnom jazdnom režime“ a

b) riadenie systémom ADS bez dohľadu vodiča v „plne automatizovanom jazdnom režime“.

²⁶ Napr. Nemecká spolková republika, Veľká Británia, Francúzska republika, Estónska republika, niektoré štáty USA.

²⁷ Prijatiu zákona o automatizovaných vozidlách predchádzal legislatívny proces k návrhu predmetného zákona. K návrhu zákona o automatizovaných vozidlách bližšie pozri: Biela kniha. Regulácia autonómnych vozidiel v Európskej únii a Slovenskej republike. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2022. [online]. [cit. 2023-12-27]. Dostupné na: <https://comeniusvyskum.flaw.uniba.sk/2022/12/31/biela-kniha/>. Taktiež pozri ANDRAŠKO, J. a MESARČÍK, M.: How (not) to regulate automated vehicles: lessons from Slovakia. In: ICETA 2022. 20th Anniversary of IEEE International Conference on Emerging eLearning Technologies and Applications. Piscataway : Institute of Electrical and Electronics Engineers, 2022, s. 28-33.

na definíciu pojmu automatizované vozidlo v ustanovení čl. 3 ods. 21 tohto nariadenia.²⁸ V porovnaní s definíciou upravenou v nariadení o všeobecnej bezpečnosti je definícia pojmu automatizované vozidlo v zákone o prevádzke vozidiel v cestnej premávke značne rozšírená aj o iné motorové vozidlo navrhnuté a skonštruované tak, aby sa dokázalo určitý čas samostatne pohybovať bez nepretržitého dohľadu vodiča, pri ktorom sa ale zásah vodiča predpokladá alebo vyžaduje. Vysvetlenie dôvodu pre rozšírenie definície aj o iné motorové vozidlo možno nájsť v dôvodovej správe k návrhu zákona o automatizovaných vozidlách. Z dôvodu, že nariadenie o všeobecnej bezpečnosti predstavuje regulačný akt pre udelenie typového schválenia vozidiel kategórie M a N, národný regulátor má za to, že automatizované vozidlo: „*môže byť aj inej kategórie ako je M a N, napríklad štvorkolka kategórie L, kolesový traktor kategórie T, pásový traktor kategórie C a podobne.*“²⁹

Plne automatizované vozidlo je v zmysle § 2 ods. 2 písm. ad) zákona o prevádzke vozidiel v cestnej premávke: „*plne automatizované vozidlo podľa osobitného predpisu*6b) alebo iné motorové vozidlo navrhnuté a skonštruované tak, aby sa dokázalo pohybovať samostatne.“ Týmto osobitným predpisom je nariadenie o všeobecnej bezpečnosti, kde sa priamo odkazuje na definíciu pojmu plne automatizované vozidlo v ustanovení čl. 3 ods. 22 tohto nariadenia. Podobne ako pri pojme automatizované vozidlo aj v prípade pojmu plne automatizované vozidlo došlo k rozšíreniu definície v porovnaní s definíciou v nariadení o všeobecnej bezpečnosti. Dôvod je taký istý ako vo vyššie uvedenom prípade, a teda podľa národného regulátora môže byť plne automatizované vozidlo aj inej kategórie ako je M a N, (napr. štvorkolka kategórie L, kolesový traktor kategórie T, pásový traktor kategórie C a podobne). Doplnenie definície plne automatizovaného vozidla o slová „alebo iné motorové vozidlo navrhnuté a skonštruované tak, aby sa dokázalo pohybovať samostatne“ v zákone o prevádzke vozidiel v cestnej premávke však opomína jeden podstatný definičný znak pojmu plne automatizované vozidlo v zmysle čl. 3 ods. 22 nariadenia o všeobecnej bezpečnosti. V slovenskom preklade nariadenia o všeobecnej bezpečnosti je pojem plne automatizované vozidlo definované ako: „*motorové vozidlo navrhnuté a skonštruované tak, aby sa dokázalo pohybovať bez dohľadu vodiča.*“ V anglickom jazyku je definícia nasledovná: „*motor vehicle that has been designed and constructed to move autonomously without any driver supervision.*“ V slovenskom preklade nariadenia o všeobecnej bezpečnosti chýba slovo „samostatne“. V tomto prípade ide o závažnú chybu v slovenskom preklade predmetného nariadenia.

V porovnaní s automatizovaným vozidlom sa plne automatizované vozidlo pohybuje samostatne bez akýchkoľvek obmedzení a nevyžaduje sa, aby vodič zasiahol. Národný regulátor síce v prípade pojmu plne automatizované vozidlo v zákone o prevádzke vozidiel v cestnej premávke chybný preklad napravil pridaním požiadavky samostatnosti, avšak v rozšírenej časti definície opomenul požiadavku pohybu „bez dohľadu vodiča“ (*without any driver supervision*). Inými slovami, v prípade plne automatizovaných vozidiel konkrétne iných motorových vozidiel navrhnutých a skonštruovaných tak, aby sa dokázali pohybovať samostatne v zmysle zákona o prevádzke vozidiel v cestnej premávke, bude musieť vodič vykonávať neustály dohľad. Požiadavka vykonávať dohľad zo strany vodiča pri vozidlách, kde budú systémy vykonávať väčšinu alebo všetky jazdné úlohy, je v rozpore s účelom takýchto technológií a predstavuje limitáciu použitia takýchto technológií.

Automatizovaný systém riadenia je v zmysle § 2 ods. 2 písm. ae) zákona o prevádzke vozidiel v cestnej premávke: „*systém riadenia vozidla, ktorý na zabezpečenie dynamickej kontroly nad vozidlom trvalo využíva hardware a software.*“ V tomto prípade ide o systémy, ktoré sú v SAE štandarde a v novom ustanovení Dohovoru o cestnej premávke podpísaného 8.

²⁸ Automatizované vozidlo je v zmysle čl. 3 ods. 21 nariadenia o všeobecnej bezpečnosti: „*motorové vozidlo navrhnuté a skonštruované tak, aby sa dokázalo určitý čas samostatne pohybovať bez nepretržitého dohľadu vodiča, no pri ktorom sa stále predpokladá alebo vyžaduje zásah vodiča.*“

²⁹ Dôvodová správa k návrhu zákona o automatizovaných vozidlách. In: NRSR [online]. [cit. 2023-06-26]. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=515513>.

novembra 1968 vo Viedni (ďalej len „viedenský dohovor o cestnej premávke“) (čl. 1 písm. (ab))³⁰ označené ako ADS (*automated driving systems*), ktoré sa využívajú v automatizovaných vozidlách úrovne automatizácie 3 a vyššie. Zákon o automatizovaných vozidlách nedefinuje pojem dynamická kontrola. Tento pojem je napríklad definovaný v novom ustanovení viedenského dohovoru (čl. 1 písm. (ac)).³¹ Bolo by viac ako vhodné, aby sa do predmetného zákona v budúcnosti zapracovala aj definícia pojmu dynamická kontrola, resp. dynamické ovládanie.

Automatizované doručovacie vozidlá sú: „*automatizované vozidlá, plne automatizované vozidlá alebo na diaľku ovládané vozidlá, ktoré sa pohybujú čiastočne alebo úplne samostatne a slúžia na prepravu nákladu.*“³² Tieto vozidlá patria medzi ostatné vozidlá kategórie V a budú slúžiť na prepravu najmä drobného nákladu napr. na rozvoz jedla ako donášková služba.³³ Spoločnosti ako Nuro³⁴, Starship Technologies³⁵, Kiwibot³⁶ sú príkladom spoločností, ktoré dokázali skonštruovať a nasadiť do prevádzky automatizované doručovacie vozidlá, ktoré dokážu zákazníčkovi doručiť náklad priamo pred jeho dvere.

III. VODIČ AUTOMATIZOVANÝCH VOZIDIEL, PRÁVA A POVINNOSTI

Do prijatia zákona o automatizovaných vozidlách bol v zákone o cestnej premávke definovaný vodič ako osoba, ktorá vedie vozidlo.³⁷ Chápanie vodiča ako osoby, ktorá reálne vedie vozidlo a nachádza sa vo vozidle, predstavovala limit v nasadzovaní automatizovaných vozidiel, ktoré využívajú automatizované systémy riadenia, ktoré vykonávajú namiesto vodiča jazdné úlohy. Z tohto dôvodu zákon o automatizovaných vozidlách vytvára nový druh vodiča. Za vodiča sa okrem osoby, ktorá vedie vozidlo, považuje aj: „*osoba, ktorá vykonáva dohľad nad vozidlom, ktoré na jazdu využíva automatizovaný systém riadenia.*“³⁸

Vo vzťahu k osobe, ktorá vykonáva dohľad nad vozidlom, ktoré na jazdu využíva automatizovaný systém riadenia (ďalej len „osoba, ktorá vykonáva dohľad nad vozidlom“), sú upravené špecifické práva a povinnosti v § 5 ods. 6 zákona o cestnej premávke. Konkrétne osoba, ktorá vykonáva dohľad nad vozidlom je: „*povinná včas a bezpečne prevziať vedenie vozidla na výzvu automatizovaného systému riadenia alebo, ak to vyžadujú okolnosti, aj bez tejto výzvy, a to prípadne aj na diaľku.*“³⁹

Okrem špecifických povinností uvedených v § 5 ods. 6 zákona o cestnej premávke, osoba ktorá vykonáva dohľad nad vozidlom, je povinná plniť rovnaké povinnosti a vzťahujú sa na ňu rovnaké požiadavky ako na tradičného vodiča. Vodič, a teda aj osoba ktorá vykonáva dohľad nad vozidlom, musí byť zdravotne a psychicky spôsobilá na vedenie vozidla.⁴⁰ Vodič musí taktiež vykonať skúšku z odbornej spôsobilosti, čím preukáže dostatočné znalosti (teoretická skúška) a zručnosti (skúška z vedenia motorových vozidiel) potrebné na vedenie vozidla.⁴¹

³⁰ „*Systém automatizovaného riadenia*“ sa vzťahuje na systém vozidla, ktorý využíva hardvér aj softvér na trvalé vykonávanie dynamického ovládania vozidla.

³¹ „*Dynamické ovládanie*“ sa vzťahuje na vykonávanie všetkých operačných a taktických funkcií v reálnom čase, ktoré sú potrebné na pohyb vozidla. To zahŕňa ovládanie priečného a pozdĺžneho pohybu vozidla, sledovanie vozovky, reagovanie na udalosti v cestnej premávke a plánovanie a signalizáciu manévrov.

³² § 4 ods. 8 písm. h) zákona o prevádzke vozidiel v cestnej premávke.

³³ Dôvodová správa k návrhu zákona o automatizovaných vozidlách. In: NRSR [online]. [cit. 2023-06-26]. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=515513>.

³⁴ Nuro. Autonomy delivered. In: Nuro [online]. [cit. 2023-06-26]. Dostupné na: <https://www.nuro.ai/>.

³⁵ Starship Technologies. In: Starship [online]. [cit. 2023-06-26]. Dostupné na: <https://www.starship.xyz/>.

³⁶ Kiwibot. Adorable autonomous delivery robots. In: Kiwibot [online]. [cit. 2023-06-26]. Dostupné na: <https://www.kiwibot.com/>.

³⁷ § 2 ods. 2 písm. v) zákona o cestnej premávke.

³⁸ § 2 ods. 2 písm. v) zákona o cestnej premávke.

³⁹ § 5 ods. 6 zákona o cestnej premávke.

⁴⁰ § 86 a nasl. zákona o cestnej premávke.

⁴¹ § 79 zákona o cestnej premávke.

Vodič musí byť držiteľom vodičského preukazu a musí mať pri sebe aj iné platné doklady ako napr. osvedčenie o evidencii časť I alebo časť II.⁴²

Vodič je zároveň aj účastníkom cestnej premávky, nakoľko sa priamo zúčastňuje cestnej premávky, ktorá predstavuje užívanie diaľnic, ciest, miestnych komunikácií a účelových komunikácií vodičmi vozidiel a chodcami.⁴³ Z tohto dôvodu je povinný plniť aj všeobecné povinnosti v zmysle ustanovenia § 3 zákona o cestnej premávke, kde sú vymedzené všeobecné povinnosti účastníka cestnej premávky. Účastník cestnej premávky je okrem základnej povinnosti dodržiavať pravidlá cestnej premávky ustanovených v zákone o cestnej premávke, povinný správať sa disciplinovane a ohľaduplne tak, aby neohrozil bezpečnosť alebo plynulosť cestnej premávky, pritom je povinný prispôbiť svoje správanie najmä stavebnému, dopravnotechnickému stavu cesty, situácii v cestnej premávke, poveternostným podmienkam a svojim schopnostiam. Taktiež je povinný poslúchnuť pokyn vyplývajúci z dopravnej značky alebo dopravného zariadenia a poslúchnuť pokyn, výzvu alebo príkaz policajta súvisiaci s výkonom jeho oprávnení pri dohľade nad bezpečnosťou a plynulosťou cestnej premávky, strpieť výkon jeho oprávnení, ako aj pokyny iných osôb, ktoré na to oprávňuje zákon o cestnej premávke alebo osobitný predpis.⁴⁴

Ustanovenie § 5 ods. 6 zákona o cestnej premávke má viacero aspektov. V prvom rade sa zavádza povinnosť prevziať vedenie vozidla osobou, ktorá vykonáva dohľad nad vozidlom. V takýchto prípadoch pôjde o situácie, kde takouto osobou je tradičný vodič, ktorý je fyzicky prítomný vo vozidle a prevezme vedenie vozidla. Inými slovami povedané v čase, keď jazdné úlohy nevykonáva automatizovaný systém riadenia, hovoríme o tradičnom vodičovi. V momente, keď sú jazdné úlohy vykonávané automatizovaným systémom riadenia, pozícia tradičného vodiča sa mení na osobu, ktorá vykonáva dohľad nad vozidlom. A v momente, keď automatizovaný systém riadenia požiada osobu, ktorá vykonáva dohľad nad vozidlom o prevzatie vedenia vozidla, sa pozícia osoby, ktorá vykonáva dohľad nad vozidlom mení na pozíciu tradičného vodiča. Takéto situácie budú príznačné pre automatizované vozidlá úrovne automatizácie 3.

Avšak predmetné ustanovenie hovorí aj o prevzatí vedenia vozidla osobou, ktorá vykonáva dohľad nad vozidlom aj na diaľku. V takýchto prípadoch je osoba vykonávajúca dohľad nad vozidlom mimo vozidla a taktiež prevezme vedenie vozidla mimo vozidla. Môže sa tak stať napr. z dôvodu poruchy niektorého zo systémov, kedy je potrebné ovládať vozidlo na diaľku. Nepriamo sa vytvára ďalší druh vodiča, ktorým je vodič na diaľku.

Pre úplnosť je potrebné dodať, že vodič na diaľku sa netýka len automatizovaných vozidiel a plne automatizovaných vozidiel, ale aj automatizovaných doručovacích vozidiel. Ako už bolo spomínané, automatizované doručovacie vozidlá sú: „*automatizované vozidlá, plne automatizované vozidlá alebo na diaľku ovládané vozidlá, ktoré sa pohybujú čiastočne alebo úplne samostatne a slúžia na prepravu nákladu.*“⁴⁵ Koncept vodiča na diaľku sa teda bude vzťahovať nie len na skúšobnú prevádzku automatizovaných vozidiel a plne automatizovaných vozidiel, ale aj na prevádzku automatizovaných doručovacích vozidiel.

Koncept vodiča na diaľku nie je v technických kruhoch novým konceptom.⁴⁶ S osobou tzv. vzdialeným vodičom alebo vodičom na diaľku počíta aj SAE štandard, ktorý uvádza, že vzdialený vodič vykonáva niektoré alebo všetky dynamické jazdné úlohy a núdzové dynamické jazdné úlohy v reálnom čase (vrátane brzdenia, riadenia, zrýchlenia a radenia prevodovky v

⁴² § 94 a nasl. a § 4 ods. 1 písm. b) zákona o cestnej premávke.

⁴³ § 2 ods. 2 písm. u) a ods. 1 zákona o cestnej premávke.

⁴⁴ § 3 ods. 2 zákona o cestnej premávke.

⁴⁵ § 4 ods. 8 písm. h) zákona o prevádzke vozidiel v cestnej premávke.

⁴⁶ K problematike vzdialeného vodiča bližšie pozri ANDRAŠKO, J. a MESARČÍK, M.: Problematika vzdialeného vodiča z pohľadu teórie a praxe. In: Časopis pro právní vědu a praxi, roč. 31, č. 3, 2023, s. 737-764.

reálnom čase). Riadenie na diaľku nie je v zmysle SAE štandardu považované za automatizované riadenie ale ide skôr o teleoperáciu^{47, 48}.

Problematika vzdialeného vodiča je taktiež predmetom diskusií na zasadnutiach Svetového fóra pre bezpečnosť cestnej premávky (WP.1). Najaktuálnejšími dokumentmi v oblasti riadenia na diaľku sú:

- neformálny dokument s názvom „Riadenie na diaľku: Situácie, keď vodič riadi vozidlo mimo vozidla“⁴⁹ a
- neformálny dokument s názvom „Vzdialená správa automatizovaných vozidiel“ (ďalej len „neformálny dokument o vzdialenej správe automatizovaných vozidiel“).⁵⁰

Skôr menovaný neformálny dokument opisuje riadenie na diaľku ako koncept, kedy vozidlo riadi človek nachádzajúci sa mimo vozidla. V zmysle predmetného neformálneho dokumentu by sa mali brať do úvahy pri bezpečnom nasadení riadenia na diaľku aspekty ako definované prevádzkové podmienky na diaľku riadeného vozidla; spôsobilosť a povinnosti vzdialeného vodiča; povinnosti prevádzkovateľa (spoločnosti) vozidiel riadených na diaľku; povinnosti výrobcu systému.⁵¹

Neskôr menovaný neformálny dokument popisuje vzdialenú správu automatizovaných vozidiel, ktorá zahŕňa rôzne spôsoby vzdialeného ľudského zásahu do prevádzky automatizovaných vozidiel v premávke. Taktiež definuje rôzne formy vzdialenej správy ako vzdialená podpora (*remote support*), pomoc na diaľku (*remote assistance*), vzdialená prevádzka (*remote operation*) a riadenie na diaľku (*remote driving*).⁵²

Entita, ktorá by vykonávala úkony súvisiace so vzdialenou správou sa v zmysle neformálneho dokumentu o vzdialenej správe automatizovaných vozidiel nazýva poskytovateľ vzdialenej správy (*remote management provider*) a fyzická osoba konajúca v mene tejto entity sa nazýva agent vzdialenej správy (*remote management agent*).⁵³

Agent vzdialenej správy môže vykonávať aj niekoľko z vyššie uvedených úloh vzdialenej správy. Rozdelenie jednotlivých foriem vzdialenej správy má význam najmä pri pričítaní zodpovednosti. V prípade vzdialenej podpory, pomoci na diaľku a vzdialenej prevádzke človek nie je zodpovedný za dynamické jazdné úlohy. Avšak vzdialený vodič už je zodpovedný za vykonávanie dynamických jazdných úloh.⁵⁴

IV. ÚLOHY ORGÁNOV POLICAJNÉHO ZBORU PRI POVOLENÍ PREVÁDZKY AUTOMATIZOVANÝCH VOZIDIEL

Zákon o automatizovaných vozidlách zavádza možnosť prevádzkovať automatizované vozidlá a plne automatizované vozidlo v rámci povolenia skúšobnej prevádzky a taktiež prevádzku automatizovaných doručovacích vozidiel.

V zmysle nového ustanovenia § 49 ods. 1 zákona o prevádzke vozidiel v cestnej premávke možno prevádzkovať v cestnej premávke na základe povolenia typového schvaľovacieho orgánu na účel skúšobných jász (skúšobná prevádzka) aj: „*automatizované vozidlo alebo plne automatizované vozidlo využívajúce automatizovaný systém riadenia v cestnej premávke, ktoré nebolo schválené na prevádzku v cestnej premávke, na účel skúšobných jász pri vývoji, výrobe*

⁴⁷ K teleoperácii pozri NUSSLE, D.: Teleoperation steps in when an autonomous vehicle does not know what to do. In: Wevolver [online]. [cit. 2023-06-26]. Dostupné na: <https://www.wevolver.com/article/teleoperation-steps-in-when-an-autonomous-vehicle-does-not-know-what-to-do>.

⁴⁸ Bod 3.24 SAE štandardu.

⁴⁹ UNECE: Automated driving. Situations when a driver operates a vehicle from the outside of the vehicle. Informal document No. 1/Rev.2. (6. marec 2023).

⁵⁰ UNECE: Remote management of automated vehicles. Informal document No.16. (9. marec 2023).

⁵¹ UNECE: Automated driving. Situations when a driver operates a vehicle from the outside of the vehicle. Informal document No. 1/Rev.2. (6. marec 2023), s. 2 a 4.

⁵² Neformálny dokument o vzdialenej správe automatizovaných vozidiel, s. 4.

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ Ibidem.

alebo schvaľovani vozidla, jeho systémov, komponentov alebo samostatných technických jednotiek.“

Návrh na povolenie skúšobnej prevádzky pri skúšobnej prevádzke automatizovaného vozidla alebo plne automatizovaného vozidla podáva výrobca alebo zástupca výrobcu pre automatizované vozidlá alebo plne automatizované vozidlá využívajúce automatizovaný systém riadenia, ktoré vyvíja alebo vyrába.⁵⁵ Výpočet oprávnených žiadateľov je taxatívny, čo znamená, že okrem vyššie uvedených subjektov nemôže nikto iný požiadať o povolenie skúšobnej prevádzky.

Predmetný návrh musí obsahovať všetky údaje, ktoré vyžaduje § 49 vyhlášky Ministerstva dopravy a výstavby Slovenskej republiky č. 131/2018 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti v oblasti schvaľovania vozidiel (ďalej len „vyhláška č. 131/2018 Z. z.“).⁵⁶

Jednou z obsahových náležitostí návrhu je súhlasné stanovisko orgánu Policajného zboru ku skúšobnej prevádzke automatizovaného vozidla alebo plne automatizovaného vozidla v určenom čase, na určenom území alebo na určenej trase z hľadiska ovplyvnenia bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky.⁵⁷

Zákonom o automatizovaných vozidlách sa do zákona o prevádzke motorových vozidiel dopĺňajú taktiež ustanovenia, ktoré upravujú podmienky povolenia prevádzky automatizovaného doručovacieho vozidla a podrobnosti konania o povolení prevádzky automatizovaného doručovacieho vozidla

Oprávneným podať návrh na povolenie prevádzky automatizovaného doručovacieho vozidla typovému schvaľovaciemu orgánu je prevádzkovateľ vozidla, ktorý bude prevádzkovať vozidlo v cestnej premávke.⁵⁸ Prevádzkovateľom vozidla je vlastník vozidla alebo ním určený držiteľ vozidla.⁵⁹

Čo sa týka obsahových náležitostí predmetného návrhu, takýto návrh obsahuje okrem identifikačných údajov navrhovateľa aj údaje a doklady v rozsahu ustanovenom vykonávacím právnym predpisom. Predmetným vykonávacím predpisom je vyhláška č. 131/2018 Z. z.

Jednou z obsahových náležitostí návrhu je súhlasné stanovisko orgánu Policajného zboru, ktoré sa vyžaduje k povoleniu prevádzky automatizovaného doručovacieho vozidla v určenom čase, na určenom území alebo na určenej trase z hľadiska ovplyvnenia bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky. Popri tomto súhlasnom stanovisku musí navrhovateľ získať aj súhlasné stanovisko správcu pozemnej komunikácie, na ktorej má byť automatizované doručovacie vozidlo prevádzkované a súhlasné stanovisko obce, na ktorej území má byť automatizované doručovacie vozidlo prevádzkované.⁶⁰

Automatizované doručovacie vozidlá možno prevádzkovať v cestnej premávke, len ak vozidlo a jeho výbava spĺňajú technické požiadavky ustanovené vykonávacím právnym predpisom. Predmetným vykonávacím predpisom je vyhláška Ministerstva dopravy a výstavby SR č. 134/2018 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o prevádzke vozidiel v cestnej premávke (ďalej len „vyhláška č. 134/2018 Z. z.“).⁶¹

Z vyššie uvedeného vyplýva, že orgány Policajného zboru, pravdepodobne odbor dopravnej polície Prezídia Policajného zboru, majú možnosť výrazným spôsobom ovplyvniť povolenie skúšobnej prevádzky automatizovaných vozidiel, plne automatizovaných vozidiel a prevádzky automatizovaných doručovacích vozidiel, nakoľko bez ich súhlasného stanoviska nedôjde k povoleniu takejto prevádzky. Vzhľadom na absenciu usmernení a postupov v otázke

⁵⁵ § 49 ods. 2 písm. b) zákona o prevádzke vozidiel v cestnej premávke.

⁵⁶ Predmetná vyhláška je novelizovaná vyhláškou Ministerstva dopravy a výstavby Slovenskej republiky č. 442/2022 Z. z.

⁵⁷ § 49 písm. f) vyhlášky č. 131/2018 Z. z.

⁵⁸ § 52 ods. 3 zákona o prevádzke vozidiel v cestnej premávke.

⁵⁹ § 2 ods. 27 zákona o prevádzke vozidiel v cestnej premávke.

⁶⁰ § 53a písm. e), f) a g) vyhlášky č. 131/2018 Z. z.

⁶¹ Predmetná vyhláška bola novelizovaná vyhláškou Ministerstva dopravy SR č. 21/2023 Z. z., ktorou sa mení a dopĺňa vyhláška Ministerstva dopravy a výstavby Slovenskej republiky č. 134/2018 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o prevádzke vozidiel v cestnej premávke v znení neskorších predpisov.

schvaľovania automatizovaných vozidiel je pravdepodobne možné očakávať použitie a aplikáciu *per analogiam* zákona o prevádzke vozidiel v cestnej premávke na schválenie a použitie automatizovaného vozidla v cestnej premávke.

V. INTERAKCIA PRÍSLUŠNÍKOV POLICAJNÉHO ZBORU S AUTOMATIZOVANÝMI VOZIDLAMI

V súčasnosti neexistuje špecifická právna úprava, ktorá by upravovala špecifické oprávnenia príslušníkov Policajného zboru, ktoré môžu použiť voči automatizovaným vozidlám, resp. vodičom takýchto vozidiel. V rámci prevádzky automatizovaných vozidiel, plne automatizovaných vozidiel a automatizovaných doručovacích vozidiel možno s určitou očkávať, že takéto vozidlá budú prevádzkované aj na verejných pozemných komunikáciách, kde v rôznych prípadoch bude dochádzať aj k interakcii s príslušníkmi Policajného zboru, a to za účelom kontroly osoby vo vozidle, kontroly samotného vozidla pri oprávnení:

- požadovať preukazovanie totožnosti podľa §18 zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore (ďalej len „ZoPZ“),
- zaistiť osobu podľa §19 ZoPZ,
- zaistiť vec podľa § 21 ZoPZ,
- zastaviť a prehliadať dopravný prostriedok podľa § 23 ZoPZ,
- zaistiť bezpečnosť určených osôb podľa § 25 ZoPZ,
- zakázať vstup na určené miesto alebo zotrvať na určitom mieste podľa § 27 ZoPZ,
- uzatvoriť verejne prístupné miesta podľa § 28 ZoPZ,
- objasňovať priestupky podľa § 32 ZoPZ a
- zaistiť bezpečnosť a plynulosť železničnej dopravy podľa § 33 ZoPZ.

Uvedené oprávnenia môže policajt využiť za účelom plnenia úloh na úseku:

- ochrany verejného poriadku a bezpečnosti (spolupôsobí pri ochrane základných práv a slobôd, najmä pri ochrane života, zdravia, osobnej slobody a bezpečnosti osôb a pri ochrane majetku, zabezpečuje kontrolu hraníc SR, spolupôsobí pri zabezpečovaní verejného poriadku; dohliada na bezpečnosť a plynulosť cestnej premávky a spolupôsobí pri jej riadení apod.),⁶²
- boja s trestnou a inou protispoločenskou činnosťou (odhaľuje trestné činy a zisťuje ich páchatel'ov, spolupôsobí pri odhaľovaní daňových únikov, nezákonných finančných operácií, legalizácie príjmov z trestnej činnosti a financovania terorizmu, vykonáva vyšetrovanie o trestných činoch a skrátené vyšetrovanie o trestných činoch),
- výkonu štátnej správy podľa osobitných predpisov (napr. podľa zákona o občianskych preukazoch, zákona o pobyte cudzincov, zákona o strelných zbraniach a streľive, atď.),
- iné úlohy, ak tak ustanovujú osobitné predpisy (napr. Trestný zákon, Civilný sporový poriadok, Civilný mimosporový poriadok, Správny súdny poriadok, Správny poriadok atď.),
- úlohy na úseku prevencie.

V niektorých právne záväzných aktoch a právnych aktoch nezáväzného charakteru nachádzame rôzne požiadavky, ktoré súvisia s orgánmi presadzovania práva, resp. ozrejmujú požiadavky na interakciu automatizovaných vozidiel s orgánmi presadzovania práva.

Prvým spomínaným aktom je vykonávacie nariadenie ADS, ktoré dopĺňa nariadenie o všeobecnej bezpečnosti a stanovuje podrobné technické špecifikácie a administratívne

⁶² PEŤOVSKÝ, M. a kol.: Zákon o Policajnom zbore - aplikačná prax. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 10.

požiadavky na testovanie a schvaľovanie plne automatizovaných vozidiel.⁶³ Vykonávacie nariadenie ADS sa uplatňuje na typové schvaľovanie plne automatizovaných vozidiel kategórie M a N, vzhľadom na ich automatizovaný systém riadenia v konkrétnych prípadoch použitia.⁶⁴

Ako plne automatizované vozidlá možno schváliť aj vozidlá definované v rámci typového schvaľovania automatizovaného systému riadenia vozidiel v článku 2 ods. 3 nariadenia o typovom schválení vozidiel. Ide napríklad o vozidlá určené na používanie najmä na staveniskách, v prístavoch/letisku alebo pre policajné/požiarne zbory.⁶⁵

Vykonávacie nariadenie ADS upravuje výkonnostné požiadavky, ktoré musí plne automatizované vozidlo spĺňať. Automatizovaný systém riadenia musí byť v súlade s pravidlami cestnej premávky v krajine prevádzky a musí byť schopný bezpečnej interakcie s ostatnými účastníkmi cestnej premávky v súlade s pravidlami cestnej premávky, napríklad prostredníctvom signalizácie (smerové svetlo) alebo použitím zvukového výstražného zariadenia. Túto požiadavku možno naplniť aj prostredníctvom bezpečnej interakcie s pracovníkmi zaisťujúcimi bezpečnosť cestnej premávky/príslušníkmi orgánov presadzovania práva, pracovníkmi údržby ciest, pracovníkmi záchranných služieb, pracovníkmi cestnej inšpekcie atď. V prípade vozidiel s duálnym režimom musí byť režim automatizovaného systému riadenia (manuálny jazdný režim alebo plne automatizovaný jazdný režim) rozoznateľný pre pracovníkov zaisťujúcich bezpečnosť cestnej premávky/príslušníkov orgánov presadzovania práva.⁶⁶ Orgány Policajného zboru môžeme zaradiť medzi orgány presadzovania práva.

Ďalším aktom, v tomto prípade nezáväzného charakteru, je už skôr spomínaný neformálny dokument o vzdialenej správe automatizovaných vozidiel prijatý na zasadnutí Svetového fóra pre bezpečnosť cestnej premávky (WP.1). Neformálny dokument o vzdialenej správe automatizovaných vozidiel uvádza niekoľko aspektov, ktoré je potrebné vziať do úvahy pri bezpečnej integrácii vzdialenej správy. Agent vzdialenej správy by mal byť v prípade možných núdzových situácií vo vozidle alebo dopravných incidentov alebo nehôd schopný okamžite poskytnúť potrebnú pomoc. Príslušníci presadzovania práva, napr. policajti a pracovníci prvej reakcie, napr. členovia hasičského zboru musia byť tiež schopní identifikovať poskytovateľa vzdialenej správy a kontaktovať agentov vzdialenej správy konajúcich v jeho mene a v prípade potreby im dať príkazy alebo pokyny.⁶⁷

V súvislosti so vzdialenou správou vzniká aj otázka či jednotlivé formy vzdialenej správy môžu byť vykonávané aj osobou, ktorá sa nachádza mimo územia štátu, kde práve automatizované vozidlo jazdí. Príslušné orgány verejnej moci musia mať k dispozícii informácie o zodpovednom poskytovateľovi vzdialenej správy, jeho kontaktné informácie a prostriedky, ako bezodkladne kontaktovať agentov vzdialenej správy v službe. Vzdialená správa bude vyžadovať aj obojstrannú komunikáciu. Agent vzdialenej správy musí byť schopný zabezpečiť, aby poskytovanie úkonov vzdialenej správy pomocou automatizovaných vozidiel

⁶³ Vykonávacie nariadenie Komisie (EÚ) 2022/1426 z 5. augusta 2022, ktorým sa stanovujú pravidlá uplatňovania nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/2144, pokiaľ ide o jednotné postupy a technické špecifikácie pre typové schvaľovanie automatizovaného systému riadenia (ADS) plne automatizovaných vozidiel.

⁶⁴ V zmysle čl. 1 vykonávacieho nariadenia ADS sú týmito prípadmi použitia:

- a) plne automatizované vozidlá, vrátane vozidiel s duálnym režimom, navrhnuté a skonštruované na prepravu cestujúcich a tovaru v určenej oblasti;
- b) „hub-to-hub“: plne automatizované vozidlá, vrátane vozidiel s duálnym režimom, navrhnuté a skonštruované na prepravu cestujúcich alebo tovaru po vopred určenej trase s pevným počiatočným a koncovým bodom jazdy/cesty;
- c) „automatizovaná parkovacia služba“: vozidlá s duálnym režimom s plne automatizovaným jazdným režimom na účely parkovania v rámci vymedzených parkovacích priestorov. Systém môže alebo nemusí používať externú infraštruktúru (napr. lokalizačné značkovače, perцепčné snímače atď.) parkovacích priestorov, aby vykonal dynamickú úlohu riadenia.

⁶⁵ Department for Transport. Veľká Británia.: Explanatory memorandum for European Union legislation within the scope of the UK/EU withdrawal agreement and Northern Ireland protocol. In: Department for Transport [online]. [cit. 2023-06-26]. Dostupné na: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1108571/EM_on_EU_Delegated_Act_updating_Regulation_2019_2144_automated_driving_systems_-_MoS.pdf.

⁶⁶ Príloha II, bod 1.3 a 1.3.1 vykonávacieho nariadenia ADS.

⁶⁷ Neformálny dokument o vzdialenej správe automatizovaných vozidiel, s. 7.

bolo v súlade s platnou vnútroštátnou a medzinárodnou legislatívou, vrátane poskytovania služby v miestnom úradnom jazyku. Potrebné znalosti vnútroštátnych postupov v oblasti cestnej premávky, ako aj efektívne spôsoby interakcie môžu byť ťažko dosiahnuteľné pre osobu mimo krajiny. Možno konštatovať, že vyššie uvedené argumenty len potvrdzujú požiadavku štátov, ktoré požadujú, aby poskytovateľ vzdialenej správy bol aspoň usadený v danej krajine a aby sa centrum, resp. centrá vzdialenej správy sa fyzicky nachádzali v danej krajine.⁶⁸

Ďalším dôležitým dokumentom je pripravovaný medzinárodný dohovor o používaní automatizovaných vozidiel v cestnej premávke. Európska hospodárska komisia OSN (UNECE) zriadila Skupinu expertov pre návrh nového právneho nástroja o používaní automatizovaných vozidiel v cestnej premávke (ďalej len „skupina expertov“).⁶⁹ Na piatom zasadnutí skupiny expertov, ktoré sa konalo 12. decembra 2022 bola predstavená kostra nového medzinárodného právneho nástroja (dohovor) o používaní automatizovaných vozidiel v cestnej premávke (ďalej len „kostra dohovoru o používaní automatizovaných vozidiel“), ktorá obsahuje aj ustanovenia týkajúce sa jazdy na diaľku, správy na diaľku, subjektu zodpovedného za správu na diaľku či vzdialeného prevádzkovateľa automatizovaných vozidiel. Predstavená štruktúra dohovoru obsahuje 8 kapitol⁷⁰ a 35 článkov. Návrh kostry nového dohovoru neobsahuje úplný súbor článkov a neobsahuje znenie jednotlivých článkov ale uvádza názvy článkov krátkym a popisným spôsobom.⁷¹ V niektorých prípadoch ustanovenia obsahujú návrhy, čo by malo byť ich obsahom a v niektorých prípadoch sú skôr položené otázky, čo by dané ustanovenie malo vôbec obsahovať. Návrh kostry sa nevzťahuje na pokročilé asistenčné systémy pre vodiča (ADAS) ale len na automatizované systémy riadenia (ADS).

Kostra dohovoru o používaní automatizovaných vozidiel v cestnej premávke obsahuje ustanovenie o registrácii vozidla (čl. 27) a problémov súvisiacich so zdieľaním údajov (čl. 28). V súvislosti so zdieľaním údajov vznikla otázka či je potrebné špecifikovať aké údaje majú byť zdieľané. Taktiež je vyjadrená potreba, že orgány presadzovania práva potrebujú rýchlo, spoľahlivo a dôveryhodne zistiť či je vozidlo prevádzkované v danom štáte v automatizovanej prevádzke. Taktiež potrebujú identifikovať a kontaktovať spoločnosť, ktorá zabezpečuje automatizovanú prevádzku tohto vozidla, preukázať sa tejto spoločnosti a požiadať o údaje alebo iné úkony, ak sú potrebné na zvládnutie rizika v dopravných situáciách, alebo na presadzovanie práva.⁷²

⁶⁸ Ibidem, s. 7. Napr. v štáte Florida, USA musí byť vzdialený ľudský prevádzkovateľ (remote human operator) fyzicky prítomný v USA; Florida Uniform Traffic Control Law. In: Florida Legislature [online]. [cit. 2023-06-27]. Dostupné na: http://www.leg.state.fl.us/statutes/index.cfm?App_mode=Display_Statute&URL=0300-0399/0316/0316Contents_Index.html.

⁶⁹ UNECE: Decisions on subsidiary bodies and on the structure of the Committee. UN Doc ECE/TRANS/2021/6. (15. december 2020).

⁷⁰ I. Všeobecné ustanovenia

II. Všeobecné funkčné požiadavky na automatizované systémy riadenia

III. Dodatočné funkčné požiadavky na automatizované systémy riadenia, ktoré vydávajú požiadavku na prechod

IV. Úlohy človeka a základné povinnosti ľudí (používajúcich automatizované vozidlá, ktoré môže riadiť človek/ak je vo vozidle zodpovedný človek)

V. Prevádzkové povinnosti subjektov zodpovedných za zaistenie bezpečného správania sa automatizovaného vozidla počas používania automatizovaného systému riadenia (požiadavky na bezpečnosť sú stanovené v kapitolách II a III)

VI. Dodatočné požiadavky na vzdialenú správu (väčšinou týkajúce sa automatizovaných služieb osobnej a nákladnej dopravy)

VII. Iné ustanovenia

VIII. Záverečné ustanovenia.

⁷¹ Ibidem, s. 2.

⁷² Čl. 28 kostry dohovoru o používaní automatizovaných vozidiel v cestnej premávke.

VI. MOŽNÉ APLIKAČNÉ PROBLÉMY PRI VÝKONE OPRÁVNENÍ POLICAJTA VO VZŤAHU K AUTOMATIZOVANÝM VOZIDLÁM V REŽIME ZÁKONA O POLICAJNOM ZBORE

Tak ako bolo naznačené vyššie, policajt môže využiť niektoré z oprávnení, pri výkone ktorých môže toto oprávnenie smerovať aj voči automatizovanému vozidlu, osobám, ktoré majú kontrolu nad vozidlom, osobám a veciam v automatizovanom vozidle alebo vo vzťahu k vodičovi na diaľku. Pre účinný a bezproblémový výkon ktoréhokoľvek oprávnenia je potrebné, aby informačný systém, ktorý policajt pri výkone služby používa, po načítaní evidenčného čísla vozidla súčasne poskytol informáciu, že:

- ide o automatizované vozidlo,
- v akom ovládacom režime sa vozidlo v danom momente nachádza,
- ak je vozidlo ovládané vodičom na diaľku, informácia o tejto skutočnosti ako i miesto, kde sa vodič na diaľku, v čase ovládania vozidla, nachádza,
- v prípade potreby spojenie s vodičom na diaľku,⁷³
- overenie totožnosti vodiča na diaľku a overenie spôsobilosti viesť automatizované vozidlo na diaľku.⁷⁴

Pravidlá cestnej premávky by mali de lege ferenda obsahovať imperatívne pravidlo, že v čase keď jazdné úlohy vykonáva automatizovaný systém riadenia, tak by tento systém tiež mal dodržiavať pokyny policajta na zastavenie, resp. vyzvať vodiča, aby prevzal kontrolu a zastavil automatizované vozidlo sám vodič. Je potrebné zdôrazniť, že z údajov uložených vo vozidle o priebehu jazdy je možné preukázať, kto vykonával v čase porušenia právnych predpisov jazdné úlohy či vodič alebo automatizovaný systém riadenia. Na tieto účely sa používa napr. systém uchovávania údajov o automatizovanej jazde (DSSAD).⁷⁵ Systém uchovávania údajov o automatizovanej jazde je povinnou výbavou vozidiel, ktoré sú systémom automatizovaného udržiavania v jazdnom pruhu (ALKS).⁷⁶

Najväčší aplikačný problém možno predpokladať pri nastavovaní pravidiel cestnej premávky a výkonu oprávnenia policajta najmä v súvislosti s vedením automatizovaného vozidla vodičom na diaľku. Pričom v tomto prípade nie je limitom technika, ale komplikovaný právny rámec, ktorý v sebe kombinuje oprávnenia policajta napr. obmedziť osobnú slobodu alebo zaistiť automatizované vozidlo v administratívnom konaní podľa ZoPZ, možnú potrebu vstúpiť do prevádzkarne resp. obydli a tým narušiť právo na súkromie a nakoniec právnu povahu vedenia vozidla na diaľku, ktoré je považované za teleoperáciu, a teda potrebu získavať prevádzkové a lokalizačné údaje pre účely administratívneho konania, ktoré sú v súčasnosti predmetom telekomunikačného tajomstva, pričom tieto je možné prelomiť len pre účely trestného konania, nie však objasňovania priestupkov, či správnych deliktov. K tomu vid' ďalej. Súčasne je potrebné de lege ferenda zvážiť, či by vodič na diaľku, vzhľadom na hore uvedené špecifiká, nemal obligatórne vykonávať kontrolu vozidla na diaľku len v štáte, kde sa vozidlo nachádza, pričom prekročením hranice by vozidlo prebral vodič na diaľku v príslušnom štáte.

Oprávnenie požadovať preukázanie totožnosti podľa § 18 ZoPZ môže využiť policajt ak je to potrebné na plnenie úloh podľa ZoPZ⁷⁷, aby preukázala svoju totožnosť dokladom totožnosti. Z hľadiska frekvencie ide o najviac používané oprávnenie policajta. Dokladom totožnosti je

⁷³ PEARL, T. H.: Traffic Stops in the Age of Autonomous Vehicles. In MARREIROS, G., MARTINS, B., PAIVA, A., RIBEIRO, B., SARDINHA, A. (ed.) Progress in Artificial Intelligence. EPIA 2022. Lecture Notes in Computer Science, vol 13566. Lisbon: Springer, Cham. [online]. [cit. 2023-06-27]. Dostupné na internete: https://doi.org/10.1007/978-3-031-16474-3_7.

⁷⁴ UNECE: Recognizability of ADS from the perspective of enforcement. Informal document No.11. (13. september 2022).

⁷⁵ Skratka z anglického *Data Storage System for Automated Driving*.

⁷⁶ Skratka z anglického *Automated Lane Keeping Systems*. Systém automatizovaného udržiavania v jazdnom pruhu po aktivácii riadi vozidlo namiesto vodiča, t. j. riadi všetky situácie vrátane zlyhaní, a nesmie ohroziť bezpečnosť cestujúcich vo vozidle ani ostatných účastníkov cestnej premávky. Vodič však vždy môže kedykoľvek systém potlačiť.

⁷⁷ § 2 ZoPZ.

podľa §18 ods. 1, ods. 2 ZoPZ občiansky preukaz, cestovný doklad (cestovný pas, diplomatický pas, služobný pas, náhradný cestovný doklad a doklady vydávané pre cudzincov (doklad o pobyte cudzinca⁷⁸, cestovný doklad cudzinca, náhradný cestovný doklad EÚ, cudzinecký pas). Za doklad totožnosti sa považuje aj preukaz žiadateľa o udelenie azylu, avšak len v prípade, že sa žiadateľovi zadržal cestovný doklad alebo iný doklad totožnosti alebo ak mal žiadateľ na území Slovenskej republiky povolený prechodný pobyt alebo trvalý pobyt.⁷⁹ Občan Slovenskej republiky však preukazuje svoju totožnosť občianskym preukazom iba v prípade, že je prihlásený na trvalý pobyt na území SR. Ak občan nie je prihlásený na trvalý pobyt na území SR, preukazuje svoju totožnosť cestovným dokladom. V prípade, že vyzvaná osoba odmietne preukázať svoju totožnosť, je policajt oprávnený ju predviesť na útvar PZ za účelom zistenia jej totožnosti podľa § 18 ods. 3 ZoPZ. V prípade, že by sa osoba vyhýbala preukázaniu totožnosti napr. tým, že sa uzamkne v automatizovanom vozidle, policajt je za týmto účelom oprávnený zabrániť odjazdu vozidla použitím technického prostriedku podľa § 55 ZoPZ, alebo sa spojiť s vodičom na diaľku, alebo inou oprávnenou osobou aby vozidlo otvoril, resp. sprístupnil a následne využiť hmaty a chvaty podľa § 51 ZoPZ, príp. putá podľa § 52 ZoPZ, vzhľadom na skutočnosť, že osoba kladie iba pasívny odpor.⁸⁰ Takéto oprávnenie má aj v prípade, že osoba nemá pri sebe platný doklad, ktorým by preukázala svoju totožnosť, a nedokáže aj napriek svojej snahe svoju totožnosť preukázať. Toto oprávnenie policajta je však krajnou možnosťou zistenia totožnosti. Následné úkony po predvedení osoby musia smerovať k zisťovaniu jej totožnosti, aby bola zistená čo najskôr. Navyše ak osoba odmietne (nechce) svoju totožnosť preukázať, možno jej konanie posúdiť ako priestupok proti verejnému poriadku § 47 ods. 1 písm. a) zákona o priestupkoch.⁸¹

Oprávnenie zaistiť osobu podľa §19 ZoPZ má policajt ak, osoba:

- svojím konaním bezprostredne ohrozuje svoj život alebo zdravie alebo život a zdravie iných osôb alebo majetok,
- je pristihnutá pri páchaní priestupku, ak je dôvodná obava, že v ňom bude pokračovať, alebo ak je to nevyhnutne potrebné na riadne zistenie alebo objasnenie vecí,
- sa pokúsila o útek pri predvedení,
- uráža policajta alebo inú osobu alebo sa správa inak agresívne na útvare Policajného zboru,
- je v medzinárodnom policajnom pátraní,
- sa nachádza na mieste trestného činu bezprostredne po jeho spáchaní a je potrebné zistiť jej súvislosť s trestným činom,
- pred zistením jej totožnosti, sa nachádza na mieste, na ktorom hrozí teroristický útok, alebo na mieste, kde došlo k teroristickému útoku,
- pred zistením jej totožnosti, ak sa nachádza v priestore, v ktorom sa zakročuje pod jednotným velením.

Podľa § 19 ods. 1 písm. b) ZoPZ je policajt oprávnený zaistiť osobu pristihnutú pri páchaní priestupku, ak je dôvodná obava, že v ňom bude pokračovať, alebo ak je to nevyhnutne potrebné na riadne zistenie alebo objasnenie vecí. V súvislosti s automatizovanými vozidlami pôjde najmä o priestupky na úseku cestnej premávky. Policajt využije oprávnenie tohto ustanovenia v prípadoch, ak je osoba pristihnutá:

⁷⁸ Doklad o pobyte štátneho príslušníka tretej krajiny, pobytový preukaz občana EÚ, pobytový preukaz rodinného príslušníka občana EÚ, potvrdenie o udelení/predĺžení tolerovaného pobytu štátnemu príslušníkovi tretej krajiny.

⁷⁹ § 5 ods. 1 zákona č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

⁸⁰ Primerane pozri § 65 druhá veta ZoPZ.

⁸¹ PEŤOVSKÝ, M. a kol.: Zákon o Policajnom zbore - aplikačná prax. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 66.

- po spáchaní priestupku v súvislosti s vedením automatizovaného vozidla a nemôže priestupok vzhľadom na jeho závažnosť vybaviť na mieste, napr. závažná dopravná nehoda,
- pri páchaní priestupku a vzhľadom na to, že osoba nerešpektovala výzvu policajta na upustenie od protiprávneho konania, teda vzniklo podozrenie dokončenia páchaného priestupku alebo spáchania ďalšieho priestupku napr. riskantný spôsob vedenia automatizovaného vozidla,
- pri páchaní priestupku – aj keď osoba rešpektovala výzvu policajta, ale z povahy a okolností jej konania vyplýva ďalšia kontinuita, t. j. podozrenie, že bude pokračovať v tomto konaní, napr. existuje podozrenie, že osoba vedie automatizované vozidlo v stave vylučujúcom spôsobilosť,
- pri páchaní priestupku – aj keď osoba sama alebo na výzvu policajta upustila od protiprávneho konania, ale jej prítomnosť na vykonaní úkonov potrebných na objasnenie alebo na zadokumentovanie priestupku je nevyhnutná.⁸² Napr. osobu je potrebné podrobiť odberu krvi za účelom zistenia požitia látok vylučujúcich spôsobilosť viesť motorové vozidlo.

V prípade, že by sa osoba uzamkla v automatizovanom vozidle a bránila sa tak zaisteniu, policajt je za týmto účelom oprávnený zabrániť odjazdu vozidla použitím technického prostriedku podľa § 55 ZoPZ, alebo sa spojiť s vodičom na diaľku, alebo inou oprávnenou osobou aby vozidlo otvoril, resp. sprístupnil a následne využiť hmaty a chvaty podľa § 51 ZoPZ, príp. putá podľa § 52 ZoPZ, vzhľadom na skutočnosť, že osoba kladie iba pasívny odpor.⁸³ V prípade, že by osoba kladla aktívny odpor pri zaistení, policajt je oprávnený zvoliť akýkoľvek iný donucovací prostriedok vrátane zbrane a prípadného poškodenia automatizovaného vozidla tak, aby bol dodržaný účel výkonu oprávnenia a primeranosť donucovacieho prostriedku.

V zásade možno aplikovať horeuvedený výklad analogicky aj na dôvod zaistenia podľa § 19 ods. 1 písm. f) ZoPZ ak je potrebné osobu, ktorá sa nachádza na mieste trestného činu bezprostredne po jeho spáchaní a je potrebné zistiť jej súvislosť s trestným činom. Ide o prípady, keď hliadka Policajného zboru vyslaná na miesto trestného činu zistí, že na mieste trestného činu sa nachádza osoba. V uvedenom prípade možno osobu zaistiť na účely zistenia, či trestný čin nebol spáchaný zaistenou osobou. Uvedené oprávnenie neznamená, že je potrebné vždy zaistiť osobu nachádzajúcu sa na mieste trestného činu. V niektorých prípadoch pôjde o poškodenú osobu alebo svedka trestného činu a takúto osobu policajt nezaisťuje.

V praxi bude najväčší problém pri výkone tohto oprávnenia práve s prípadmi vodiča na diaľku, ktorý sa spravidla bude nachádzať v priestore, ktorý nie je verejne dostupný a bude obydľím, alebo prevádzkarňou. V takom prípade, by mal inštitút oprávnenia otvoriť byt podľa § 29 ZoPZ, v zmysle úvah *de lege ferenda*, obsahovať aj možnosť otvoriť byt, alebo iný uzavretý priestor aj pre účely oprávnení policajta voči vodičovi na diaľku, ak by bol ohrozený život, zdravie, alebo závažná škoda na majetku, alebo ak by vodič na diaľku, bol v súvislosti s automatizovaným vozidlom, podozrivý z úmyselného trestného činu.

Oprávnenie zaistiť vec podľa § 21 ZoPZ je predbežné opatrenie, ktoré nemá charakter úkonu trestného alebo priestupkového konania. Preto možno zaistiť vec, napr. automatizované vozidlo podľa ZoPZ, aj keď nebolo začaté trestné konanie alebo priestupkové konanie⁸⁴ Podľa § 21 ods. 1 ZoPZ je policajt oprávnený zaistiť na vykonanie potrebných úkonov vec:

- ak má podozrenie, že vec súvisí so spáchaním trestného činu alebo priestupku,

⁸² Primerane pozri PEŤOVSKÝ, M. a kol.: Zákon o Policajnom zbere - aplikačná prax. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 66.

⁸³ Primerane pozri § 65 druhá veta ZoPZ.

⁸⁴ IVOR, J. a kol.: Trestné právo procesné 1. Bratislava: Wolters Kluwer s.r.o., 2017, s. 348.

- ak jej zaistenie je potrebné na zistenie skutkového stavu veci alebo na rozhodnutie orgánu činného v trestnom konaní, alebo na rozhodnutie orgánu v konaní o priestupku alebo
- po ktorej pátra polícia iného štátu.

Prvé dve podmienky musia byť splnené kumulatívne. Na zaistenie veci stačí podozrenie policajta, že automatizované vozidlo súvisí s trestným činom alebo priestupkom, ktoré sa v ďalšom konaní môže potvrdiť alebo vyvrátiť. Podozrenie nemôže vychádzať len zo subjektívneho pocitu policajta, ale musia existovať určité indície, že ide o vec resp. automatizované vozidlo súvisiace s trestným činom alebo priestupkom.⁸⁵ Vo vzťahu k zaistovaniu automatizovaného vozidla, za súčasného splnenia ostatných podmienok možno konštatovať, že v dnešnej dobe neexistuje metodika, ktorá by stanovila „ako sa automatizované vozidlo zaistuje“, bez toho, aby nedošlo k strate dát alebo poškodeniu vozidla, vrátane prípadnej súčinnosti s vodičom na diaľku, alebo osobou, ktorá poskytne policajtovi potrebnú súčinnosť pri kontrole nad automatizovaným vozidlom. Súčasne pre zaistenie automatizovaného vozidla možno očakávať určité špecifické technické nároky na uskladnenie takéhoto vozidla.⁸⁶

Oprávnenie zastaviť a prehliadať dopravný prostriedok podľa § 23 ZoPZ má policajt pri plnení úloh vyplývajúcich zo ZoPZ⁸⁷, pričom je oprávnený dávať pokyny na zastavenie dopravného prostriedku⁸⁸, zakázať jazdu, plavbu alebo let na nevyhnutne potrebný čas alebo prikázať smer dopravného prostriedku.⁸⁹ Policajt je oprávnený vykonať prehliadku dopravného prostriedku vrátane automatizovaného vozidla, vecí, batožiny a nákladu, ktoré sa v ňom prepravujú⁹⁰, alebo elektronickú kontrolu vozidla prepojením kontrolovaného vozidla so zariadením určeným na kontrolu identifikačných údajov vozidla:

- ak je podozrenie, že používaním dopravného prostriedku, na dopravnom prostriedku alebo v súvislosti s dopravným prostriedkom bol spáchaný trestný čin,
- pri pátraní po hľadanej alebo nezvestnej osobe, zbraniach, strelive, výbušninách, omamných látkach, psychotropných látkach, jedoch, prekurzoroch, jadrových alebo iných rádioaktívnych materiáloch, vysokorizikových chemických látkach a vysoko rizikových biologických agensoch a toxínoch a veciach pochádzajúcich z trestnej činnosti alebo súvisiacich s trestnou činnosťou a
- pri odhaľovaní neoprávneného prechodu štátnej hranice alebo neoprávneného pobytu.

V prípade výkonu tohto oprávnenia vo vzťahu k automatizovanému vozidlu je z pohľadu aplikačnej praxe problematické samotné zastavenie vozidla, ak pretrvá súčasná platná právna úprava zastavovania vozidla (viď poznámka pod čiarou vyššie), potom musí byť obligatórne vo vzťahu k automatizovaným vozidlám prijaté, že v prípade signalizácie policajta na zastavenie automatizovaného vozidla, je vodič povinný prevziať riadenie vozidla a zastaviť. Druhým problémom je okolnosť, ak sa osoba vo vozidle uzamkne. V takomto prípade je

⁸⁵ PEŤOVSKÝ, M. a kol.: Zákon o Policajnom zbore - aplikačná prax. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 86.

⁸⁶ Dátové pripojenie a pravidelné aktualizácie atď. Primerane pozri: PEŤOVSKÝ, M. a kol.: Zákon o Policajnom zbore - aplikačná prax. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 86.

⁸⁷ § 2 ZoPZ.

⁸⁸ § 23 ods. 2 Vyhlášky Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 30/2020 Z. z. o dopravnom značení. Pri zastavovaní dopravného prostriedku policajt za denného svetla používa vždy zastavovací terč, vztýčenou rukou bez zastavovacieho terča možno dávať znamenia na zastavenie vozidla len v mimoriadnych a osobitných prípadoch, za zníženej viditeľnosti policajt dáva znamenie na zastavenie vozidla červeným svetlom, ktorým pohybuje v hornom polkruhu. Z idúceho vozidla dáva policajt znamenie na zastavenie vozidla kývaním ruky hore a dole alebo vysunutým zastavovacím terčom (za zníženej viditeľnosti červeným svetlom), prípadne rozsvietením nápisu „STOP“, alebo aj pomocou rozhlasového zariadenia umiestneného v služobnom vozidle, dbá pritom najmä na dostatočný bočný odstup od predchádzaného vozidla a na bezpečnosť pri jeho zastavovaní.

⁸⁹ § 23 ods. 1 ZoPZ.

⁹⁰ Policajt však nie je oprávnený na výkon osobnej prehliadky osôb vo vozidle, ani batožiny uloženej vo vozidle.

policajt oprávnený použiť donucovacie prostriedky na prekonanie odporu, tak ako bolo uvedené vyššie.

Z pohľadu rozšírenia automatizovaných vozidiel, vrátane vozidiel ovládaných na diaľku sa javí ako prospešné vrátiť sa opätovne k diskusií o možnostiach zložiek vynucujúcich právo, na diaľku zastaviť motorové vozidlo.⁹¹

Niektorí autori dokonca zastávajú názor, že prenasledovanie vozidla bude minulosťou, keď budú automatizované vozidlá zavádzané vo väčšej miere. Automatizované vozidlá sú naprogramované tak, aby dodržiavali pravidlá cestnej premávky a ich technológie bránia nárazu do iných vozidiel a osôb. Z tohto dôvodu podozrivé osoby, ktoré sa nachádzajú v automatizovanom vozidle nemusia predstavovať také veľké nebezpečenstvo pre verejnosť alebo pre orgány presadzovania práva ako dnes.⁹²

Oprávnenie zakázať vstup na určené miesto alebo zotrvať na určitom mieste podľa § 27 ZoPZ, ktoré umožňuje policajtovi za určitých okolností obmedziť pohyb a pobyt osoby ak je to nevyhnutné pre bezpečnosť štátu, udržanie verejného poriadku, ochranu zdravia alebo ochranu práv a slobôd, policajt je oprávnený každému prikázať, aby:

- v nevyhnutne potrebnom čase nevstupoval na určené miesto, ani sa na ňom nezdržiaval,
- na nevyhnutne potrebný čas zotrval na určenom mieste.⁹³

Uvedené oprávnenia policajta umožňujú policajtovi zasiahnuť do základných ľudských práv, a to do práva na slobodu pohybu a práva na slobodu pobytu. Musia byť pri tom splnené zákonné podmienky, a to:

- že je takýto zákrok policajt nevyhnutný pre bezpečnosť štátu, udržanie verejného poriadku, ochranu zdravia alebo ochranu práv a slobôd,
- zásah do práv trvá len v nevyhnutne potrebnom čase.⁹⁴

Pojem nevyhnutný sa spája s bezpečnosťou, verejným poriadkom, ochranou zdravia, práv a slobôd a tiež časom, pričom tento pojem nie je nikde definovaný. Tento termín vykladal Ústavný súd Slovenskej republiky v súlade s medzinárodným štandardom ako „*naliehavú spoločenskú potrebu prijať obmedzenie základného práva alebo slobody. Obmedzenie práv a slobôd je nevyhnutné, keď možno konštatovať, že cieľ obmedzenia inak dosiahnuť nemožno. Predpokladom teda je, že obmedzenie je nutné aj v demokratickej spoločnosti.*“⁹⁵

Z pohľadu výkonu tohto oprávnenia vo vzťahu k automatizovanému vozidlu sú kľúčové pojmy zakázať alebo prikázať – tieto pojmy je potrebné chápať ako úradne vydaný zákaz vstupu alebo vylúčenia prítomných osôb z určitého miesta, alebo príkaz zotrvať na určenom mieste. Zákaz vstupu osobám na určité miesto sa pritom nemusí týkať iba verejne prístupných miest, ale aj miest verejnosti neprístupných.⁹⁶ Spravidla bude takýto príkaz alebo zákaz formulovaný slovne, signalizáciu policajta pri riadení cestnej premávky, umiestnením motorového vozidla s označením príslušnosti k Policajnému zboru, zapnutým zvukovo-svetelným signalizačným zariadením apod. V takýchto prípadoch musí byť automatizované vozidlo riadené osobou, ktorá bude primerane vyhodnocovať situáciu.

⁹¹ Táto diskusia prebiehala v Európskej únii po teroristických útokoch. K problematike prístupu orgánov presadzovania práva do systémov vozidla pozri BERKEL, J.J. VAN a kol.: Police Hacking regulation abroad. A comparative law study into legal regulations and safeguards regarding the quality of data. Research and Documentation Centre, 2023. [online]. [cit. 2023-12-28]. Dostupné na: <https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/3303>. K problematike násilného zastavenia dopravného prostriedku pozri MASCAREÑASA, D.D.L. a kol.: Autonomous execution of the Precision Immobilization Technique. In: Mechanical Systems and Signal Processing, roč. 87, Part B, 2017, s. 153-168.

⁹² WOODS, J.B.: Autonomous vehicles and police deescalation. In: Northwestern University Law Review Online, roč. 114, 2019, s. 98-101.

⁹³ PEŤOVSKÝ, M. a kol.: Zákon o Policajnom zbere - aplikačná prax. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 114-115.

⁹⁴ Ibidem.

⁹⁵ Uznesenie Ústavného súdu SR z 24 septembra 2014, sp. zn. I. ÚS 561/2014.

⁹⁶ PEŤOVSKÝ, M. a kol.: Zákon o Policajnom zbere - aplikačná prax. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 114-115.

Druhým kľúčovým pojmom vo vzťahu k automatizovaným vozidlám je pojem určené miesto – určitý ohraničený priestor, v ktorom polícia plní svoje úlohy. Jeho veľkosť závisí od konkrétnej situácie a z nej vyplývajúcej potreby vykonať nejakú služobnú činnosť, služobný zákrok alebo iné opatrenia smerujúce k účinnému zabezpečeniu plnenia úloh. V niektorých prípadoch ide o miesto, ktorého veľkosť je malá (napr. miesto trestného činu, či dopravnej nehody) a na jeho zabezpečenie nie je potrebné privolať ďalších policajtov. Inokedy, (najmä pri hromadnom narušení verejného poriadku, leteckých, železničných a rôznych prevádzkových haváriách, požiaroch – najmä rozsiahlych, pri živelných pohromách a pod.) je potrebné pre uzatvorenie takého miesta sústrediť značný počet policajtov.⁹⁷ Určené miesto môže byť ohraničené buď prirodzene (napr. jazero, roklina), stavebno-technicky (podzemné parkovisko, reštaurácia, rodinný dom), alebo je ohraničené iba policajnou páskou s nápisom „POLÍCIA“. Opäť aj v týchto prípadoch je žiadúce, aby vedenie automatizovaného vozidla prevzala osoba vo vozidle, alebo vodič na diaľku, aby sa tak predišlo chybným rozhodnutiam, ktoré môžu viesť až k použitiu donucovacieho prostriedku.

Veľmi obdobná situácia vo vzťahu k automatizovaným vozidlám je pri výkone oprávnenia uzatvoriť verejne prístupné miesto podľa § 28 ods.1 ZoPZ pri pátraní po páchatel'och úmyselných trestných činov, hľadaných osobách, zbraniach, strelive, výbušnínach, omamných a psychotropných látkach a jedoch alebo po veciach pochádzajúcich z trestnej činnosti, prípadne súvisiacich s trestnou činnosťou, sú policajti oprávnení uzatvoriť verejne prístupné miesta a vykonať ich prehliadku s cieľom zistiť, či sa uvedené osoby alebo veci v nich nenachádzajú. Toto oprávnenie sa teda využíva pri policajných akciách a policajných opatreniach na pátranie po osobách a veciach a hľadanie osôb a vecí.⁹⁸

Pričom toto oprávnenie je spojené s možnosťou policajta vykonať na osobe, ktorá sa na mieste nachádza bezpečnostnú prehliadku, vrátane osoby, ktorá sa nachádza v automatizovanom vozidle za použitia donucovacích prostriedkov pri nerešpektovaní výziev, tak ako je uvedené vyššie.

Vo vzťahu k oprávneniu policajta objasňovať priestupky podľa § 32 ZoPZ je potrebné dodať, že v súvislosti s automatizovanými vozidlami je najväčším problémom jednak preukazovanie spôsobilosti viesť automatizované vozidlo pri vodičovi na diaľku a súčasne chýbajúce oprávnenie policajta pri objasňovaní priestupkov získavať prevádzkové a lokalizačné údaje, ktoré vznikli v súvislosti s premávkou automatizovaného vozidla, či už pri vedení vozidla na diaľku, alebo bezprostredne osobou vo vozidle. Tak ako bolo naznačené vyššie, najväčším aplikačným problémom je vodič na diaľku, ktorý riadil automatizované vozidlo na Slovensku z územia iného štátu. S poukazom na §139d ods. 1 zákona o cestnej premávke ak ide o držiteľa vozidla alebo vlastníka vozidla evidovaného v inom členskom štáte Európskej únie, rozkaz sa zašle aj v jednom z úradných jazykov členského štátu Európskej únie, v ktorom je vozidlo evidované; rozkaz, ktorý sa ani po opakovanom doručení nepodarilo doručiť držiteľovi vozidla alebo vlastníkovi vozidla, sa dňom vrátenia nedoručenej zásielky orgánu Policajného zboru považuje za nevydaný. Rozkaz nemožno doručiť verejnou vyhláškou. Vo vzťahu k uznávaniu a vykonávaniu peňažných sankcií uložených za porušenie cestnej premávky sa aplikuje zákon č. 183/2011 Z. z. o uznávaní a výkone rozhodnutí o peňažnej sankcii v Európskej únii a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „ZVPS“) transponuje do slovenského právneho poriadku rámcové rozhodnutie Rady 2005/214/SVV z 24. februára 2005 o uplatňovaní zásady vzájomného uznávania v Európskej únii.

Tento zákon sa použije len vo vzťahu k tomu členskému štátu, ktorý prevzal do svojho právneho poriadku uvedené rámcové rozhodnutie. Rozhodnutím o peňažnej sankcii sa v zmysle § 2 ZVPS rozumie právoplatné odsudzujúce rozhodnutie vydané pre trestný čin alebo pre protiprávne konanie týkajúce sa porušenia pravidiel cestnej premávky vydané

⁹⁷ Ibidem.

⁹⁸ Ibidem, s. 123.

- a) súdom štátu pôvodu v trestnom konaní, alebo
- b) správnym orgánom štátu pôvodu, ak podľa právneho poriadku štátu pôvodu bolo proti tomuto rozhodnutiu možné podať opravný prostriedok, o ktorom rozhoduje súd s právomocou v trestných veciach.
- a) Peňažnou sankciou sa v zmysle § 2 ZVPS rozumie povinnosť uložená rozhodnutím o peňažnej sankcii zaplatiť
- b) peňažný trest,
- c) pokutu,
- d) náhradu škody priznanú poškodenému voči odsúdenému v trestnom konaní,
- e) trovy trestného a správneho konania,
- f) peňažnú sumu na všeobecne prospešné účely alebo v prospech poškodených trestnými činmi.

Pokutou sa v zmysle § 2 ZVPS rozumie povinnosť zaplatiť určenú peňažnú sumu uloženú správnym orgánom štátu pôvodu podľa právneho poriadku tohto štátu pre trestný čin alebo protiprávne konanie týkajúce sa porušenia pravidiel cestnej premávky.

V zmysle § 4 ZVPS rozhodnutie o peňažnej sankcii členského štátu možno v Slovenskej republike uznať a vykonať, ak povinný má na území Slovenskej republiky:

- a) obvyklý pobyt alebo
- b) sídlo a
- c) majetok alebo
- d) príjem.

V zmysle § 3 ods. 1 ZVPS sa pre uznanie a vykonanie rozhodnutia o peňažnej sankcii vyžaduje zásada obojstrannej trestnosti t. j. rozhodnutie o peňažnej sankcii možno v Slovenskej republike uznať a vykonať, len ak skutok, pre ktorý bolo rozhodnutie o peňažnej sankcii vydané, je trestným činom aj podľa právneho poriadku Slovenskej republiky. Avšak, ak sa žiada o uznanie a výkon rozhodnutia pre skutok, ktorý je v osvedčení o vydaní rozhodnutia o peňažnej sankcii označený justičným orgánom štátu pôvodu priradením k jednej alebo k viacerým kategóriám trestných činov, súd neskúma, či ide o čin trestný podľa právneho poriadku Slovenskej republiky. V zmysle § 3 ods. 5 ZVPS toto platí rovnako aj pre rozhodnutie o peňažnej sankcii, ak skutok, pre ktorý bolo rozhodnutie vydané, je justičným orgánom štátu pôvodu označený v osvedčení priradením ku kategórii protiprávneho konania zakladajúceho porušenie pravidiel cestnej premávky.

S poukazom na §16 ods. 5 ZVPS po nadobudnutí právoplatnosti rozhodnutia o uznaní a výkone súd vyzve povinného, aby zaplatil do pätnástich dní; ak nebol uložený náhradný trest odňatia slobody, súd povinného súčasne upozorní, že inak sa bude zaplatenie vymáhať. Uvedený nárok sa stáva v zmysle §13 ods. 6 súdnou pohľadávkou.

VII. ZÁVER

Nová právna úprava v oblasti automatizovaných vozidiel v Slovenskej republike na jednej strane vytvára postupy pre povolenie skúšobnej prevádzky automatizovaných vozidiel, plne automatizovaných vozidiel a prevádzky automatizovaných doručovacích vozidiel a na druhej strane vytvára priestor pre vznik situácií, kedy orgány Policajného zboru budú čeliť novým situáciám pri plnení svojich úloh a vykonávaní svojich oprávnení. Plnenie úloh a oprávnení orgánov Policajného zboru pri interakcii s automatizovanými vozidlami, plne automatizovanými vozidlami a automatizovanými doručovacími vozidlami, ktoré môže ovládať vodič aj na diaľku, môže v aplikačnej praxi spochybniť doposiaľ zaužívané postupy orgánov Policajného zboru, ktoré používali v interakcii s tradičnými vozidlami a tradičným vodičom, ktorý sedel na mieste vodiča a vykonával jazdné úlohy.

Požiadavky bezpečnej interakcie automatizovaných systémov riadenia s príslušníkmi orgánov presadzovania práva, ale aj inými subjektmi ako sú pracovníci zaisťujúci bezpečnosť cestnej premávky, pracovníci údržby ciest, pracovníci záchranných služieb či pracovníci cestnej inšpekcie, sú vyjadrené na úrovni práva Európskej únie vykonávacím nariadením ADS. Legislatívne akty nezáväzného charakteru ako neformálny dokument o vzdialenej správe automatizovaných vozidiel a kostra dohovoru o používaní automatizovaných vozidiel naznačujú, že v prípade vzdialenej správy automatizovaných vozidiel by mali mať orgány presadzovania práva nové oprávnenia, tak aby boli schopné identifikovať a kontaktovať osobu, ktorá zabezpečuje prevádzku automatizovaného vozidla, požiadať o údaje alebo iné úkony, ak sú potrebné na zvládnutie rizika v dopravných situáciách alebo na presadzovanie práva či v prípade potreby im dať príkazy alebo pokyny.

Príslušníci Policajného zboru môžu v súčasnosti vykonávať mnohé oprávnenia aj voči automatizovanému vozidlu, osobám, ktoré majú kontrolu nad vozidlom alebo osobám a veciam v automatizovanom vozidle. Vo vzťahu k osobe vodiča, ktorý vedie automatizované vozidlo možno z pohľadu činnosti príslušníkov Policajného zboru konštatovať, že ich činnosť sa bude spravovať rovnakými postupmi ako doposiaľ, pričom pri výkone oprávnení policajta v rámci výkonu služby nie je potrebné očakávať výraznejšie problémy, nakoľko rozsah výkonu oprávnení ako aj spôsob ich vykonania zostane pravdepodobne rovnaký. Súčasný právny stav zachováva *status quo* aj vo vzťahu k potrebným dokladom, ktoré má mať vodič automatizovaného vozidla pri sebe, pričom pravdepodobne v budúcnosti nemožno vylúčiť zmenu v rozsahu potrebných dokladov, ktoré má mať vodič počas jazdy k dispozícii.

Z pohľadu výkonu oprávnení policajta pri dodržiavaní bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky a s tým súvisiacim dodržiavaním verejného poriadku sa zdajú ako problematické najmä situácie, kedy je vozidlo ovládané na diaľku. Konkrétne možno za problematické v aplikačnej rovine považovať preukazovanie spôsobilosti viesť automatizované vozidlo pri vodičovi na diaľku a súčasne chýbajúce oprávnenie policajta pri objasňovaní priestupkov získavať prevádzkové a lokalizačné údaje, ktoré vznikli v súvislosti s premávkou automatizovaného vozidla, či už pri vedení vozidla na diaľku, alebo bezprostredne osobou vo vozidle. Najväčším aplikačným problémom je vodič na diaľku, ktorý riadil automatizované vozidlo na Slovensku z územia iného štátu. V takýchto prípadoch bude výkon oprávnení príslušníkov Policajného zboru obmedzený jurisdikciou štátu, kde sa vzdialený vodič nachádza. V tejto súvislosti by bolo viac ako vhodné zaviesť do právneho poriadku Slovenskej republiky povinnosť, aby sa vodič na diaľku nachádzal na území Slovenskej republiky. Obdobné aplikačné problémy možno očakávať aj v prípade zavedenia nových foriem vzdialenej správy ako vzdialená podpora, pomoc na diaľku či vzdialená prevádzka.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

automatizované vozidlá, automatizovaný systém riadenia, vzdialený vodič, Policajný zbor

KEY WORDS

automated vehicle, automated driving system, remote driver, Police Force

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. ANDRAŠKO, J. a kol. Právne a technické aspekty kybernetickej bezpečnosti automatizovaných vozidiel. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2022, 160 s. ISBN 978-80-571-0554-1.
2. ANDRAŠKO, J. a MESARČÍK, M.: How (not) to regulate automated vehicles: lessons from Slovakia. In: ICETA 2022. 20th Anniversary of IEEE International Conference on Emerging eLearning Technologies and Applications. Piscataway : Institute of Electrical and Electronics Engineers, 2022, s. 28-33. DOI: 10.1109/ICETA57911.2022.9974771

3. ANDRAŠKO, J. a MESARČÍK, M.: Problematika vzdialeného vodiča z pohľadu teórie a praxe. In: Časopis pro právní vědu a praxi, roč. 31, č. 3, 2023, s. 737-764. DOI: 10.5817/CPVP2023-3-9.
4. Department for Transport. Veľká Británia.: Explanatory memorandum for European Union legislation within the scope of the UK/EU withdrawal agreement and Northern Ireland protocol. [online]. [cit. 2023-06-26]. Dostupné na: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1108571/EM_on_EU_Delegated_Act Updating_Regulation_2019_2144_automated_driving_systems_-_MoS.pdf.
5. HODÁS, M. Implementácia autonómnej mobility – niektoré filozofické a (ústavno)právne aspekty a ich právne a metaprávne implikácie nielen pre Slovenskú republiku. Praha: Leges, 2022, 101 s. ISBN 978-80-7502-660-6.
6. IVOR, J. a kol.: Trestné právo procesné 1. Bratislava: Wolters Kluwer s.r.o., 2017, 528 s. ISBN 978-80-8168-593-4.
7. PEŤOVSKÝ, M. a kol.: Zákon o Policajnom zbore - aplikačná prax. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, 354 s. ISBN 978-80-7380-682-8.
8. ROTH, Emma. Here's what happens when cops pull over a driverless Cruise vehicle. In: The Verge [online]. [cit. 2023-06-25]. Dostupné na: <https://www.theverge.com/2022/4/10/23019303/heres-what-happens-cops-pull-over-a-driverless-cruise-vehicle-general-motors>.
9. ESKENAZI, J.: „No! You stay!“ Cops, firefighters bewildered as driverless cars behave badly. In: Mission Local [online]. [cit. 2023-06-26]. Dostupné na: <https://missionlocal.org/2023/05/waymo-cruise-fire-department-police-san-francisco/>.
10. NUSSLE, D.: Teleoperation steps in when an autonomous vehicle does not know what to do. In: Wevolver [online]. [cit. 2023-06-26]. Dostupné na: <https://www.wevolver.com/article/teleoperation-steps-in-when-an-autonomous-vehicle-does-not-know-what-to-do>.
11. PEARL, T. H.: Traffic Stops in the Age of Autonomous Vehicles. In: MARREIROS, G., MARTINS, B., PAIVA, A., RIBEIRO, B., SARDINHA, A. (ed.) Progress in Artificial Intelligence. EPIA 2022. Lecture Notes in Computer Science, vol 13566. Lisbon: Springer, Cham. [online]. [cit. 2023-06-27]. Dostupné na internete: https://doi.org/10.1007/978-3-031-16474-3_7. DOI: 10.1007/978-3-031-16474-3_7.
12. WOODS, J. B.: Autonomous vehicles and police deescalation. In: Northwestern University Law Review Online, roč. 114, 2019, s. 74 - 103.
13. COLLINGWOOD, L.: Privacy implications and liability issues of autonomous vehicles. In: Information & Communications Technology Law, roč. 26, 2017, č. 1, s. 32 – 45. DOI: 10.1080/13600834.2017.1269871.
14. LIM, H. S. M. a TAEIHAGH, A.: Autonomous Vehicles for Smart and Sustainable Cities: An In-Depth Exploration of Privacy and Cybersecurity Implications. In: Energies, roč. 11, č. 5, 23 s.
15. VEDDER, A. a kol.: Security and law. Legal and Ethical Aspects of Public Security, Cyber Security and Critical Infrastructure. Cambridge : Intersentia, 2019, 366 s.
16. MASCAREÑASA, D.D.L. a kol.: Autonomous execution of the Precision Immobilization Technique. In: Mechanical Systems and Signal Processing, roč. 87, Part B, 2017, s. 153-168. DOI: 10.1016/j.ymssp.2016.06.043.
17. BERKEL, J.J. VAN a kol.: Police Hacking regulation abroad. A comparative law study into legal regulations and safeguards regarding the quality of data. Research and Documentation Centre, 2023. [online]. [cit. 2023-12-28]. Dostupné na: <https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/3303>.

18. Biela kniha. Regulácia autonómnych vozidiel v Európskej únii a Slovenskej republike. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2022. [online]. [cit. 2023-12-27]. Dostupné na: <https://comeniusvyskum.flaw.uniba.sk/2022/12/31/biela-kniha/>.
19. Štandard SAE J3016_202104: Taxonómia a definície pojmov súvisiacich so systémami automatizovaného riadenia pre cestné motorové vozidlá. [online]. [cit. 2023-06-26]. Dostupné na: https://www.sae.org/standards/content/j3016_202104/.
20. UNECE: Automated driving. Situations when a driver operates a vehicle from the outside of the vehicle. Informal document No. 1/Rev.2. (6. marec 2023).
21. UNECE: Reflections about an amendment proposal to the 1968 Convention on Road Traffic. (4. september 2017).
22. UNECE: Remote management of automated vehicles. Informal document No.16. (9. marec 2023).
23. UNECE: Recognizability of ADS from the perspective of enforcement. Informal document No.11. (13. september 2022).
24. Predpis OSN č. 157 – Predpis OSN č. 157 – Jednotné ustanovenia na schvaľovanie vozidiel, pokiaľ ide o systém automatizovaného udržiavania vozidla v jazdnom pruhu.
25. Zákon č. 429/2022 Z. z. ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony v súvislosti s rozvojom automatizovaných vozidiel.
26. Zákon č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
27. Zákon č. 106/2018 Z. z. o prevádzke vozidiel v cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
28. Zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov.
29. Zákon č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
30. Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore.
31. Zákon Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch.
32. Zákon č. 183/2011 Z. z. o uznávaní a výkone rozhodnutí o peňažnej sankcii v Európskej únii a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
33. Zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
34. Vyhláška Ministerstva dopravy a výstavby Slovenskej republiky č. 131/2018 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti v oblasti schvaľovania vozidiel.
35. Vyhláška Ministerstva dopravy a výstavby SR č. 134/2018 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o prevádzke vozidiel v cestnej premávke.
36. Dôvodová správa k návrhu zákona o automatizovaných vozidlách. In: NRSR [online]. [cit. 2023-06-26]. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=515513>.
37. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/2144 o požiadavkách na typové schvaľovanie motorových vozidiel a ich prípojných vozidiel a systémov.komponentov a samostatných technických jednotiek určených pre tieto vozidlá, pokiaľ ide o ich všeobecnú bezpečnosť a ochranu cestujúcich vo vozidle a zraniteľných účastníkov cestnej premávky.
38. Vykonávacie nariadenie Komisie (EÚ) 2022/1426 z 5. augusta 2022, ktorým sa stanovujú pravidlá uplatňovania nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/2144, pokiaľ ide o jednotné postupy a technické špecifikácie pre typové schvaľovanie automatizovaného systému riadenia (ADS) plne automatizovaných vozidiel.

39. Florida Uniform Traffic Control Law. In: Florida Legislature [online]. [cit. 2023-06-27]. Dostupné na: http://www.leg.state.fl.us/statutes/index.cfm?App_mode=Display_Statute&URL=0300-0399/0316/0316ContentsIndex.html.
40. Uznesenie Ústavného súdu SR z 24 septembra 2014, sp. zn. I. ÚS 561/2014.
41. Mercedes-Benz Group. First internationally valid system approval. In: Mercedes-Benz Group [online]. [cit. 2023-06-24]. Dostupné na: <https://group.mercedes-benz.com/innovation/product-innovation/autonomous-driving/system-approval-for-conditionally-automated-driving.html>.
42. Waymo. Waymo One. In: Waymo [online]. [cit. 2023-06-25]. Dostupné na: <https://waymo.com/waymo-one/>.
43. EasyMile. EasyMile First Authorized at Level 4 of Autonomous Driving on Public Road. In: EasyMile [online]. [cit. 2023-06-25]. Dostupné na: <https://easymile.com/news/easymile-first-authorized-level-4-autonomous-driving-public-roads>.
44. International Transport Forum and Corporate Partnership Board. Autonomous Driving: Regulatory Issues. In: International Transport Forum [online]. [cit. 2023-06-26]. Dostupné na: https://www.itf-oecd.org/sites/default/files/docs/15cpb_autonomous-driving.pdf.
45. Nuro. Autonomy delivered. In: Nuro [online]. [cit. 2023-06-26]. Dostupné na: <https://www.nuro.ai/>.
46. Starship Technologies. In: Starship [online]. [cit. 2023-06-26]. Dostupné na: <https://www.starship.xyz/>.
47. Kiwibot. Adorable autonomous delivery robots. In: Kiwibot [online]. [cit. 2023-06-26]. Dostupné na: <https://www.kiwibot.com/>.

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTOROV

doc. JUDr. Jozef Andraško, PhD.,

ORCID: 0000-0001-6855-4438

Univerzita Komenského v Bratislave

Právnická fakulta, Ústav práva informačných technológií a práva duševného vlastníctva,

Šafárikovo nám. č. 6, P.O.BOX 313, 810 00 Bratislava

Telefónne číslo: +421 2 9012 2070

E-mail: jozef.andrasko@flaw.uniba.sk

doc. JUDr. Marek Kordík, PhD., LL.M.,

ORCID: 0000-0002-4290-8354

Univerzita Komenského v Bratislave

Právnická fakulta, Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Šafárikovo nám. č. 6, P.O.BOX 313, 810 00 Bratislava

Telefónne číslo: +421 2 9012 2005

E-mail: marek.kordik@flaw.uniba.sk

CONSENT IN THE DECISION-MAKING PRACTICE OF THE SLOVAK DPA¹

SÚHLAS V ROZHODOVACEJ ČINNOSTI ÚRADU NA OCHRANU OSOBNÝCH ÚDAJOV SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Laura Bachňáková Rózenfeldová²

<https://doi.org/10.33542/SIC2024-1-02>

ABSTRACT

Consent in personal data regulation presents one of the legal bases that legitimizes personal data processing realised by the controller. Despite the controller's frequent referral to consent as a legal basis for such processing, the fulfilment of legal conditions for valid consent provision can prove challenging to many controllers. In this regard, the paper examines the existing decision-making practice of the national data protection authority – the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic – concerning the deficiencies regarding data subject's consent provision that resulted in the initiation of administrative proceedings before this office and in the issuance of sanctions for the infringement of the applicable regulation on consent provision.

ABSTRAKT

V kontexte právnej úpravy ochrany osobných údajov predstavuje súhlas jeden z právnych základov, ktorý legitimizuje spracúvanie osobných údajov prevádzkovateľom. Napriek častému odkazovaniu prevádzkovateľov na súhlas ako na právny základ takéhoto spracúvania, zostáva naplnenie právnych podmienok stanovených pre platné poskytnutie súhlasu problematickým pre mnohých prevádzkovateľov. V tejto súvislosti skúma predkladaný príspevok existujúcu rozhodovaciu prax vnútroštátneho dozorného orgánu – Úradu na ochranu osobných údajov Slovenskej republiky – týkajúcu sa nedostatkov súhlasu poskytnutého dotknutou osobou, ktoré vyústili do začatia administratívneho konania pred týmto úradom a do uloženia sankcií za porušenie aplikovateľnej právnej úpravy týkajúcej sa poskytnutia súhlasu.

I. INTRODUCTION

The applicable regulation of personal data protection contained in the General Data Protection Regulation³ (hereinafter only referred to as 'GDPR') is based on different legal principles, the observance of which aims to ensure the achievement of the desired level of protection of the data subjects' personal data in practice. One of the most important legal principles in this regard present the principle of lawfulness. To ensure the lawfulness of personal data processing, the controller is required to demonstrate the legal basis applicable for

---

¹ This paper is funded by the Slovak Research and Development Agency on the basis of the Contract No. APVV-21-0336 within the scope of the project 'Analysis of judicial decisions using artificial intelligence' and the Contract No. VEGA 1/0431/23 within the scope of the project 'Competition for the interests of consumers and traders in the provision of digital content and digital services in the Digital Single Market, with an emphasis on legal and economic aspects'.

² JUDr., PhD., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Slovenská republika
Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic.

³ Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation), *OJ L 119*, 4.5.2016, p. 1–8.

different processing operations executed by it in practice. The individual legal bases for personal data processing are defined in Article 6 (1) GDPR and include, *inter alia*, the provision of the data subject's consent to the processing of their personal data for one or more specified purposes.

Data subject's consent presents one of the most commonly referred to legal bases for personal data processing.⁴ Consent is often preferred by controllers, as its provision by the data subject may seem like the easiest legal basis to obtain in practice, especially considering the possible legal uncertainty that may be connected with the application of other legal bases in this regard. Nonetheless, the preferred practice of acquiring consent even in cases where other legal bases may be applicable is in direct conflict with the current personal data protection regulation, that recognizes consent as only one of the possible legal bases for personal data processing, the application of which should not be the first, but often the last option legitimizing controller's processing operations. The controller is, therefore, obligated to properly consider the applicability of other legal bases, and only in case of their unsuitability should consent of the data subject be obtained.

If controller concludes that consent presents the suitable legal basis for personal data processing, it is obligated to ensure the validity of consent provision. Article 4 (11) GDPR defines consent of the data subject as "*any freely given, specific, informed and unambiguous indication of the data subject's wishes by which he or she, by a statement or by a clear affirmative action, signifies agreement to the processing of personal data relating to him or her.*" In this regard, the following elements of valid consent provision can be distinguished – consent is

- a) freely given,
- b) specific,
- c) informed and
- d) presents an unambiguous indication of data subject's wishes.

These criteria must be fulfilled cumulatively, which "*creates a high threshold for valid consent. Also contributing to this high threshold is the data protection authorities' tendency to interpret each of the criteria strictly.*"⁵ Given the fact that the objective of this paper is not to provide a comprehensive overview of these elements, we refer to the explanation provided in this regard by the European Data Protection Board in its Guidelines 05/2020 on consent under Regulation 2016/679⁶ (hereinafter referred to only as "Guidelines 05/2020 on consent"). Selected elements are also examined in more details in the following chapters of this paper.

As Bygrave states, "*rules requiring data subject consent also make up and manifest a general core principle of data protection law, namely the principle of data subject influence, which holds that individuals should be able to participate in, and have a measure of influence over, the processing of data on them by others.*"⁷ The objective to strengthen the data subject's control over his or her personal data was also one of the main objectives of the GDPR, reflecting the need to unify the differing approaches to consent interpretation in different Member States. Its achievement, however, required a new approach to the interpretation of consent and provision of clearer instructions regarding conditions ensuring its validity.

Additional conditions for valid consent provision include the obligation of the controller to be able to demonstrate that the data subject has consented to personal data processing and the

---

⁴ Other commonly applied legal bases in practice include, e.g. the compliance with legal obligations of the controller (Article 6 (1) (c) GDPR) and processing necessary for the performance of the contract (Article 6 (1) (b) GDPR).

⁵ BYGRAVE, L. A. Commentary to Article 4 (11) GDPR. In: Kuner, Ch. et al. The EU General Data Protection Regulation (A Commentary). Oxford: Oxford University Press, 2020. ISBN: 978-0-19-882649-1. P. 181.

⁶ European Data Protection Board. Guidelines 05/2020 on consent under Regulation 2016/679. Version 1.1. Adopted on 4. May 2020.

⁷ BYGRAVE, L. A. Data Protection Law: An International Perspective. Oxford: Oxford University Press, 2014. ISBN: 9780191758904. P. 158.

provision of relevant information prior to consent provision, including informing the data subject about their right to withdraw previously given consent. Consent should cover all processing activities carried out for the same purpose and when the processing has multiple purposes, consent should be given for all of them.⁸

Specific conditions for consent provision apply in the following situations:

- a) if consent is provided for scientific research purposes (Article 89 GDPR),
- b) with regard to the provision of information society services⁹ to children (Article 8 GDPR)
- c) in relation to the processing of special categories of personal data (Article 9 GDPR).

As regards personal data processing for scientific research purposes, Article 89 GDPR subjects such processing operations to appropriate safeguards for the rights and freedoms of the data subjects, the objective of which is to ensure that technical and organizational measures are in place, in particular to ensure compliance with the data minimization principle. Specific conditions for consent provision may relate in this regard to the obligation to obtain specific consent, given the fact that it may not be possible to fully identify the purpose of personal data processing at the time of data collection;¹⁰ in this case, the purpose of personal data processing may be described in a more general manner. However, this possibility does not exclude the need for specific consent provision. EDPB specifies in its Guidelines 05/2020 on consent multiple methods that may be employed by the controllers to compensate for the more general specification of processing purposes in practice.

As Article 8 GDPR specifies, processing of personal data in relation to the provision of information society services to children below the age of 16 years “*will be lawful only if and to the extent that consent is given or authorized by the holder of parental responsibility over the child,*” and the controllers have the obligation to make reasonable efforts to verify the fulfilment of this condition, taking into consideration available technology.

Processing of special categories of personal data is, in principle, prohibited. However, Article 9 (2) (a) provides an exception to this rule, as it allows for processing of special categories of personal data on the basis of *inter alia* an explicit consent of the data subject for one or more specified purposes. Here, consent provides an exemption from the primarily prohibited processing of concerned categories of data. As Georgieva and Kuner specify in this regard, „*this is a higher threshold than in Article 6 (1) (a) GDPR, which mentions ‘consent’ as a legal basis for data processing without requiring that it be explicit.*“¹¹

II. METHODOLOGY

From a methodological point of view, this paper employs a systematic content analysis that can be defined as a methodical, replicable technique for compressing many words of text into fewer content categories based on explicit coding rules¹². In this regard, the following stages of systematic content analysis in legal research can be distinguished:

---

⁸ Recital 32 Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation), *OJ L 119, 4.5.2016, p. 1–8.*

⁹ In this regard, see the analysis of the newly adopted Digital Services Act regulating the new obligations of information society service providers provided by RUDOHRADSKÁ, S. – TREŠČÁKOVÁ, D. Proposals for the Digital Markets Act and Digital Services Act – broader considerations in context of online platforms. In: EU 2021 – the future of the EU in and after the pandemic: International Scientific Conference: Conference book of proceedings. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2021. ISBN 24599425. S. 487-500.

¹⁰ See Recital 33 Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation), *OJ L 119, 4.5.2016, p. 1–8.*

¹¹ GEORGIEVA, L. - KUNER, CH. Commentary to Article 9 GDPR. In: Kuner, Ch. et al. The EU General Data Protection Regulation (A Commentary). Oxford: Oxford University Press, 2020. ISBN: 978-0-19-882649-1. P. 377.

¹² WEBER, R. : Basic content analysis. SAGE Publications, Inc., Vol. 49, 1990.

1. determination of a suitable research question or hypothesis,
2. collection of data for analysis;
3. coding of the data,
4. drawing conclusions and observations, and
5. discussion of findings in a manner understandable to the legal community.¹³

As regards the first step in the systematic content analysis, we stipulate the following research questions:

RQ1: *What factual circumstances defined the examined infringements of controller's obligations concerning consent provision?*

RQ2: *What was the nature of these infringements, specifically the infringement of which specific obligations were determined?*

RQ3: *How severe were the sanctions imposed on infringing controllers by the DPA?*

To answer these research questions and to examine the controller's adherence to the obligations ensuring valid provision of consent in practice, this paper analyses the decisions of the national data protection authority – the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic (hereinafter referred to as the 'DPA') that stated the infringement of different requirements regarding consent provision. In Slovakia, no official database of decisions adopted by the DPA has been established. The analysis provided in this paper is, therefore, based on a dataset of decisions obtained directly from the DPA based on a freedom of information request in accordance with the Slovak Act No. 211/2000 Coll. on free access to information ('Freedom of Information Act'). The decisions obtained from the DPA included 180 decisions adopted in the time period from November 2018 to October 2022. The decisions provided therefore reflect the emerging enforcement practices of the DPA after GDPR adoption. In total, 13 decisions concerning the infringement of obligations regarding consent provision have been identified from the total of 180 decisions provided by the DPA.

The objective of the data coding stage is to create a suitable representation of individual decisions in a code representing individual attributes. In this paper we use three types of attributes, namely numerical (e.g., amount of fine), categorical (e.g., type of operator), and binary. Binary attributes represent the occurrence or the absence of a specific attribute. To illustrate, binary attributes specify whether a fine was issued by the DPA as a result of the proceedings or not, or, in case of different possibilities for proceedings' beginning, the specific form of proceedings' initiation (e.g., proceedings is or is not initiated on the basis of the DPA' initiative).

The analysis resulted in the selection and collection of a set of attributes classified into the following categories:

- a) decision identification - attributes: decision number, adoption date, identification of the controller, nature of the controller, nature of the proceeding;
- b) the initiative for the proceedings beginning – attributes: the initiative of the DPA, controller's infringement notice, motion of a third party, nature of the third party (if identified);
- c) type of infringement – attributes: the provisions of GDPR infringed, factual description of the infringement, categorization of the infringement into selected categories;
- d) the sanction imposed, specifically the amount of fine issued and/or obligations imposed on the controller by the DPA.

The attributes identified in this regard were used for statistical analysis of the DPA's decisions, the results of which are provided in the following chapters of this paper.

---

¹³ M. SALEHIJAM: The value of systematic content analysis in legal research. *Tilburg Law Review*, 23(1-2), 2018. <<https://tilburglawreview.com/articles/10.5334/tilr.5>> Accessed 21. November 2023.

III. RELATED WORKS

The definition of consent and validity of its provision in relation to personal data protection regulation remains a highly debated issue in the academic literature. Breen et al¹⁴ explored the philosophical background of consent and attempted to develop an understanding of it in the context of the growing influence of information systems and the data-driven economy. Other authors examined the notion of consent and the procedure for its provision in relation to the use of cookies that enable collection and processing of personal data of users visiting a website – an issue also highly relevant for this paper. The relevant studies include papers analysing the notion of consent prior to GDPR adoption provided e.g., by Koops¹⁵ that investigated new personal data protection intentions in the EU law including proposed changes in the consent definition. On the other hand, Aladeokin et. al.¹⁶ examined cookies from the perspective of privacy protection laws of different Commonwealth countries. Authors' report contains a study of adherence to privacy protection laws by different categories of websites (e.g., e-commerce, news and media) when setting cookies on users' computer systems. Moreover, Jackson¹⁷ focuses on consent and its obtaining from the perspective of business companies. Other authors discussed the issues regarding the regulation of the right to be forgotten and the right for revoking consent under the GDPR¹⁸. Some papers dealt with the issue of consent in specific areas (IoT¹⁹, Big Data, etc.). Similarly, the paper of de Matos et al.²⁰ examined the consumer consent requirements and evaluated the effect of enhanced consent on consumer opt-in behavior and on firm behavior and outcomes after consent is solicited. Nonetheless, no comprehensive studies examining the decision-making practice of national DPAs regarding consent provision have been identified in this regard. To overcome this deficiency, this paper examines the existing decision-making practice of the national DPA and provides an overview of the relevant case-law, distinguishing different categories of infringements relating to consent provision in this regard.

IV. CONSENT IN THE DECISION-MAKING PRACTICE OF THE DPA

The objective of the DPA's proceedings on personal data protection that resulted in the issuance of the decisions analysed in this paper, was to determine whether the personal data protection rights of natural persons regarding the provision of their consent were infringed and, in the event of infringement detection, to sanction these infringements through the adoption of corrective measures or a fine, if these were deemed reasonable and effective.

The administrative proceedings analysed in regard were initiated either by the motion of the concerned person (6 decisions) or by the DPA itself (7 decisions). The subjects, against which these proceedings were directed, included primarily private companies (12 decisions), and in one decision a state authority (the Slovak Office of Standards, Metrology and Testing).

The analysis of the individual decisions of the DPA concerning infringements of consent conditions revealed the most common types of infringements related to data subject consent

---

¹⁴ BREEN, S. - OUAZZANE, K. - PATEL, P. GDPR: Is your consent valid? *Business Information Review*, Vol. 37, No. 1, 2020. P. 19-24. DOI: <https://doi.org/10.1177/0266382120903254>.

¹⁵ KOOPS, B. J. The trouble with European data protection law. *International Data Privacy Law*, 4(4), 2012. P. 250-261. DOI: 10.1093/idpl/ipu023.

¹⁶ ALADEOKIN, A. - ZAVARSKY, P. - MEMON, N. Analysis and compliance evaluation of cookies-setting websites with privacy protection laws. In *Digital Information Management (ICDIM)*, 2017 Twelfth International Conference on Digital Innovation Management (ICDIM), pp. 121-126. DOI: 10.1109/ICDIM.2017.8244646.

¹⁷ JACKSON, O. Businesses retreating from consent under GDPR. *International Financial Law Review*. 2018.

¹⁸ See, e.g., POLITOU, E. - ALEPIS, E. - PATSAKIS, C. Forgetting personal data and revoking consent under the GDPR: Challenges and proposed solutions. *Journal of Cybersecurity*. Vol. 4, Issue 1, 2018. ISSN: 2057-2093. DOI: 10.1093/cybsec/tyy001.

¹⁹ O'CONNOR, Y. - ROWAN, W. - LYNCH, L. - HEAVIN, C. Privacy by Design: Informed Consent and Internet of Things for Smart Health. *Procedia Computer Science*, Vol. 113, 2017. P. 653-658. DOI: 10.1016/j.procs.2017.08.329.

²⁰ DE MATOS, M.G. – ADJERID, I. Consumer consent and firm targeting after GDPR: the case of a large Telecom provider. *Management Science*, Vol. 68, No. 5, 2021. DOI: 10.1287/mnsc.2021.4054.

provision. These infringements can be categorized into the following categories (provided with decreasing incidence):

1. the formulation of consent did not include all of the required information and/or provided incorrect information to the data subject,
2. the provision of consent by the data subject was not free,
3. the consent was not provided in an active manner,
4. the controller continued the processing of data subject's personal data even after the withdrawal of the previously given consent to such processing,
5. the consent was not a suitable legal basis for personal data processing.

Closer examination of these infringement categories is provided in the following chapters of this paper.

1. Deficiencies as regards the provision of an informed consent

One of the conditions for valid provision of data subject's consent is that the consent provided is informed. This condition is closely connected to the transparency principle that requires personal data to be processed in a transparent manner in relation to the data subject (Article 5 (1) (a) GDPR). In general, information to be provided to the data subject should be provided prior to any personal data processing so as to ensure that the data subject can make informed decisions, understand the nature of personal data processing, and retain control over it. In the event that the consent provided by the data subject is considered as not informed, such consent provision will be invalid and may result in the infringement of the lawfulness principle (Article 6 GDPR), if no other legal bases for personal data processing are applicable in a given case.

The European Data Protection Board provides in its Guidelines 05/2020 on consent the minimum content requirements for consent for it to be considered as informed. These include:

- a) "the controller's identity,
- b) the purpose of each of the processing operations for which consent is sought,
- c) what (type of) data will be collected and used,
- d) the existence of the right to withdraw consent,
- e) information about the use of the data for automated decision-making in accordance with Article 22 (2) (c) where relevant, and
- f) on the possible risks of data transfers due to absence of an adequacy decision and appropriate safeguards as described in Article 46."²¹

In this regard the European Data Protection Board also notes that "*depending on the circumstances and context of a case, more information may be needed to allow the data subject to genuinely understand the processing operations at hand.*"²²

The form for the provision of information regarding the data subject consent is not defined in the applicable legislation. Consent should be given "by a clear affirmative act, e.g., by a written statement, including by electronic means or an oral statement" (Recital 32 GDPR). Further clarification is provided in Article 7 (2) GDPR, according to which "*if the data subject's consent is given in the context of a written declaration which also concerns other matters, the request for consent shall be presented (...) in an intelligible and easily accessible form, using clear and plain language.*" The formulation of the data subject's consent and information provided within it should be easily understandable to an average person, easily accessible and distinguishable from other matters (not hidden in lengthy privacy or personal data policies) and must allow the data subject to understand the nature of the personal data processing to which they agree to.

---

²¹ European Data Protection Board. Guidelines 05/2020 on consent under Regulation 2016/679. Version 1.1. Adopted on 4. May 2020. pp. 15-16.

²² Ibid. p. 16.

As regards the analysis provided in this paper, the deficiencies relating to the provision of an informed consent proved to be the most common types of issues identified by the DPA in its case-law concerning consent provision. Specifically, 7 decisions included infringements that can be classified into this category of consent infringement types. The individual infringements are described below.

The first decision of the DPA (No. 00049/2022-Os-14)²³ concerned the provision of incorrect information to the data subject by the controller on its website. The controller in question published on its website (in relation to the information about the data subject's right to withdraw previously given consent with personal data processing provided for the purposes of sending commercial notifications, i.e., for direct marketing purposes) inactive email address, through which data subjects could have contacted the company with inquiries about the processing of their personal data. The DPA stated in this regard that by referring to inactive email address the controller failed to act transparently towards data subjects and misled them. This conduct was evaluated by the DPA as the infringement of the transparency principle (Article 5 (1) (a) GDPR) that was sanctioned with a fine in the amount of 1.000,- Eur. The DPA also imposed specific measures to rectify the infringement, specifically by stipulating an obligation of the controller to provide data subjects with all information necessary, including correct information regarding the data subject's right to withdraw its consent with personal data processing and a suitable method to do so.

The second decision of the DPA (No. 00006/2021-Os-2)²⁴ sanctioned the non-provision of concise, understandable, and explicit information about the purposes of personal data processing in the registration form provided by the controller, specifically in relation to the consent to be provided for the data subject's registration in the controller's customers' club. The purpose omitted from the registration form concerned, specifically, targeted offer of goods and services to the registered members of the controller's customers' club. The DPA classified this infringement as the infringement of the transparency principle (Article 5 (1) (a) GDPR). The summary amount of fine imposed on the controller was 2.900,- Eur. It must be, however, noted that this fine was issued for the combination of multiple infringements committed by this controller and not only for the infringement of obligations relating to consent provision. The controller was also obligated to adopt measures to rectify the infringement, specifically to amend the registration form in accordance with the transparency principle so as to inform the data subject about the absenting purposes for personal data processing.

The third decision of the DPA (No. 00374/2022-Os-3)²⁵ identified the infringement of Article 12 (1) and 13 (1, 2) GDPR, the nature of which consisted of the failure to provide relevant information to data subjects regarding consent, the provision of which was requested for the purpose of sending information about products and news to data subjects. According to the DPA, the controller was obligated to provide, i.e., information about the purposes of personal data processing, the scope of personal data processed, duration of personal data storage and data subject rights related to personal data processing based on consent. This infringement (committed in this case by a state authority) was sanctioned with the imposition of a fine in the amount of 200,- Eur (the lowest fine imposed by the DPA on controllers in this regard). No specific measures were imposed by the DPA due to the removal of identified deficiencies by the controller.

Another decision of the DPA (No. 00517/2020-Os-10)²⁶ sanctioned the infringement of the transparency principle (Article 5 (1) (a) GDPR) and Article 13 (2) (a, b) GDPR committed by the controller's failure to provide information to data subjects about the legal basis for personal

²³ Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00049/2022-Os-14 adopted 29.9.2022.

²⁴ Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00006/2021-Os-2 adopted 4.1.2021.

²⁵ Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00374/2022-Os-3 adopted 8.2.2022.

²⁶ Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00517/2020-Os-10 adopted 13.8.2020.

data processing based on data subject's consent and information about data subject's rights, including the right to withdraw consent. The infringement was sanctioned with the fine in the amount of 2.100,- Eur (similarly this fine encompassed multiple different infringements of the controller in question). No other measures were imposed as all identified deficiencies were removed by the controller.

Further decision of the DPA (No. 00705/2020-Os-21)²⁷ concerned the non-provision of relevant information to data subjects that visited the controller's website about personal data collected and processed with the help of cookies²⁸. Specifically, the controller did not inform data subjects about personal data collected and about the necessity of such collection for the functioning of the website prior to consent provision. Only after consenting the data subject gained access to the document titled 'Personal data protection' that defined purposes for the processing of personal data collected through cookies and the duration of consent validity. This approach is, however, in conflict with the controller's obligation to provide relevant information about personal data processing prior to such processing or, at the latest, at the time of personal data collection (infringement of the transparency principle – Article 5 (1) (a) in connection with Article 13 GDPR). The fine issued in this regard by the DPA reached the amount of 700,- Eur. The controller was also obligated to ensure that the document titled 'Personal data protection' is accessible on its website even without the data subject's consent with the processing of personal data through cookies.

Another decision of the DPA (No. 00770/2020-Os-1)²⁹ regarded the infringement of the transparency principle (Article 5 (1) (a) GDPR) committed by the provision of inaccurate information about personal data processing, specifically by referencing the previously applicable personal data protection legislation (Act No. 122/2013 Coll. on personal data protection as amended) in the formulation of consent with personal data processing. The fine imposed was in the amount of 500,- Eur.

The last decision of the DPA (00387/2022-Os-3)³⁰ identified the infringement of the fairness principle (Article 5 (1) (a) GDPR) committed through the provision of inaccurate information to data subject by the controller, specifically by obtaining consent with the processing of biometric data (biometric signature) for individual identification of natural persons for longer period of time than such data was actually processed. This infringement was sanctioned with a fine in the amount of 4.000,- Eur and the DPA imposed an obligation on the controller to ensure the consistency of the period of time for which consent was provided by the data subject with the actual duration of personal data processing (in relation to the fulfilment of obligations stemming from the contract on the provision of public services).

The above-specified deficiencies relating to the provision of an informed consent demonstrate that the most commonly occurring types of violations regarding consent provision are classified by the DPA as the infringement of the transparency principle, and not the lawfulness principle. This confirms the close connection between these principles, also considering the content of the transparency principle as defined in Articles 13 (1) (c) and 14 (1) (c) GDPR that require the provision of information on the purposes of the processing for which the personal data are intended as well as the legal basis for the processing to the data subject. Nonetheless, a reference to the lawfulness principle is advisable given the fact that these violations primarily relate to the failure to ensure one of the conditions for valid consent provision, therefore invalidating the legal basis for personal data processing selected by the controller. Such an approach is also in line with the EDPB Guidelines 05/2020 on consent that

---

²⁷ Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00705/2020-Os-21 adopted 12.11.2020.

²⁸ See RÓZENFELDOVÁ, L. Protection of privacy and personal data as regards the use of cookies. In: *STUDIA IURIDICA Cassoviensia*, Vol. 8, No. 1, 2020. ISSN: 1339-3995.

²⁹ Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00770/2020-Os-1 adopted 20.5.2020.

³⁰ Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00387/2022-Os-3 adopted 28.3.2022.

specify that the consequence of not complying with the requirements for informed consent is that consent will be invalid and the controller may be in breach of Article 6 of the GDPR.³¹ Moreover, these deficiencies relate either to the controller's failure to provide the relevant information to data subjects required by the applicable legislation, or the provision of inaccurate information. The short summary of the above-described case-law is provided in Table 1.

Table 1 Decisions identifying deficiencies in relation to the provision of an informed consent

Decision No.	Infringement	Description of the infringement	Fine
00049/2022-Os-14	Article 5 (1) (a) GDPR	provision of incorrect information to the data subject by a private company on its website	1.000,-€
00006/2021-Os-2	Article 5 (1) (a) GDPR	non-provision of concise, understandable, and explicit information about the purposes of personal data processing in the registration form	2.900,-€
00374/2022-Os-3	Article 12 (1) and 13 (1, 2) GDPR	failure to provide relevant information to data subjects regarding consent provision	200,-€
00517/2020-Os-10	Article 5 (1) (a) and 13 (2) (a, b) GDPR	failure to provide information to data subjects about the legal basis for personal data processing based on data subject's consent and information about data subject's rights, including the right to withdraw consent	2.100,-€
00705/2020-Os-21	Article 5 (1) (a) in connection with Article 13 GDPR	non-provision of relevant information to data subjects regarding personal data collected	700,-€
00770/2020-Os-1	Article 5 (1) (a) GDPR	provision of inaccurate information about personal data processing	500,-€
00387/2022-Os-3	Article 5 (1) (a) GDPR	provision of incorrect information to the data subject about the duration of personal data processing	4.000,-€

2. Free provision of consent

Another condition to be applied in relation to consent provision determines that any consent of the data subject with personal data processing should be freely given. This condition ensures real choice and control of the data subject over their decision to consent with personal data processing. Recital 42 GDPR stipulates that consent should not be regarded as freely given if the data subject has no genuine or free choice or is unable to refuse or withdraw consent without detriment. As highlighted by the WP29 in several Opinions, "consent can only be valid if the data subject is able to exercise a real choice, and there is no risk of deception, intimidation, coercion, or significant negative consequences (e.g., substantial extra costs) if he/she does not consent. Consent will not be free in cases where there is any element of compulsion, pressure, or inability to exercise free will."³²

Article 7 (4) GDPR specifies circumstances to be considered when assessing whether consent was freely given in relation to the performance of a contract. These include whether the performance of a contract, including the provision of a service, is conditional on consent to the processing of personal data that is not necessary for the performance of that contract. Article 7 (4) GDPR is, however, only relevant where the requested data are not necessary for the

³¹ European Data Protection Board. Guidelines 05/2020 on consent under Regulation 2016/679. Version 1.1. Adopted on 4. May 2020. p. 63.

³² Ibid. P. 9.

performance of the contract, and the performance of that contract is made conditional on the obtaining of these data on the basis of consent.³³

The failure to ensure the free provision of data subject's consent was determined in five decisions of the DPA. These decisions are examined in more detail below.

The first relevant decision (No. 01107/2020-Os-7)³⁴ concerned the infringement of the fairness and transparency principle (Article 5 (1) (a) GDPR) committed by the controller by the inclusion of consent with personal data processing by third parties (for the purpose of confirming data subject's solvency) in the document titled 'General conditions' that formed an inseparable part of the vehicle rental agreement to be concluded between the controller and the data subject. In line with the EDPB Guidelines 05/2020 on consent, "if consent is bundled up as a non-negotiable part of terms and conditions, it is presumed not to have been freely given."³⁵ This infringement was sanctioned with a fine in the amount of 2.300,- Eur. No additional obligations were imposed given the removal of the identified deficiencies by the controller.

Another DPA's decision (No. 00296/2020-Os-17)³⁶ identified the infringement of Article 7 (4) GDPR that concerned the conditioning of any further communication of the controller with the data subject on the provision of their consent with personal data processing, which was, however, not necessary for the possible future conclusion of a contract of sale. As explained by the EDPB, Article 7 (4) GDPR "seeks to ensure that the purpose of personal data processing is not disguised nor bundled with the provision of a contract of a service for which these personal data are not necessary. In doing so, the GDPR ensures that the processing of personal data for which consent is sought cannot become directly or indirectly the counter-performance of a contract."³⁷

Further relevant decision of the DPA (No. 00705/2020-Os-21)³⁸ sanctioned the controller for its practice of obtaining data subject's consent with the use of cookies on its website. The controller conditioned the data subject's access to the document containing information on personal data processing on the provision of consent with personal data processing by the data subject, therefore infringing Article 4 (11) GDPR requiring that consent is freely given. The fine issued in this regard by the DPA reached the amount of 700,- Eur. As explained in this previous chapter, the controller was also obligated to make the documentation accessible on its website without the need for the provision of the data subject's consent with the processing of personal data through cookies.

In all of the above examined cases, the DPA identified deficiencies that related to the conditioning of certain activities (access to documentation or conclusion of contractual relations) on the provision of data subject's consent – practices, that are in clear conflict with the requirement of free provision of data subject's consent with personal data processing. However, the infringement of the requirement of free consent provision can also be committed in a different manner, specifically by the controller's failure to distinguish different purposes, for which consent is provided. Recital 43 GDPR specifies in this regard that consent is also presumed not to be freely given if it does not allow separate consent to be given to different personal data processing operations despite it being appropriate in the individual case. Therefore, if personal data is to be processed for different purposes, the controller is obligated to obtain consent for each purpose (if consent is selected as the applicable legal basis for such processing) and not bundle all processing purposes into one consent formulation. As the EDPB

---

³³ Ibid. P. 11.

³⁴ Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 01107/2020-Os-7 adopted 14.12.2020.

³⁵ European Data Protection Board. Guidelines 05/2020 on consent under Regulation 2016/679. Version 1.1. Adopted on 4. May 2020. P. 7.

³⁶ Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00296/2020-Os-17 adopted 30.11.2020.

³⁷ European Data Protection Board. Guidelines 05/2020 on consent under Regulation 2016/679. Version 1.1. Adopted on 4. May 2020. P. 10.

³⁸ Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00705/2020-Os-21 adopted 12.11.2020.

states, “if the controller has conflated several purposes for processing and has not attempted to seek separate consent for each purpose, there is a lack of freedom. When data processing is done in pursuit of several purposes, the solution to comply with the conditions for valid consent lies in granularity, i.e. the separation of these purposes and obtaining consent for each purpose.”³⁹

The issues with consent granularity were identified in two further decisions of the DPA. In the first decision (No. 00006/2021-Os-2)⁴⁰, the DPA examined the infringement of the lawfulness principle (Article 5 (1) (a) GDPR) committed by the bundling of two different purposes (marketing and communication purpose and personal data processing in the scope defined in the document titled ‘Principles of personal data processing’) in one consent declaration contained in the registration form of the controller. Similarly, in the DPA’s decision (No. 00517/2020-Os-10)⁴¹, the DPA identified the infringement of the lawfulness principle consisting of the controller’s failure to provide the data subject with the possibility to consent with the processing of photographs used for different processing purposes. This infringement was sanctioned with the fine of 2.100,- Eur.

3. Inactive provision of consent

The legal definition of consent provided in Article 4 (11) GDPR emphasises that consent presents an unambiguous indication of the data subjects’ wishes, by which they, by a statement or by a clear affirmative action, agree to the processing of personal data relating to them. This provision specifies another condition for valid consent provision, specifically the need to ensure that the consent provided by the data subject is provided in an active manner, meaning that data subject have taken a deliberate action to consent to particular processing operations. Active provision of consent may include consenting through a written statement, including by electronic means, or an oral statement. Recital 32 GDPR specifies in this regard that “this could include ticking a box when visiting an internet website, choosing technical settings for information society services or another statement or conduct which clearly indicates in this context the data subject’s acceptance of the proposed processing of their personal data. Silence, pre-ticked boxes, inactivity of the data subject or merely proceeding with a service cannot constitute an active indication of the data subject’s choice”.

The infringement of this condition for valid consent provision was identified in three decisions of the DPA. The individual infringements are described below.

The first decision of the DPA (No. 00296/2020-Os-17)⁴² concerned the infringement of Article 7 (4) GDPR committed by the controller by its failure to obtain consent of the data subject in an unambiguous confirmatory act, as the consent provided was included in a pre-ticked box in the controller’s consent form. As specified above, consent expressed through a pre-ticked box cannot constitute an active demonstration of the data subject’s consent to personal data processing. As DPA further clarified, valid provision of consent necessitates the application of measures excluding any doubts about the data subject’s objective to consent, specifically in an online environment, where the use of default options that the data subject must change in order to refuse personal data processing cannot constitute the provision of an unambiguous consent. The DPA sanctioned this infringement with a fine in the amount of 1.100,- Eur and imposed an obligation on the controller to ensure the compliance of consent provision with GDPR. In this regard, a referral to the infringement of Article 4 (11) GDPR

---

³⁹ European Data Protection Board. Guidelines 05/2020 on consent under Regulation 2016/679. Version 1.1. Adopted on 4. May 2020. P. 12.

⁴⁰ Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00006/2021-Os-2 adopted 4.1.2021.

⁴¹ Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00517/2020-Os-10 adopted 13.8.2020.

⁴² Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00296/2020-Os-17 adopted 30.11.2020.

would be more suitable, as Article 7 (4) focuses on freely given consent and not on the active manner of consent provision.⁴³

Another DPA's decision relevant in this regard (No. 00374/2022-Os-3)⁴⁴ regarded the infringement of the transparency principle (Article 5 (1) (a) GDPR) committed by the controller by the inclusion of consent with personal data processing in a pre-ticked box (without provision of any further information on processing operations to be realized). This decision concerned the infringement of the state authority and was sanctioned with the imposition of a fine in the amount of 200,- Eur. No specific measures were imposed due to the removal of identified deficiencies by the controller. Similarly as in the previous decision, a referral to the infringement of Article 4 (11) GDPR would be more suitable with regard to the description of this infringement.

The last decision of DPA (No. 00704/2020-Os-1)⁴⁵ sanctioned the infringement of the lawfulness principle (Article 5 (1) (a) GDPR) committed by the controller's failure to demonstrate that consent of data subjects (unregistered visitors of the controller's website) was provided in an active manner. Consistently with the previously examined decisions, the controller used a pre-ticked box to obtain data subject's consent with personal data processing. This infringement was sanctioned with a fine in the amount of 2.500,- Eur. No additional obligations were imposed considering the removal of the identified deficiencies by the controller.

Considering the above examined decisions, the common deficiency occurring in all of them with regard to active consent provision concerns the use of pre-ticked boxes by controllers on their websites that do not provide the data subject with the opportunity to express their unambiguous agreement (or disagreement) with personal data processing. Presuming data subject's consent is, however, in direct conflict with the applicable opt-in principle requiring active provision of consent. The previously applicable opt-out principle (presuming the provision of consent unless different indication of the data subject's wishes is provided) is no longer acceptable under current legislation.

The use of pre-ticked boxes for consent provision presents an ongoing issue for controllers that continue to include such boxes in their forms for consent collection, particularly in the online environment. However, the issue persists also in the written form, e.g. in contractual agreements, as was demonstrated in the case of the controller – telecommunications services provider Orange România SA - sanctioned by the Romanian DPA for the inclusion of a pre-ticked boxes in its contractual forms. The case was also considered by the CJEU, that stated in its decision C-61/19 that *“A contract for the provision of telecommunications services which contains a clause stating that the data subject has been informed of, and has consented to, the collection and storage of a copy of his or her identity document for identification purposes is not such as to demonstrate that the person has validly given his or her consent, as provided for in those provisions, to that collection and storage, where the box referring to that clause has been ticked by the data controller before the contract was signed (...).”*⁴⁶

4. Failure to end personal data processing after consent withdrawal

Whereas the first three categories of deficiencies related directly to the nature of consent provided by the data subject, this category examines the controller's behavior after consent provision, specifically the consistency of its personal data processing operations with the content of the consent provided and the limitation of its duration through consent withdrawal. As Article 7 (3) GDPR prescribes, the data subject possesses the right to withdraw his or her

---

⁴³ This aspect is examined in the previous chapter of this paper.

⁴⁴ Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00374/2022-Os-3 adopted 8.2.2022.

⁴⁵ Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00704/2020-Os-1 adopted 1.6.2020.

⁴⁶ Judgement of the Court of Justice of the European Union C-61/19 of 11 November 2020 Orange Romania. ECLI:EU:C:2020/901. P. 52.

consent at any time. Any personal data processing realized prior to consent withdrawal remains lawful in this regard if it was based on valid consent of the data subject. In this respect, the examined case law included two decisions sanctioning the controller's failure to adhere to the agreed duration of personal data processing by continuing the processing operations even after the data subject's consent withdrawal. The first decision (No. 00051/2021-Os-16)⁴⁷ concerned the controller's failure to cease personal data processing after consent withdrawal, specifically by continuing to send marketing communication to data subject's personal email address. This constituted the infringement of the lawfulness principle (Article 5 (1) (a) GDPR), as after consent withdrawal, the controller lacked any legal basis that would legitimize such processing operations. The controller was sanctioned with a fine in the amount of 500,- Eur. The identical infringement was also sanctioned in another DPA's decision (No. 00052/2021-Os-16)⁴⁸, where the same sanction was imposed on the controller.

5. Consent as an unsuitable legal basis for personal data processing

The last category identified focuses on the issues connected with the selection of the applicable legal basis legitimizing personal data processing. The lawfulness principle requires the selection of a suitable legal basis prior to the commencement of any personal data processing operations. The responsibility to choose the correct legal basis for processing lies on the controller. If consent is selected as the basis for personal data processing, the controller must also be able to demonstrate that the data subject has consented to the processing of their personal data (Article 7 (1) GDPR).

In the examined case-law, only one decision stipulated that consent did not constitute the appropriate legal basis for personal data processing. This DPA's decision (No. 01339/2021-Os-10)⁴⁹ concerned the infringement of the lawfulness, fairness and transparency principle (Article 5 (1) (a) GDPR), where the controller has chosen the incorrect legal basis for the processing and evaluation of personal characteristics of different data subjects (psychodiagnostics, psychometric). Specifically, the controller realized a survey, the objective of which was to collect data and analyse personal characteristics of its employees and jobseekers, including profiling, without suitable legal basis. The controller based its processing operations on consent, however the DPA stated in its conclusion that the appropriate legal basis applied should have been the legitimate interest (Article 6 (1) (f) GDPR). The reason for this conclusion was the recognition of the existing imbalance of power between the data subjects concerned and the controller (making any consent to be provided not free). In this regard, considering the dependency resulting from the employer – employee relationship, it is unlikely that the data subject is able to deny their employer consent to data processing without experiencing the fear or real risk of detrimental effects as a result of a refusal.⁵⁰ This infringement (and other related infringements identified) resulted in the issuance of a 40.000,- Eur fine to the controller. No other measures were imposed, as all identified deficiencies were removed by the controller.

V. CONCLUSION

The analysis of the DPA's case law regarding consent provision identified issues connected with this process in practice. These issues included not only the controller's failure to ensure the fulfilment of legal conditions for valid consent provision (provision of an informed, free and active consent), but also issues concerning the selection of an appropriate legal basis for personal data processing by the controller and the failure to cease processing operations after consent withdrawal by the data subject. The individual sub-chapters of this paper closely

---

⁴⁷ Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00051/2021-Os-16 adopted 19.9.2021.

⁴⁸ Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00052/2021-Os-16 adopted 10.9.2021.

⁴⁹ Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 01339/2021-Os-10 adopted 20.12.2021.

⁵⁰ European Data Protection Board. Guidelines 05/2020 on consent under Regulation 2016/679. Version 1.1. Adopted on 4. May 2020. P. 9.

examined the factual circumstances of the analysed decisions, specified provisions, the infringement of which led to the administrative proceedings before the DPA, and the sanctions imposed by it. The majority of the infringements identified in this regard concerned the violation of principles relating to personal data processing (Article 5 GDPR), specifically the lawfulness principle and the transparency principle, including conditions for consent provision (Article 7 GDPR). Considering the fact that GDPR allows to sanction these infringements with administrative fines up to 20 000 000 EUR, or in the case of an undertaking, up to 4 % of the total worldwide annual turnover of the preceding financial year, whichever is higher (Article 83 (5) GDPR), the sanctions imposed by the national DPA seem insufficient. This may impede the deterring effect, the imposition of administrative sanctions for personal data infringements should aspire to achieve in practice. It must be noted, however, that the practice of imposing symbolic fines for the infringement of personal data protection regulation is not exclusive for the infringements relating to consent provision but can be distinguished with respect to the results of all of the remaining administrative proceedings before the DPA.

KEÚČOVÉ SLOVÁ

súhlas, osobné údaje, rozhodovacia činnosť, GDPR, DPA

KEY WORDS

consent, personal data, case-law, GDPR, DPA

BIBLIOGRAPHY

1. ALADEOKIN, A. - ZAVARSKY, P. - MEMON, N. Analysis and compliance evaluation of cookies-setting websites with privacy protection laws. In Digital Information Management (ICDIM), 2017 Twelfth International Conference on Digital Innovation Management (ICDIM), pp. 121-126. DOI: 10.1109/ICDIM.2017.8244646.
2. BREEN, S. - OUZZANE, K. - PATEL, P. GDPR: Is your consent valid? Business Information Review, Vol. 37, No. 1, 2020. P. 19-24. DOI: <https://doi.org/10.1177/0266382120903254>
3. BYGRAVE, L. A. Data Protection Law: An International Perspective. Oxford: Oxford University Press, 2014. ISBN: 9780191758904.
4. BYGRAVE, L. A. Commentary to Article 4 (11) GDPR. In: Kuner, Ch. et al. The EU General Data Protection Regulation (A Commentary). Oxford: Oxford University Press, 2020. ISBN: 978-0-19-882649-1.
5. Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00006/2021-Os-2, adopted 4.1.2021
6. Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00049/2022-Os-14, adopted 29.9.2022
7. Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00051/2021-Os-16, adopted 19.9.2021
8. Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00052/2021-Os-16, adopted 10.9.2021
9. Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00296/2020-Os-17, adopted 30.11.2020
10. Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00374/2022-Os-3, adopted 8.2.2022
11. Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00387/2022-Os-3, adopted 28.3.2022
12. Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00517/2020-Os-10, adopted 13.8.2020

13. Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00704/2020-Os-1, adopted 1.6.2020
14. Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00705/2020-Os-21, adopted 12.11.2020
15. Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 00770/2020-Os-1, adopted 20.5.2020
16. Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 01107/2020-Os-7, adopted 14.12.2020
17. Decision of the Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic No. 01339/2021-Os-10, adopted 20.12.2021
18. DE MATOS, M. G. – ADJERID, I. Consumer consent and firm targeting after GDPR: the case of a large Telecom provider. *Management Science*, Vol. 68, No. 5, 2021. DOI: 10.1287/mnsc.2021.4054.
19. European Data Protection Board. Guidelines 05/2020 on consent under Regulation 2016/679. Version 1.1. Adopted on 4. May 2020.
20. GEORGIEVA, L. - KUNER, CH. Commentary to Article 9 GDPR. In: Kuner, Ch. et al. *The EU General Data Protection Regulation (A Commentary)*. Oxford: Oxford University Press, 2020. ISBN: 978-0-19-882649-1.
21. JACKSON, O. Businesses retreating from consent under GDPR. *International Financial Law Review*. 2018.
22. Judgement of the Court of Justice of the European Union C-61/19 of 11 November 2020 *Orange Romania*. ECLI:EU:C:2020/901.
23. KOOPS, B. J. The trouble with European data protection law. *International Data Privacy Law*, 4(4), 2012. P. 250-261. DOI: 10.1093/idpl/ipu023.
24. O'CONNOR, Y. - ROWAN, W. - LYNCH, L. - HEAVIN, C. Privacy by Design: Informed Consent and Internet of Things for Smart Health. *Procedia Computer Science*, Vol. 113, 2017. P. 653-658. DOI: 10.1016/j.procs.2017.08.329.
25. POLITOU, E. - ALEPIS, E. - PATSAKIS, C. Forgetting personal data and revoking consent under the GDPR: Challenges and proposed solutions. *Journal of Cybersecurity*. Vol. 4, Issue 1, 2018. ISSN: 2057-2093. DOI: 10.1093/cybsec/tyy001
26. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation), OJ L 119, 4.5.2016, p. 1–8.
27. RÓZENFELDOVÁ, L. Protection of privacy and personal data as regards the use of cookies. In: *STUDIA IURIDICA Cassoviensia*, Vol. 8, No. 1, 2020. ISSN: 1339-3995. DOI: <https://doi.org/10.33542/SIC2020-1-06>
28. RUDOHRADSKÁ, S. – TREŠČÁKOVÁ, D. Proposals for the Digital Markets Act and Digital Services Act – broader considerations in context of online platforms. In: *EU 2021 – the future of the EU in and after the pandemic: International Scientific Conference: Conference book of proceedings*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2021. ISBN 24599425. S. 487-500. DOI: <https://doi.org/10.25234/ecllc/18317>
29. SALEHIJAM, M. The value of systematic content analysis in legal research. *Tilburg Law Review*, 23(1-2), 2018. <<https://tilburglawreview.com/articles/10.5334/tilr.5>> Accessed 21. November 2023. DOI: 10.5334/tilr.5
30. WEBER, R. *Basic content analysis*. SAGE Publications, Inc., Vol. 49, 1990.

CONTACT DETAILS OF THE AUTHOR

JUDr. Laura Bachňáková Rózenfeldová, PhD.

Researcher

Pavol Jozef Šafárik University in Košice,

Faculty of Law, Institute of Theory of Law of Gustav Radbruch

Kováčska 26, 040 75 Košice, Slovakia

Phone number: +421 55 234 4176

E-mail: laura.rozenfeldova@upjs.sk

K „OBVINĚNÍ“ STÁTU IZRAEL ZE ZLOČINU APARTHEIDU

THE "ACCUSATION" OF THE STATE OF ISRAEL OF THE CRIME OF APARTHEID

Veronika D'Evereux¹

<https://doi.org/10.33542/SIC2024-1-03>

ABSTRAKT

Príspevek je venovaný otázke, zda se stát Izrael dopouští zločinu apartheidu z pohledu mezinárodního práva veřejného. Věnuje se definici zločinu apartheidu a identifikuje několik subjektů, které stát Izrael z tohoto zločinu viní. Dále je zkoumáno toto obvinění v kontextu tří případů jednání státu Izrael, které dle zprávy Human Rights Watch naplňuje skutkovou podstatu zločinu apartheidu. Jde zaprvé o omezení svobody pohybu palestinských obyvatel a omezení svobody v oblasti soukromého a rodinného života arabských občanů státu Izrael. Zadruhé, nemožnost repatriace palestinských uprchlíků a možnost ztráty povolení k trvalému pobytu arabských rezidentů Východního Jeruzaléma. Zatřetí, zákona o národním státě, který uvádí, že právo na národní sebeurčení je vyhrazeno pouze židovským obyvatelům státu Izrael. Príspevek obsahuje analýzu těchto skutečností z pohledu platného mezinárodního práva.

ABSTRACT

The paper is focused to the question of whether the State of Israel is responsible for the crime of apartheid from the point of view of public international law. It addresses the definition of the crime of apartheid and identifies several entities that accuse the State of Israel of this crime. This accusation is examined in the context of three areas of conduct by the State of Israel, which, in the opinion of Human Rights Watch fulfil the definition of the crime of apartheid. First, it is a limitation of the freedom of movement of the Palestinian inhabitants and a limitation of the freedom in the area of private and family life of the Arab citizens of the State of Israel. Second, the impossibility of repatriation of the Palestinian refugees and the possibility of losing the permanent residence permit of Arab residents of East Jerusalem. Third, the Nation State Law, which states that the right to national self-determination is reserved only for the Jewish inhabitants of the State of Israel. The paper contains an analysis of these facts from the point of view of applicable international law.

I. ÚVOD

Dne 7. 10. 2023 došlo k rozsáhlému teroristickému útoku vedenému hnutím Hamás vůči státu Izrael. Za pomoci traktorů, reaktivních protitankových granátů a výbušnin byla zničena část bezpečnostního plotu kolem pásma Gazy. Současně bylo zahájeno raketové bombardování izraelského území z pásma Gazy. Následně přibližně 1500 ozbrojených teroristů hnutí Hamás proniklo na území státu Izrael, kde se rozdělili a provedli několik útoků. Teroristé vstoupili do několika měst a mimořádně brutálním způsobem zaútočili na civilní obyvatelstvo. Tento útok zahrnoval vraždění zvláště trýznivými způsoby, znásilňování, nebyly šetřeny ženy a děti. Část

---

¹ JUDr., PhD., Univerzita Karlova, Centrum pro konfliktní a post konfliktní studia, Praha, Česká republika
Charles University, Centre for Conflict and Post-Conflict Studies, Prague, Czech republic.

teroristů se zaměřila na návštěvníky hudebního festivalu Nova, kde bylo nalezeno kolem 350 obětí, šlo nejčastěji o mladé ženy a muže.² Část teroristů dále podnikla útok v přestrojení za příslušníky izraelských bezpečnostních složek. Za jediný den bylo více než 1300 civilních obětí a přibližně 240 osob bylo uneseno do pásma Gazy.³ Stát Izrael na tento útok reagoval zahájením operace Železné meče (Swords of Iron), během níž se v první fázi zaměřili na zastavení těchto teroristů a jejich fyzickou likvidaci. Stát Izrael dne 8. 10. 2023 vyhlásil hnutí Hamás válku.⁴ Bylo zahájeno bombardování pásma Gazy, civilní obyvatelé pásma Gazy byly vyzváni k evakuaci do jižní části tohoto území, a po přibližně 3 týdnech byla zahájena pozemní operace v pásmu Gazy.⁵

Z dosavadního vývoje událostí je patrné, že tento konflikt bude mít nemalý dopad na řadu oblastí. Ovlivní minimálně mezinárodní vztahy Izraele s OSN, členskými státy a dalšími subjekty vč. nevládních mezinárodních organizací. Tento konflikt může zapříčinit nárůst polarizace ve společnosti z důvodu obrovského dopadu tohoto konfliktu a souvisejících událostí na veřejné mínění. V mezinárodním měřítku lze registrovat sílící podporu Palestiny,⁶ a obvinění státu Izrael ze zločinu apartheidu, genocidy a také válečných zločinů.⁷ Je pravděpodobné, že události tohoto konfliktu se stanou předmětem vyšetřování Mezinárodního trestního soudu.⁸ Cílem tohoto příspěvku je reflexe několika vybraných stanovisek zúčastněných aktérů v kontextu širších souvislostí s aplikováním relevantních pramenů mezinárodního práva definujících zločin apartheidu.⁹

II. „OBVINĚNÍ“¹⁰ STÁTU IZRAEL ZE ZLOČINU APARTHEIDU

Nařčení státu Izrael ze zločinu apartheidu bylo možné registrovat ještě před tímto válečným konfliktem. Vyplývá to např. ze zprávy několika nevládních mezinárodních organizací např. Amnesty International¹¹ nebo Human Rights Watch¹². Podobný názor zastává také několik dalších

² At least 350 dead in Hamas massacre of Nova music festival. In: The Jerusalem Post. [online] 2023 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/598k9raz>.

³ What happened in the October 7th massacre? In: IDF. [online] 2023 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/32h3xn49>.

⁴ Israel officially declares war on Hamas after surprise attack. In: VOA News. [online] 2023 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/myauu635>.

⁵ How is IDF Minimizing harm to civilians in Gaza? In: IDF. [online] 2023 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/2wxmaaec>.

⁶ Např. Evropská komise měla původně záměr suspendovat finanční podporu Palestiny v důsledku teroristických útoků 7. 10. 2023, ale nepodařilo se to prosadit.

EU backtracks on previous suspension of Palestinian development aid. In: Aljazeera News. [online] 2023 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/3auu4ery>.

⁷ 750 global journalists say media should cast Israeli actions as „genocide and apartheid“ In: The Times of Israel. [online] 2023 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/4rz2s6un>.

⁸ Naznačuje to prohlášení prokurátora Mezinárodního trestního soudu Karima A. A. Khana, viz Statement of the ICC prosecutor Karim A. A. Khan KC from Cairo on the situation in the State of Palestine and Israel. In: International Criminal Court. [online] 2023 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/4bd3tpp7>.

⁹ Zločin genocidy, jakož i válečné zločiny do tohoto příspěvku nebyly zahrnuty z kapacitních důvodů, autorka hodlá tomuto tématu věnovat samostatný příspěvek.

¹⁰ Formulací za použití uvozovek autorka naznačuje fakt, že z pohledu mezinárodního práva může vznést obvinění např. prokurátor Mezinárodního trestního soudu. Právně závazné účinky mají rezoluce Rady bezpečnosti OSN. V případě, že jde o „obvinění“ vznesené jednotlivci či nevládní mezinárodní organizací, jde toliko o právně nezávazný názor.

¹¹ Israel's Apartheid against Palestinians. In: Amnesty International [online] 2022 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/4jun83b4>.

¹² A threshold crossed. Israeli authorities and the crimes of apartheid and persecution. In: Human Rights Watch [online] 2021 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/48zufzrm>.

regionálních organizacích např. B'Tselem¹³ či Badil Resource center¹⁴. Toto stanovisko zastává např. dále prof. Lynk, který vede vyšetřování na základě zmocnění Rady pro lidská práva.¹⁵ Během jednání na půdě Rady bezpečnosti OSN zaznělo obvinění státu Izrael ze zločinu apartheidu také z úst palestinského zástupce R. Mansoura.¹⁶ Lze nalézt i další zdroje, které zastávají podobný názor. Dle názoru autorky nelze zcela vyloučit, že do budoucna dojde k rozšíření okruhu podporovatelů tohoto názoru. Je ovšem možné nalézt také stanovisko Evropské komise z ledna 2023, o tom, že není vhodné používat termín apartheid ve spojení se státem Izrael.¹⁷ K tomuto tématu lze nalézt několik odborných článků zaměřujících se na tuto otázku z pohledu mezinárodních vztahů či sociologie.¹⁸ V následujících kapitolách se autorka věnuje otázce, zda je možné jednání státu Izrael považovat za zločin apartheidu v kontextu aplikace příslušných ustanovení mezinárodního práva veřejného.¹⁹

III. DEFINICE ZLOČINU APARTHEIDU

Definici zločinu apartheidu lze nalézt v Mezinárodní úmluvě o potlačení a trestání zločinu apartheidu (dále „Úmluva o apartheidu“) z roku 1973.²⁰ Podle této úmluvy zločin apartheidu, zahrnuje obdobnou politiku a praktiky rasové segregace a diskriminace, jaké byla uplatňována v Jižní Africe v letech 1948 až 1994. Tento zločin se vztahuje na následující nelidské činy, které jsou dle definice v čl. II páchané „s cílem vytvořit a upevnit nadvládu jedné rasové skupiny osob nad jakoukoliv jinou rasovou skupinou osob a systematicky tyto osoby utlačovat“. Úmluva mezi tyto činy zahrnuje: „zbavení příslušníka ... rasové skupiny ... práva na život a svobodu osobnosti“ jde o případy „zavraždění příslušníků rasové skupiny; způsobení vážné tělesné nebo duševní újmy příslušníkům rasové skupiny, omezení jejich svobody nebo důstojnosti nebo jejich mučením či krutým, nelidským nebo ponižujícím zacházením či tresty; svévolného uvěznění a nezákonného žalářování příslušníků rasové skupiny“. Dále o případy „úmyslného vytváření životních podmínek rasové skupině, zaměřeným k dosažení její nebo jejich částečné nebo úplné fyzické likvidace.“ Stát

¹³ A regime of Jewish supremacy from the Jordan River to the Mediterranean Sea: This is apartheid. In: B'Tselem [online] 2021 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/y3wvf94y>.

¹⁴ Applicability of the crime of apartheid to Israel. In: Badil Resource Center. [online] 2020 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/4mzfkzfy>.

¹⁵ U. N. Investigator accuses Israel of apartheid, citing permanence of occupation. In: The New York Times. [online] 2022 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/mpx77xzb>.

¹⁶ Israel rejects Palestinian accusation of „apartheid“. In: AP News. [online] 2022 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/2smvw938>.

¹⁷ Answer given by High Representative/Vice-President Borrell i Fontelles on behalf of the European Commission. In: European Parliament. [online] Parliamentary questions, E-000932/2022(ASW). [online] 2023 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/y4js9b3h>.

¹⁸ Jako příklad lze uvést např. tyto, v posledním desetiletí, publikované příspěvky: ABUDULLA, R. Colonialism and Apartheid Against Fragmented Palestinians: Putting the Pieces Back Together. In: *State Crime Journal* 5, no. 1 [online] 2016. s. 51–80. [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/yebk485t>, PETEET, J. The Work of Comparison: Israel/Palestine and Apartheid. In: *Anthropological Quarterly*. Vol. 89, No. 1 [online] 2016, s. 247-281. [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/3kytub5b>, GREENSTEIN, R. Israel, Palestine and Apartheid. In: *Insight Turkey*, Vol. 22, No. 1 [online] 2020, s. 73-92. [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/mryhzh2c>,

HATUEL-RADOSHITZKY, M. SHAHAR, E. The Changing United States: Implications for Israel. In: *Institute for National Security Studies*, [online] 2019. [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/mr4x7bus>.

¹⁹ Autorka se této otázky již okrajově dotkla ve svém dříve publikovaném příspěvku, v němž se omezila na konstatování, že neshledává v jednání státu Izrael naplnění mezinárodněprávní definice zločinu apartheidu.

D'EVEREUX, V. Assessment of the approach of the selected international and national non-governmental organisations specialising on addressing the issue of the Israeli-Palestinian Conflict. In: *Prague Law Working Paper Series*. No. 2023/III/4. 23 s. [online] 2023 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/57vdyu42>.

²⁰ International Convention on the Suppression and Punishment of the Crime of Apartheid. In: United Nations, Treaty Series, vol. 1015, p. 243. [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/35y6n5m9>.

se dále dopustí zločinu apartheidu v případě přijetí „*legislativních a jiných opatření, jejichž smyslem je zabránit rasové skupině v účasti na politickém, sociálním, ekonomickém a kulturním životě země a záměrné vytváření podmínek, které znemožňují plný rozvoj takové skupiny zejména tím, že příslušníci rasové skupiny jsou zbaveni základních lidských práv a svobod včetně práva na práci, práva založit povolené odborové organizace, práva na vzdělání, práva výjezdu a návratu do své země, práva na státní příslušnost, práva na svobodu pohybu a volbu místa usídlení, práva na svobodu myšlení a projevu a práva na svobodu pokojného shromažďování a sdružování*“. Podle této úmluvy je zakázáno přijímat „*jakákoliv opatření včetně legislativních, jejichž smyslem je rozdělovat obyvatelstvo podle rasy zřizováním oddělených rezervací a ghet pro příslušníky určité rasové skupiny, zákazem uzavírat smíšená manželství mezi příslušníky různých rasových skupin, vyvlastňováním půdy, kterou vlastní rasová skupina či jejich příslušníci*“. Dalšími znaky je „*vykořisťování práce příslušníků rasové skupiny nebo skupin, zejména jejich nasazením na nucené práce*“ a „*pronásledování organizací a osob za jejich odpor proti apartheidu odnětím jejich základních práv a svobod*“.²¹ Stát Izrael ani Palestinská autonomie nejsou smluvní stranou této úmluvy.²² Pro úplnost lze poznamenat,²³ že další, o něco stručnější, definice zločinu apartheidu je obsažena také v ustanovení čl. 7 (2) písm. h)²⁴ Římském statutu Mezinárodního trestního soudu (ICC) z roku 1998.²⁵ Tato úmluva pro účely ICC reflektuje obyčejové právo, z něhož vyplývá trestnost zločinů proti lidskosti, mezi než lze zařadit také zločin apartheidu. Obsah tohoto obyčejového práva není odlišný od výše citované Úmluvy o apartheidu. Stát Izrael není smluvní stranou Římského statutu, Palestinská autonomie je smluvní stranou (tj. smluvním státem pouze pro účel přijetí tohoto statutu, nikoliv však státem z pohledu mezinárodního práva)²⁶ od roku 2015.²⁷

V souvislosti s definicí zločinu apartheidu je také třeba vypořádat se s otázkou, zda jsou Palestinci skutečně „rasovou skupinou“ podle této definice. Obsah pojmu rasová skupina není definován ani v Římském statutu, ani v Úmluvě o apartheidu. Zdroje k definování tohoto pojmu lze nalézt v *travaux préparatoires* k Úmluvě o apartheidu, které uvádí rozlišování na základě barvy pleti. Toto rozlišování dle přípravných prací je důvodné s ohledem na souvislosti jednání Jihoafrické republiky, kvůli němuž Úmluva o apartheidu vznikla. S takto úzce vymezeným rozlišením ovšem není možné vystačit ve vztahu k aplikaci této úmluvy na situaci v Izraeli z důvodu, že rozlišení dle barvy pleti není relevantní. Proto by bylo možné dle názoru prof. Lingas uvažovat o dalších rozlišovacích kritériích, např. o struktuře a barvě vlasů, jazyku (řeči), tradicích

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

²³ Pro účel tohoto příspěvku autorka vychází definice Mezinárodní úmluvy o potlačení a trestání zločinu apartheidu.

²⁴ Podle této definice je „*zločinem apartheidu rozumí nelidské činy podobné povahy jako činy uvedené v odstavci 1 (kam spadá „vražda, vyhlazování, zotročování, deportace a násilný přesun obyvatelstva věznění a jiné vážné formy omezení osobní svobody v rozporu se základními pravidly mezinárodního práva, mučení, znásilnění, sexuální otroctví, nucená prostituce, nucené těhotenství, nucená sterilizace a jiné formy sexuálního násilí srovnatelné závažnosti, persekuce jakékoliv identifikovatelné skupiny z důvodů politických, rasových, národnostních, etnických, kulturních či náboženských nebo z důvodu pohlaví, nedobrovolné mizení osob, jiné nelidské činy podobné povahy spočívající v úmyslném způsobení velkých útrap nebo těžké újmy na zdraví či poruchy duševního nebo tělesného zdraví*)“ páchané v rámci institucionalizovaného režimu systematického útlatu a nadvlády jedné rasové skupiny nad jinou rasovou skupinou nebo skupinami a páchané s úmyslem zachovat tento režim.“ Ibidem.

²⁵ Rome Statute of the International Criminal Court. In: United Nations, Treaty Series, vol. 2187, No. 38544, [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/52r2knf4>.

²⁶ D'EVEREUX, V. Selected issues of the responsibility of the State of Israel and Palestine for violation of obligations stemming from international humanitarian law in connection with the Action of Palestine at the International Criminal Court. In: ŠTURMA, P. (ed) Czech Yearbook of Public and Private International Law, Vol. 12, [online] 2021 s. 33-46 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/yc6xbvjb>.

²⁷ Rome Statute. State Parties. Chronological list. In: International Criminal Court. [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/y6vbfvze>.

a dalších.²⁸ Podle názoru Human Rights Watch by mezi tyto rozlišovací kritéria měla být zařazeno také rozlišování na základě etnického a národnostního původu.²⁹

Další zdroje k definici rasové skupiny lze nalézt v Mezinárodní úmluvě o omezení všech forem rasové diskriminace, která ve svém čl. 1 uvádí, že rasovou diskriminací je „*jakékoliv rozlišování, vylučování, omezování nebo zvýhodňování založené na rase, barvě pleti, rodovém nebo národnostním nebo etnickém původu.*“³⁰ Je tedy možné uvažovat o této otázce v souvislosti s lidskoprávním rozměrem tohoto institutu mezinárodního trestního práva? Podle prof. Lingas je tento způsob uvažování nezbytný, protože jinak by nemuseli být Palestinci shledáni za rasovou skupinu z důvodu nikoliv odlišné barvy pleti od nemalé části izraelské populace.³¹

Dle názoru autorky odpověď na tuto otázku ovšem složitější. Na jedné straně je jednoznačně zřejmá odlišnost na základě náboženského vyznání. Podle tohoto kritéria jde o několik skupin židovského, křesťanského, muslimského a jiného vyznání. Skupiny židovských obyvatel státu Izrael jsou různého etnického původu. Jde o osoby se západo-, východoevropskými kořeny, tzv. aškenázští Židé. Východoevropští Židé navíc zahrnují také orientální rusky hovořící židovskou skupinu tzv. buchariánských a gorských Židů, jejich předci žili v zemích na jih od území dnešního Ruska. Dále jde o osoby židovského původu, jejichž předci pocházeli z jižní Evropy a severní Afriky, tzv. sefardští Židé. V neposlední řadě jde o skupinu židovských obyvatel, jejich předci žili na území dnešního Iráku, Iránu a Sýrie, tzv. mizrachiánské Židé. Specifickou a rovněž kulturně odlišnou skupinou jsou také např. Židé, jejichž předci žili v dnešním Jemenu. Příslušníci těchto skupin mají odlišný etnický původ, jejich předci pocházeli z nejrůznějších zemí, mají různou barvu pleti, a v neposlední řadě mají také různé kulturní tradice a jazyk. Spojuje je židovské vyznání, které ovšem v různých skupinách obsahuje určité více či méně zásadní modifikace v praktikování tradic a otázek souvisejících s vírou obecně.

V izraelské společnosti dále žijí ostatní skupiny obyvatel, které mají jiné náboženské vyznání. Jde např. o arménské, ale také arabské křesťany. Obyvatele Izrael dále tvoří arabští resp. palestínští Muslimové, kteří před vznikem státu Izrael žili kočovným způsobem života, a jejich předci se pohybovali také, ovšem nikoliv výhradně, na území dnešního Izraele a Palestiny. Dále je třeba zmínit arabské obyvatele drúzského vyznání, kteří tvoří také velmi specifické komunity. Etnicky jsou jejich příslušníci původem z Egypta, Libanonu a Sýrie. V neposlední řadě je velmi specifickou menšinou také skupina Čerkesů. Ti pochází z Kavkazu, většinou jsou Muslimové a jejich předci byli vyhoštěni na území bývalé Osmanské říše, na části jejíhož území později vznikl stát Izrael. Někteří z občanů státu Izrael mají totožný původ, jako obyvatelé Západního břehu a pásma Gazy. Ti ovšem nemají možnost izraelské občanství získat.

Aby bylo vůbec možné se zkoumáním otázky apartheidu ve vztahu k státu Izrael zabývat, je nezbytné připustit možnost uvažování o tom, že lze na občany státu Izrael a na obyvatele Západního břehu a pásma Gazy nahlížet jako na příslušníky různých rasových skupin. Dle názoru autorky to ovšem není zcela zřejmé a může to být velmi sporné. Toto nahlížení by proto mělo být vnímáno jako striktně hypotetické. V případě, že by tato možnost ale nebyla připuštěna vůbec, nebylo by důvodné se dalšími detaily „obvinění“ z apartheidu vůbec zabývat, protože by daném případě ani „neexistovala rasová skupina“. Jak bude následovat v dalších pasážích toto příspěvku, autorka

²⁸ LINGAS, C. Jewish Israeli and Palestinians are distinct racial groups within the meaning of the crime of apartheid? In: European Journal of International Law. Vol. 34, number 3, August 2023. [online] [cit. 2024-02-14]. Dostupné na: <http://tinyurl.com/mprp5stb>.

²⁹ A Threshold Crossed. Israeli Authorities and the Crimes of Apartheid and Persecution. c. d. s. 35.

³⁰ International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. United Nations, N.o. 9464, registered on 12 March 1969. [cit. 14.02.2024]. Dostupné na: <http://tinyurl.com/4m9nwxjy>.

³¹ LINGAS, c. d.

shledává správnější rozlišování těchto osob na základě státní příslušnosti (resp. jejího nedostatku). To je odůvodněno výše popsanou různorodou etnickou a náboženskou skladbou občanů státu Izrael.

Nyní je možné na výše uvedené definice navázat rozbořem některých oblastí, kvůli nimž někteří aktéři „obviňují“ stát Izrael ze zločinu apartheidu. Autorka následně tyto jednotlivé oblasti stručně vyhodnotí z pohledu mezinárodního práva a v kontextu dalších relevantních zdrojů. Autorka vychází ze zprávy Human Rights Watch (HRW) z dubna 2021,³² z níž vybrala pro účel tohoto příspěvku několik oblastí, které tato organizace uvádí jako důvod pro aplikaci příslušných ustanovení Mezinárodní úmluvy o potlačení a trestání zločinu apartheidu.³³ Těmito oblastmi jsou „omezení svobody pohybu“, „omezení v oblasti soukromého a rodinného života“, nemožnost repatriace palestinských uprchlíků a „vyhrazení státu Izrael pouze pro židovské obyvatele“. Tyto oblasti autorka zařadila z důvodu, že spolu co do okruhu oblastí práv úzce souvisí.³⁴

Závěrem této kapitoly autorka poznamenává, že se zabývá „vznesením obvinění státu Izraele ze zločinu apartheidu“ v širším slova smyslu. Ačkoliv vychází takřka výhradně ze zprávy HRW, lze nalézt totožná obvinění lze nalézt i ze strany jiných nevládních organizací, jak ostatně bylo uvedeno výše v kapitole II. Proto názory a stanoviska autorky jsou zamýšleny jako univerzální reakce na podobná stanoviska dalších nevládních organizací a jiných aktérů, kteří mají stejný či velmi podobný názor jako HRW.

IV. OMEZENÍ SVOBODY POHYBU PALESTINSKÝCH OBYVATEL A OMEZENÍ V OBLASTI SOUKROMÉHO A RODINNÉHO ŽIVOTA ARABSKÝCH OBČANŮ STÁTU IZRAEL

Jedna z oblastí, která je označována jako projev apartheidu, je skutečnost, že občané Izraele (ať už židovského, arabského, drúzského, čerkeského či jiného původu) mají možnost volného pohybu takřka po celém území, které v minulosti tvořilo Mandát Palestinu s výjimkou pásma Gazy. Mohou se tedy volně pohybovat po území státu Izrael, mohou vstoupit na okupované území Západního břehu a do východní části Jeruzaléma. Naopak Palestinci jsou na svobodě pohybu omezeni. Obyvatelé pásma Gazy nemají svobodu pohybu z důvodu blokády³⁵ a nemají ve vztahu k Izraeli právo aktivně se účastnit politického života. Obyvatelé Západního břehu jsou na svobodě pohybu velmi omezeni. Území, které obývají, je rozděleno do dílčích administrativních jednotek, jejichž správu částečně vykonává Palestinská autonomie, a částečně podléhají izraelské vojenské okupační správě. Na území se nachází checkpointy, kde je izraelskými bezpečnostními složkami prováděna kontrola. Stát Izrael rovněž přistoupil k výstavbě zdi, která brání v průchodu palestinským obyvatelům Západního břehu na území Izraele, a která se nenachází výlučně na území, vůči němuž by stát Izrael vykonával jurisdikci.³⁶ Dle zprávy HRW palestínští obyvatelé Západního břehu nemají žádná politická práva v Izraeli. Palestínští obyvatelé Východního Jeruzaléma požívají

³² Zpráva Amnesty International obsahuje velmi podobnou aplikaci obvinění, jako i výše citované zprávy dalších regionálně působících organizací.

³³ A Treshold Crossed. Israeli Authorities and the Crimes of Apartheid and Persecution. c. d.

³⁴ Ve zprávě HRW se nachází ještě jedna podstatná oblast, která se týká otázek vyvlastňování pozemků a zemědělské půdy na území státu Izrael a na území Západního břehu. Tyto oblasti autorka do svého příspěvku záměrně nezařadila z důvodu, že jejich analýza vyžaduje značný přesah do izraelského vnitrostátního práva. Tato analýza by proto vyžadovala mnohem větší prostor. Druhým důvodem je to, že autorka se hodlala věnovat především oblastem týkajícím se obyvatel a jejich pobytu, proto tedy nezařadila oblasti přesahující do majetkových práv.

³⁵ Plná blokáda byla zahájena v roce 2007, realizuje ji nejen stát Izrael, ale také Egypt.

³⁶ *Legal Consequences of the Construction of the Wall in the Occupied Palestinian Territory; I. C. J. Reports 2004 (Advisory Opinion).*

relativně největší svobodu pohybu, jsou ale pouze držitelé povolení k trvalému pobytu, nemají občanství státu Izrael, nemohou se účastnit voleb.³⁷

Dle názoru autorky výše uvedená aplikace jednoho z pojmových znaků zločinu apartheidu nezohledňuje několik velmi podstatných skutečností, které postupně ve stručnosti objasní. Pásmo Gazy, Západní břeh a východní část Jeruzaléma nejsou součástí území státu Izrael. Z hlediska mezinárodního práva jde o území Palestinské autonomie. Vůči podstatné části tohoto území stát Izrael vykonává vojenskou okupaci. Jedná se o režim v oblasti mezinárodního práva ozbrojených konfliktů definovaný Čtvrtou ženevskou úmluvou o ochraně obětí ozbrojených konfliktů.³⁸ Tento režim výslovně zakazuje okupující mocnosti připojit okupované území či jinak měnit jeho status.³⁹ Proto je důvodné souhlasit se závěrem poradního posudku Mezinárodního soudního dvora, podle něhož byla bezpečnostní bariéra postavena v rozporu s oprávněním okupujícího státu.⁴⁰ Stejně tak nelze shledat výstavbu osad k pobytu civilistů, kteří jsou státními příslušníky okupující mocnosti, v souladu s oprávněnými okupující mocnosti dle Čtvrté ženevské úmluvy, jde tedy o případ porušení mezinárodněprávních závazků.⁴¹

Podle mezinárodního práva má být okupace pouze dočasného charakteru.⁴² Ačkoliv je vojenská okupace upravena v mezinárodním právu ozbrojených konfliktů, není existence či trvání ozbrojeného konfliktu podmínkou pro to, aby mohla být okupace vykonávána. Podle Haagské úmluvy platí, že se okupované území nachází v moci nepřátelské armády.⁴³ Vojenská okupace tedy začíná reálným ovládnutím daného území, a končí ztrátou této efektivní kontroly.⁴⁴ Z hlediska dočasnosti okupace je však možné namítat dobu trvání izraelské okupace Západního břehu v délce 56 let. Z hlediska mezinárodního práva nemůže dlouhé trvání vojenské okupace nijak změnit skutečnost, že jde nadále o okupované území, které okupující stát nesmí anektovat. Jednu z příčin takto dlouho trvající okupace lze spatřovat v neúspěchu mírových jednání v průběhu 90. let mezi státem Izrael a Organizací pro osvobození Palestiny.⁴⁵ Dále pak je třeba zohlednit neochotu obou aktérů, státu Izrael a Palestinské autonomie navázat na tato jednání.⁴⁶ V neposlední řadě nelze opomenout i bezpečnostní riziko. Stát Izrael může mít zájem na pokračování vojenské okupační správy zejména z důvodu teroristických aktivit a jejich hrozeb. Lze předpokládat, že pokud by se stát Izrael stáhl z území Západního břehu, získali by palestinští teroristé z hnutí Hamás a Palestinského islámského džihádu velký prostor pro realizaci svých činností a mohli by bezpečnost Izraele ohrožovat podobně, jako z území pásma Gazy. Je tedy nasnadě předpokládat, že by mohlo dojít k analogickému vývoji jako tomu bylo v pásmu Gazy po ukončení izraelské okupace v roce 2005.⁴⁷ Pokud by stát Izrael bez dalšího ukončil své působení na Západním břehu, potenciálně by,

³⁷ A Threshold Crossed. Israeli Authorities and the Crimes of Apartheid and Persecution. c. d. s. 170-204.

³⁸ *Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War*. Geneva, 12 August 1949. In: ICRC [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/ymatxfk9>.

³⁹ JANKUV, J., LANTAJOVÁ, D., BLAŠKOVIČ, K., BUCHTA, T., ARBET, D. *Mezinárodní právo veřejné. Druhá část*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2016, s. 307-309.

⁴⁰ *Legal Consequences of the Construction of the Wall in the Occupied Palestinian Territory; I. C. J. Reports 2004 (Advisory Opinion)*.

⁴¹ *Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War*. Geneva, 12 August 1949, c. d.

⁴² POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné, zvláštní část, 5. doplněné a přepracované vydání*. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 460.

⁴³ *Convention respecting the Laws and Customs of War on Land and its Annex: Regulations concerning Laws and Customs of War on Land*. Hague, 18 October 1907.

⁴⁴ JANKUV, LANTAJOVÁ, BLAŠKOVIČ, BUCHTA, ARBET, c. d. s. 307.

⁴⁵ BARAK, O. The Failure of the Israeli-Palestinian Peace Process, 1993-2000. In: *Journal of Peace Research* 42, No. 6, [online] 2005. s. 719-36. [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/3f2sjpvh>.

⁴⁶ BAR-TAL, D., EL-DAR, A. Why Israel does not want to negotiate. In: *Palestine-Israel Journal*. Vol. 13, No. 2 [online] 2006 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/y8rvy6yr>.

⁴⁷ The 5 Major Threats Facing Israel. In: IDF [online] 2015 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/5bbsprhm>.

dle názoru autorky, vystavil svou existenci a své obyvatele obrovskému bezpečnostnímu riziku hrozícímu nikoliv z jedné, ale ze dvou stran.

Palestinští obyvatelé žijící na územích Gazy a Západního břehu jsou ve vztahu ke státu Izrael zahraniční osoby. Z obecného mezinárodního práva nevyplývá pro žádný stát povinnost vpustit na své území cizí státní příslušníky. Zda stát přijme či nepřijme cizince na své území tak spadá do volnostního uvážení každého státu.⁴⁸ V této otázce je samozřejmě možné chápat i širší souvislosti. V průběhu posledních 75 let došlo k politickým a historickým změnám. Tyto události měly zásadní dopad na vývoj státního občanství palestinských Arabů. U původně homogenní skupiny obyvatel došlo k jejich kategorizaci na osoby různé státní příslušnosti, a také na osoby bez státní příslušnosti.⁴⁹

O názorech o tom, že jednáním státu Izrael naplňuje znaky zločinu apartheidu tím, že jde o „legislativní opatření zbavující skupinu práva na státní příslušnost“,⁵⁰ a dále tím, že přijal legislativní opatření „jejichž smyslem je rozdělovat obyvatelstvo podle rasy“⁵¹ lze i v tomto případě uvažovat v širších souvislostech. Jordánsko v roce 1988 bez dalšího zrušilo (jordánskou) státní příslušnost většiny Palestinců žijících na Západním břehu.⁵² Egypt v letech 1953 až 1967 vykonával správu pásma Gazy a přijal zákonná opatření, jež neumožňovaly asimilaci obyvatel Gazy s občany Egypta, ani získání egyptské občanství.⁵³ Ačkoliv samozřejmě platí, že se uplatňuje zásada neregrecity, považuje autorka za problematické vnímání jednání státu Izrael způsobem, který je vytržen ze širšího kontextu těchto historických událostí, a sice proto, že současný stav izraelské legislativy je těmito historickými a politickými událostmi do určité míry ovlivněn či odůvodněn. Lze ovšem hypoteticky uvažovat o tom, že by *de lege ferenda* mělo dojít k nějakým změnám, bylo by to patrně žádoucí a přínosné pro řešení některých problémů, které jsou součástí izraelsko-palestinského konfliktu.

Jak bylo uvedeno výše, cizinci nemají dle obecných pravidel mezinárodního práva možnost aktivní účasti na politickém životě v zahraničním státu. Dle názoru autorky je pravděpodobné, že Palestinská autonomie by naopak vnímala jako nevládný akt, když by stát Izrael jednostranně (tj. nikoliv po předchozí dohodě těchto aktérů) umožnil Palestincům získání izraelského státního občanství a tím politických práv. Je možné, že by to Palestinská autonomie mohla považovat jednak za vměšování se do jejich vnitřních záležitostí resp. jako zásah do svých suverénních práv,⁵⁴ a dále pak za postup, kterým by se Izrael snažil zabránit plnému rozvinutí státnosti Palestiny. Pokud lze v rovině mandatorních znaků státu⁵⁵ namítat, že Palestina nemá zcela splněný znak výkonu veřejné moci,⁵⁶ mohlo by udělení izraelského státního občanství Palestincům způsobit ohrožení existence dalšího znaku státu, a sice stálého obyvatelstva.

Arabští občané státu Izrael sice mají na rozdíl od Palestinců, jejichž situace byla popsána výše, svobodu pohybu, a mají právo účastnit se politického života. Jsou ale omezováni jiným způsobem,

⁴⁸ ŠTURMA, P., ČEPELKA, Č. *Mezinárodní právo veřejné*, 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 229-230.

⁴⁹ Blíže k tomuto tématu D'EVEREUX, V. K některým otázkám vývoje státního občanství na území dnešního státu Izrael a na palestinském území. In: *AUCI*, 3/2020, s. 65-68 [online] 2020 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/5n8kwc5z>.

⁵⁰ International Convention on the Suppression and Punishment of the Crime of *Apartheid*. c. d.

⁵¹ International Convention on the Suppression and Punishment of the Crime of *Apartheid*. c. d.

⁵² Blíže viz KHALIL, A. Palestinian Nationality and Citizenship. In: *CARIM Research Report*, European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies. [online] 2001, s. 24 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/254nsw8w>.

⁵³ Proclamation of the Constitutional Regime for Gaza Strip of 1962. In: *The Official Gazette*. Gaza Strip, No. 675. 29. 3. 1962.

⁵⁴ Deklarace zásad mezinárodního práva upravující mírové, přátelské vztahy a spolupráci mezi všemi státy. Dokumenty OSN A/RES/XXV.

⁵⁵ *The International Conferences of American States, First Supplement, 1933-1949*, s. 121.

⁵⁶ Srov. IMSEIS, A. On membership of the United Nations and the State of Palestine: A critical account. In: *Leiden Journal of International Law*, vol. 34, no. 4, [online] 2021. s. 855-878. [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/y2h2st2u>.

např. v oblasti soukromého a rodinného života. Toto omezení je na základě zákona o státním občanství a vstupu do Izraele,⁵⁷ který neumožňuje okamžité získání izraelského státního občanství či povolení k trvalému pobytu osobám ze smíšených manželství. Pokud občan Izraele (židovského nebo jiného původu) uzavře sňatek s palestinským občanem ze Západního břehu nebo z Gazy, nemají dle stanoviska HRW, možnost žít na území Izraele, až na určité výjimky udělené izraelským nejvyšším správním soudem. Naopak pokud občan Izraele uzavře sňatek s cizincem⁵⁸, je sloučení rodiny možné. Manžel občana Izraele má možnost získat izraelské státní občanství.⁵⁹

Dle názoru autorky nelze shledat důvody k naplnění definice apartheidu v podobě „*zákazu uzavírat smíšená manželství mezi příslušníky různých rasových skupin*“⁶⁰ z následujících důvodů. Zaprvé, toto zákonné ustanovení neobsahuje zákaz uzavírání smíšených manželství. Zadruhé, stát Izrael umožňuje uzavření výlučně církevních sňatků a současně uznává manželství, jakož i registrovaná partnerství uzavřená před civilními orgány v zahraničí. Je obecně známo, že uzavírání církevních sňatků, a to nikoliv pouze v Izraeli, se řídí pravidly, které vychází z několik set let starých náboženských tradic jednotlivých náboženských společenství, a z církevních právních předpisů. Jedním z přirozených či obvyklých pravidel pro uzavření tradičního církevního sňatku je, aby oba snoubenci byli členy téže církve. Zatřetí, je třeba rozlišovat dvě odlišné právní situace, a sice udělení občanství osobě nežidovského původu, která žije v manželství s osobou, která je nositelem práva návratu, kdy tito manželé společně emigrují do Izraele,⁶¹ od situace, kdy stávající občan Izraele uzavře sňatek s cizím státním příslušníkem. V tomto případě jde o správní proces v gesci izraelského ministerstva vnitra, který má několik fází, a sice vydání víza typu B1 (umožňující manželovi občana Izraele právo pobytu a právo pracovat), následně je vydáno vízum A5 (umožňující manželovi občana Izraele přechodně pobývat na území Izraele po dobu 1 roku), toto vízum může být prodlouženo maximálně čtyřikrát. Po uplynutí doby čtyř a půl roku je nutné podat žádost o udělení izraelského občanství.⁶² Během tohoto procesu je nutné doložit důkazy o existenci tohoto manželství, aby bylo vyloučeno, že šlo pouze o účelově uzavřené manželství.⁶³ Dalším kritériem je věková hranice, u palestinských mužů jde o 35 let, u palestinských žen 25 let.⁶⁴

Z výše uvedeného je patrné, že je aplikován postup předběžného individuálního schvalování cizinceva vstupu na státní území, souhlas se vstupem cizince na území je vyjádřen prostřednictvím

⁵⁷ *Citizenship and Entry into Israel Law (Temporary order) 5763–2003*, neoficiální překlad do anglického jazyka. In: Hamoked [online] [cit. 19.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/yckcan6v>.

⁵⁸ Tj. nikoliv Palestincem.

⁵⁹ A Threshold Crossed. Israeli Authorities and the Crimes of Apartheid and Persecution. c. d. s. 16-18.

⁶⁰ International Convention on the Suppression and Punishment of the Crime of *Apartheid*. c. d.

⁶¹ V tomto případě sice skutečně dochází k okamžitému udělení státního občanství, ovšem děje se tak z důvodu odlišných zákonných předpisů. Jedná se o tzv. „právo návratu“ (tedy právo na imigraci do Izraele), které bylo jedním z hlavních důvodů pro vznik státu Izrael. Toto právo návratu je ekvivalentem Norimberských zákonů z doby nacistického Německa, které diskriminovaly všechny osoby židovského původu a dále osoby, které měly částečně židovské předky (např. jednoho z prarodičů) a také jejich manžele a děti. Toto právo návratu umožňuje osobám, které prokážou na základě listinných důkazů, že mají židovský původ a také jejich nežidovským manželům společně přesídlení do Izraele ze zahraničí, a získání občanství bez předchozího nepřetržitého přechodného pobytu na území státu Izrael, a v neposlední řadě bez prokázání znalosti hebrejského jazyka. *Israel: Law No. 5710-1950, The Law of Return*, neoficiální překlad do anglického jazyka. In: UNHCR Refworld. [online] [cit. 19.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/4fvnabt>.

⁶² *Israel: Nationality Law, 5712-1952*, neoficiální překlad do anglického jazyka. In: UNHCR Refworld. [online] [cit. 19.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/2awden7k>.

⁶³ Srov. Israeli Citizenship – the complete guide: How to get Israeli citizenship, including by marriage. In: David Angel Law & Notary Office. Immigration, visas, family and inheritance. [online] [cit. 19.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/44cu3rrc>.

⁶⁴ Israel/Occupied Territories: High court decision institutionalises racial discrimination. Amnesty International report. MDE 15/042/2006 In: United Nations, The Question of Palestine. [online] [cit. 19.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/2s4ybcex>.

vydání dlouhodobého víza. Z obecného mezinárodního práva plyne, že je na plném uvážení státu, zda cizince na své území přijme, či nikoliv. Je to právo odpovídající územní výsosti státu.⁶⁵

Pro srovnání lze ve stručnosti zmínit praxi České republiky vyplývající ze zákona č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky,⁶⁶ a ze zákona č. 186/2013 Sb. o státním občanství.⁶⁷ Podle ustanovení § 87b zákona o pobytu cizinců platí, že rodinný příslušník, který není občanem EU a doprovází či následuje občana EU žijícího v České republice, a hodlá na území pobývat dlouhodobě, musí ve lhůtě 3 měsíců od vstupu na území požádat o povolení k přechodnému pobytu.⁶⁸ O žádosti se vede správní řízení, do něhož je třeba doložit důkazy o existenci a trvání vztahu, je třeba prokázat, že tento pár má trvalý, vážný a hluboký vztah. Za účelem prověření tohoto vztahu je ministerstvo vnitra oprávněno požádat o provedení pobytové kontroly cizinecké policie, a dále je oprávněno provést důkaz výsledkem žadatele (tj. manžela či partnera občana EU) s doložením svědecké výpovědi občana EU. Žádost může být zamítnuta v případě naplnění důvodů definovaných v § 87d zákona o pobytu cizinců, mezi těmito důvody je zahrnuto také důvodné (prokazatelné) nebezpečí, pokud by žadatel mohl ohrozit bezpečnost státu nebo závažným způsobem narušit veřejný pořádek.⁶⁹ V případě zamítnutí žádosti lze podat odvolání, o kterém rozhoduje nadřízený orgán ministerstva vnitra.⁷⁰ Pokud je odvolání neúspěšné, lze podat žalobu k nejvyššímu správnímu soudu.⁷¹ Zákon neumožňuje okamžité udělení českého občanství na základě sňatku s občanem ČR. Dle ustanovení § 15 odst. 1 písm. e) zákona o státním občanství je toliko možné žádat o výjimku z délky trvalého pobytu na území ČR v případě, že žadatel žije ve společné domácnosti s manželem či registrovaným partnerem, který má české občanství.⁷²

Dle názoru autorky nemůže být z výše uvedených důvodů shledáno naplnění znaků zločinu apartheidu ze strany státu Izrael. Zastánci tohoto názoru mohou dle názoru autorky nesprávně hodnotit dopady změny právní praxe. V minulosti bylo možné ve vztahu k manželům občanů Izraele postupovat podle zákona o právu návratu.⁷³ V roce 2003 ovšem došlo ke změně a vytvoření speciální úpravy popsané výše. Jak již autorka uvedla, výrazem suverenity státu je upravit pravidla, podle nichž umožňuje vstup cizinců na své území a uděluje povolení k trvalému pobytu a státní občanství. Autorka se domnívá, že výše uvedené názory, na jejichž základě je stát Izrael obviňován ze zločinu apartheidu, může být odrazem toho, že pro některé Palestince je mimořádně obtížné vyrovnat se s realitou existence státu Izrael. S tím také souvisí fakt, že pouze část z původně relativně homogenní skupiny arabských obyvatel (muslimského a křesťanského vyznání) žijících na území dnešního Izraele a Palestinské autonomie, má vlivem historických a politických událostí a změn, izraelské občanství, a část naopak je ve vztahu ke státu Izrael cizincem. Proto může být

⁶⁵ ŠTURMA, ČEPELKA, c. d. s. 230.

⁶⁶ Zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, Částka 106 (ze dne 23. 12. 1999), v účinnosti od 1. 1. 2000.

⁶⁷ Zákon č. 186/2013 Sb. o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů, Částka 77 (ze dne 2. 7. 2013), v účinnosti od 1. 1. 2014.

⁶⁸ Zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky, c. d.

⁶⁹ Ibidem.

Je nasnadě, že v případě České republiky nepůjde o příliš časté uplatnění těchto důvodů v praxi. Česká republika není vystavena takovému množství bezpečnostních hrozeb jako Izrael, ale přesto zákonodárce shledal důvod pro zahrnutí těchto ustanovení. Pro srovnání lze uvést, že z nedávno provedeného průzkumu vyplývá, že cca 75% Palestinců žijících na Západním břehu a v pásmu Gazy schvaluje teroristické útoky na stát Izrael provedené hnutím Hamás 7. 10. 2023. Palestinians in Gaza, West Bank strongly support Hamas, October 7 attack. In: Jerusalem Post. [online] 2023 [cit. 19.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/34zscp8c>.

⁷⁰ Ibidem.

⁷¹ Ibidem.

⁷² Zákon č. 186/2013 Sb. o státním občanství České republiky, c. d.

⁷³ Israel: Law No. 5710-1950, The Law of Return, c. d.

nasnadě hledat jakýkoliv možný zástupný důvod pro argumentaci, která by měla dopady na vytvoření nenávistného vztahu vůči státu Izrael u části laické a také části odborné veřejnosti.

Jediná oblast, kterou by autorka v tomto ohledu mohla případně považovat za problematickou (nikoliv ve smyslu apartheidu, ale ve smyslu diskriminačním) by byla věková hranice 35 let u mužů a 25 let u žen. Tato věková hranice je relativně vysoká. Je všeobecně známo, že v současné době dochází v ekonomicky vyspělých státech k vstupu do manželství v pozdějším věku, stejně tak je dlouhodobým trendem stále pozdější věk provorodiček.⁷⁴ Pro srovnání lze zmínit, že dle ustanovení § 42a zákona o pobytu cizinců je minimální věk pro sloučení rodiny 20 let u každého z manželů (nikoliv tedy věk 18 let, který opravňuje osoby do manželství vstoupit).⁷⁵ Z pohledu autorky by proto bylo možné zvážit existenci důvodů pro legislativní snížení této věkové kategorie. Pro plné zhodnocení, zda je takto vysoká věková hranice diskriminační či nikoliv by ovšem bylo nezbytné provést detailní analýzu důvodové zprávy a dalších dokumentů souvisejících se vznikem předmětné právní úpravy v Izraeli.

Úplným závěrem k této části autorka uvádí pro ilustraci ještě poslední srovnávací příklad. Česká republika umožňuje získání povolení k trvalému pobytu bez předchozího pobytu na území na základě tzv. příslušnosti ke krajanské komunitě. Osoby, které prokáží, že jejich předci byli českoslovenští občané, kteří cca od druhé poloviny 19. století zakládali v zahraničí krajanské komunity např. přesídlili na některé části území dnešní Ukrajiny, mohou okamžitě získat povolení k trvalému pobytu. Tedy bez předchozího pobytu a bez znalosti českého jazyka. Toto je relevantní jen pro ty občany Ukrajiny, jejichž předci v přímé linii byli prokazatelně českého etnického původu, dále pro děti a manželé příslušníků krajanské komunity. Dle názoru autorky by ovšem bylo podobně nesprávné tvrdit, že Česká republika se dopouští diskriminačního jednání tím, že neumožňuje právo získat povolení k trvalému pobytu všem občanům Ukrajiny bez rozdílu. Tím spíše by považovala ještě za mnohem více paradoxní v analogii izraelského příkladu hypoteticky uvažovat o tom, že by existoval právní důvod pro aplikaci ustanovení o zločinu apartheidu na jednání České republiky.

V. NEMOŽNOST REPATRIACE PALESTINSKÝCH UPRCHLÍKŮ, MOŽNOST ZRUŠENÍ POVOLENÍ K TRVALÉMU POBYTU PALESTINSKÝCH OBYVATEL JERUZALÉMA

Další situace, která je vnímána jako projev apartheidu se týká neumožnění repatriace uprchlíků a jejich potomků. V důsledku války nezávislost (1948) a šestidenní války (1967) opustilo území státu Izrael přibližně celkem 750.000 osob. Mezitím došlo v této skupině k obrovskému generačnímu růstu. V současné době může jít o více než 6 milionů jedinců, kteří nemají možnost repatriace, a jsou nositeli speciálního statusu pod záštitou organizace UNRWA.⁷⁶ Zpráva HRW namítá, že stát Izrael naopak umožňuje a podporuje emigraci osob židovského původu z různých částí světa do Izraele.⁷⁷ Palestínští obyvatelé Východního Jeruzaléma jsou dle této zprávy diskriminováni tím, že jsou držiteli povolení k trvalému pobytu, které může být zrušeno v případě, že by se jeho držitel vystěhoval do zahraničí. HRW namítá, že v případě židovských obyvatel

⁷⁴ Lze odkázat např. na dřívější statistiku Evropské hospodářské komise OSN. V Izraeli byl v roce 2018 průměrný věk pro vstup do prvního manželství u žen 28 let a u mužů 30 let.

Mean age of men at first marriage. In: UNECE [online] [cit. 19.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/3974usjv>.

Mean age of women at first marriage. In: UNECE [online] [cit. 19.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/3nh7swd5>.

⁷⁵ Zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky, c. d.

⁷⁶ A Treshold Crossed. Israeli Authorities and the Crimes of Apartheid and Persecution. c. d. s. 202-203.

⁷⁷ Ibidem s. 37.

Jeruzaléma neplatí analogická úprava. Židé mohou žít v zahraničí po neomezenou dobu a jejich pobyt nebude zrušen.⁷⁸

První část této problematiky se týká „vytvoření legislativních opatření, která rasově skupině znemožňují právo návratu do země“.⁷⁹ Dle názoru autorky může jít i v tomto případě nesprávnou aplikaci této mezinárodní smlouvy z následujících důvodů. Na situace týkající se uprchlíků obecně se aplikuje odlišná mezinárodněprávní úprava, a sice Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1951.⁸⁰ Palestínští uprchlíci ovšem nesplňují definici uprchlíka podle této úmluvy, tedy nejde o „osoby, které mají oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských, národnostních, příslušnosti k určité sociální skupině nebo pro politické přesvědčení. Nacházejí se mimo stát, jehož jsou občany, a nemohou nebo nechtějí pro takovou obavu využít ochrany této země, nebo se jedná o osoby, které nemají státní příslušnost a nalézají se mimo stát svého obvyklého pobytu.“⁸¹ Aby se palestínští uprchlíci nenacházeli v právním vakuu, přistoupila OSN k vytvoření speciálního právního režimu, které tyto osoby využívají pod záštitou organizace UNRWA.⁸² Pokud jde o palestínské uprchlíky, je možné shledat, že se fakticky jedná o osoby bez efektivní státní příslušnosti. Jejich předci opustili území dnešního státu Izrael, a tudíž účinně nezískali izraelské občanství. Naopak jejich „palestínské občanství“, tj. příslušnost platná v období Mandátu Palestina,⁸³ přestalo být právně účinné z několika důvodů. Došlo k ukončení mandátní správy Velkou Británií, ve spojení se vznikem státu Izrael byl přijat izraelský zákon o státním občanství z roku 1952,⁸⁴ a byla přijata jordánská právní úprava o udělení státního občanství Palestincům,⁸⁵ která taktéž pozbyla účinnosti a občanství jim bylo následně odebráno.⁸⁶

Pakliže by mělo být hypoteticky uvažováno o udělení izraelského státního příslušnosti palestínským uprchlíkům, šlo by z pohledu mezinárodního práva o nabytí občanství naturalizací. Jde tedy o situaci nabytí občanství cizincem či bezdomovcem, k němuž došlo později, než při narození. Podmínky pro naturalizaci stanoví vnitrostátní právo.⁸⁷ Státy mají v tomto ohledu z hlediska obecného mezinárodního práva volnost. Z mezinárodních smluv uzavřených mezi státy pro případy repatriace však může plynout vystěhovalcům a jejich potomkům naturalizovaným v jiném státě právo návratu do státu jejich původu, nebo do státu, ve kterém je soustředěno obyvatelstvo jejich národnosti.⁸⁸ V případě Izraele a Palestiny k uzavření takových smluv dosud nedošlo a v současné době ani nic nenasvědčuje tomu, že by tyto strany měly zájem na uzavření těchto smluv. Pakliže z obecného mezinárodního práva neplyne povinnost státu takovou smlouvu uzavřít, nelze ani konstatovat, že stát se dopustil porušení závazků, jestliže neumožnil repatriaci těchto osob.

Jednání státu Izrael, který umožňuje přistěhovalectví pouze osobám židovského původu či s židovskými předky, aniž by tyto osoby měly faktický vztah k území státu Izrael, lze vnímat

⁷⁸ Ibidem s. 16-17.

⁷⁹ International Convention on the Suppression and Punishment of the Crime of *Apartheid*. c. d.

⁸⁰ *Convention relating to the Status of Refugee*, Geneva, 1951, UNTS, Vol. 189, No. 2545, p. 137.

⁸¹ Ibidem.

⁸² Rezoluce valného shromáždění OSN, A/RES/302 (IV), In: UNRWA [online] [cit. 19.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/2t3xmec5>.

What is the Mandate of UNRWA. In: UNRWA [online] [cit. 19.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/4hw8hj8j>.

⁸³ Podle *Palestinian Citizenship order, Legislation of Palestine*, Vol. 1., s. 37, Laws of Palestine, s. 3404, Palestinian Gazette, No. 1351, ve znění Supplement 2, 10. 8. 1944, s. 912.

⁸⁴ *Israel: Nationality Law, 5712-1952*, c. d.

⁸⁵ Jordan's Constitution of 1952 with Amendments through 2011. [online] 2019. [cit. 2019-03-12]. Dostupné na: https://www.constituteproject.org/constitution/Jordan_2011.pdf.

⁸⁶ Toto bylo popsáno v předchozí kapitole.

⁸⁷ POTOČNÝ, ONDŘEJ, c. d. s. 48.

⁸⁸ Takové bilaterální mezinárodní smlouvy např. uzavřelo Československo v letech 1944 až 1948 s Francií, Sovětským svazem, Maďarskem, Rumunskem a Jugoslávií, ibidem c. d. s. 49.

v širším kontextu. A sice v souvislosti s legislativou Palestinské autonomie. Palestinské vnitrostátní předpisy rovněž dosud neumožňují účinnou repatriaci uprchlíků.⁸⁹ Autorka se dále domnívá, že bližší či užší vztah mohou mít palestinští uprchlíci ve vztahu k Palestinské autonomii, případně k jinému z arabských států z důvodu, že na jejich území žije většina obyvatel podobného původu, kultury či náboženství.

Dále lze v rámci těchto širších souvislostí vnímat i fakt, že v současném mezinárodním společenství je přibližně 50 států, které mají většinu obyvatel muslimského vyznání,⁹⁰ a z toho je 22 států, jehož většinu obyvatelstva tvoří Arabové, tedy národnostní či etnická skupina, jejíž součástí jsou také Palestinci.⁹¹ Nelze tudíž teoreticky shledat kvantitativní nedostatek států, které by teoreticky mohly projevit zájem na uzavření bilaterálních smluv s Palestinskou autonomií, jejichž předmětem by byla repatriace uprchlíků. Naopak existuje pouze jeden stát, a sice stát Izrael, jehož většina obyvatel je tvořena osobami židovského původu.

Další část problematiky se týká „*práva na svobodu pohybu a volby místa usídlení*“.⁹² Možnost zrušení povolení k trvalému pobytu v Jeruzalémě je autory zprávy HRW považována za důvod pro aplikaci ustanovení o zločinu apartheidu.⁹³ Dle názoru autorky ani v tomto případě nemůže jít o správný výklad a to z následujících důvodů. Především nedochází k rozlišování mezi dvěma různými právními jevy, a sice povolení k trvalému pobytu vydané státem Izrael a izraelské občanství.

Povolení k trvalému pobytu je pobytový titul cizinců.⁹⁴ Stát má volnost přijmout pravidla, podle nichž bude povolení k trvalému pobytu zrušeno např. z důvodu dlouhodobé nepřítomnosti cizince na území. Pro srovnání lze uvést, že dle českého zákona o pobytu cizinců, ministerstvo vnitra zruší povolení k trvalému pobytu pokud jeho držitel nepřetržitě pobývá mimo území České republiky po dobu 1 roku (jestliže se nachází mimo území Evropské unie)⁹⁵, po dobu 6 let (jestliže se nachází na území Evropské unie)⁹⁶. Cizinci, který získal povolení k trvalému pobytu jako rodinný příslušník občana EU (např. z důvodu manželství), zruší ministerstvo vnitra povolení k trvalému pobytu, pokud se nachází nepřetržitě mimo území ČR po dobu 2 let.⁹⁷ Podobně např. USA mají legislativně zakotvené zrušení povolení k trvalému pobytu v případě, že jeho držitel nepřetržitě pobývá v zahraničí po dobu 12 měsíců.⁹⁸

Dle názoru autorky je zřejmé, že právní úprava států může stanovit varianty pro zrušení povolení k trvalému pobytu ve vztahu k různým kategoriím osob, aniž by na legislativní opatření takového státu bylo nahlíženo jako za základ zločinu apartheidu.

Od právní úpravy týkající se ztráty povolení k trvalému pobytu cizinců je pak nezbytné odlišit případy vycestování osoby, která je nositelem izraelského občanství, a její dlouhodobý pobyt v zahraničí nemůže mít dopad na existenci tohoto občanství či zapříčinit jeho ztrátu. Státní

⁸⁹ srov. QUAFISHEH, M. M. Palestinian Citizenship law: A Proposal. In: *Yearbook of Islamic and Middle Eastern Law Online*. [online] 20 (1), 2018 s. 60-95 [cit. 2019-03-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/3b632pfe>.

⁹⁰ Muslim majority countries 2023. In: *World Population Review*. [online] [cit. 2019-03-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/5n65sjf>.

⁹¹ Facts about Arabs and the Arab World. In: ADC. [online] [cit. 2019-03-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/2twnuh2d>.

⁹² International Convention on the Suppression and Punishment of the Crime of *Apartheid*. c. d.

⁹³ A Threshold Crossed. Israeli Authorities and the Crimes of Apartheid and Persecution. c. d. s. 16-17.

⁹⁴ Pro úplnost lze dodat, že palestinští držitelé povolení k trvalému pobytu mají možnost požádat o izraelské občanství nejvýše v období tří let po dosažení osmnáctého roku věku. Podmínkou udělení státního občanství je, že musí mít trvalý pobyt na území Izraele nepřetržitě po dobu pěti let před podáním žádosti o izraelské občanství. Z politických důvodů je to ovšem pro většinu obyvatel Jeruzaléma nepřijatelné a proto preferují nadále být držiteli pouze povolení k trvalému pobytu. Srov. KHALIL, c. d. s. 42.

⁹⁵ § 77 (1) c) zákona č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky, c. d.

⁹⁶ § 77 (1) d) Ibidem.

⁹⁷ § 871 (1) d) Ibidem.

⁹⁸ 5 Ways to lose permanent resident status. In: *Citizenpath* [online] [cit. 2019-03-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/yycyueumv>.

občanství je (na rozdíl od povolení k trvalému pobytu cizinců) trvalý právní svazek mezi jednotlivcem a určitým státem.⁹⁹ Toto pouto zpravidla nezaniká ani v případě dlouhodobého, či celoživotního pobytu v zahraničí. Např. dítě narozené v zahraničí získá podle principu *ius sanguinis* občanství státu svých rodičů. V praxi se může stát, že takové dítě nikdy nepobývá na území státu, jehož je občanem, aniž by to zapříčinilo odejmutí státního občanství této osoby. Zánik a ztráta státního občanství nejsou upraveny obecným mezinárodním právem, řídí se vnitrostátními právními předpisy, a mohou být též upraveny v mezinárodních smlouvách.¹⁰⁰

VI. IZRAEL JE „NÁRODNÍ STÁT ŽIDOVSKÉHO LIDU“

Poslední oblastí, kterou autorka posuzovala v kontextu „obvinění“ státu Izrael ze zločinu apartheidu je izraelský vnitrostátní předpis, který je v hierarchii právních předpisů možno považovat za určitý ekvivalent ústavního zákona. Jedná se o základní zákon o národním státě z roku 2018. Tento právní předpis obsahuje ustanovení, podle jehož čl. 1 je stát Izrael „*historickou domovinou židovského lidu, v níž vznikl stát Izrael, ... kde židovští lidé vykonávají své národní, kulturní, náboženské a historické právo na sebeurčení, ... a toto právo je vyhrazené pro židovské osoby*“.¹⁰¹ Toto ustanovení dle názoru HRW naplňuje znaky definice apartheidu.¹⁰² Cílem této poslední kapitoly je zjištění, zda je možné na ustanovení tohoto zákona nahlížet jako na praktiky, jejichž cílem je „*upevnit nadvládu jedné rasové skupiny osob nad jakoukoliv jinou rasovou skupinou osob a systematicky tyto osoby utlačovat*“,¹⁰³ a sice prostřednictvím legislativních opatření. Dle názoru autorky nezbytné zohlednit skutečnost, zda dochází či nedochází na základě tohoto zákona v izraelské společnosti ke konkrétním správním či legislativním krokům, které by „*systematicky utlačovaly*“ nežidovské skupiny obyvatel. Dále je třeba zohlednit postavení tohoto právního předpisu v prostředí stávajících zákonů totožné právní síly. Konečně, je pak třeba vyhodnotit konkrétní účinky či dopady tohoto předpisu.

Přijetí tohoto zákona vyvolalo v izraelské společnosti velký odpor. Příslušníci menšin se tímto zákonem cítili diskriminováni a vyjadřovali svůj nesouhlas.¹⁰⁴ Dle názoru autorky je ovšem podstatná především skutečnost, zda dle tohoto zákona dochází ke konkrétnímu diskriminačnímu jednání menšin, anebo zda jde případně o „*pouhé programové prohlášení*“ reflektující širší souvislosti. Mezi ně by bylo možné zahrnout okolnosti, za nichž stát Izrael vznikl, dále fakt, že stát Izrael je jediným státem, v němž žije většina židovských obyvatel a to, že Židé ve všech ostatních státech tvoří národnostní menšinu, a v neposlední řadě také to, že účelem vytvoření státu Izrael bylo poskytnutí prostoru pro bezpečný život osob židovského původu a vytvoření místa, kam se tyto osoby mohou uchýlit v případě, že by si to samy zvolily nebo pokud by docházelo v místě jejich obvyklého pobytu k porušování jejich základních lidských práv. Tento zákon nijak nemění či neruší ostatní zákony stejné právní síly, např. základní zákon o lidské důstojnosti a svobodě z roku 1992, který garantuje totožná práva všem obyvatelům státu Izrael bez rozdílu.¹⁰⁵ Autorce

⁹⁹ POTOČNÝ, ONDŘEJ, c. d. s. 47.

¹⁰⁰ Příkladem typu takové smlouvy je regionální Evropská úmluva o státním občanství z roku 1997. European Convention on Nationality, Council of Europe, European Treaty Series – No. 166, Strasbourg, 6. XI. 1997. [cit. 2019-03-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/3sm8a6rz>.

POTOČNÝ, ONDŘEJ, c. d. s. 51-52.

¹⁰¹ Basic Law: Israel – the Nation State of the Jewish People [online]. 2018 [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/4z6yzy48> [neoficiální překlad Dr. Susan Hattis Rolef].

¹⁰² A Threshold Crossed. Israeli Authorities and the Crimes of Apartheid and Persecution. c. d. s. 45-46.

¹⁰³ International Convention on the Suppression and Punishment of the Crime of *Apartheid*. c. d.

¹⁰⁴ Tens of thousands protest in Tel Aviv against nation state law. In: Aljazeera. [online] [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/5642n98a>.

¹⁰⁵ Basic Law: Human Dignity and Liberty. In: Israel Ministry of Foreign Affairs [online]. 1992 [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/59rr54je>.

není známo, že by podle tohoto zákona stát Izrael činil vůči příslušníkům menšin kroky, které by směřovaly k jejich diskriminaci či systematickému útlaku. Tento právní předpis se autorce jeví spíše jako programové prohlášení reflektující kontinuitu s dřívějšími dokumenty, např. s Balfourovou deklarací z roku 1917, podle níž „*je Palestina národní domovinou židovského lidu*“.¹⁰⁶ Dále pak s Deklarací nezávislosti státu Izrael z roku 1948, podle níž „*se vyhlašuje vytvoření židovského státu v zemi izraelské, který bude dále zván státem Izrael*“.¹⁰⁷ Dle názoru autorky formulace tohoto zákona může rovněž reflektovat podporu izraelské vlády židovským osobám žijícím v zahraničí ve spojení antisemitistickými útoky, které jsou nezdědka kdy také fyzického charakteru.¹⁰⁸ Jakkoliv se přijetí tohoto zákona v kontextu plynutí času nemusí jevit jako zcela korektní či vhodné, nenachází autorka jediný důvod pro nahlížení na tento předpis jako na právní základ pro „obvinění“ státu Izrael ze zločinu apartheidu.¹⁰⁹ A to zejména z důvodu, že postavení práv menšin na území státu Izrael nebylo tímto zákonem dotčeno.¹¹⁰ Podobný závěr shledal izraelský nejvyšší soud, který tento zákon přezkoumával v roce 2021 a uvedl, že „*rovná práva jsou garantována všem občanům (státu Izrael) vč. příslušníkům menšin, právo na národní (židovské) sebeurčení nevyklučuje uznané právo na osobnostní a kulturní práva (příslušníků menšin), zákon potvrdil jazyková práva příslušníků menšin v úředním styku*“.¹¹¹ Jiná situace by ovšem nastala, pokud by do budoucna stát Izrael přijal prováděcí předpisy, podle nichž by docházelo k jednání veřejných orgánů v podobě konání, povolení (resp. nepřijetí zákazu) a podporování jednání namířeného proti nadále platným právům občanů státu Izrael, kteří nejsou židovského původu.

VII. ZÁVĚR

Autorka v žádném z výše zkoumaných případů neshledala naplnění skutkové podstaty zločinu apartheidu. Proto považuje „obvinění“ vůči státu Izrael za nesprávné. Je možné polemizovat o tom, z jakého důvodu jsou tato obvinění vznášena. Nabízí se několik úvah.

Nevládní organizace zabývající se touto problematikou jsou stále laickou entitou, působí v nich především znalci místní problematiky. Je tudíž možné jejich stanoviska o údajném naplnění znaků zločinu apartheidu v jednání státu Izrael vnímat jako laický názor. Může případně jít i o svým způsobem „přehnaná tvrzení“ s cílem upozornit na to, že je třeba vnímat určité jednání jako problematické, a třeba hledat řešení. Lze zvažovat, zda HRW svými stanovisky překročila míru svobody projevu. O tom by případně mohl rozhodnout soud, pokud by Izrael vůči této organizaci

¹⁰⁶ Balfour Declaration. In: Yale Law School, Lillian Goldman Law Library. [online] [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/3pm4m3es>.

¹⁰⁷ Declaration of Israel's Independence. In: Yale Law School, Lillian Goldman Law Library. [online] [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/2p93yx6c>.

¹⁰⁸ srov. GREEN, E. Israel's new law inflames the core tension in its identity. In: The Atlantic. [online] [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/yuwb625>.

EU leads criticism after Israel passes Jewish nation state law. In: The Guardian. [online] [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/yc7n8t5y>.

¹⁰⁹ srov. Israel's Jewish Nation State Law. In: Adalah, The Legal centre for Arab minority Rights in Israel. [online] [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/ys274wm5>.

JABAREEN, H. BISHARA, S. The Nation State Law. In: *Journal of Palestine studies*. Vol. 49, No. 2 (190) Winter 2019, s. 43-57 [online] [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/5yyzcern>.

¹¹⁰ Detailnější rozbor k této problematice z různých mezinárodněprávních aspektů je obsažen v článku autorky: D'EVEREUX, V. K postavení menšin na území státu Izrael v kontextu mezinárodního práva a zákona o národním státě. In: *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 3/2021, s. 129-152 [online] [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/mt5j9see>.

¹¹¹ Contentious Jewish state law upheld by Israeli court. In: Aljazera. [online] [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/42k7ewvj>.

High court rejects petition to strike down nation-state law. In: The Times of Israel. [online] [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/efftdpu>.

vznesl žalobu. Hypoteticky by se tím mohly zpočátku zabývat izraelské soudní orgány. V té souvislosti by patrně bylo třeba zhodnotit, zda je možné vnímat stanovisko této nevládní organizace jako výrok předběžný, či podložený. Jako výrok politický či vědecký resp. právní. Jako výrok, jehož účelem je na něco nezávazně prokázat, či jako výrok, který toto tvrzení závazně ustaluje. Důvodnosti tohoto způsobu vnímání by nasvědčoval např. komentář prof. Lingaas, která uvedla, že citovaná zpráva HRW byla zamýšlena jako „*budíček, výbušná nálož a morálně zatracující*“ tvrzení.¹¹²

Současně je ale nutné zohlednit i to, že HRW, jakož i jiné nevládní organizace, nenesou odpovědnost za to, že jejich výroky jsou často laickou veřejností nekriticky přebírány. Dle názoru autorky laická veřejnost by mohla snadno nabýt nesprávného dojmu, že sdělení těchto mezinárodních nevládních organizací je zcela jednoznačné. Důvodem pro přijetí takového závěru by mohl být fakt, že tyto organizace mohou mít vybudováno určité renomé ve vztahu k historii své působnosti. Ve vztahu k jiným příkladům z praxe byly tyto organizace za svou činnost vysoce ceněny.¹¹³ Proto je pravděpodobné, že by laická veřejnost mohla mít ke sdělením těchto organizací plnou důvěru. Mohla by dojít k závěru, že zprávy těchto organizací jsou definitivním a zcela objektivním faktem.¹¹⁴ Proto jsou takto formulované závěry dle názoru autorky potenciálně nebezpečné (ačkoliv ne nutně protiprávní), protože v jejich souvislostech se pak může rozvinout radikální forma jednání některých jednotlivců, kteří nekriticky a doslovně přejali názory těchto organizací, a případně se později kvůli svému přesvědčení dopustili porušení zákona. Příslušníci laické veřejnosti si nemusí být nutně vědomi toho, že tyto organizace ovšem nemají žádnou kompetenci přijmout rozhodnutí o tom, zda došlo či nedošlo ke zločinu apartheidu. O tom může rozhodnout Mezinárodní trestní soud nebo případně také *ad hoc* zřízený trestní tribunál.

Dle názoru autorky by bylo prospěšné, pokud by tyto organizace zveřejnily prohlášení, v němž by vysvětlily své postavení a svou pozici a případně se také omluvily za zveřejňování informací, které mohou být zavádějící, a potažmo mohou vést k diskriminaci a nenávisti vůči určitým skupinám osob. Současně do budoucna by dle názoru autorky tyto organizace měly zásadně korigovat svá prohlášení a sdělení. Jejich prohlášení by mohlo být formulováno například následovně „*organizace se domnívají, že existují vážné důvody pro zahájení vyšetřování o tom zda je možné konkrétní jednání státu Izrael považovat za zločin apartheidu, a v případě že nikoliv, pak navrhuje, aby bylo provedeno šetření, jehož výsledkem by bylo určení zda, a k jakému porušení mezinárodněprávních závazků státem Izrael dochází*“. Autorka si je nicméně vědoma, že je jen málo pravděpodobné, že by k této změně mohlo dojít.

Na zkoumaných příkladech autorka došla k závěru, že stát Izrael porušuje některé závazky plynoucí z mezinárodního práva, zejm. jedná nad rámec rozsahu práv okupačního státu na Západním břehu. Je ovšem také potřeba zohlednit širší souvislosti spojené s těmito porušeními, např. trvající bezpečnostní hrozby ze strany radikalizovaných Palestinců.

Ve vztahu k „preferování obyvatel židovského původu“ státem Izrael je dále třeba zohlednit fakt, že Izrael je jediným židovským státem v regionu. Tudíž je dle názoru autorky zcela důvodné, že stát Izrael umožňuje národní sebeurčení osobám židovského původu, a osobám s židovskými

¹¹² LINGAS, c. d.

¹¹³ Human Rights Watch wins UN prize. Human Rights award shared with 6 individuals. In: HRW. [online] [cit. 2023-03-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/ysfjysv8>.

Human Rights Commissioner praises the work of Amnesty International. In: Federal Foreign Office. Germany. [online] [cit. 2023-03-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/5dv2r56s>.

¹¹⁴ Srov. RON, J., CROW, D. Who trusts local human rights organisations? Evidence from three world regions. In: *Human Rights Quarterly*. Vol. 37, N.o. 1, 2015, s. 188-239 [online] [cit. 2023-03-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/5ckv5yaf>.

předky, a současně umožňuje občanská, kulturní, jazyková a politická práva všem příslušníkům menšin žijícím na jeho území.

Postavení státu Izrael bylo od počátku jeho vzniku ztížené obrovskou mírou animozity ze strany jeho arabských sousedů a snahou o zničení jeho existence. Tato snaha v současné době pokračuje zejm. ze strany teroristických organizací Hamás a Palestinský Islámský džihád, stát Izrael dále čelí řadě bezpečnostních hrozeb, např. od hnutí Hizballáh.

Současné postavení Palestinské autonomie je rovněž, soudě podle toho, co vyplývá z veřejně známých zdrojů, nesnadné. Tento útvar usilující o plné rozvinutí státnosti se na venek jeví jako slabý, má problémy ve vztahu k výkonu veřejné moci. Těší se sice obrovské míře podpory mezinárodního společenství, ať už finanční¹¹⁵ či projevu sympatií. Na druhé straně ovšem sousední arabské státy jsou jen zcela minimálně ochotny Palestincům skutečně a efektivně pomoci. Egypt, jediný arabský soused pásma Gazy, nemá zájem dočasně přijmout větší množství přesídlených obyvatel pásma Gazy. Obává se, že by tito uprchlíci již v Egyptě zůstali a na tom nemá nejmenší zájem. Nadto je považuje za bezpečnostní hrozbu. Obává rozšíření terorismu na své území. V neposlední řadě nemá zájem, aby se místo ozbrojeného konfliktu s Izraelem přesunulo na Sinajskou poušť.¹¹⁶

KLÍČOVÁ SLOVA

apartheid, Izrael, Palestinci, izraelští Arabové a příslušníci menšin, vojenská okupace, omezení práv

KEY WORDS

apartheid, Israel, Palestinians, Israeli Arabs and minorities, military occupation, restriction of rights

POUŽITÁ LITERATURA

1. ABDULLA, Rinad. Colonialism and Apartheid Against Fragmented Palestinians: Putting the Pieces Back Together. In: *State Crime Journal* 5, no. 1 [online] 2016. s. 51–80. [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/yebk485t>
2. Answer given by High Representative/Vice-President Borrell i Fontelles on behalf of the European Commission. In: European Parliament. [online] Parliamentary questions, E-000932/2022(ASW). [online] 2023 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/y4js9b3h>
3. Applicability of the crime of apartheid to Israel. In: Badil Resource Center. [online] 2020 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/4mzfkzfy>
4. A regime of Jewish supremacy from the Jordan River to the Mediterranean Sea: This is apartheid. In: B'Tselem [online] 2021 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/y3wvf94y>
5. At least 350 dead in Hamas massacre of Nova music festival. In: The Jerusalem Post. [online] 2023 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/598k9raz>

¹¹⁵ EU financial assistance to Palestine. In: European Parliament [online] [cit. 2023-03-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/4xed76sr>.

Palestine. In: European Commission. [online] [cit. 2023-03-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/bdfrthwj>.

¹¹⁶ HASSANEIN, H. Israel war: Why Egypt wouldn't want Gazan refugees? In: FDD [online] [cit. 2023-03-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/nyt96yap>.

Egypt does not see why country should bear solely the responsibility for Gaza's refugee influx. In: CNBC. [online] [cit. 2023-03-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/45ju2tw6>.

6. A treshold crossed. Israeli suthorities and the crimes of apartheid and persecution. In: Human Rights Watch [online] 2021 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/48zufzrm>
7. BARAK, Oren. The Failure of the Israeli-Palestinian Peace Process, 1993-2000. In: *Journal of Peace Research* 42, No. 6, [online] 2005. s. 719–36. [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/3f2sjpvh>
8. BAR-TAL, Daniel, ELDAR, Akiva. Why Israel does not want to negotiate. In: *Palestine-Israel Journal*. Vol. 13, No. 2 [online] 2006 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/y8rvy6yr>
9. Balfour Declaration. In: Yale Law School, Lillian Goldman Law Library. [online] [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/3pm4m3es>
10. Basic Law: Human Dignity and Liberty. In: Israel Ministry of Foreign Affairs [online]. 1992 [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/59rr54je>
11. Basic Law: Israel – the Nation State of the Jewish People [online]. 2018 [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/4z6yzy48> [neoficiální překlad Dr. Susan Hattis Rolef]
12. *Citizenship and Entry into Israel Law (Temporary order) 5763–2003*, [neoficiální překlad do anglického jazyka.] In: Hamoked [online] [cit. 19.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/yckcan6v>
13. Contentious Jewish state law upheld by Israeli court. In: Aljazera. [online] [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/42k7ewvj>
14. *Convention respecting the Laws and Customs of War on Land and its Annex: Regulations concerning Laws and Customs of War on Land. Hague, 18 October 1907.*
15. *Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, 12 August 1949.* In: ICRC [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/ymatxfk9>
16. *Convention relating to the Status of Refugee, Geneva, 1951, UNTS, Vol. 189, No. 2545, p. 137*
17. Declaration of Israel’s Independence. In: Yale Law School, Lillian Goldman Law Library. [online] [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/2p93yx6c>
18. Deklarace zásad mezinárodního práva upravující mírové, přátelské vztahy a spolupráci mezi všemi státy. Dokumenty OSN A/RES/XXV
19. D’EVEREUX, Veronika. Assesment of the approach of the selected international and national non-governmental organisations specialising on addressing the issue of the Israeli-Palestinian Conflict. In: *Prague Law Working Paper Series*. No. 2023/III/4. 23 s. [online] 2023 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/57vdyu42>
20. D’EVEREUX, Veronika. K některým otázkám vývoje státního občanství na území dnešního státu Izrael a na palestinském území. In: *AUCI*, 3/2020, s. 65-68 [online] 2020 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/5n8kwc5z>
21. D’EVEREUX, Veronika. K postavení menšin na území státu Izrael v kontextu mezinárodního práva a zákona o národním státě. In: *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 3/2021, s. 129-152 [online] [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/mt5j9see>
22. D’EVEREUX, Veronika. Selected issues of the responsibility of the State of Israel and Palestine for violation of obligations stemming from international humanitarian law in connection with the Action of Palestine at the International Criminal Court. In: ŠTURMA,

- P. (ed) Czech Yearbook of Public and Private International Law, Vol. 12, [online] 2021 s. 33-46 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/yc6xbvjb>
23. Egypt does not see why country should bear solely the responsibility for Gaza's refugee influx. In: CNBC. [online] [cit. 2023-03-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/45ju2tw6>
24. EU backtracks on previous suspension of Palestinian development aid. In: Aljazeera News. [online] 2023 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/3auu4ery>
25. EU financial assistance to Palestine. In: European Parliament [online] [cit. 2023-03-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/4xed76sr>
26. EU leads criticism after Israel passes Jewish nation state law. In: The Guardian. [online] [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/yc7n8t5y>
27. Facts about Arabs and the Arab World. In: ADC. [online] [cit. 2019-03-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/2twnuh2d>
28. GREEN, Emma. Israel's new law inflames the core tension in its identity. In: The Atlantic. [online] [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/yuwbf625>
29. GREENSTEIN, Ran. Israel, Palestine and Apartheid. In: *Insight Turkey*, Vol. 22, No. 1 [online] 2020, s. 73-92. [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/mryhzh2c>
30. HATUEL-RADOSHITZKY, Michal, SHAHAR, Eliam. The Changing United States: Implications for Israel. In: *Institute for National Security Studies*, [online] 2019. [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/mr4x7bus>
31. HASSANEIN, Haisam. Israel war: Why Egypt wouldn't want Gazan refugees? In: FDD [online] [cit. 2023-03-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/nyt96yap>
32. High court rejects petition to strike down nation-state law. In: The Times of Israel. [online] [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/efftdpu>
33. How is IDF Minimizing harm to civilians in Gaza? In: IDF. [online] 2023 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/2wxmaaec>
34. Human Rights Commissioner praises the work of Amnesty International. In: Federal Foreign Office. Germany. [online] [cit. 2023-03-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/5dv2r56s>
35. Human Rights Watch Wins UN Price. Human Rights Award Shared With 6 Individuals. In: HRW. [online] [cit. 2023-03-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/ysfjysv8>
36. IMSEIS, Ardi. On membership of the United Nations and the State of Palestine: A critical account. In: *Leiden Journal of International Law*, vol. 34, no. 4, [online] 2021. s. 855–878. [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/y2h2st2u>
37. International Convention on the Suppression and Punishment of the Crime of *Apartheid*. In: United Nations, Treaty Series, vol. 1015, p. 243. [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/35y6n5m9>
38. Israel's Apartheid against Palestinians. In: Amnesty International [online] 2022 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/4jun83b4>
39. Israeli Citizenship – the complete guide: How to get Israeli citizenship, including by marriage. In: David Angel Law & Notary Office. Immigration, visas, family and inheritance. [online] [cit. 19.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/44cu3rrc>
40. Israel's Jewish Nation State Law. In: Adalah, The Legal centre for Arab minority Rights in Israel. [online] [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/ys274wm5>

41. *Israel: Law No. 5710-1950, The Law of Return*, neoficiální překlad do anglického jazyka. In: UNHCR Refworld. [online] [cit. 19.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/4fvnmabt>
42. *Israel: Nationality Law, 5712-1952*, neoficiální překlad do anglického jazyka. In: UNHCR Refworld. [online] [cit. 19.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/2awden7k>
43. Israel/Occupied Territories: High court decision institutionalises racial discrimination. Amnesty International report. MDE 15/042/2006 In: United Nations, The Question of Palestine. [online] [cit. 19.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/2s4ybcex>
44. Israel officially declares war on Hamas after surprise attack. In: VOA News. [online] 2023 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/myauu635>
45. Israel rejects Palestinian accusation of „apartheid“. In: AP News. [online] 2022 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/2smvw938>
46. JABAREEN, Hassan, BISHARA, Suhad. The Nation State Law. In: *Journal of Palestine studies*. Vol. 49, No. 2 (190) Winter 2019, s. 43-57 [online] [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/5yyzccrn>
47. JANKUV, Juraj, LANTAJOVÁ, Dagmar, BLAŠKOVIČ, Kristián, BUCHTA, Tomáš, ARBET, Daniel. *Mezinárodní právo veřejné. Druhá část*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2016, 463 s.
48. Jordan's Constitution of 1952 with Amendments through 2011. [online] 2019. [cit. 2019-03-12]. Dostupné na: https://www.constituteproject.org/constitution/Jordan_2011.pdf
49. KHALIL, Asem. Palestinian Nationality and Citizenship. In: *CARIM Research Report*, European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies. [online] 2001, s. 24 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/254nsw8w>
50. *Legal Consequences of the Construction of the Wall in the Occupied Palestinian Territory; I. C. J. Reports 2004 (Advisory Opinion)*.
51. LINGAS, Carola. Jewish Israeli and Palestinians are distinct racial groups within the meaning of the crime of apartheid? In: *European Journal of International Law*. Vol. 34, number 3, August 2023. [online] [cit. 2024-02-14]. Dostupné na: <http://tinyurl.com/mprp5stb>
52. Muslim majority countries 2023. In: *World Population Review*. [online] [cit. 2019-03-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/5n65sjf>
53. *Palestinian Citizenship order, Legislation of Palestine*, Vol. 1., s. 37, Laws of Palestine, s. 3404, Palestinian Gazette, No. 1351, ve znění Supplement 2, 10. 8. 1944, s. 912
54. Palestine. In: European Commission. [online] [cit. 2023-03-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/bdfrthwj>
55. PETEET, Julie. The Work of Comparison: Israel/Palestine and Apartheid. In: *Anthropological Quarterly*. Vol. 89, No. 1 [online] 2016, s. 247-281. [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/3kytub5b>
56. POTOČNÝ, Miroslav, ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné, zvláštní část, 5. doplněné a přepracované vydání*. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 460
57. Proclamation of the Constitutional Regime for Gaza Strip of 1962. In: The Official Gazette. Gaza Strip, No. 675. 29. 3. 1962

58. QUAFISHEH, Mutaz. M. Palestinian Citizenship law: A Proposal. In: *Yearbook of Islamic and Middle Eastern Law Online*. [online] 20 (1), 2018 s. 60-95 [cit. 2019-03-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/3b632pfe>
59. Rezoluce valného shromáždění OSN, A/RES/302 (IV), In: UNRWA [online] [cit. 19.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/2t3xmec5>
60. RON, James, CROW, David. Who trusts local human rights organisations? Evidence from three world regions. In: *Human Rights Quarterly*. Vol. 37, N.o. 1, 2015, s. 188-239 [online] [cit. 2023-03-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/5ckv5yaf>
61. Rome Statute of the International Criminal Court. In: United Nations, Treaty Series, vol. 2187, No. 38544, [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/52r2knf4>
62. Rome Statute. State Parties. Chronological list. In: International Criminal Court. [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/y6vbfvze>
63. Statement of the ICC prosecutor Karim A. A. Khan KC from Cairo on the situation in the State of Palestine and Israel. In: International Criminal Court. [online] 2023 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/4bd3tpp7>
64. ŠTURMA, Pavel, ČEPELKA, Čestmír. *Mezinárodní právo veřejné, 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 229-230
65. Tens of thousands protest in Tel Aviv against nation state law. In: Aljazeera. [online] [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/5642n98a>
66. *The International Conferences of American States, First Supplement, 1933-1949, s. 121*
67. The 5 Major Threats Facing Israel. In: IDF [online] 2015 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/5bbsprhm>
68. U. N. Investigator accuses Israel of apartheid, citing permanence of occupation. In: The New York Times. [online] 2022 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/mpx77xzb>
69. What happened in the October 7th massacre? In: IDF. [online] 2023 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/32h3xn49>
70. What is the Mandate of UNRWA. In: UNRWA [online] [cit. 19.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/4hw8hj8j>
71. *Zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů*, Částka 106 (ze dne 23. 12. 1999), v účinnosti od 1. 1. 2000
72. *Zákon č. 186/2013 Sb. o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů*, Částka 77 (ze dne 2. 7. 2013), v účinnosti od 1. 1. 2014
73. 5 Ways to lose permanent resident status. In: Citizenpath [online] [cit. 2019-03-12]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/ycyueumv>
74. 750 global journalists say media should cast Israeli actions as „genocide and apartheid“ In: The Times of Israel. [online] 2023 [cit. 18.11.2023]. Dostupné na: <https://tinyurl.com/4rz2s6un>

KONTAKTNÍ ÚDAJE AUTORA
JUDr. Veronika D'Evereux, Ph.D.

Vědecký pracovník
Univerzita Karlova v Praze,
Centrum pro konfliktní a post konfliktní studia

Nám. Curieových 7, 116 40 Praha 1, Česká republika

Telefónne číslo:+0420777697171

Email: devereux@seznam.cz

APLIKAČNÉ PROBLÉMY DVOJKOĽAJNÉHO POSTIHU EXTRÉMIZMU V KONTEXTE OCHRANY SLOBODY PREJAVU A V KONTEXTE SUBSIDIARITY TRESTNEJ REPRESIE¹

APPLICATION PROBLEMS OF DOUBLE TRACK OF EXTREMISM IN THE CONTEXT OF THE PROTECTION OF FREEDOM OF SPEECH AND IN THE CONTEXT OF SUBSIDIARY CRIMINAL REPRESSION

Simona Ferenčíková², Bronislava Vinerová³

<https://doi.org/10.33542/SIC2024-1-04>

ABSTRAKT

Článok sa zaoberá problematikou postihovania extrémizmu normami trestného práva a normami správneho práva, a to v kontexte ochrany slobody prejavu a v kontexte subsidiarity trestnej represie. Autorky v súvislosti s právom na slobodu prejavu poukazujú na prípady jej zneužitia, ktoré sú postihované ako nenávistné prejavy. V tejto súvislosti sa zaoberajú aj otázkou primeraného a spravodlivého sankcionovania páchatel'a. Autorky ďalej na základe analýzy trestnoprávnej a administratívnoprávnej úpravy extrémizmu, ako aj na základe ich subsidiárneho vzťahu poukazujú na konkrétne aplikačné problémy, v dôsledku ktorých nedôjde k sankčnému postihu páchatel'a extrémistického konania. Záverom formulujú konkrétne návrhy na odstránenie nedostatkov súčasnej právnej úpravy postihovania extrémizmu.

ABSTRACT

The article deals with the issue of punishing extremism by the norms of criminal law and norms of administrative law, in the context of the protection of freedom of expression and in the context of the subsidiarity of criminal repression. In connection with the right to freedom of speech, the authors point to cases of its abuse, which are punished as hate speech. In this context, they also deal with the issue of adequate and fair sanctioning of the offender. Furthermore, based on the analysis of the criminal and administrative regulation of extremism, as well as on the basis of their subsidiary relationship, the authors point out specific application problems, as a result of which the perpetrator of extremist act will not be penalized. In conclusion, they formulate concrete proposals to eliminate the shortcomings of the current legislation on the punishment of extremism.

I. ÚVOD

Extrémizmus predstavuje negatívny celospoločenský a celosvetový fenomén, ktorý sa vzhľadom na zmenu spoločenských podmienok a vzhľadom na vývoj v rôznych oblastiach

¹ Príspevok bol spracovaný v rámci riešenia grantovej úlohy VEGA č. 1/0333/23, Eliminácia rasizmu, xenofóbie a ostatných foriem intolerancie prostriedkami trestného práva.

² doc., JUDr., PhD., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Slovenská republika
Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic.

³ Mgr., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Slovenská republika
Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic.

spoločenského života dynamicky rozvíja ako hrozba pre demokratickú spoločnosť, pre hodnoty garantované základným zákonom štátu. Extrémizmus však možno vnímať aj ako sociálno-patologickú kategóriu, ktorá môže rezultovať v páchanie závažnej protispoločenskej a protiprávnej činnosti.

V demokraticky vyspelých štátoch je základným účelom slobody prejavu ako ústavne garantovanej hodnoty na jednej strane prejsť svoje myšlienky, pocity a názory slobodne, bez obavy z následného postihu, avšak na strane druhej sloboda prejavu nie je absolútna, a teda je možné, dokonca v niektorých prípadoch aj nevyhnutné, ju za splnenia ústavou stanovených podmienok obmedziť. Prípadoch obmedzenia slobody prejavu sú tzv. hate crimes, teda trestné činy z nenávisti ako špecifické typy trestných činov, ktoré sa tiahnu naprieč všetkými typmi extrémizmu. Osobitnú kategóriu trestných činov z nenávisti predstavujú tzv. verbálne ataky (hate speech), ktoré sú z hľadiska medzinárodného, ako aj v zmysle judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) považované za zneužitie slobody prejavu.⁴

V tejto súvislosti možno poukázať na celkom odlišné chápanie a následné trestanie nenávistných prejavov, ktoré vykazuje americký model slobody prejavu. Podľa súčasne platnej a účinnej legislatívy sa totiž v USA rozlišuje medzi trestateľnými nenávistnými prejavmi a chránenými nenávistnými prejavmi. Regulácia nenávistných prejavov je prípustná vtedy, ak v konkrétnom kontexte nenávistné prejavy priamo spôsobujú určitú bezprostrednú, konkrétnu, vážnu ujmu, ktorú nemožno odvrátiť iným spôsobom.⁵ Možno konštatovať, že európsky model slobody prejavu je formalistickejší, nakoľko nenávistné prejavy sú považované za zneužitie slobody prejavu. V dôsledku takéhoto vnímania prichádza do úvahy ich trestnoprávny, prípadne administratívno-právny postih.

Z dôvodu postavenia trestného práva v právnom poriadku Slovenskej republiky ako *ultima ratio* do úvahy prichádza aj administratívno-právny postih extrémizmu. Jednotlivé skutky zodpovedajúce extrémistickým prejavom možno postihovať aj normami správneho práva. Takáto dvojkolajnosť možného postihu prejavov extrémizmu však v aplikačnej praxi vedie k istým problémom, v dôsledku ktorých môžu zostať určité konania páchatel'ov extrémistických skutkov bez sankčného postihu. Poukázať na aplikačné problémy dvojkolajnosti postihu extrémizmu, a to aj v kontexte slobody prejavu, je primárnym cieľom tohto príspevku. Autorky využijú pri spracovaní skúmanej problematiky diferencované metódy ako metódu deskriptívnu, analytickú, syntetickú, komparatívnu, ako aj metódu konkretizácie a generalizácie.

II. KONCEPČNÉ A PRÁVNE ASPEKTY EXTRÉMIZMU V PODMIENKACH SR

Základným dokumentom, ktorý definuje priority Slovenskej republiky (ďalej len „SR“) v oblasti predchádzania a boja proti radikalizácii a extrémizmu, je Konceptia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024⁶ (ďalej len „Konceptia“), ktorej primárnym cieľom je presadzovať, obhajovať a brániť demokratický právny štát, jeho základné hodnoty a atribúty a apelovať na vytváranie silného demokratického a politického prostredia odmietajúceho akékoľvek prejavy extrémizmu a nenávistných prejavov založených na národnostnej, rasovej, etnickej, náboženskej alebo inej neznášanlivosti. V slovenskom právnom poriadku nie je pojem extrémizmu legálne definovaný. Definíciu extrémizmu poskytuje Konceptia. Podľa Konceptie extrémizmus označuje prejavy a konania vychádzajúce z postojov ideológie krajne vyhrotenej k princípom demokratického právneho štátu, ktoré priamo alebo v určitom časovom horizonte,

⁴ Rozhodnutie ESLP vo veci Erbakan proti Turecku sťažnosť (z 6. júla 2006, č. 59405/00); Rozhodnutie ESLP vo veci Pavel Ivanov proti Rusku (z 20. februára 2007, č.27100/03);Rozhodnutie ESLP vo veci Delfi AS proti Estónsku (z 16. júna 2015, č. 64569/09); Rozhodnutie ESLP vo veci Belkacem proti Belgicku (z 27. júna 2017, č. 34367/14).

⁵ REPIŠČÁKOVÁ, D.: Rozdielne prístupy ku slobode prejavu v kontexte výziev súčasnosti. In: KLUKNAVSKÁ, A. (ed.). Sloboda prejavu a pluralita názorov. Zborník príspevkov. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2023. s. 108.

⁶ Konceptia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024. [online] [cit. 29.11.2023] Dostupné na: <https://www.minv.sk.>>.

úmyselným verbálnym alebo fyzickým konaním pôsobia deštruktívne na existujúci demokratický systém a jeho základné atribúty s cieľom presadiť vlastné ideologické ciele. Konceptia navyše uvádza aj charakteristické črty extrémizmu, medzi ktoré zaraďuje útok na systém základných práv a slobôd, snahu obmedziť a potlačiť výkon základných práv a slobôd pre určité skupiny obyvateľstva definované ich skutočnou alebo domnelou príslušnosťou k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine alebo pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, pohlavie, sexuálnu orientáciu alebo náboženské vyznanie. Na území SR sa pod pojmom extrémizmus rozumejú takmer výlučne prejavy pravicového extrémizmu, keďže tento je primárnou formou extrémizmu na našom území, avšak nie výlučnou.⁷ Uvedené potvrdzuje aj Analýza vývoja radikalizácie a extrémizmu v SR za roky 2015-2019.⁸

Kým Konceptia rieši koncepčné a systémové aspekty extrémizmu, právne otázky extrémizmu upravujú konkrétne právne normy. Vstupom SR do Európskej únie (ďalej len „EÚ“) vyplynula pre SR z rámcového rozhodnutia Rady 2008/913/SVV z 28. novembra 2008 o boji proti niektorým formám a prejavom rasizmu a xenofóbie prostredníctvom trestného práva (ďalej len „Rámcové rozhodnutie“) povinnosť stíhať trestné činy extrémizmu. Rámcové rozhodnutie vymedzuje, ktoré úmyselné skutky treba považovať za trestné. Slovenský právny poriadok v prípade extrémizmu predstavuje dve roviny možnosti postihu páchatel'ov extrémizmu - administratívnoprávnu zodpovednosť podľa zákona o priestupkoch⁹ a trestnoprávnu zodpovednosť podľa Trestného zákona¹⁰. Táto dvojkoľajnosť vyplýva predovšetkým zo subsidiárneho postavenia trestného práva vo vzťahu k iným právnym odvetviam v právnom poriadku Slovenskej republiky, v zmysle zásady subsidiarity trestnej represie.¹¹

Trestné činy extrémizmu sú úzko prepojené s otázkou slobody prejavu (vyjadrovania svojich názorov). EŠLP so sídlom v Štrasburgu vo svojej rozhodovacej činnosti konštatoval, že je nevyhnutné v demokratických spoločnostiach postihovať prejavy založené na netolerancii, podnecujúce a podporujúce alebo ospravedlňujúce nenávisť.¹² Expresívne nenávisťné prejavy nie sú chránené cez slobodu prejavu prostredníctvom Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“).¹³ Nenávisťný prejav (z angl. *hate speech*) možno chápať ako verejný písomný, verbálny (ústny), grafický (kresba), zvukový (nahrávka) a audiovizuálny prejav (film, video), ktorý podnecuje, rozširuje, propaguje, ospravedlňuje nenávisť voči jednotlivcom alebo skupinám osôb pre ich pohlavie, národnosť, jazyk, náboženstvo, rasu, etnickú príslušnosť, farbu pleti, pôvod, sexuálnu orientáciu.¹⁴

Hate speech sa v SR rozširuje najmä prostredníctvom internetu; ako vyplýva z právoplatných trestných rozhodnutí najmä prostredníctvom sociálnej siete Facebook, a to aj napriek skutočnosti, že spoločnosť Meta má skutočne prepracovaný mechanizmus na nahlasovanie a odstraňovanie nenávisťných prejavov na sociálnych sieťach, do ktorého je zapojené veľké množstvo zamestnancov (okolo 10.000 po celom svete¹⁵), ale aj umelá

⁷ REPIŠČÁKOVÁ, D.: Historické aspekty právnej regulácie extrémizmu. In: Míľniky právneho vývoja v Európe po prvej svetovej vojne. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2022, s. 123.

⁸ Analýza vývoja radikalizácie a extrémizmu v Slovenskej republike za roky 2015-2019. [online]. [citované 3.01.2024]. Dostupné na: <<https://www.minv.sk/?zakladne-dokumenty-3&subor=395761>>.

⁹ Zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

¹⁰ Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

¹¹ IVOR, J. – POLÁK, P. – ZÁHORA, J.: Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť. 2. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR, s.r.o., 2021. s. 30.

¹² Rozhodnutie EŠLP vo veci Erbakan proti Turecku sťažnosť (z 6. júla 2006, č. 59405/00).

¹³ STRÉMY, T. - KURILOVSKÁ, L. et al.: Trestný zákon. Komentár. II. zväzok. 1. vydanie. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2022. s. 1351.

¹⁴ STRÉMY, T. - KURILOVSKÁ, L. et al.: Trestný zákon. Komentár. II. zväzok. 1. vydanie. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2022. s. 1355.

¹⁵ Human Rights Watch. Germany: Flawed Social Media Law [online]. Dostupné na: <<https://www.hrw.org/news/2018/02/14/germany-flawed-social-media-law>> citované podľa : REPIŠČÁKOVÁ, D.:

inteligencia¹⁶. Internet využíva extrémistická scéna okrem šírenia nenávistných prejavov aj na tvorbu a šírenie zavádzajúcich informácií (dezinformácií), falošných správ či konšpiračných teórií. Extrémistické skupiny sa snažia pôsobiť na verejnosť prostredníctvom sociálnych sietí, ale aj prostredníctvom voľnočasových športových a záujmových klubov (napr. skupiny zamerané na bojové umenia, hudobné skupiny).¹⁷

1. Vymedzenie slobody prejavu a jej obmedzenia na medzinárodnej a vnútroštátnej rovine

Právo na slobodu prejavu na medzinárodnej úrovni garantuje čl. 10 Dohovoru, ktorého signatárom je aj SR. Podľa čl. 10 Dohovoru má každý právo na slobodu prejavu. Toto právo zahŕňa slobodu zastávať názory, prijímať a rozširovať informácie alebo myšlienky bez zasahovania štátnych orgánov a bez ohľadu na hranice. Štáty však môžu vyžadovať udeľovanie povolení rozhlasovým, televíznym alebo filmovým spoločnostiam. Právo na slobodu prejavu na vnútroštátnej úrovni garantuje čl. 26 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „Ústava SR“¹⁸). Ústava SR výkon tejto slobody priznáva každému. Sloboda prejavu sa uplatňuje *ex constitutione*. Nepotrebuje zákonnú konkretizáciu na uplatňovanie.¹⁹

Podľa čl. 26 ods. 2 Ústavy SR má každý právo vyjadrovať svoje názory slovom, písmom, tlačou, obrazom alebo iným spôsobom, právo slobodne vyhľadávať, prijímať a rozširovať idey a informácie bez ohľadu na hranice štátu. Formy slobody prejavu sú uvedené demonštratívne. Slobodu prejavu možno vyjadriť aj konkludentne, napríklad mlčaním, fotografiou, animáciou, znakmi, šiframi, symbolmi, melódiami, zvukmi, použitím zvukových a vizuálnych záznamov, prenosom zvuku a obrazu vysielaním, prenosom počítačovej siete, dátovými nosičmi, úložiskami. Môže ísť aj o symbolické prejavy ako forma obliekania, účes, tetovanie, prezentovanie znakov, čísel, gestikuláciu či mimiku. Ústavnú ochranu požíva akákoľvek forma prejavu slobody, avšak nejde o ochranu absolútnu.

Slobodu prejavu je možné za splnenia ústavou stanovených podmienok obmedziť. Podľa čl. 26 ods. 4 Ústavy SR slobodu prejavu možno obmedziť zákonom, ak ide o opatrenia v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, bezpečnosť štátu, verejného poriadku, ochranu verejného zdravia a mravnosti. Možnosť obmedzenia slobody prejavu je nevyhnutná. Ústava SR totiž zakotvuje aj iné ľudské práva a slobody, ktoré sa môžu dostať do konfliktu s právom na slobodu prejavu (napr. právo na ochranu súkromia, právo na ochranu dobrej povesti). Sloboda prejavu každého človeka končí tam, kde sa začína právo iného a nemôže byť zneužitá na zásah do práv iných osôb. Z tejto premisy vychádza aj Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej len „ÚS SR“): „*Všetky základné práva a slobody sa chránia len v takej miere a rozsahu, dokiaľ uplatnením jedného práva alebo slobody nedôjde k neprimeranému obmedzeniu, či dokonca popretiu iného práva alebo slobody.*“²⁰

Aj Dohovor v čl. 10 ods. 2 stanovuje dôvody obmedzenia slobody prejavu, keďže jej výkon zahŕňa aj povinnosti aj zodpovednosť, ale Dohovor v porovnaní s Ústavou SR upravuje viac dôvodov obmedzenia slobody prejavu. Ústava SR ani Dohovor neposkytujú štátu neobmedzený priestor na uváženie, v prospech akého štátom proklamovaného verejného záujmu štát obmedzí

Rozdielne prístupy ku slobode prejavu v kontexte výziev súčasnosti. In: KLUKNAVSKÁ, A. (ed.). Sloboda prejavu a pluralita názorov. Zborník príspevkov. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2023. s. 109.

¹⁶ How Facebook uses super-efficient AI models to detect hate speech [online]. Dostupné na: <<https://ai.facebook.com/blog/how-facebook-uses-super-efficient-ai-models-to-detect-hate-speech/>>> citované podľa: REPIŠČÁKOVÁ, D.: Rozdielne prístupy ku slobode prejavu v kontexte výziev súčasnosti. In: KLUKNAVSKÁ, A. (ed.). Sloboda prejavu a pluralita názorov. Zborník príspevkov. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2023. s. 109.

¹⁷ Koncepcia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024, [online] [cit. 29.11.2023] s. 6 Dostupné na: <<https://www.minv.sk.>>.

¹⁸ Sloboda prejavu je zaručená v čl. 26 ÚSR, v II. hlave : Základné práva a slobody, v 3. oddieli : Politické práva spolu s právom na informácie.

¹⁹ OROSZ, L. et al. : Ústava Slovenskej republiky: Komentár zväzok I. Základné princípy a ľudské práva. Bratislava: Wolters Kluwer, 2021.s. 262.

²⁰ PL.ÚS 7/96, Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky 1997. Košice: Ústavný súd SR, 1998, s. 20.

slobodu prejavu. Také uváženie štátu sa vykonáva pod dohľadom súdnych orgánov: ÚS SR a ESLP. „*Tento dohľad zahŕňa otázku, či bolo uvedené obmedzenie slobody prejavu legálne, legitímne a nevyhnutné a dohľad pokrýva tak oblasť legislatívy, ako aj jej aplikáciu v praxi predovšetkým prostredníctvom súdov.*“²¹ Uvedené podmienky: legalita, legitimita a nevyhnutnosť potvrdzuje aj rozhodovacia prax ÚS SR nálezom sp. zn. II. ÚS 184/2015 zo dňa 11. novembra 2015. Tieto podmienky sú identické s podmienkami podľa čl. 10 Dohovoru a ich naplnenie je štandardným testom v konaní pred ÚS SR, ako aj pred ESLP.²²

Obmedzenie slobody prejavu môže byť predbežné alebo následné. V oboch prípadoch musí byť realizované ústavne akceptovateľným spôsobom. Trestnoprávny základ pre obmedzenie slobody prejavu predstavuje Trestný zákon. V danom prípade sa jedná o následné obmedzenie slobody prejavu. Ku skutkovým podstatám trestných činov, ktoré určujú zákonné obmedzenie slobody prejavu, môžeme *in concreto* zaradiť: § 337 podnecovanie; § 360 nebezpečné vyhrážanie; § 361 šírenie poplašnej správy; § 373 ohováranie; § 422 prejav sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd; § 422d popieranie a schvaľovanie holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti; § 423 hanobenie rasy, národa a presvedčenia; § 424 podnecovanie k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti. Prejav sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd; popieranie a schvaľovanie holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti; hanobenie rasy, národa a presvedčenia; podnecovanie k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti sú v trestnoprávnej úprave SR zaradované medzi trestné činy extrémizmu. V užšom kontexte ich možno zaradiť do kategórie hate speech, teda do kategórie nenávistných verbálnych trestných činov, ktoré predstavujú zneužitie práva na slobodu prejavu. Z tohto dôvodu môže byť toto právo obmedzené a jeho zneužitie sankcionované.

V dôsledku rozhodovacej činnosti ESLP sa presadzuje princíp brániacej sa demokracie (militant democracy) vo forme aktívneho preventívneho zásahu proti tzv. nenávistným prejavom.²³ Brániaca sa demokracia je politickým modelom zlučiteľným s Dohovorom. Podstatný je rozumný kompromis medzi slobodami jednotlivcov a obmedzeniami prijatými na obranu demokratického systému.²⁴ Mnohé demokratické štáty implementovali princípy tejto „obranyschopnej demokracie“ do svojich právnych poriadkov. Ony zdôvodňujú obmedzovanie slobody prejavu v prípade nenávistných prejavov, najmä na účely ochrany demokratických inštitúcií.²⁵ Hodnotová orientácia našej demokracie vychádza už z preambuly Ústavy SR, ako aj z preambuly Listiny základných práv a slobôd, z ktorých jednoznačne vyplýva, že SR je vybudovaná na zásadách zodpovedajúcich princípom brániacej sa demokracie. Podľa týchto preambúl je potrebné vykladať celý právny poriadok SR, pričom odkazy na obranyschopné mechanizmy majú normatívnu silu a môžu, resp. musia byť zohľadňované pri reakcii na

²¹ OROSZ, L. et al. : Ústava Slovenskej republiky: Komentár zväzok I. Základné princípy a ľudské práva. Bratislava: Wolters Kluwer, 2021. s. 278.

²² MENCEROVÁ, I.: Ochrana spoločnosti pred nenávistnými prejavmi ako dôvod obmedzenia slobody prejavu. In: VRÁBLOVÁ, M. (ed.). Trestnoprávne a kriminologické možnosti eliminácie extrémizmu. Praha: Leges, 2019, s. 263.

²³ Rozsudok Špecializovaného trestného súdu, sp. zn. 2T/31/2019 zo dňa 16.12.2019.

²⁴ HERCZEG, J.: Trestné činy z nenávisti. Praha: ASPI Wolters Kluwer ČR, 2008, s. 246. citované podľa: MENCEROVÁ, I. Ochrana spoločnosti pred nenávistnými prejavmi ako dôvod obmedzenia slobody prejavu. In: VRÁBLOVÁ, M. (ed.). Trestnoprávne a kriminologické možnosti eliminácie extrémizmu. Praha: Leges, 2019, s. 257.

²⁵ WILFING, P.: Nenávistné prejavy a extrémizmus v rozhodnutiach Európskeho súdu pre ľudské práva. Banská Bystrica: VIA IURIS, 2017, s. 14. citované podľa: MENCEROVÁ, I. Ochrana spoločnosti pred nenávistnými prejavmi ako dôvod obmedzenia slobody prejavu. In: VRÁBLOVÁ, M. (ed.). Trestnoprávne a kriminologické možnosti eliminácie extrémizmu. Praha: Leges, 2019, s. 257.

extrémistické prejavy.²⁶ V našej histórii je však možné nájsť viacero prípadov, kedy bola demokracia zneužitá jej nepriateľmi k získaniu moci, keďže sa nedokázala ubrániť sama.²⁷

Z judikatúry ESLP pre štáty Dohovoru závazne vyplýva dôležitý normatívny princíp pre vnútroštátnu tvorbu a aplikáciu legislatívy týkajúcej sa nenávistného prejavu – princíp, že nie je možné každý prípad nenávistného prejavu automaticky zakázať či legitímne obmedziť len preto, že vzbudzuje obavy z netolerancie. Na jeho obmedzenie nestačí, že ho umožňuje zákon a je ním sledovaný uznaný legitímny dôvod. Ešte stále môže dôjsť k porušeniu čl. 10 Dohovoru, ak sa nepreukáže, že prijaté opatrenie bolo nevyhnutné v demokratickej spoločnosti.²⁸ ESLP opakovane zdôraznil, že aj keď sloboda prejavu môže byť za výnimočných okolností obmedzená, tieto okolnosti musia byť interpretované reštriktívne a potreba akýchkoľvek obmedzení musí byť presvedčivo preukázaná. Nález ÚS SR č. 38/2019 Z. z. naznačuje, že je potrebné uvažovať aj o subtilnejších formách reakcie na nenávisť a opakovane upozorňuje na nutnosť koncepčnej práce pri novelách Trestného zákona a zdržanlivosť k trestnoprávnej represii.²⁹

III. TRESTNOPRÁVNE ASPEKTY EXTRÉMIZMU

V súlade so zásadou *nullum crime sine lege* sú všetky trestné činy extrémizmu vymedzené v slovenskom Trestnom zákone. Vo všeobecnej časti Trestného zákona sú definované pojmy extrémistická skupina (ako kvalifikačný pojem a znak kvalifikovanej skutkovej podstaty), extrémistický materiál (ako pojmový znak skutkovej podstaty) a v § 140a TZ sú enumerované trestné činy extrémizmu: *trestný čin založenia, podpory a propagácie hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd; trestný čin prejavu sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd; trestný čin výroby extrémistického materiálu; trestný čin rozširovania extrémistického materiálu; trestný čin prechovávania extrémistického materiálu; trestný čin popierania a schvaľovania holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti; trestný čin hanobenia národa, rasy a presvedčenia; trestný čin podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti; trestný čin apartheidu a diskriminácie skupiny osôb; trestný čin spáchaný z osobitného motívu podľa § 140 písm. e) Trestného zákona.*

V osobitnej časti Trestného zákona sú skutkové podstaty trestných činov extrémizmu upravené v XII. Hlave s názvom „*Trestné činy proti mieru, proti ľudskosti, trestné činy terorizmu, extrémizmu a trestné činy vojnové*“. Jednotlivé prejavy extrémizmu teda možno vymedziť/ definovať pomocou pojmových znakov skutkových podstat týchto trestných činov.³⁰ Trestné činy extrémizmu sú vo všeobecnosti zamerané na ochranu spoločnosti, hodnôt spoločnosti či základných práv a slobôd pred extrémizmom. Páchateľom extrémistického trestného činu môže byť trestne zodpovedná fyzická osoba, ale aj trestne zodpovedná právnická osoba. Skutkové podstaty trestných činov extrémizmu sú z hľadiska konštrukcie skutkovej podstaty vzhľadom na zavinenie úmyselnými trestnými činmi. Trestné činy extrémizmu sa logicky navzájom odlišujú v objektívnej stránke, vzhľadom na ktorú predstavujú diferencované typy konania a správania zamerané na útok či obmedzovanie základných práv a slobôd.

²⁶ VÝBORNÝ, Š.: *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 46. citované podľa: REPIŠČÁKOVÁ, D.: *Historické aspekty právnej regulácie extrémizmu*. In: *Mílniky právneho vývoja v Európe po prvej svetovej vojne*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2022, s. 131.

²⁷ *Prípady zneužitia demokracie v našej histórii za účelom získania moci bližšie popisuje REPIŠČÁKOVÁ, D.: Historické aspekty právnej regulácie extrémizmu*. In: *Mílniky právneho vývoja v Európe po prvej svetovej vojne*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2022, s. 122-123.

²⁸ FRIDRICH, B. et al.: *Ústavné garancie ľudských práv*. Bratislava: PraF UK, 2013, s. 222. citované podľa: MENCEROVÁ, I.: *Ochrana spoločnosti pred nenávistnými prejavmi ako dôvod obmedzenia slobody prejavu*. In: VRÁBLOVÁ, M. (ed.). *Trestnoprávne a kriminologické možnosti eliminácie extrémizmu*. Praha: Leges, 2019, s. 262.

²⁹ MENCEROVÁ, I.: *Ochrana spoločnosti pred nenávistnými prejavmi ako dôvod obmedzenia slobody prejavu*. In: VRÁBLOVÁ, M. (ed.). *Trestnoprávne a kriminologické možnosti eliminácie extrémizmu*. Praha: Leges, 2019, s. 268.

³⁰ POLÁK, P.: *Extrémizmus a možnosti jeho kontroly podľa legislatívy Európskej únie*. In: VRÁBLOVÁ, M. (ed.). *Trestnoprávne a kriminologické možnosti eliminácie extrémizmu*. Praha: Leges, 2019, s. 280.

Odhaľovanie a vyšetrovanie trestných činov extrémizmu zabezpečuje orgán - Národná jednotka boja proti terorizmu a extrémizmu (patrí pod Národnú kriminálnu agentúru, tzv. NAKA³¹). Oprávnenia prokurátora v rámci trestného stíhania páchatel'ov extrémizmu vykonáva Úrad špeciálnej prokuratúry (dozor nad zachovávaním zákonnosti pred začatím trestného stíhania a v prípravnom konaní; podanie obžaloby alebo návrhu dohody o vine a treste na Špecializovaný trestný súd). Od 1. januára 2018 je na Úrade špeciálnej prokuratúry zriadené Oddelenie extrémistickej kriminality³² zamerané na trestnoprávny boj s extrémistickou kriminalitou. Extrémizmus patrí do vecnej pôsobnosti Špecializovaného trestného súdu³³. Dôvodom tohto stavu podľa odbornej spisby je skutočnosť, že extrémistické trestné činy sú považované za vysoko závažné. Významnú úlohu pri objasňovaní trestných činov extrémizmu vrátane hate crimes a hate speech zohrávajú znalci v znaleckom odbore s názvom „Spoločenské a humanitné vedy“ (v súčasnosti zapísaní len 3 znalci).

Trestné činy z nenávisťi sú trestné činy spáchané s motívom zaujatosti. Práve tento motív odlišuje trestné činy z nenávisťi od iných trestných činov. Trestný čin z nenávisťi nie je jeden konkrétny trestný čin. Môže ísť o zastrašovanie, vyhrážanie, poškodzovanie majetku, ublíženie na zdraví, vraždu alebo iný trestný čin.³⁴ Slovenský Trestný zákon nedefinuje trestný čin z nenávisťi, avšak v § 140 písm. e) upravuje osobitný motív. Tento zahŕňa všetky trestné činy motivované nenávisťou voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich skutočnú alebo domnelú príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, pohlavie, sexuálnu orientáciu, politické presvedčenie alebo náboženské vyznanie.³⁵

Už bolo uvedené, že postavenie trestného práva v slovenskom právnom systéme je chápané ako prostriedok poslednej inštancie, čo je prejavom zásady subsidiarity trestnej represie. Trestný postih za protiprávne konanie prichádza do úvahy až ako posledná možnosť. Protiprávne konanie menej závažné ako trestný čin možno postihnúť normami správneho práva. Protiprávneho konania, a to aj extrémistického trestného činu sa môže dopustiť nielen fyzická osoba, ale aj právnická osoba, keďže rámcové rozhodnutie 2008/913/SVV stanovilo štátom povinnosť zaviesť aj zodpovednosť právnických osôb za v ňom uvedené konania a navrhnúť aj sankcie pre právnické osoby.³⁶ SR si uvedenú povinnosť splnila prijatím zákona č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov s účinnosťou od 1.7.2016 (ďalej len „TZPO“).

V súlade s tzv. minimálnym modelom - *Limited Criminal Liability* môže byť právnická osoba stíhaná ako páchatel' trestného činu len za taxatívne vymedzené trestné činy, čo je súčasne v súlade so zásadou trestnej zodpovednosti právnickej osoby za zákonom ustanovených podmienok. Katalóg trestných činov právnických osôb v § 3 TZPO zohľadňuje medzinárodné záväzky SR a záväzky vyplývajúce z členstva v EÚ, pričom do uvedeného katalógu sú zaradené aj všetky trestné činy extrémizmu.

Právnická osoba však môže byť trestne zodpovedná rovnako za verbálne nenávisťné trestné činy, tzv. hate speech. Do úvahy prichádza trestný postih za extrémistické trestné činy: prejav sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd; popieranie a

³¹ Národná kriminálna agentúra. [online] [citované 13.12.2023]. Dostupné na : <<https://www.minv.sk/?NAKA>>.

³² Úrad špeciálnej prokuratúry. [online] [citované 13.12.2023]. Dostupné na : <<https://www.bojprotikorupcii.gov.sk/urad-specialnej-prokuratury-usp/>>.

³³ Špecializovaný trestný súd. [online] [citované 13.12.2023]. Dostupné na : <https://obcan.justice.sk/infosud/-/infosud/reg-detail/sud/sud_170>.

³⁴ OBSE, ODIHR, 2022. Hate crime laws: A practical guide. 2nd edition [online] [citované 13.12.2023]. Dostupné z : <<https://www.osce.org/odihr/36426?download=true>>, s. 16.

³⁵ BENEDEKOVÁ, D.: Trestné činy z nenávisťi (hate crimes). In: MARKOVÁ, V., LIPTÁK, A., eds. Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. Zborník príspevkov z 11. roč. interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2023, s. 22.

³⁶ POLÁK, P.: Extrémizmus a možnosti jeho kontroly podľa legislatívy Európskej únie. In: VRÁBLOVÁ, M. (ed.). Trestnoprávne a kriminologické možnosti eliminácie extrémizmu. Praha: Leges, 2019, s. 287.

schvaľovanie holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskej rase, národa a presvedčenia; podnecovanie k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti.³⁷

Zo Správy o činnosti Úradu Špeciálnej prokuratúry a poznatky Úradu Špeciálnej prokuratúry o stave zákonnosti za rok 2021 vyplýva, že za trestné činy extrémizmu bola odsúdená jedna právnická osoba, *in concreto* za trestný čin výroby extrémistického materiálu podľa § 422a Tr. zák.³⁸

Rovnako z lustrácie judikatúry všeobecných súdov SR vyplýva, že počet trestných konaní vedených proti právnickým osobám za trestné činy extrémizmu je takmer nulový, na základe čoho možno konštatovať, že páchatelmi trestných činov extrémizmu sú takmer vo všetkých prípadoch fyzické osoby. Najčastejšie páchanými trestnými činmi extrémizmu sú trestný čin prejavu sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 422 TZ (26 páchatel'ov); trestný čin rozširovania extrémistických materiálov podľa § 422b TZ (21 páchatel'ov); trestné činy rôzneho druhu: násilné, verbálne, proti poriadku vo verejných veciach a iné spáchané s osobitným nenávisným motívom podľa § 140e TZ (16 páchatel'ov).³⁹

IV. ADMINISTRATÍVNOPRÁVNE ASPEKTY EXTRÉMIZMU

Priestupky extrémizmu boli zaradené do zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o priestupkoch“) s účinnosťou od 1. februára 2014.

Systematicky je tento priestupok zaradený pod kategóriu priestupkov proti verejnemu poriadku. Dôvodová správa⁴⁰ uvádza, že týmto spôsobom slovenská právna úprava reagovala na nedostatok v podobe neexistencie priestupku extrémizmu. Dôsledkom neexistencie jeho úpravy bolo, že protiprávne konania vykazujúce znaky extrémizmu nemohli byť z hľadiska priestupkového práva vôbec postihované. Uvedené bolo možné chápať ako negatívum, keďže menej závažné formy protiprávneho konania v tomto smere boli postihované ako trestné činy, čo mohlo byť považované za neprimerane prísne, alebo vôbec, čo je taktiež neakceptovateľné voči prejavom extrémizmu.⁴¹

Normatívne sú upravené v § 47a zákona o priestupkoch ako samostatné štyri skutkové podstaty priestupkov extrémizmu. Predmetné ustanovenie predstavuje kombináciu viacerých skutkových podstat, ktorých naplnenie zakladá možnosť vyvedenia zodpovednosti za priestupok extrémizmu. Predmetom priestupkového konania budú najmä verbálne a grafické konania menej závažnej povahy smerujúce primárne alebo aj sekundárne proti základným ľudským právam.⁴²

Skutkové podstaty priestupkov sú, rovnako ako skutkové podstaty trestných činov, tvorené štyrmi obligatónnymi znakmi, ktoré musia byť naplnené pre vyvedenie administratívnoprávnej zodpovednosti (subjekt, subjektívna stránka, objekt a objektívna stránka). Subjektom

³⁷ § 3 zákona č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb.

³⁸ Správa o činnosti Úradu Špeciálnej prokuratúry a poznatky Úradu Špeciálnej prokuratúry o stave zákonnosti za rok 2021, s 27 [online] [citované 12.12.2023]. Dostupné na: <<https://www.genpro.gov.sk/spravy-o-cinnosti/sprava/sprava-o-cinnosti-uradu-specialnej-prokuratury-a-poznatky-uradu-specialnej-prokuratury-o-stave-zakonnosti-za-rok-2021/>>: z uvedenej správy možno poukázať na dôležitý fakt, a to, že „k naplneniu obligatórnej stránky pričítateľnosti trestného činu výroby extrémistických materiálov podľa 422a TZ právnickej osobe dochádza konaním fyzickej osoby podľa § 4 ods. 1 písm. a) až c) TZPO spôsobom, že vyrába alebo sa podieľa na výrobe extrémistického materiálu v mene právnickej osoby, v jej prospech alebo v rámci jej činnosti alebo jej prostredníctvom. Nie je pritom rozhodujúce, či táto osoba vie, že vyrába alebo sa podieľa na výrobe extrémistického materiálu.“

³⁹ Správa o činnosti Úradu Špeciálnej prokuratúry a poznatky Úradu Špeciálnej prokuratúry o stave zákonnosti za rok 2021, s. 27 [online] [citované 12.12.2023]. Dostupné na: <<https://www.genpro.gov.sk/spravy-o-cinnosti/sprava/sprava-o-cinnosti-uradu-specialnej-prokuratury-a-poznatky-uradu-specialnej-prokuratury-o-stave-zakonnosti-za-rok-2021/>>.

⁴⁰ Dôvodová správa k návrhu zákona zákonu č. 1/2014 o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorým boli zavedené priestupky extrémizmu. [online] [citované 14.12.2023]. Dostupné na: <<https://www.epi.sk/dovodova-sprava/Dovodova-sprava-k-zakonu-c-1-2014-z-z.htm>>.

⁴¹ SREBALOVÁ, M. et al.: Zákon o priestupkoch. Komentár. 2. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2020, s. 217-218.

⁴² SREBALOVÁ, M. et al.: Zákon o priestupkoch. Komentár. 2. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2020, s. 219-220.

priestupkov extrémizmu môže byť ktorákoľvek a iba fyzická osoba, ktorá spĺňa podmienky veku a pričítanosti v zmysle § 5 ods. 1 a ods. 2 zákona o priestupkoch (všeobecný subjekt). Vznik priestupkovej zodpovednosti je na rozdiel od trestnej zodpovednosti naviazaný na dovŕšenie pätnásteho roku veku. Na naplnenie subjektívnej stránky priestupku extrémizmu stačí zavinenie z nedbanlivosti, nakoľko ustanovenie § 3 zákona o priestupkoch vyžaduje úmyselné zavinenie len v prípadoch, ak je to výslovne stanovené v príslušnej skutkovej podstate priestupku. Priestupkový zákon je v otázke zavinenia páchatel'a miernejší ako Trestný zákon, kde sa prezumuje úmyselné zavinenie. V niektorých prípadoch však zákonodarca na spáchanie priestupku extrémizmu vyžaduje úmysel. Úmysel sa vyžaduje na spáchanie niektorých priestupkov vymedzených v § 47a ods. 1 písm. c) zákona o priestupkoch.⁴³ Objektívna stránka priestupkov extrémizmu spočíva v konaní páchatel'a uvedenom v ustanovení § 47a ods. 1 písm. a) až d) zákona o priestupkoch. Objektom priestupkov extrémizmu je ochrana verejného poriadku pred extrémizmom.

Súbeh priestupku podľa § 47a ods. 1 zákona o priestupkoch s trestným činom extrémizmu je vylúčený.⁴⁴ Trestný zákon vychádza z formálneho chápania trestného činu, pričom výnimku z uvedeného chápania predstavuje tzv. materiálny korektív. Materiálny korektív možno považovať za pomyselný „most“ k priestupkom. Zákon o priestupkoch vychádza z materiálneho chápania deliktov.⁴⁵ Cieľom právnej úpravy priestupkov extrémizmu pri ich etablovaní bolo podchytiť tie prejavy, ktoré by v rámci trestného konania boli skončené odmietnutím trestného oznámenia, prípadne zastavením trestného stíhania s poukazom na materiálny korektív. Na mysli sa majú také protiprávne konania, ktorých závažnosť by nepostačovala na naplnenie skutkovej podstaty niektorého z trestných činov extrémizmu. Z pohľadu verejného záujmu na potlačaní prejavov extrémizmu je dôležité, aby aj tieto menej závažné formy protiprávneho konania boli postihované (v priestupkovom konaní).⁴⁶

Pri vyvodzovaní zodpovednosti za priestupok sa v niektorých prípadoch musí aplikovať zásada zákazu dvojitého pričítania *ne bis in idem* analogicky podľa § 38 ods. 1 TZ.⁴⁷

Priestupky extrémizmu prejednávajú orgány Policajného zboru, aj v blokovom konaní. Horná hranice pokuty je stanovená vo výške 500,- EUR. Relatívne široký priestor na úvahu orgánu o konkrétnej výške pokuty preto bude musieť správny orgán riadne odôvodniť v rozhodnutí o priestupku. Domnievame sa, že tento široký priestor na správnu úvahu je odôvodnený a umožňuje správnomu orgánu zohľadniť všetky špecifiká konkrétneho prípadu.⁴⁸ Možno konštatovať, že v danom prípade sa akcentuje aplikácia individuálneho prístupu, správna individualizácia protiprávneho konania a jeho trestania.

Z priestupkov extrémizmu sú vylúčené historické a dobové oblečenie, ktoré sa využíva pri kultúrnych podujatiach, modelárske súťaže, edukačné výstavy, cieľom ktorých nie je podpora názorov alebo ideológií, ktorých obsahom je potlačanie základných ľudských práv a slobôd.⁴⁹ Vzhľadom na to, že priestupky možno všeobecne spáchať už z nedbanlivosti, domnievame sa, že uvedené by malo nájsť svoje vyjadrenie aj priamo v texte zákonného ustanovenia § 47a zákona o priestupkoch a nielen v dôvodovej správe.⁵⁰

⁴³ Bližšie pozri SREBALOVÁ, M. et al.: Zákon o priestupkoch. Komentár. 2. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2020, s. 220.

⁴⁴ KOŠIČIAROVÁ, S.: Zákon o priestupkoch. Podrobný komentár s judikatúrou. Praha: Leges, 2021 s. 384.

⁴⁵ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky PL. ÚS 5/2017-117 z 9. januára 2019.

⁴⁶ Dôvodová správa k návrhu zákona zákonu č. 1/2014 o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorým boli zavedené priestupky extrémizmu. [online] [citované 14.12.2023]. Dostupné na: <<https://www.epi.sk/dovodova-sprava/Dovodova-sprava-k-zakonu-c-1-2014-z-z.htm>>.

⁴⁷ KOŠIČIAROVÁ, S.: Zákon o priestupkoch. Podrobný komentár s judikatúrou. Praha: Leges, 2021 s. 385.

⁴⁸ Bližšie pozri SREBALOVÁ, M. et al.: Zákon o priestupkoch. Komentár. 2. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2020, s. 225.

⁴⁹ POTASCH, P. et al.: Zákon o priestupkoch. Veľký komentár. Bratislava: Eurokódex, 2016.

⁵⁰ Bližšie pozri SREBALOVÁ, M. et al.: Zákon o priestupkoch. Komentár. 2. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2020, s. 221.

V. APLIKAČNÉ PROBLÉMY POSTIHOVANIA EXTRÉMIZMU SÚVISIACE SO SUBSIDIARIOTU TRESTNÉHO PRÁVA

Subsidiarita trestnej represie sa prejavuje aj vo vzťahu k uplatňovaniu tzv. materiálneho korektívu. Posudzovanie a postihovanie skutku sa z dôvodu nepatrnej alebo malej závažnosti (pri mladistvých páchatel'och) presunie z roviny trestného práva do roviny správneho práva. Ideálna je situácia, ak prečin ako kategória trestného činu má svoj ekvivalent v správnom práve ako priestupok alebo iný správny delikt. V takomto prípade dochádza k postihnutiu protiprávneho konania zo strany štátu v procese administratívneho trestania, ktoré predstavuje pri vízii snahy dôsledného spravovania adresátov vrchnostenskej regulácie neoddeliteľnú súčasť postupov vo verejnej správe.⁵¹ Problém nastáva, ak prečin ako kategória trestného činu podľa trestného práva nemá svoj ekvivalent v správnom práve ako správny delikt, užšie ako priestupok. Uvedený problém sa týka aj prečinov extrémizmu. Nie každý extrémistický prečin má svoj ekvivalent v rovine správneho práva ako priestupok extrémizmu.

Na základe analýzy súčasnej právnej úpravy prečinov extrémizmu podľa Trestného zákona a priestupkov extrémizmu podľa zákona o priestupkoch možno vyvodiť nasledujúci záver. Priestupok podľa § 47a ods. 1 písm. a) zákona o priestupkoch je subsidiárny k trestnému činu prejavu sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 422 TZ (zaradovaného pod hate speech) alebo k trestnému činu rozširovania extrémistického materiálu podľa § 422b TZ, ktoré sú v základných skutkových podstatách prečinmi.⁵²

Podľa § 422 ods. 1 TZ je trestne zodpovedný ten, kto verejne alebo na mieste verejnosti prístupnom, najmä používaním zástav, odznakov, rovnošiat alebo hesiel, prejavuje sympatie k skupine, hnutiu alebo ideológii, ktorá smeruje alebo v minulosti smerovala k potlačeniu základných práv a slobôd osôb, alebo ktorá hlása rasovú, etnickú, národnostnú, náboženskú nenávisť. Prejav sympatie je potrebné vykladať ako také konanie, ktorým niekto vyjadruje svoj kladný vzťah k určitej okolnosti, udalosti, osobe, veci, pričom takéto konanie môže byť aktívne alebo pasívne. *Vojtuš* vo vzťahu k pojmu „prejav sympatie“ uvádza, že „na účely § 422 TZ treba pod ním rozumieť vyjadrenie náklonnosti a pozitívneho vzťahu, či obdivu ku skupine, hnutiu alebo ideológii uvedenej v § 422 ods. 1 TZ, avšak na rozdiel od podpory, či propagácie skupiny, hnutia alebo ideológie podľa § 421 TZ, bez úmyslu získať skupine, hnutiu alebo ideológii ďalších prívržencov alebo posilňovať ich pozíciu.“⁵³ Objektívna stránka priestupku podľa § 47a ods. 1 zákona o priestupkoch nezahŕňa také konanie, ktoré vykazuje snahu získať skupine, hnutiu alebo ideológii ďalších prívržencov alebo posilňovať ich pozíciu. Vzhľadom na vyššie uvedené možno vyvodiť aj ďalší výsledok, a sice že trestný čin založenia, podpory a propagácie hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 421 TZ nekorešponduje so žiadnou skutkovou podstatou priestupku extrémizmu.⁵⁴

Prejav sympatie podľa § 422 TZ musí byť vykonaný verejne, aby bolo možné vyvodiť páchatel'ovi trestnoprávnu zodpovednosť. Verejne bude prejav vykonaný, keď sa ho páchatel' dopustí pred viac ako dvoma súčasne prítomnými osobami. Podľa uznesenia Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 7Tdo/634/2011, zo dňa 24.8.2011, je trestný čin spáchaný verejne vtedy, ak je spáchaný pred viac ako dvoma súčasne prítomnými osobami, pričom musí ísť o osoby odlišné od páchatel'a; páchatel' sa nemôže dopustiť trestného činu verejne pred osobami, ktoré sa tohto konania dopúšťajú s ním, t. j. fakticky pred spolupáchatel'mi. Za použitia argumentu *a contrario* nepôjde o verejný prejav sympatie, hoci by sa ho páchatel'

⁵¹ TOMAŠ, L.: Interpretačné nejasnosti súvisiace s možnosťou uzavretia zmluvy v priestupkovom konaní (ešte jeden príspevok do diskusie). In: Právny obzor. Roč. 106. č. 3 (2023), s. 251.

⁵² VINEROVÁ, B.: Vzťah administratívno-právnej a trestnoprávnej úpravy extrémizmu. In: ŤAŽKÁ, V. : Míľniky práva v stredo európskom priestore 2023. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 2023. s. 503.

⁵³ VOJTUŠ, F.: Zverejnenie extrémistického materiálu na internete - prejav sympatie alebo rozširovanie? In: Zo súdnej praxe. Roč. 27. č. 5 (2022).

⁵⁴ VINEROVÁ, B.: Vzťah administratívno-právnej a trestnoprávnej úpravy extrémizmu. In: ŤAŽKÁ, V. : Míľniky práva v stredo európskom priestore 2023. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 2023. s. 504.

dopustil pred tromi (viac ako dvoma) súčasne prítomnými osobami, ktorý by sa dopúšťali rovnakého konania ako páchatel', napríklad by spoločne s páchatel'om „hajlovali“.

Priestupok extrémizmu podľa § 47a ods. 1 písm. b) zákona o priestupkoch pôsobí subsidiárne k prečinu hanobenia rasy, národa a presvedčenia podľa § 423 TZ (zaradovaného pod hate speech). Uvedené vyplýva z uznesenia Krajského súdu v Trenčíne, sp. zn. 2To/21/2018, zo dňa 11.10.2018. Podľa § 423 TZ je trestne zodpovedný ten, kto verejne hanobí niektorý národ, jeho jazyk, niektorú rasu alebo etnickú skupinu, alebo skupinu osôb alebo jednotlivca pre ich skutočnú alebo domnelú príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, náboženské vyznanie alebo preto, že sú bez vyznania. „Hanobením sa rozumie subjektívny verbálny alebo neverbálny prejav, ktorým páchatel' hrubo uráža, resp. hrubo znevažuje (znižuje vážnosť), potupuje alebo zosmiešňuje niektorý národ, jeho jazyk, niektorú rasu alebo etnickú skupinu, alebo jednotlivca alebo skupinu osôb pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, farbu pleti, pôvod rodu, náboženské vyznanie alebo preto, že sú bez vyznania. Nejde o hanobenie, ak sa len konštatuje objektívne existujúci fakt, ktorý môže vyvolať negatívne reakcie (napr. národ, ktorý nemá demokratickú tradíciu, alebo jazyk, ktorý je primitívny).“⁵⁵

V uznesení zo dňa 11.10.2018, v trestnej veci vedenej pod sp. zn. 2To/21/2018, sa Krajský súd v Trenčíne zaoberal odvolaním, ktoré podal obžalovaný v zákonnej lehote, a ktoré odôvodňoval tým, že v žiadnom prípade nemal úmysel urážať židovský národ, ale vo svojich výrokoch hovoril len o najbohatších jednotlivcoch, a teda pri výrokoch ako „židovskí boháči, zbohatlíci“ a „najbohatší židia“ nešlo prioritne o otázku národnostnú, ale o otázku ekonomickú, resp. sociálnu. Obžalovaný podal odvolanie proti rozhodnutiu okresného súdu, ktorým bol odsúdený za prečin podľa § 423 ods.1 Tr. zák., § 38 ods. 2 Tr. zák. a § 37 písm. h/ Tr. zák. na trest odňatia slobody vo výmere jeden rok, výkon ktorého bol obžalovanému podľa § 49 ods.1 písm. a/ Tr. zák. a § 50 ods. 1 Tr. zák. podmienčne odložený na skúšobnú dobu 18 mesiacov z dôvodu, že na www.youtube.com zverejnil verejne prístupné video s názvom „PREZIDENT SR JE FAŠISTA...TVRDÍ CIGÁN, ČO NECIGÁNI...!!!“, v ktorom uviedol: „Židovský boháči, zbohatlíci, ktorí organizujú, intrigujú, vytvárajú ekonomické, rasové napätia, vytvorili Q., podporovali ho“; „organizátorom genocídy sú najbohatší Židia na tejto planéte“; „Židia vytvárajú angloamerickú ríšu, ktorá je založená na otrockom systéme.“ V odôvodnení rozhodnutia odvolací súd uviedol, že sa v otázke viny plno stotožnil s názormi okresného súdu, avšak nestotožnil sa s právnou kvalifikáciou skutku ako prečinu hanobenia národa, rasy a presvedčenia podľa § 423 ods. 1 písm. a/ Tr. zák. Podľa odvolacieho súdu v tomto prípade chýba subjektívna stránka, teda obžalovanému nebolo preukázané bez akýchkoľvek pochybností úmyselné zavinenie hanobiť židovský národ, ale ani úmysel hanobiť verejne jednotlivca alebo skupinu osôb pre ich príslušnosť k tomuto národu. V posudzovanej veci krajský súd dospel k záveru, že videá, ktoré obžalovaný zverejnil, nie sú spôsobilé naplniť objektívnu stránku skutkovej podstaty prečinu hanobenia národa, rasy a presvedčenia, nakoľko konanie páchatel'a nevykazuje taký stupeň závažnosti, aký pre naplnenie všetkých pojmových znakov svojej skutkovej podstaty vyžaduje prečin hanobenia národa, rasy a presvedčenia. Odvolací súd ďalej zdôraznil, že na druhej strane však obžalovaný použil na verejnosti obrazovo - zvukové vyhotovenie, ktoré možno posúdiť ako vysokú formu jeho negativistického postoja spojeného s nevráživosťou k druhým osobám - ekonomickým „špičkám“ židovského národa, ktorých charakterizuje ekonomické bohatstvo a organizovanie „zla“ na tomto svete (nie však ako podstatná ich židovská národnosť). Nakoľko však obžalovanému v naznačenom smere nebolo preukázané úmyselné konanie, pri správnom postupe bolo preto možné konanie obžalovaného právne posúdiť ako priestupok extrémizmu podľa § 47a ods. 1 písm. b) zák. č.

⁵⁵ STRÉMY, T. - KURILOVSKÁ, L. et al.: Trestný zákon. Komentár. II.zväzok. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2022. s. 1382.

372/1990 Z. z.⁵⁶ Z argumentácie odvolacieho súdu možno vyvodit' tendenciu súdu v prípade nepreukázania úmyselnej formy zavinenia postúpiť prejednanie skutku do roviny administratívnoprávnej, keďže konštrukcia skutkovej podstaty priestupku je vybudovaná na nedbanlivostnej forme zavinenia.

Trestný čin založenia, podpory a propagácie hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 421 TZ nekorešponduje so žiadnou skutkovou podstatou priestupku extrémizmu, a to napriek skutočnosti, že uvedený trestný čin je prečinom, vo vzťahu ku ktorým sú orgány činné v trestnom konaní a súdy povinné posudzovať závažnosť ako zákonný znak prečinu.

Všetky ostatné prípady extrémistických prejavov, teda tie, ktoré nemožno subsumovať pod právnu úpravu priestupkov, vrátane tých, ktoré možno zaradiť pod hate crimes a hate speech a ktoré sú prečinom, ostanú v prípade uplatnenia materiálneho korektívu bez akéhokoľvek postihu zo strany štátu. Hate crimes a hate speech nedosahujúce potrebnú závažnosť na trestný postih (aj keď formálne znaky trestného činu napĺňajú), nebude možné a nie je možné postihnúť žiadnym spôsobom. Účinná právna úprava to neumožňuje. Podľa dôvodovej správy úmyslom zákonodarcu pri zavádzaní priestupkov extrémizmu bolo podchytiť tie konania, ktoré by v rámci trestného konania boli skončené odmietnutím trestného oznámenia, prípadne jeho zastavením s poukazom na materiálny korektív. Predpokladaný úmysel zákonodarcu jednoznačne naplnený nebol. S výnimkou dvoch trestných činov extrémizmu (výroba extrémistického materiálu a apartheid a diskriminácia skupiny osôb) sú všetky ostatné trestné činy extrémizmu v základných skutkových podstatách prečinnými. Právna úprava priestupkov extrémizmu však nekorešponduje so všetkými trestnými činmi extrémizmu, čím je vylúčená ich subsidiarita.⁵⁷ Ak je vylúčená subsidiarita, je vylúčená aj subsidiárna postihnuteľnosť v rovine správneho práva. Akékoľvek zmeny právnej úpravy extrémizmu v Trestnom zákone musia byť nevyhnutne nasledované zmenami právnej úpravy extrémizmu v priestupkovom zákone z dôvodu zachovania subsidiarity a kontinuálneho postihovania. Zastávame názor, že by malo dôjsť k zosúladieniu právnej úpravy priestupkov extrémizmu so všetkými skutkovými podstatami trestných činov extrémizmu, ktoré sú v základných skutkových podstatách prečinnými. V právnej teórii sú pertraktované aj názory, že právna úprava priestupkov extrémizmu je nadbytočná a mala by byť vypustená z právneho poriadku, čo znamená, že všetky konania páchatel'ov, ktoré formálne naplnia znaky trestných činov extrémizmu, by mali byť posudzované výlučne ako trestné činy, nakoľko ide o závažné konania.⁵⁸ S uvedeným názorom by bolo možné sa stotožniť iba za predpokladu, ak by všetky trestné činy extrémizmu boli bez výnimky kategóriu rýdzo formálnou, ergo zločinom. Súčasná dvojkoľajná právna úprava priestupkov a trestných činov extrémizmu však vyplýva priamo zo subsidiarity trestnej represie, navyše je podporená výnimkou z formálneho chápania trestného činu a rozhodovacou praxou súdnych autorít.

1. (Ne)perfektnosť právnej úpravy postihovania extrémizmu v kontexte veku páchatel'a

V súčasnosti existuje legislatívna medzera,⁵⁹ ktorá spôsobuje beztrestnosť páchatel'a skutku, ktorý orgány činné v trestnom konaní alebo súd vyhodnotia ako priestupok. Ide o prípady, kedy bolo protiprávne konanie 14-ročného páchatel'a spočiatku vyhodnotené ako podozrenie zo spáchania trestného činu, no po objasnení orgány činné v trestnom konaní dospeli k záveru, že v danom prípade nejde o trestný čin, ale pôjde o skutok, ktorý by mohol byť vyhodnotený ako

⁵⁶ VINEROVÁ, B.: Vzťah administratívnoprávnej a trestnoprávnej úpravy extrémizmu. In: ĽAŽKÁ, V. : Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2023. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 2023. s. 509-510.

⁵⁷ VINEROVÁ, B.: Vzťah administratívnoprávnej a trestnoprávnej úpravy extrémizmu. In: ĽAŽKÁ, V. : Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2023. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 2023. s. 504.

⁵⁸ BURDA, E.: Sprehľadnenie protixtrémistickej legislatívy. In: Vráblová, M. (ed.). Trestnoprávne a kriminologické možnosti eliminácie extrémizmu. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2019. s. 30.

⁵⁹ Bližšie pozri TOMAŠ, L.: Správne súdnictvo v systéme del'by moci. In: Právny obzor. Roč. 105. č. 6 (2022), s. 489.

priestupok. V daných prípadoch však takáto osoba nie je priestupkovo zodpovedná (v praxi je vec odložená pre nedostatok veku).⁶⁰

V kontexte postihovania extrémistických prejavov vrátane nenávisných prejavov mladistvých páchatel'ov a uplatňovania materiálneho korektívu vzniká v praxi aplikačný problém. Považujeme ho za zásadný z dôvodu, že v jeho dôsledku zostáva extrémistický prejav nepostihnutý. Problém súvisí s vekom subjektu, ktorý predstavuje podmienku vzniku právnej zodpovednosti. Trestnoprávna zodpovednosť za extrémistický prejav vzniká dovŕšením 14. roku veku. Administratívnoprávna zodpovednosť za extrémistický prejav vzniká dovŕšením 15. roku veku. Mladistvý vo veku vyššom ako 14 rokov, ale nižšom ako 15 rokov spácha extrémistický (nenávisný) prečin. Orgány činné v trestnom konaní alebo súd po posúdení závažnosti uplatnia tzv. materiálny korektív. Posudzovanie a postihovanie skutku sa presunie z roviny trestného práva do roviny správneho práva. V rovine správneho práva však pôjde o nespôsobilý subjekt práva. Vek predstavuje dôvod, ktorý vedie k odloženiu veci pre nedostatok veku. Skutok tak zostane absolútne nepostihnutý. Takáto situácia nevyvoláva žiadne relevantné účinky v rovine prevencie, ale ani v rovine represie. Zosúladenie veku trestnoprávnej a administratívnoprávnej zodpovednosti odstráni súčasný stav akejsi osobitnej priestupkovej imunity osôb u páchatel'ov vo veku 14-15 rokov.

V podmienkach SR doteraz neboli úspešné navrhované legislatívne zmeny týkajúce sa aj oblasti priestupkov a podmienok priestupkovej zodpovednosti. Vo vzťahu k priestupkom sa predpokladá nová právna úprava priestupkov extrémizmu a tiež zníženie veku ako podmienky administratívnoprávnej zodpovednosti. Zníženie veku administratívnoprávnej zodpovednosti za priestupky extrémizmu na úroveň veku ako podmienky trestnej zodpovednosti považujeme za nevyhnutné. Zosúladenie veku na vznik týchto druhov právnej zodpovednosti zabezpečí kontinuitu stíhania extrémistických prejavov vrátane konaní spadajúcich pod hate crimes a hate speech. To znamená, že protiprávne konanie, spoločensky škodlivé, nezostane bez postihu zo strany štátu. Ak by nedošlo k zníženiu veku pri administratívnoprávnej zodpovednosti, tak by stíhanie trestnoprávne postihnuteľných konaní pri uplatnení materiálneho korektívu muselo byť zastavené. Zosúladenie veku pre vznik oboch druhov zodpovednosti je v súlade so subsidiaritou priestupku k trestnému činu, ktorá vyplýva priamo zo zákonnej definície priestupku. Ak dôjde k aplikácii tzv. materiálneho korektívu, trestnoprávne postihovanie sa postúpi do roviny administratívnoprávnej. Z pohľadu veku sa zachová spôsobilý subjekt konania. V konaní pred správnym orgánom tak nebude dochádzať k odloženiu veci. Postihnú sa extrémistické prejavy, ktoré z pohľadu trestného práva nebudú dostatočne závažné na trestný postih. To bol aj pôvodný zmysel zavedenia administratívnoprávnej úpravy priestupkov extrémizmu. Zabezpečí sa postih v subsidiárnej rovine. Konanie nezostane žiadnym spôsobom nepostihnuté. To má význam aj z pohľadu prevencie a funkcie odstrašenia.

Z evidovanej štatistiky extrémistických trestných činov v SR vyplýva, že vysoký podiel na páchaní tejto trestnej činnosti majú mladí ľudia. Viac ako polovicu z páchatel'ov predstavujú mladiství. Rovnako výskumy dokazujú, že väčšinu extrémistov, členov a priaznivcov extrémistických hnutí, tvoria mladí ľudia (nachádzajúci sa na okraji spoločnosti, hoci aj dočasne, v dôsledku straty zamestnania, rodinného zázemia). Najrizikovejšou skupinou je mládež, ktorá vzhľadom na svoj vek má tendencie k radikálnemu riešeniu chýb a nedostatkov spoločnosti; mladým ľuďom vyhovuje čiernobiele videnie sveta, najmä koncentrácia problému v jednoduchých heslách či hľadanie nepriateľa, ktorý je za všetko zodpovedný.⁶¹

⁶⁰ Dôvodová správa k návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. [online] [citované 10.11.2023]. Dostupné na: < <https://hsr.rokovania.sk/42382023-/?csrt=14293651452558842587> > .

⁶¹ VRÁBLOVÁ, M.: Sankcionovanie páchatel'ov extrémistických trestných činov. In: VRÁBLOVÁ, M. (ed.). Trestnoprávne a kriminologické možnosti eliminácie extrémizmu. Praha: Leges, 2019, s. 370.

2. (Ne)perfektnosť právnej úpravy postihovania extrémizmu v kontexte materiálneho korektívu pri prečinoch extrémizmu právnických osôb

Materiálny korektív vo všeobecnosti možno uplatniť aj pri prečinoch extrémizmu právnických osôb. V praxi tak nastáva problém s právnym postihom právnickej osoby. Priestupky predstavujú kategóriu správnych deliktov, ktoré môže spáchať výlučne len fyzická osoba. Priestupky extrémizmu môže podľa platnej a účinnej právnej úpravy spáchať len fyzická osoba. Právnické osoby môžu byť postihované v rovine správneho práva, ale za iné kategórie správnych deliktov. Pôjde napríklad o správne delikty právnických osôb. Priestupky predstavujú kategóriu zavinených správnych deliktov, preto sa priestupkov nemôže dopustiť právnická osoba. Problém nastáva, ak právnická osoba spácha extrémistický (nenávisťný, aj verbálny) prečin, za ktorý je v zmysle zásady pričítateľnosti a zásady súbežnej a nezávislej trestnej zodpovednosti fyzickej osoby a právnickej osoby zodpovedná fyzická osoba aj právnická osoba. Ak orgány činné v trestnom konaní alebo súd po posúdení závažnosti uplatnia tzv. materiálny korektív, posudzovanie a postihovanie skutku sa presunie (postúpi) z roviny trestného práva do roviny správneho práva, kde spôsobilým subjektom práva bude len fyzická osoba ako páchatel'/ subjekt priestupku. Táto skutočnosť však zároveň povedie k záveru, že vo vzťahu k právnickej osobe bude nutné trestné stíhanie za extrémistický prečin pri uplatnení § 10 ods. 2 TZ zastaviť; právnická osoba tak zostane absolútne nepostihnutá normami správneho práva. Takáto situácia nevyvoláva žiadne relevantné účinky v rovine prevencie, ale ani v rovine represie. Vzniká osobitná kategória subjektov takých konaní, ktoré naplňajú znaky priestupku extrémizmu, kde práve osobitná kategória subjektu ostane bez akéhokoľvek postihnutia zo strany štátu, lebo nie je spôsobilým subjektom v rovine správneho práva. V danom prípade nebude možné aplikovať § 6 zákona o priestupkoch, podľa ktorého „za porušenie povinnosti uloženej právnickej osobe zodpovedá podľa tohto zákona ten, kto za právnickú osobu konal alebo mal konať, a ak ide o konanie na príkaz, ten, kto dal na konanie príkaz“. Toto ustanovenie nevyklučuje, že právnická osoba naplní znaky skutkovej podstaty priestupku, nakoľko každá právnická osoba koná prostredníctvom fyzickej osoby. Zodpovednosť sa podľa tohto ustanovenia vyvodzuje fyzickým osobám, ktoré reálne konali za právnickú osobu.⁶² Aplikácia predmetného ustanovenia je vylúčená z toho dôvodu, že v danom prípade je relevantné porušenie povinnosti uloženej právnickej osobe (resp. príkaz), ktorá však netvorí súčasť objektívnej stránky trestných činov extrémizmu.

Z rozhodovacej praxe súdov v podmienkach SR vyplýva ešte jedna dôležitá skutočnosť týkajúca sa subsidiarity priestupkov extrémizmu voči prečinom extrémizmu. Rozhodnutie Krajského súdu v Trenčíne, sp.zn. 2To/21/2018, zo dňa 11.10.2018, poukazuje na snahu aplikačnej praxe postúpiť prejednávajúcu vec na priestupkové konanie, ak sa nepodarí preukázať úmyselnú formu zavinenia protiprávneho konania v rámci trestného stíhania. Priestupok je totiž z hľadiska zavinenia vybudovaný na nedbanlivosti.⁶³ Protiprávne konanie síce bude napokon prejednané a sankcionované, ale len v rovine subsidiárnej, menej závažnej, miernejšej z pohľadu prítomnosti sankcie a jej dôsledkov.

3. Sankcie pre páchatel'ov extrémizmu

Skutočnosť, že sloboda prejavu je garantovaná Ústavou SR, ale aj Dohovorom nebráni sankcionovaniu prejavov, ktoré prekračujú prípustné medze, čo vyplýva aj z judikatúry ESLP. ESLP za určitých okolností pripúšťa trestnoprávnu zodpovednosť za zneužitie slobody prejavu. Trestná sankcia prichádza do úvahy len vtedy, ak štát nemá možnosť uplatniť miernejší postih.

⁶² TURAYOVÁ, Y. - TOBIAŠOVÁ, L. - ČENTÉŠ, J. et al: Trestná zodpovednosť právnických osôb - Vybrané aspekty trestnej zodpovednosti právnických osôb v SR, Bratislava : Wolters Kluwer, 2016, s. 28.

⁶³ VINEROVÁ, B.: Vzťah administratívno-právnej a trestnoprávnej úpravy extrémizmu. In: ŤAŽKÁ, V. : Míľniky práva v stredo európskom priestore 2023. Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského, 2023. s. 510

Podľa EŠLP musia byť štáty pri používaní trestných sankcií v týchto prípadoch zdržanlivé, širší priestor na zásah do slobody prejavu majú iba v prípadoch podnecovania k násiliu.⁶⁴

Dôležitou požiadavkou vyplývajúcou z judikatúry EŠLP je primeranosť sankcie. Za najprísnejšiu sankciu je považovaná trestná sankcia, ktorej dôsledkom je najväčší zásah do ľudských práv. Trestná sankcia má prichádzať do úvahy ako prostriedok subsidiárny v zmysle princípu *ultima ratio*. „*Posudzovanie proporcionality zásahu s chránenými záujmami bude závisieť od toho, či sa orgány štátu mohli uchýliť aj k iným prostriedkom než sú trestné sankcie, ako sú občianskoprávne a disciplinárne prostriedky nápravy.*“⁶⁵ Ak orgány štátu dospeli k záveru, že nie sú k dispozícii iné prostriedky nápravy než trestné sankcie, je potrebné ich uplatniť, avšak sankcia nemá spočívať v uložení trestu odňatia slobody.⁶⁶

Trest odňatia slobody je zatiaľ podľa stavu *de lege lata* v SR univerzálnym trestom vo vzťahu k fyzickým osobám; možno ho uložiť za všetky trestné činy. Uvedené by z istého uhla pohľadu bolo možné vnímať ako nedostatok právnej úpravy. Je tomu tak preto, že trest odňatia slobody bude možné podľa slovenského trestného práva uložiť za extrémistický (aj verbálny a nenávisťný) trestný čin.

Uvedené obmedzenie v ukladaní trestu odňatia slobody neplatí v prípade tzv. nenávisťných prejavov. Nenávisťný prejav môže byť sankcionovaný v zmysle judikatúry EŠLP aj trestom odňatia slobody. Ide o tzv. nepodmienečný trest, ktorý si páchatel' vykonáva v penitenciárnom zariadení pri nútenom obmedzení osobnej slobody. Táto možnosť je bezproblémová v prípade páchatel'ov fyzických osôb, pri dospelých páchatel'och. Otázna je však pri mladistvých páchatel'och. Pri mladistvých páchatel'och má trest odňatia slobody postavenie tzv. prostriedku poslednej inštancie, čo je prejavom princípu *ultima ratio*. Pri mladistvých páchatel'och je tzv. nepodmienečný trest odňatia slobody poslednou možnosťou, ako mladistvého páchatel'a potrestať. Prednosť majú iné druhy trestov bez odňatia slobody. Inšpirovaný administratívnou právnou úpravou, logicky prichádza do úvahy trest peňažný. Podľa Trestného zákona možno mladistvému uložiť peňažný trest ako trest alternatívny, namiesto trestu odňatia slobody. Splnené však musia byť zákonné podmienky: skutok je prečinom; vzhľadom na povahu spáchaného prečinu a možnosť nápravy páchatel'a trest odňatia slobody neukladá⁶⁷; navyše pri mladistvých páchatel'och musí byť splnená aj ďalšia podmienka: mladistvý je zárobkovo činný alebo jeho majetkové pomery uloženie peňažného trestu umožňujú.⁶⁸ Túto podmienku možno vnímať ako negatívnu podmienku ukladania peňažného trestu. Ak nebude splnená, súd nesmie peňažný trest mladistvému páchatel'ovi uložiť. Ako potom mladistvého za nenávisťný prejav potrestať? Trestný zákon pripúšťa možnosť uložiť trest odňatia slobody v tzv. podmienenej forme.

Zo štatistických údajov v podmienkach SR vyplýva, že najčastejšie ukladaným trestom je trest odňatia slobody vo forme podmienenečného odsúdenia. S určitosťou možno konštatovať, že predstavuje alternatívu nahrádzajúcu nepodmienečný trest odňatia slobody, je prejavom zásady humanity, pomocnej úlohy trestnej represie, má výchovný charakter a umožňuje individualizáciu v prístupe súdu k trestaniu páchatel'ov.⁶⁹

Z pohľadu evidovaných sankcií ukladaných za extrémistické trestné činy dominuje trest odňatia slobody, ktorého výkon bol podmienenečne odložený, a iné tresty ako trest prepadnutia veci. Nepodmienečný trest odňatia slobody ako najprísnejší druh trestu bol za spáchané trestné

⁶⁴ HANÁK, P.: Kriminalizácia žurnalistiky: Trestne stíhaní novinári na Slovensku v európskej perspektíve. In: Mediální studia/ Media Studies, 2016, č. 2, s. 250.

⁶⁵ Rozhodnutie EŠLP vo veci Lehideux and Isormi proti Francúzsku (z 23. septembra 1998, č.55/1997/839/1045).

⁶⁶ SOPOLIGA, J.: Trestnoprávna zodpovednosť za šírenie nepravdivých informácií. In: Právne listy. [online] [citované 14.12.2023]. Dostupné z :<<http://www.pravnelisty.sk/clanky/a1036-trestnopravna-zodpovednost-za-sirenje-nepravdivych-informacii>>.

⁶⁷ Ustanovenie § 56 ods. 2 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

⁶⁸ Ustanovenie § 114 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

⁶⁹ MENCEROVÁ, I. -TOBIÁŠOVÁ, L. -TURAYOVÁ, Y. et al.: Trestné právo hmotné: Všeobecná časť. Šamorín: Heuréka, 2015, s. 334-335.

činy extrémizmu súdom ukladaný len vo výnimočných prípadoch. *Letková* analyzovala 152 súdnych rozhodnutí (rozhodnutia Špecializovaného trestného súdu – rozsudky a trestné rozkazy), ktoré nadobudli právoplatnosť v období rokov 2017-2022. Na základe vykonanej analýzy uvádza, že až 79%, t. j. 115 prípadov sa skončilo dohodou o vine a treste. Nepodmienečný trest odňatia slobody bol uložený len v 9 prípadoch. Najčastejšie ukladaným trestom bol trest odňatia slobody s podmieneným odkladom na 2 roky, trest podmieneného odsúdenia na 6 mesiacov a trest odňatia slobody s podmieneným odkladom na 3 roky. Z alternatívnych trestov bol najčastejšie ukladaný peňažný trest. Menej často bol ukladaný trest zákazu účasti na verejných podujatiach. V zanedbateľnom počte prípadov bolo popri treste ukladané aj ochranné liečenie (protialkoholické a protitoxikomanické).⁷⁰

Prejavy extrémizmu podľa zákona o priestupkoch sú postihované sankciou, ktorou je pokuta do 500,- EUR alebo pokuta do 1.000,- EUR. Pri uložení pokuty do 1.000,- EUR je súčasťou rozhodnutia o spáchaní priestupku aj výzva na odstránenie protiprávneho stavu v lehote 60 dní. Pokutu možno ukladať aj opakovane, a to až do odstránenia protiprávneho stavu. Od roku 2017 bolo viac ako 70% uložených peňažných trestov za trestné činy extrémizmu nižších ako 1.000,- EUR.⁷¹ Trestná sankcia svojou intenzitou zásahu do majetkovej sféry páchatel'a tak vlastne zodpovedá intenzite zásahu administratívnej sankcie do majetkovej sféry páchatel'a. V intenzite postihu tak nenastáva žiadny rozdiel. Dokonca paradoxne nastáva aj opačná situácia, kedy administratívnoprávna sankcia bude prísnejšia ako trestná sankcia. Na myslí máme nasledovnú situáciu: za priestupok diváckeho násillia sa považuje aj čin, ktorý má znaky priestupku extrémizmu, agresívnej povahy spáchaný v súvislosti s účasťou na podujatí.⁷² Sankciou za priestupok je pokuta od 300,- EUR do 6.000,- EUR. Ak ide o rizikové podujatie, sankciou za priestupok je pokuta od 500,- EUR do 10.000,- EUR a obmedzujúce opatrenie – zákaz účasti na verejnom podujatí až na 5 rokov.⁷³ Prísnosť administratívnoprávnej sankcie vyvodzujeme z porovnania dolných sadzieb sankcie peňažnej povahy.

Otázne je sankcionovanie právnickej osoby za nenávistný prejav. Judikatúra EŠLP pripúšťa uložiť za nenávistný prejav trest odňatia slobody, teda trest s intenzívnym zásahom do základných práv a slobôd. Súčasne platí zásada legality trestu. Súd môže uložiť len taký trest a v takej výmere, ako to určuje zákon. Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb v katalógu trestov pre právnické osoby logicky trest odňatia slobody neuvádza. Je potrebné hľadať inú alternatívu trestania. Ak sa inšpirujeme administratívnou právnou úpravou, právnickej osobe bude možné za nenávistný prejav uložiť peňažný trest. Peňažný trest sa totiž môže uložiť ako alternatíva k trestu odňatia slobody. Podmienky ukladania peňažného trestu pre fyzické osoby a právnické osoby sú rovnaké. Výnimku predstavuje len výmera trestu. U právnických osôb je podstatne vyššia, od 1.500,- EUR do 1.600.000,- EUR (fyzické osoby od 160,- EUR do 331.930,- EUR). Peňažný trest nebude intenzívnym zásahom do základných práv a slobôd, ale intenzívnym zásahom do majetkovej sféry právnickej osoby. Pri trestaní právnických osôb za nenávistné prejavy sa tak môže naplno prejavíť princíp restoratívnej justície. Možné je však uvažovať aj o treste zákazu činnosti pri splnení zákonných podmienok pre ukládanie tohto druhu trestu.

⁷⁰ LETKOVÁ, L.: Trestné činy extrémizmu z pohľadu štatistiky a rozhodovacej praxe od roku 2017. Bratislava: C. H. Beck, 2023, s. 119-125.

⁷¹ LETKOVÁ, L.: Trestné činy extrémizmu z pohľadu štatistiky a rozhodovacej praxe od roku 2017. Bratislava: C. H. Beck, 2023, s. 25.

⁷² Ustanovenie § 26 ods. 2 zákona č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

⁷³ Ustanovenie § 26 ods. 3 zákona č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

VI. ZÁVER

Extrémistické prejavy tak fyzických, ako aj právnických osôb (aj tie, ktoré súvisia so slobodou prejavu) možno v podmienkach SR postihovať ako protiprávne konania jednak v prísnejšej, trestnoprávnej rovine a jednak v menej prísnej, administratívno-právnej rovine, čo je prejavom zásady subsidiarity trestnej represie. V dôsledku neperfektnej právnej úpravy dvojkoľajného postihu extrémizmu v trestnoprávnej a administratívno-právnej rovine sa v aplikačnej praxi vyskytujú problémy, v dôsledku ktorých ostanú určité konania páchatel'ov bez sankčného postihu. Na základe analýzy skutkových podstát priestupkov extrémizmu a skutkových podstát trestných činov extrémizmu možno konštatovať, že aj napriek skutočnosti, že takmer všetky trestné činy extrémizmu sú v základných skutkových podstatách prečinmi, znenie skutkových podstát priestupkov extrémizmu s nimi nekorešponduje. Naznačené aplikačné problémy vedú k rezultátu, že aj keď si orgány činné v trestnom konaní a súdy splnia svoju povinnosť posúdiť zákonný znak prečinu – závažnosť a následne legitímne aplikujú tzv. materiálny korektív ako výnimku z formálneho chápania trestného činu, takýto postup uvedených orgánov nebude z hľadiska sankčného postihu páchatel'a efektívny, keďže k postihu cez administratívno-právne normy v konečnom dôsledku vôbec nemusí dôjsť vzhľadom na nespôsobilosť subjektu (páchatel'a) či už z dôvodu veku alebo iných vyššie naznačených atribútov. Z tohto dôvodu navrhujeme zosúladiť administratívno-právnu úpravu extrémizmu s trestnoprávnou úpravou extrémizmu tak, aby skutkové podstaty extrémistických prečinov mali svoj ekvivalent v rovine správneho práva. Rovnako, zosúladenie veku trestnoprávnej a administratívno-právnej zodpovednosti odstráni súčasný stav akejsi osobitnej priestupkovej imunity osôb u páchatel'ov vo veku 14-15 rokov. Uvedené zosúladenie považujeme za nevyhnutné v tom kontexte, že štatisticky práve mladiství páchatelia najčastejšie páchajú trestné činy extrémizmu.

V otázke sankcionovania nie je potrebné podľa nášho názoru rozširovať a vytvárať nové druhy sankcií. Katalóg trestov pre páchatel'ov tak pre fyzické osoby, ako aj pre právnické osoby vnímame ako dostatočný. V systéme trestov sa prejavuje koncept restoratívnej justície, ktorý je využiteľný práve pri trestaní hate crimes a hate speech. Smerovanie modernej trestnej politiky štátu a pripravované zmeny sankčnej politiky v podmienkach SR garantujú a posilňujú konkrétne prvky a inštitúty trestania, ktoré svojím charakterom zodpovedajú požiadavkám vyplývajúcim z judikatúry ESLP.

KEÚČOVÉ SLOVÁ

extrémizmus, trestný čin, priestupok, sankcia, nenávisťný prejav

KEY WORDS

extremism, crime, offence, sanction, hate speech

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. Analýza vývoja radikalizácie a extrémizmu v Slovenskej republike za roky 2015-2019 [online]. [citované 3.01.2024]. Dostupné na: <<https://www.minv.sk/?zakladne-dokumenty-3&subor=395761> >
2. BENEDEKOVÁ, D.: Trestné činy z nenávisťi (hate crimes). In: MARKOVÁ, V., LIPTÁK, A., eds.: Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. Zborník príspevkov z 11. roč. interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2023, s. 21-26.
3. BURDA, E.: Sprehľadnenie protiextrémistickej legislatívy. In: Vráblová, M. (ed.). Trestnoprávne a kriminologické možnosti eliminácie extrémizmu. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2019. s. 13-30.

4. Dôvodová správa k návrhu zákona zákonu č. 1/2014 o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorým boli zavedené priestupky extrémizmu. [online] [citované 14.12.2023]. Dostupné na: <https://www.epi.sk/dovodova-sprava/Dovodova-sprava-k-zakonu-c-1-2014-z-z.htm>
5. Dôvodová správa k návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. [online] [citované 10.11.2023]. Dostupné na: <<https://hsr.rokovania.sk/42382023-/?csrt=14293651452558842587> >
6. HANÁK, P.: Kriminalizácia žurnalistiky: Trestne stíhaní novinári na Slovensku v európskej perspektíve. In: Mediální studia/ Media Studies, 2016, č. 2, s.245-264.
7. IVOR, J. – POLÁK, P. – ZÁHORA, J.: Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť. 2. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR, s.r.o., 2021, 560 s. ISBN 978-80-571-0407-0.
8. Konceptia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024. [online] [cit. 29.11.2023] Dostupné na: <<https://www.minv.sk>>
9. KORDÍK, M.- KURILOVSKÁ, L.- LORKO, J.- MEZEI, M. et al.: Trestná zodpovednosť právnickej osoby a jej trestné stíhanie. Bratislava: C. H. Beck, 2018. 480 s. ISBN 978-80-89603-61-9
10. KOŠIČIAROVÁ, S.: Zákon o priestupkoch. Podrobný komentár s judikatúrou. Praha: Leges, 2021. 832 s. ISBN:978-80-7502-465-7
11. LETKOVÁ, L.: Trestné činy extrémizmu z pohľadu štatistiky a rozhodovacej praxe od roku 2017. Bratislava: C. H. Beck, 2023, 168 s. ISBN 978-80-8232-026-1
12. MENCEROVÁ, I.: Ochrana spoločnosti pred nenávisťnými prejavmi ako dôvod obmedzenia slobody prejavu. In: VRÁBLOVÁ, M. (ed.). Trestnoprávne a kriminologické možnosti eliminácie extrémizmu. Praha: Leges, 2019. s. 256- 270.
13. MENCEROVÁ, I.-TOBIÁŠOVÁ, L.- TURAYOVÁ, Y. et al.: Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Šamorín: Heuréka, 2015. 501 s. ISBN 9788081730115
14. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp.zn.: PL. ÚS 5/2017-117 zo dňa 9. januára 2019
15. Národná kriminálna agentúra. [online] [citované 13.12.2023]. Dostupné na:<<https://www.minv.sk/?NAKA>>
16. OBSE, ODIHR, 2022. Hate crime laws: A practical guide. 2nd edition [online] [citované 13.12.2023]. Dostupné na: <<https://www.osce.org/odihr/36426?download=true>>
17. OROSZ, L. et al. :Ústava Slovenskej republiky: Komentár zväzok I. Základné princípy a ľudské práva. Bratislava: Wolters Kluwer, 2021. 892 s. ISBN 978-80-571-0380-6
18. Oznámenie FMZV č. 102/1999 Z. z. Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd
19. POLÁK, P.: Extrémizmus a možnosti jeho kontroly podľa legislatívy Európskej únie. In: VRÁBLOVÁ, M. (ed.). Trestnoprávne a kriminologické možnosti eliminácie extrémizmu. Praha: Leges, 2019, s. 271-291.
20. POTASCH, P. et al.: Zákon o priestupkoch: Veľký komentár. Bratislava: Eurokódex, 2016. 408 s. ISBN 9788081550614
21. Príloha k Oznámeniu Komisie Európskemu parlamentu a rade, Inkluzívnejšia Európa s vyššou mierou ochrany. Európska komisia. 2021. [online] [citované 17.12.2023]. Dostupné na <https://www.slov-lex.sk>
22. REPIŠČÁKOVÁ, D.: Historické aspekty právnej regulácie extrémizmu. In: Míľniky právneho vývoja v Európe po prvej svetovej vojne : Zborník vedeckých príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov.

- Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2022, ISBN 9788057400998, s. 122-135
23. REPIŠČÁKOVÁ, D.: Rozdielne prístupy ku slobode prejavu v kontexte výziev súčasnosti. In: KLUKNAVSKÁ, A. (ed.). Sloboda prejavu a pluralita názorov. Zborník príspevkov. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2023. s. 105-118
  24. ROMŽA, S. – ČOPKO, P. Východiská koncepcie trestného konania, In: Studia Iuridica Cassoviensia, ISSN 1339-3995, roč. 1, č. 1, 2013, s. 81-89, [online] [citované 17.12.2023]. Dostupné online, https://sic.pravo.upjs.sk/files/7_romza_copko_vychodiska_koncepcie_trestneho_k.pdf
  25. Rozhodnutie EŠLP vo veci Lehideux and Isormi proti Francúzsku (z 23. septembra 1998, č.55/1997/839/1045)
  26. Rozhodnutie EŠLP vo veci Erbakan proti Turecku sťažnosť (z 6. júla 2006, č. 59405/00)
  27. Rozhodnutie EŠLP vo veci Pavel Ivanov proti Rusku (z 20. februára 2007, č.27100/03)
  28. Rozhodnutie EŠLP vo veci Delfi AS proti Estónsku (z 16. júna 2015, č. 64569/09)
  29. Rozhodnutie EŠLP vo veci Belkacem proti Belgicku (z 27. júna 2017, č. 34367/14)
  30. Rozsudok Špecializovaného trestného súdu, sp. zn. 2T/31/2019 zo dňa 16.12.2019
  31. SOPOLIGA, J.: Trestnoprávna zodpovednosť za šírenie nepravdivých informácií. In: Právne listy. [online] [citované 14.12.2023]. Dostupné z :<<http://www.pravnelisty.sk/clanky/a1036-trestnopravna-zodpovednost-za-sirenieniepravdivych-informacii>>
  32. Správa o činnosti Úradu Špeciálnej prokuratúry a poznatky Úradu Špeciálnej prokuratúry o stave zákonnosti za rok 2021 [online] [citované 12.12.2023]. Dostupné na: <<https://www.genpro.gov.sk/spravy-o-cinnosti/sprava/sprava-o-cinnosti-uradu-specialnej-prokuratory-a-poznatky-uradu-specialnej-prokuratory-o-stave-zakonnosti-za-rok-2021/>>
  33. SREBALOVÁ, M. et al.: Zákon o priestupkoch. Komentár. 2. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2020, 512 s. ISBN 978-80-89603-93-0
  34. STRÉMY, T.-KURILOVSKÁ, L. et al.: Trestný zákon: Komentár. II. zväzok. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2022. 1536 s. ISBN 978-80-7676-534-4
  35. Špecializovaný trestný súd. [online] [citované 13.12.2023]. Dostupné z:https://obcan.justice.sk/infosud/-/infosud/reg-detail/sud/sud_170
  36. TOMAŠ, L.: Interpretačné nejasnosti súvisiace s možnosťou uzavretia zmiaru v priestupkovom konaní (ešte jeden príspevok do diskusie). In: Právny obzor. Roč. 106. č. 3 (2023), s. 251-262.
  37. TOMAŠ, L.: Správne súdnictvo v systéme deľby moci. In: Právny obzor. Roč. 105. č. 6 (2022), s. 469-496.
  38. TURAYOVÁ, Y. - TOBIAŠOVÁ, L. - ČENTÉŠ, J. et al.: Trestná zodpovednosť
  39. právnických osôb - Vybrané aspekty trestnej zodpovednosti právnických osôb v SR,
  40. Bratislava : Wolters Kluwer, 2016. 211 s. ISBN 978-80-8168-328
  41. Úrad špeciálnej prokuratúry. [online] [citované 13.12.2023]. Dostupné z:<https://www.bojprotikorupcii.gov.sk/urad-specialnej-prokuratory-usp/>
  42. VINEROVÁ, B.: Vzťah administratívnoprávnej a trestnoprávnej úpravy extrémizmu. In: ĽAŽKÁ, V. (ed) : Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2023. Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského, 2023. s. 500-512.
  43. VOJTUŠ, F.: Zverejnenie extrémistického materiálu na internete - prejav sympatie alebo rozširovanie? In: Zo súdnej praxe. Roč. 27. č. 5 (2022).

44. VRÁBLOVÁ, M.: Sankcionovanie páchatel'ov extrémistických trestných činov. In: VRÁBLOVÁ, M. (ed.). Trestnoprávne a kriminologické možnosti eliminácie extrémizmu. Praha: Leges, 2019. s. 360- 372.
45. Uznesenie Krajského súdu v Trenčíne, sp.zn. 2To/21/2018, zo dňa 11.10.2018
46. Zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov
47. Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších ústavných zákonov
48. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
49. Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov
50. Zákon č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
51. Zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
52. Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky. Košice: Ústavný súd SR, 1998, PL. ÚS 7/96

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTOROV

doc. JUDr. Simona Ferenciková, PhD.

vysokoškolská učiteľka, docentka
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Právnická fakulta, Katedra trestného práva
Kováčska 26, 040 75 Košice
Telefónne číslo: +421 55 234 4145
E-mail: simona.ferencikova@upjs.sk

Mgr. Bronislava Vinerová

interná doktorandka
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Právnická fakulta, Katedra trestného práva
Kováčska 26, 040 75 Košice
Telefónne číslo: +421948696585
E-mail: bronislava.vinerova@student.upjs.sk

CHANGES IN POLISH TAX LAW IN RESPONSE TO THE COVID-19 PANDEMIC AGAINST THE COMPARATIVE LEGISLATIVE CHANGES IN THE CZECH REPUBLIC AND SLOVAKIA

ZMENY POLSKÉHO DAŇOVÉHO ZÁKONA V REAKCII NA PANDÉMIU COVID-19 V POROVNANÍ SO ZMENAMI LEGISLATÍVY V ČESKEJ REPUBLIKE A NA SLOVENSKU

Dominik J. Gajewski¹ - Adam Olczyk²

<https://doi.org/10.33542/SIC2024-1-05>

ABSTRACT

The article describes the most important characteristics of legislative changes made in the Polish tax law in connection with the COVID-19 pandemic. They undergo comparison with changes made in this branch of law in the Czech Republic and Slovakia. This juxtaposition serves the authors to show that the main trend was, in the first place, to suspend the deadlines in tax procedures. It was an ad hoc change and did not affect any significant changes in tax procedures in the long run. The authors also point to certain restraint of the Polish legislator as regards adoption of serious changes to substantive tax law during the period under examination and touch upon the issue of transferring certain competences (in terms of exemptions) from the legislative authority to: (1) local governments or (2) the executive branch.

ABSTRAKT

Článok popisuje najdôležitejšie charakteristiky legislatívnych zmien vykonaných v poľskom daňovom zákone v súvislosti s pandémiou COVID-19. Prechádzajú porovnaním so zmenami vykonanými v tomto odvetví práva v Českej republike a na Slovensku. Táto juxtapozícia slúži autorom na preukázanie, že hlavným trendom bolo v prvom rade pozastavenie lehôt v daňových konaniach. Išlo o ad hoc zmenu, ktorá z dlhodobého hľadiska neovplyvnila žiadne významné zmeny v daňových postupoch. Autori tiež poukazujú na určitú zdržanlivosť poľského zákonodarcu, pokiaľ ide o prijatie závažných zmien hmotného daňového práva počas skúmaného obdobia, a dotýkajú sa otázky prenosu určitých právomocí (pokiaľ ide o výnimky) zo zákonodarnej moci na: (1) miestne samosprávy alebo (2) výkonnú zložku.

---

¹ Prof., dr hab., Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Polska
SGH Warsaw School of Economics, Warsaw, Poland.

² Dr., Ph.D., Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Polska
SGH Warsaw School of Economics, Warsaw, Poland.

I. INTRODUCTION³

The COVID-19 pandemic is one of those unprecedented events in the modern world that has had an unexpected and difficult to overestimate impact on the extremely broad spectrum of social reality. The circumstances surrounding introduction of changes to the law are meaningful and fit into the mould of our times. Starting around March 2020, the whole world has been facing the challenge of making rapid changes in the existing legal regulations. The belief in the necessity of having a reasonable and balanced legislative process and avoiding hasty solutions, which has been well-grounded in the legal discourse for years, had to be confronted with the difficult conditions brought about by the spreading coronavirus.

The effects of the actions taken by states have been very different. In the UK, for example, there have been effects in terms of considering the legal responsibility of the state, which must take actions that are more transparent from the point of view of the citizen⁴. Abuses regarding the struggle against pandemic in tax law can affect many spheres, also such as human rights⁵.

During the period under consideration, there were no doubts that the state had to act in an accelerated fashion. Changes to the law could not have been subjected to public consultations – because there was no time for that (and it was difficult to carry them out due to restrictions arising from the pandemic as well) – and had to be made hastily in response to the urgent needs emerging from the current epidemiological situation in the country and across the globe. In Poland, perhaps the most noticeable manifestation of this type of trend was most likely the denial of public access to state forests⁶. What is now often recalled as a manifestation of legislative officiousness seemed to be an immediate response to the current problem at the time.

In tax law, stability of the introduced changes, proper design of the amendments as well as preparation of the taxpayer for the new solutions are particularly important. This has been repeatedly highlighted by the Polish Constitutional Tribunal that stressed, among other things, that the tax legislator cannot design legal regulations that would create a kind of a trap for the taxpayer.⁷ By the way, it is worth noting that recent regulation of the anti-avoidance rule in Poland has been found to have been introduced against the required standards precisely because it entered into force during a tax year⁸.

The aim of this article is to compare the most important amendments introduced in tax law in response to the COVID-19 pandemic in Poland with the changes made in the Czech Republic and Slovakia. However, the goal is not to contrast specific mechanisms, but the underlying schemes

---

³ This article is the result of scientific research carried out as part of the grant from the National Science Centre on Tax Authorities and Administrative Courts during the Business Cycle – Law&Economics Perspective (No. 2018/29/B/HS5/00260).

⁴ SIAN, S. – SMYTH, S.: Supreme emergencies and public accountability: the case of procurement in the UK during the Covid-19 pandemic. In: *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, Volume 35, Issue 1, 3 January 2022, DOI: 10.1108/AAAJ-08-2020-4860, pp. 146-157.

⁵ HEFFRON, R. – J. SHEEHAN, J.: Rethinking international taxation and energy policy post COVID-19 and the financial crisis for developing countries. In: *Journal of Energy & Natural Resources Law*, 2020, 38(4), DOI:10.1080/02646811.2020.1796315, pp. 465-473.

⁶ Doubts about the form of such restrictions were raised, among others, by the Ombudsman; Letter of the Ombudsman of 7 April 2020, No. V.7200.12.2020.MŻ [online]. The Ombudsman's Public Information Bulletin [op. cit. 23 November 2023]. Access at: <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/RPO%20do%20Ministra%20C5%9Arodowska%20ws%20wst%20C4%99pu%20do%20las%20B3w%20C%207.04.2020.pdf>.

⁷ Judgement of the Constitutional Tribunal of 25 November 1997, ref. No. K. 26/97.

⁸ Judgements of the Supreme Administrative Court of 9 November 2023, ref. No. II FSK 163/22, II FSK 620/22, II FSK 1277/23, II FSK 1637/23; judgements of the Supreme Administrative Court of 9 November 2023, ref. No. II FSK 1227/23, II FSK 1293/23; case law of Polish administrative courts is available at: <https://orzeczenia.nsa.gov.pl/>.

behind the response in its essence. Just the perception of legal changes implemented as a result of the pandemic depended on a number of factors, such as demographic differences⁹.

This comparative model is intended to show the trends shaping the efforts undertaken at that time and the differences in law-making in these countries. The analysis serves, among other things, to answer the question of what changes made in such a particularly hasty manner should rather focus on: the provisions of procedural or substantive tax law? The following considerations are intended to contribute to answering the question (which we do not do here) as to what mechanisms are quite appropriate under such circumstances and also whether the tax legislator is able to foresee such extraordinary situations, which – as evident from the recent times – may happen again. Is it possible to design the right regulation predicting the most important threats or are we forced to act like the authorities did in the years 2020-2021 to fight the pandemic of the coronavirus by way of making key decisions in the form of directly responding to the current most acute problems? In this regard, the question can be raised as to whether the legal changes undertaken in the face of the pandemic have made a significant breakthrough in tax law, or whether they were just a one-off, quick response to an extraordinary situation.

The research question raised in this article is therefore: what is the nature of the legislation that the legislatures of selected countries changed (introduced) in connection with the pandemic, what do they have in common, and whether these legal changes permanently transformed the shape of tax law or were a one-time response to an exceptional situation.

The first research papers elaborating on the response of the tax policy to the pandemic highlighted the lack of relevant literature on the issue. The situation has recently improved and now there are more studies available on changes in tax law introduced in selected countries due to the COVID-19 pandemic. We already have analyses that attempt to evaluate the actions taken¹⁰. Therefore, a paper such as this one does not have to be limited to analysis of the provisions of the law exclusively, as it was the case in the first period.

However, legislative changes and the content of legal acts are analysed first and foremost. It should be noted that taxpayers' circumstances during the COVID-19 pandemic were shaped not only by acts of law but also by orders and regulations. In Poland, in practice, consequences were sometimes brought about by the sole oral statements of the representatives of the authorities expressed during press conferences. It made a difference when they advised, e.g., the Polish tax authorities to be more favourable when considering applications for tax relief (i.e., make tax or tax arrears payable in instalments, defer tax payment deadlines or remit tax payments or tax arrears).¹¹

Therefore, the analysis performed in the article is, first of all, based on the content of legal provisions, and, second of all, on the available research on the topic. At the same time, one should note that no other similar study was found in the relevant literature, which would compare the mechanisms introduced in response to the COVID-19 pandemic in Poland, the Czech Republic, and Slovakia. The studies we mention, which have been published in recent years – even if they present the arrangements of different countries – do not compare them. They present specific solutions adopted in each country.

---

⁹ KIREÇTEPE, B. O. – AÇIKGÖZ, B.: Effect of COVID-19 Pandemic on Tax Perception: An Empirical Study. In book: *Pandemnomics: The Pandemic's Lasting Economic Effects*, DOI:10.1007/978-981-16-8024-3_7, pp.117-150.

¹⁰ CAKOCI, K. – ČERVENÁ, K.: Vplyv pandémie covid-19 na verejné financie v SR. In: *Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*. 2022, DOI 10.33542/SPF22-0145-2-01, pp. 10-23.

¹¹ Wspieramy podatników w czasie pandemii Covid-19 [We Support Taxpayers During the COVID-19 Pandemic] [online]. Ministry of Finance [op cit. 23 November 2023]. Access at: <https://www.gov.pl/web/finanse/wspieramy-podatnikow-w-czasie-pandemii-covid-19>.

Michal Radvan and Tereza Svobodová presented an interesting discussion of the nature of the law changes. They pointed out that the changes in the law were primarily political in nature and were not tools for fighting the disease¹². Some of the articles were analysis of a very specialized scope - such as the compilation of transfer pricing regulation and Covid 19. Some of the articles were analysis of a very specialized scope - such as the compilation of transfer pricing regulation and Covid 19¹³. There was also a very interesting analysis of the Covid 19 pandemic activities and their impact on local government financial management¹⁴.

A certain attempt in this regard is the SGH Report¹⁵, but it deals with more general issues, because it focuses on tax policy and the analysis carried out is more about the economic dimension. It does not provide a description of specific legal mechanisms. Secondly, the scope of the study is different, because in our article the analysis concerns the analysis of Polish regulations in comparison with those of the Czech and Slovak Republics, while the indicated study considers the Visegrad Group.

First of all, we are interested in the changes directly undertaken, and we mainly are writing about them. Such a timeframe applies (not without exception) to the first months of the coronavirus pandemic in 2020. As we are interested in changes to the law in response to covid-19, we focus on procedural regulations.

Adoption of the methods of analysis of primary and secondary data, subsequent juxtaposition of those with the use of the comparative method, and subjection of them to induction processes allowed to draw conclusions presented at the end of the paper. The authors assume that the changes to the tax law undertaken at that time were a direct response to current problems and did not constitute a source of transformation of the tax law. They did not even fully affect the acceleration of the processes that resulted in the digitalization of taxpayers' communication systems.

The article uses the comparative legal method most of all. During our work, we operated on the standard steps of this method used in similar cases, that is:

- (1) setting research objectives;
- (2) choice and selection of equivalent objects of comparison;
- (3) their juxtaposition;
- (4) classification;
- (5) drawing general conclusions and their justification¹⁶.

We implemented the above assumptions by posing a research question about the nature of the legal changes in Part I of the article. We also described the background of the changes under consideration and the current literature. In the following sections, we grouped the fundamental changes in the law that we noted into three sections. In each of them, we begin by first describing what the legislature has done in the sphere in question, that is, how Polish regulation compares

---

¹² RADVAN, M. – SVOBODOVÁ, T.: Reformy daňového práva v (ne)souvislosti s COVID-19. In: *Studia Iuridica Cassoviensia*. 2021, , ročník 9, číslo 2, <https://doi.org/10.33542/SIC2021-2-06>, pp. 69-84.

¹³ CHOMA, A., - RAKOVSKÝ, P. Transferové oceňovanie a COVID 19. In: *Slovensko-české dni daňového práva: zdaňovanie virtuálnych platidiel a digitálnych služieb: COVID-19 a iné aktuálne výzvy pre daňové parvo*. Košice (Slovensko): Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2021, DOI: 10.33542/SCD21-0043-1-12, pp. 185-194.

¹⁴ VARTAŠOVÁ, A. - ČERVENÁ, K. Finančné hospodárenie mesta Košice v kontexte pandémie Covid-19. In: *Slovensko-české dni daňového práva: zdaňovanie virtuálnych platidiel a digitálnych služieb: COVID-19 a iné aktuálne výzvy pre daňové parvo*. Pavol Jozef Šafárik University in Košice, <https://doi.org/10.33542/SCD21-0043-1-29>, pp. 384-398.

¹⁵ GAJEWSKI, D. – KARWAT, P., – OLCZYK, A. – WERNER, A. – WIERZBICKI, J.: The reaction of Polish tax policy to the crises related to the pandemic in comparison with the Visegrad Group countries. Warsaw: Oficyna Wydawnicza SGH, 2021, DOI: 10.33119/978-83-8030-469-7.2021, pp. 189-223.

¹⁶ SZYMCZAK, I.: The Comparative Law Method and Its Correct Application as a Prerequisite for Obtaining Reliability of Research Results. In: *Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie*, 2021, vol. XIV, no. 2, DOI: <https://doi.org/10.32084/tekapr.2021.14.2-33>, pp. 469.

with that of the other two countries. Then we describe what the countries' actions in this area have in common. At the very end, we summarize our considerations.

II. CHANGES TO DEADLINES

As far as traditional modes of communication are concerned, the pandemic of the coronavirus has paralysed the world. At the same time, a very interesting observation is that the pandemic has increased public trust in policies that target tax changes to counter COVID-19¹⁷. People locked in their homes had contact with others limited to the furthest extent possible. The consequence of adopting such a method of combating the virus was disruption of the hitherto accepted paradigms assuming that the citizen (and the taxpayer) has practically unlimited possibilities of contacting not only other citizens, but also – and perhaps above all – the state.

The consensus existing until that moment (or rather the standard) was that the citizen could always contact the authority, i.e., a broadly understood apparatus of public authorities. In this respect, there are two fundamental exceptions allowed in the law, which are a deviation from the normal course of operation and everyday practice as regards the requirements imposed on the citizen in connection with the necessity to meet the legal time limits. These are institutions such as:

- (1) State of emergency;
- (2) Reinstatement of the term.

In the first case, this is an exception allowed by the law (namely, the Constitution), which is concerned with extraordinary situations taking place on a macro scale. The Polish Constitution mentions:

- martial law;
- state of emergency;
- natural disaster¹⁸.

However, the institution of deadline reinstatement is treated individually – it applies to a specific entity. The Polish tax law procedure requires the taxpayer to substantiate that the failure occurred at no fault of their own.¹⁹ This is set out similarly in the subsequent administrative court proceedings.²⁰ It is worth noting that this is an exceptional regulation. As often highlighted by administrative courts: *“A party may only be found to be at no fault, if there is a real cause that resulted in failure to meet the deadline and this cause was outside the party’s control, and even if the party exercised utmost diligence, they would be unable to overcome the obstacle. At the same time, it is assumed that a party to the proceedings may be expected and required to exercise special diligence in dealing with their business and any negligence disqualifies the possibility of reinstating the deadline.”*²¹ For this reason, the courts note that: *“In this context, the legislator has provided for a criterion (...), which is usually treated fairly rigorously in case-law.”*²²

---

¹⁷ LACHAPPELLE, E. – BERGERON, T. – NADEAU, R. – DAOUST, J.-F. – DASSONNEVILLE, R. – BÉLANGER, É.: Citizens' Willingness to Support New Taxes for COVID-19 Measures and the Role of Trust. In: *Politics and Policy*, Volume 49, Issue 3, June 2021, DOI: 10.1111/polp.12404, pp. 534-565.

¹⁸ Article 230 of the Constitution of the Republic of Poland of 2 April 1997 (Journal of Laws of 1997 No. 78, item 483). Article 162, section 1 of the act of 29 August 1997 – Tax Ordinance¹⁹ (Journal of Laws of 2022, item 2651, as amended) hereinafter referred to as “Tax Ordinance”.

²⁰ Article 87, section 2 of the act of 30 August 2002 on proceedings before administrative courts (Journal of Laws of 2023, item 1634, as amended).

²¹ Judgement of the Supreme Administrative Court of 16 May 2023, ref. No. I FSK 748/20.

²² Decree of the Supreme Administrative Court of 15 February 2017, ref. No. II FZ 986/16.

The pandemic of the coronavirus has also led to the introduction of another dimension of ‘time disturbance,’ which was adopted due to the fight against the virus; namely, deferral of entry into force of legal regulations owing to the pandemic.

III. SUSPENSION OF DEADLINES IN TAX LAW

In the countries under examination, numerous regulations were introduced that suspended the deadlines in tax law.

In Poland, the following deadlines for payment were changed: deadlines for payment of instalments of property tax; deadline for submitting the PIT return; deadline for submitting the declaration on the amount of the solidarity levy; deadline for submitting information on transfer prices; deadline for submitting information on the beneficial owner to the relevant register; deadlines for payment of advances on income tax²³.

In Slovakia, one of the most important changes was the implementation of the possibility of suspending tax control at the request of the taxpayer²⁴. The legislature also introduced the possibility of suspending tax proceedings at the request of the taxpayer. Tax enforcement during the pandemic has been deferred, such as deadline for filing tax return. The legislator also decided to postpone of the deadline for submitting declarations regarding local taxes (e.g., as regards property tax or the tax on slot machines and the tax on games on slot machines).

Whereas, in the Czech Republic, legislator decided to establish temporary exemption from the obligation to pay interest on late payment in income tax on natural and legal persons²⁵. Sanctions have been abandoned for late declarations. Fines for late submission of an inspection report been abolished. Flat-rate exemption from the administrative fee for filing a request for deferral or refund of tax were instituted. The state has adopted a policy undertaking control activities with adherence to the rule of ‘maximum tolerance’ and focusing on advisory activities of the tax authority.

As regards important changes made in Poland, it should be emphasized that the introduced regulations also affected the duties of state authorities. For example, the time limit for issuing an advance tax ruling was extended. Additionally, a legal regulation was introduced that suspended the procedural and judicial deadlines in certain cases (including, in tax inspections, customs and fiscal inspections, tax proceedings, and administrative court proceedings) for the duration of the COVID-19 pandemic. During that period, the procedural and judicial deadlines in the types of proceedings enumerated above did not begin to approach and if they did, they were suspended.

The latter raised many doubts of interpretation. A particularly serious legal problem turned out to be the interpretation of the following wording regarding suspension of deadlines that are “provided for by administrative law.” This has sparked a vivid discussion as to whether tax law is part of administrative law understood in such a way. In practice, this caused numerous discrepancies, which were resolved by a resolution of the Supreme Administrative Court of 27 March 2023, ref. No. I FPS 2/22, which contained a special kind of decision. The court ruled that it cannot be ultimately decided whether tax law is part of administrative law. It was found that both the legal provisions on the matter are sufficiently vague, and it is futile to seek answers to this question in court case law or the doctrine of tax law. Therefore, the ruling eventually stated that doubts in this respect must be settled... in favour of the taxpayer. And so, the legal regulation in question did not suspend the deadlines for the tax authority to issue a decision (because it was not

²³ GAJEWSKI, D. – KARWAT, P., – OLCZYK, A. – WERNER, A. – WIERZBICKI, J., *ibidem*, pp. 207-208.

²⁴ ŠTRKOLEC, M.: Tax Law in Slovakia under the influence of pandemic, Digital Transformation and Inflation. In: Public Governance, Administration and Finance Law Review. 2023. Vol. 8. No. 1, DOI: DOI: 10.53116/pgaftr.6496, pp. 10-96.

²⁵ Tax measures in response to COVID-19 [online]. PwC [op. cit. 23 November 2023]. Access to: <https://www.pwc.com/gx/en/assets/tax/covid-19-global-master-master-document-tax-measures-web.pdf>, p. 39.

clear whether administrative law includes tax law). However, the deadline for the taxpayer to submit an application for the assertion of overpayment of tax was suspended under these regulations, because, in the opinion of the Supreme Administrative Court, they should be interpreted in favour to the taxpayer.²⁶

The actions described above were all ad hoc in nature; the governments had to react quickly to the spreading pandemic. And so, for example, the changes introduced in Slovakia ought to be regarded as creation of a certain ‘time vacuum’ in which the deadlines that had begun to approach were to be deemed non-existent. Simultaneously, the scope of obligations ultimately imposed on the taxpayers – within the framework of the mechanisms indicated here – has not been significantly reduced. In the end, the taxpayers were still required to fulfil their obligations towards the state. An exception may be the Slovak regulation regarding employers’ obligations to collect and pay in social and health insurance contributions as well as taxes imposed on employees’ salaries. Some remunerations were exempted from specified taxes, which was the case with employers who were unable to allocate work to employees as a result of an order to stop or close business issued as a preventive measure taken to counteract the COVID-19 pandemic.²⁷

Similar measures – as regards deadlines – were taken in Poland. The obligations imposed on the taxpayers (or sometimes the tax bearers) were delayed in time. There were, of course, changes reducing the amount of tax actually incurred introduced as well, yet it was achieved through other means, i.e., regulations directly related to substantive law. In addition to some exemptions from VAT (i.e., introduction of a 0% tax rate, e.g. in the case of free donations of certain computer equipment, which were intended to support school education, and in the case of donations to the health care system – for certain medicinal products or supplies of tests and vaccines), significant changes took place in the form of the so-called ‘shields’ concerning income taxes. Such solutions included exemptions on revenue from buildings, the prohibition of recording contractual penalties and damages as tax deductibles, deductions of loss incurred in 2020 from income earned in 2019 or the possibility of deducting donations intended to help counteract the pandemic.

The Czech Republic adopted a somewhat different approach and did not as much focus on ensuring the taxpayers had the opportunity to meet their obligations in a timely manner, but simply lifted a number of sanctions for non-compliance with the deadlines. Examples of such solutions have been mentioned above. Among others, strictly punitive regulations were abolished in case of late submission of a declaration or an inspection report and as regards the requirement to pay interest for late payment of income tax.

This is consistent with other measures adopted in the Czech Republic within the framework of counteracting the pandemic. It may be concluded that this country adopted particularly extensive tax exemptions. It should be noted that these were systemic changes. The Czech authorities assumed that the right thing to do, first of all, was to discharge from tax liabilities. The relevant literature brings attention to the straightforwardness of the adopted scheme of action.²⁸ It allowed the Czech legislator to avoid the extended legislative procedure and react to specific problems on an ad hoc basis. At the same time, such measures supported the operation of the fiscal apparatus that was also being paralysed by the anti-pandemic restrictions. Since it was not necessary for the tax authorities to address the individual situations of the taxpayers due to collective actions of the

---

²⁶ Judgement of the Regional Administrative Court in Warsaw of 26 May 2023, ref. No. III SA/Wa 2002/22.

²⁷ Overview of some useful information in the area of taxes and contributions as well as aspects of labour law in relation to COVID-19 [online]. PWC [op. cit. 23 November 2023]. Access at: <https://www.pwc.com/sk/en/tax-news/overview-of-some-useful-information-in-the-area-of-taxes.html>.

²⁸ KOZIEL, M.: Taxes in the Czech Republic at the Time of COVID-19. In: *Analyses and Studies CASP*. 2021. Vol.1, Iss. 2, DOI:10.33119/ASCASP.2021.2.3, p. 23.

executive authority, it was possible to avoid getting entangled in the details of individual facts, which could actually paralyse the operation of public administration.

IV. DEFERRAL OF THE APPLICABILITY OF THE PROVISIONS OF TAX LAW

The mechanisms under elaboration, which were intended to protect the taxpayer from the negative effects brought about by tax law, also consisted in postponing the date of entry into force of certain legal regulations. In Poland, for example, the applicability of the following regulations was delayed:

- 1) Provisions on retail sales tax;
- 2) Provisions on the introduction of a new VAT matrix;
- 3) Provisions on reporting tax schemes (MDR);
- 4) Provisions on the entry into force of the new system of Standard Audit Files for Tax (VAT reporting).

Essentially, the pandemic in Poland has led to the suspension of changes in tax law that would be striving to any somewhat ambitious goal. All major projects have been halted. The reasoning was that in the exceptional situation of the pandemic taxpayers should not be posed with an additional problem of having to familiarize themselves with and apply new regulation. It is telling that there was a widespread belief that the upcoming changes in tax law would not make it easier for taxpayers to understand the regulations or, in other words, they would not simplify the law. Among the changes made to the Polish (substantive) tax law in recent years, there have been none – that in the context of an exceptional situation such as the pandemic of the coronavirus – could be characterized as simplification or would contribute to greater clarity of the obligations imposed on the taxpayers.

The Czech authorities presented a distinctively different approach when they introduced a number of important legal instruments in the context of combating the pandemic. The highlights are the changes in terms of communication between the taxpayers and the tax authorities as well as and above all digitalisation of the tax administration system. Act No. 283/2020 Sb. – amending the Act No. 280/2009 Sb., Tax Ordinance, as amended, and other related acts – seems to be of particular importance in this case. This change included broadening of the scope of obligations related to the requirement of having an electronic mailbox. The requirement covers professional entities, e.g. lawyers and tax advisers. Electronic mailboxes are also mandatory for public authorities. Another important element of the introduced provisions was change in the methods of conducting tax audits, which were intended to speed up and streamline controls and procedures that resolve doubts. One of the system improvements was the possibility to obtain a partial VAT refund before completion of the control procedures in the case of the amounts that had been undisputed throughout the proceedings. These were not the only changes made at that time.

V. SOLUTIONS IN SUBSTANTIVE LAW

In addition to the above, the Czech tax law has undergone considerable changes in terms of substantive law. There was a regulation introduced which provided for a deduction of health and social insurance contributions from the tax base in personal income tax. Within the framework of simplification of the tax system, the tax on the acquisition of real estate was abolished as of 26 September 2020. Furthermore, a new form of flat-rate tax was introduced.

In connection with the pandemic of the coronavirus, the Polish legislator has not decided to introduce systemic support for entrepreneurs through changes in substantive tax law. The changes strictly related to the pandemic were temporary; they introduced a gap in the general principles of tax law for a very limited time. However, one should note that we are talking about the general

approach of the state, as some changes have in fact directly affected the severity of the burden shouldered by the taxpayers. Perhaps the best example of such activity is expansion of the competence of municipal councils achieved by way of resolutions on exemptions from payment of property tax and extensions of deadlines for such payments, which were passed as part of the so-called anti-crisis shields.²⁹

This action also shows the direction the changes followed; the Polish legislator has actually decided to transfer decisions on that matter (and the burden of responsibility they came with) onto the local authorities. The direct exemption from public burdens and decision-making in this respect have been decentralized. It is noteworthy that interesting solutions as regards local taxes have been adopted in Slovakia. However, there were doubts expressed in the relevant literature as to the quality and reliability of the legislative process followed in this case.³⁰

As far as the above-mentioned context of transfer of responsibility outside the legislative authority is concerned, it should be pointed out that such measures were also taken by the Czech authorities. They, however, decided that the basic aid should be granted to the taxpayers not through acts issued by the local government (as in Poland) but through actions of the executive authority. The manifestation of that was mass discharge from tax liabilities. Such basic aid granted to the Czech entrepreneurs was tax-based – it was the Minister of Finance who made the decisions to discharge them from tax liabilities and other administrative fees, especially during the first wave of the pandemic (though the tax liabilities and administrative fees that were crucial for the fight against the pandemic were discharged later as well).³¹

Another noteworthy and one of the most important means of supporting the entrepreneurs by the Czech authorities was the system of granting the so-called compensatory bonuses.³² They were granted through the application of tax regulations. Control in this respect was also the same as in the case of taxes. In Poland, in turn, the fundamental support was pay out of funds under the so-called anti-crisis shields, which were essentially separate from the tax regulations.

VI. CONCLUSIONS

It can be noted that the schemes adopted in Poland, the Czech Republic, and Slovakia in order to combat the pandemic, first and foremost, consisted in ‘freezing’ the deadlines. In other words, procedural deadlines were suspended. Taxpayers (as well as the state administration) were thus offered additional time to deal with the new situation.

There have been no significant changes in substantive law, that is, ones that would stay with us for a longer period of time. On the other hand, strictly procedural changes in tax law have proved defective, as the example of the suspension of the statute of limitations in Poland has shown.

Different models were adopted as far as streamlining tax procedures is concerned, which is particularly visible when comparing Poland with the Czech Republic. The Polish authorities refrained from introducing any more complex legal mechanisms – in any aspect. It can be assumed that this was grounded on the conviction that the situation of the taxpayer should not be made complicated further. What is more, even during the pandemic, changes assessed by the taxpayers as highly disadvantageous – such as taxation of limited partnerships – were introduced on 1 January

---

²⁹ PAHL, B.: Resolutions of the Municipal Councils on Exemptions and Deadline Extensions for Payment of Property Tax within the Framework of the So-Called Anti-Crisis Shields: A summary attempt. In: *Analyses and Studies CASP*. 2021. Vol. 1, Iss. 2, DOI:10.33119/ASCASP.2021.2.4, pp. 33-43.

³⁰ KUBINCOVÁ, T.: Miestne dane a miestne poplatky v kontexte opatrení prijatých v súvislosti s chorobou COVID-19. In: *Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*. 2021, DOI:10.33542/SCD21-0043-1-16, pp. 221-234.

³¹ KOZIEL, M., *ibidem*, p. 24.

³² *Idem*.

2021. It can be argued that these provisions, which evidently aggravated the situation of these entities, were not complicated and objections as to their vagueness were rather not the ones being raised.

As a matter of fact, Poland has been going through a far-reaching process of tightening of the tax system since 2015, which involved numerous changes in tax law regulations. This has caused the Polish tax system to be perceived as illegible, complicated, and giving rise to uncertainty.³³ Under such circumstances, the legislator somewhat naturally refrained from additional actions that could only make this unclear system even more complicated. The belief that in an emergency state it is best to avoid major changes (as they inherently lead to complications) should perhaps encourage reflection, especially considering the examples of Poland's southern neighbours. Additionally, the major reform of the Polish tax law, which was going to take place soon and contribute to recovery from the COVID-19 pandemic, was also not met with enthusiasm and due to its shortcomings was heavily modified in the very first year of its applicability.³⁴

Furthermore, reflection upon the changes made in the Czech Republic and Slovakia also suggests that the pandemic of the coronavirus was not in itself an impulse to adopt wide-ranging amendments to tax law. For example, further digitalisation of the Czech tax law – although very useful in the era of the pandemic – was a consequence of the processes initiated earlier and would probably only slightly differ, if the pandemic had not occurred.

From this perspective, the pandemic of the coronavirus is a kind of gap in the legislative processes as regards tax law. It would be unjustified to claim that it had initiated processes that would somehow really modify the design of the substantive legal norms of tax law. At the same time, procedural changes linked to the pandemic – although often beneficial for the taxpayers³⁵ – do not seem to be closely linked to the long-term response of the tax policy to crisis situations.

Among the *de lege ferenda* postulates, perhaps we should point to one that would be useful in the current – relatively peaceful times – to provide for procedural institutions that would be useful in states of crisis. The coronavirus pandemic unequivocally demonstrated that current legal mechanisms were insufficient in this regard. General regulations (often constitutional) on extraordinary states were not created with the assumption of responding to such delicate issues as the nuances of modern, extremely multi-layered tax law. Considering the advances in technology – we are in a completely different place today than we were in the 1990s when crucial decisions were made about the structure of the tax system – it would be reasonable to consider the introduction of mechanisms that are flexible, ones that, in an emergency situation, will already be ready to apply.

KEY WORDS

COVID-19, tax law, changes in law, tax policy, deferral of deadline

---

³³ Polski system podatkowy według uczestników X Kongresu Podatków i Rachunkowości KPMG [The Polish Tax System According to the Participants of the 10th KPMG Tax and Accounting Congress] [online]. KPMG [op. cit. 23 November 2023]. Access at: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/pl/pdf/2020/03/pl-raport-kpmg-w-polsce-pt-polski-system-podatkowy.pdf>.

³⁴ The regulation in question is provided for in the Act of 29 October 2021 amending the Personal Income Tax Act, the Corporate Income Tax Act, and some other acts (Journal of Laws of 2021, item 2105).

³⁵ Such solutions, which have been introduced during the pandemic and remain in force today, include holding a significant portion of hearings before the Polish administrative courts that settle disputes concerning tax law remotely with no actual presence of the representatives (or the parties themselves) in court required. They are evaluated very positively by tax practitioners (e.g., tax advisers) as they made their communication with the judiciary more flexible.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

COVID-19, daňové právo, zmeny v zákone, daňová politika, odklad lehoty

BIBLIOGRAPHY

1. CAKOCI, K. – ČERVENÁ, K.: Vplyv pandémie covid-19 na verejné financie v SR. In: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. 2022, DOI 10.33542/SPF22-0145-2-01.
2. CHOMA, A., - RAKOVSKÝ, P. Transferové oceňovanie a COVID 19: Transfer pricing and COVID 19. In: Slovensko-české dni daňového práva: zdaňovanie virtuálnych platidiel a digitálnych služieb: COVID-19 a iné aktuálne výzvy pre daňové parvo. Košice (Slovensko): Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2021, DOI: 10.33542/SCD21-0043-1-12.
3. GAJEWSKI, D. – KARWAT, P., – OLCZYK, A. – WERNER, A. – WIERZBICKI, J.: The reaction of Polish tax policy to the crises related to the pandemic in comparison with the Visegrad Group countries. Warsaw: Oficyna Wydawnicza SGH, 2021, DOI: 10.33119/978-83-8030-469-7.2021.
4. HEFFRON, R. – J. SHEEHAN, J.: Rethinking international taxation and energy policy post COVID-19 and the financial crisis for developing countries. In: Journal of Energy & Natural Resources Law, 2020, 38(4), DOI:10.1080/02646811.2020.1796315.
5. KIREÇTEPE, B. O. – AÇIKGÖZ, B.: Effect of COVID-19 Pandemic on Tax Perception: An Empirical Study. In book: Pandemnomics: The Pandemic's Lasting Economic Effects, DOI:10.1007/978-981-16-8024-3_7.
6. KOZIEŁ, M.: Taxes in the Czech Republic at the Time of COVID-19. In: Analyses and Studies CASP. 2021. Vol. `1, Iss. 2, DOI:10.33119/ASCASP.2021.2.3.
7. KUBINCOVÁ, T.: Miestne dane a miestne poplatky v kontexte opatrení prijatých v súvislosti s chorobou COVID-19. In: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. 2021, DOI:10.33542/SCD21-0043-1-16.
8. LACHAPELLE, E. – BERGERON, T. – NADEAU, R. – DAOUST, J.-F. – DASSONNEVILLE, R. – BÉLANGER, É.: Citizens' Willingness to Support New Taxes for COVID-19 Measures and the Role of Trust. In: Politics and Policy, Volume 49, Issue 3, June 2021, DOI: 10.1111/polp.12404.
9. Overview of some useful information in the area of taxes and contributions as well as aspects of labour law in relation to COVID 19 [online]. PWC [op. cit. 23 November 2023]. Access at: <https://www.pwc.com/sk/en/tax-news/overview-of-some-useful-information-in-the-area-of-taxes.html>.
10. Letter of the Ombudsman of 7 April 2020, No. V.7200.12.2020.MŽ [online]. The Ombudsman's Public Information Bulletin [op. cit. 23 November 2023]. Access at: <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/RPO%20do%20Ministra%20%20C5%9Arodowisk%20ws%20wst%20C4%99pu%20do%20las%20%20B3w%20C%207.04.2020.pdf>.
11. PAHL, B.: Resolutions of the Municipal Councils on Exemptions and Deadline Extensions for Payment of Property Tax within the Framework of the So-Called Anti-Crisis Shields: A summary attempt. In: Analyses and Studies CASP. 2021. Vol. 1, Iss. 2, DOI:10.33119/ASCASP.2021.2.4.
12. Polski system podatkowy według uczestników X Kongresu Podatków i Rachunkowości KPMG [The Polish Tax System According to the Participants of the 10th KPMG Tax and Accounting Congress] [online]. KPMG [op. cit. 23 November 2023].

13. RADVAN, M. – SVOBODOVÁ, T.: Reformy daňového práva v (ne)souvislosti s COVID-19. In: *Studia Iuridica Cassoviensia*. 2021, ročník 9, číslo 2, <https://doi.org/10.33542/SIC2021-2-06>.
14. SIAN, S. – SMYTH, S.: Supreme emergencies and public accountability: the case of procurement in the UK during the Covid-19 pandemic. In: *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, Volume 35, Issue 1, 3 January 2022, DOI: 10.1108/AAAJ-08-2020-4860.
15. SZYMCZAK, I.: The Comparative Law Method and Its Correct Application as a Prerequisite for Obtaining Reliability of Research Results. In: *Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie*, 2021, vol. XIV, no. 2, DOI: <https://doi.org/10.32084/tekapr.2021.14.2-33>, pp. 469.
16. ŠTRKOLEC, M.: Tax Law in Slovakia under the influence of pandemic, Digital Transformation and Inflation. In: *Public Governance, Administration and Finance Law Review*. 2023. Vol. 8. No. 1, DOI: DOI: 10.53116/pgafnr.6496.
17. VARTAŠOVÁ, A. - ČERVENÁ, K. Finančné hospodárenie mesta Košice v kontexte pandémie Covid-19. In: *Slovensko-české dni daňového práva: zdaňovanie virtuálnych platidiel a digitálnych služieb: COVID-19 a iné aktuálne výzvy pre daňové právo*. Pavol Jozef Šafárik University in Košice, <https://doi.org/10.33542/SCD21-0043-1-29>.
18. Wspieramy podatników w czasie pandemii Covid-19 [We Support Taxpayers During the COVID-19 Pandemic] [online]. Ministry of Finance [op cit. 23 November 2023]. Access at: <https://www.gov.pl/web/finanse/wspieramy-podatnikow-w-czasie-pandemii-covid-19>.

CONTACT DETAILS OF THE AUTHOR

Dominik J. Gajewski,

Professor, Head of Tax Law Department
judge at the Supreme Administrative Court
Warsaw School of Economics (SGH)
al. Niepodległości 162, 02-554 Warsaw
Phone number: +48 609 666 290
E-mail: dgajews@sgh.waw.pl

Adam Olczyk, Ph.D.

attorney at law, lecturer,
Warsaw School of Economics (SGH)
Phone number: +48 698 964 434
E-mail: aolczy@sgh.waw.pl

VLADIMÍR VOCHOČ (1894-1985) ODKAZ ČESKOSLOVENSKÉHO PRÁVNÍKA A DIPLOMATY

VLADIMÍR VOCHOČ (1894-1985) THE LEGACY OF A CZECHOSLOVAK LAWYER AND DIPLOMAT

*Jakub Handrlica*¹

<https://doi.org/10.33542/SIC2024-1-06>

ABSTRAKT

Osobnost Vladimíra Vochoče je veřejnosti známá zejména v souvislosti s jeho činností na československém konzulátu v Marseille, kde na přelomu třicátých a čtyřicátých let 20. století vydal cestovní doklady řadě lidí pronásledovaných nacistickým režimem a tím jim umožnil vycestování přes Španělsko a Portugalsko do zámoří. V r. 2016 byl za tuto činnost vyznamenán oceněním Spravedlivý mezi národy. Vladimír Vochoč se ovšem vedle své diplomatické kariéry na československém ministerstvu zahraničních věcí věnoval také akademické činnosti jako soukromý docent pražské právnické fakulty. Vedle autorství několika monografií byl také autorem řady slovníkových hesel ve Slovníku veřejného práva československého. Jeho literární dílo má široký záběr a zahrnuje nejenom témata, patřící do mezinárodního práva, ale také s těmito tématy související problémy práva vnitrostátního. V tomto roce uplyne od narození této polozapomenuté osobnosti československé právní vědy sto třicet let. Tento příspěvek stručně připomíná nejenom jeho pohnuté životní osudy, ale také vybraná literární díla a jeho odkaz pro dnešní právní nauku.

ABSTRACT

The figure of Vladimír Vochoč became known to general public mainly with respect to his activities in the late 1930s, when acting as a Czechoslovak consul in Marseille, he saved the lives of many refugees by issuing them travel passports. For these achievements, he was awarded the Righteous Among the Nations award by the Government of the State of Israel in 2016. The fact is, however, that apart from his diplomatic career with the Ministry of Foreign Affairs, Vladimír Vochoč was also active in the academic community as a Fellow at the Faculty of Law, Charles University in Prague. He authored monographs on the Paris Peace Treaties and on citizenships within the newly born Czechoslovak Republic. He also contributed to the monumental Lexicon of Public Law in Czechoslovakia with several entries, dealing with both the problems of international public law and domestic law. The anniversary of the 130 years since his birth is a salient occasion to briefly address the extraordinary life of Vladimír Vochoč, his literary work and the legacy he left for recent legal scholarship.

I. ÚVOD

V lednu 2023 byl v americkém Kongresu předložen návrh zákona, na jehož základě má být udělena zlatá medaile Kongresu šedesáti zahraničním diplomatům, kteří se v době druhé světové války zasloužili o záchranu židovských uprchlíků.² V návrhu zákona figuruje i jméno československého diplomata Vladimíra Vochoče, který vydal na československém konzulátu

¹ Prof. JUDr., Ph.D., DSc., Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Praha, Česká republika
Charles University, Faculty of Law, Prague, Czech republic.

² A Bill to award a Congressional Gold Medal to 60 diplomats, in recognition of their bravery and heroism during the Holocaust. H. R. 537. Návrh byl předložen republikánskou kongresmankou Marií Elvirou Salazarovou.

v Marseille několik desítek cestovních pasů. Tyto doklady umožnily zejména židovským uprchlíkům vycestovat přes neutrální Španělsko a Portugalsko dále do zámoří - zejména do Spojených států amerických a do zemí Latinské Ameriky. Záznamy dnes již neumožňují dohledat, kolika jednotlivcům V. Vochoč československé cestovní pasy vydal.³ Známe ovšem konkrétní jména několika z těch, které jím vydaný československý pas zachránil před nacistickým pronásledováním. Byl jím např. novinář a historik Konrad Heiden⁴, básník Walter Mehring⁵, spisovatel Leonhard Frank⁶, kunsthistorik Artur Schuschnigg⁷, nebo byzantolog Ernst Stein.⁸ Držitelem Vochočem vydaného československého pasu byl i hrdina francouzského odboje Jean Moulin⁹, který ovšem tento cestovní doklad k emigraci nepoužil.

V uplynulých letech se stala diplomatická činnost V. Vochoče během jeho působení na marseilleském konzulátu opět předmětem pozornosti. V r. 2016 byl V. Vochoč za svou činnost na československém konzulátu v Marseille *in memoriam* vyznamenán cenou Spravedlivý mezi národy.¹⁰ Jeho životní osud následně na stránkách svého románu *Symfonie o novém světě* připomněla Lenka Hornáková-Civade.¹¹ Jeho činnost byla také předmětem zájmu jiných autorů, mapujících osudy židovských uprchlíků během druhé světové války.¹² V lednu 2024 byla v Marseille za účasti starosty města, českého a slovenského velvyslance ve Francii slavnostně odhalena památná deska, která Vochoče připomíná.¹³ V úvodu tohoto článku zmíněný návrh zákona o udělení zlaté medaile amerického Kongresu je prozatím posledním projevem tohoto znovuoobnoveného zájmu o osobnost Vladimíra Vochoče. V návrhu V. Vochoč figuruje bok po boku jiných – dnes mnohem známějších – osobností, jakými jsou např. Angelo Giuseppe Roncalli¹⁴, Aristides de Sousa Mendes¹⁵, nebo Čiune Sugihara.¹⁶

³ Srov. HÁJEK, A. JUDr. Vladimír Vochoč. Československý konzul v Marseille 1938 – 1941. Rigorózní práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2009 (vedoucí práce: Prof. PhDr. Jan Kuklík, CSc.), s. 19.

⁴ Konrad Heiden (1901-1966), německý novinář a historik, kritik nacistické ideologie a režimu, ve francouzském exilu vedl kampaň za udělení Nobelovy ceny míru Carlu von Ossietzkemu, v r. 1940 emigroval přes Lisabon do Spojených států amerických, kde vydal později často citovanou monografii *Der Führer – Hitler's Rise to Power*.

⁵ Walter Mehring (1896-1981), německý básník a přívrženec dadaistického hnutí, jako odpůrce nacistické ideologie byl jedním z autorů, jejichž knihy byly veřejně spáleny v květnu 1933, v r. 1940 emigroval do Spojených států amerických, kde pracoval ve filmářské společnosti Metro-Goldwyn-Mayer.

⁶ Leonhard Frank (1882-1961), německý scénárista a spisovatel, pacifista, jako odpůrce nacistické ideologie byl jedním z autorů, jejichž knihy byly veřejně spáleny v květnu 1933, v r. 1940 emigroval do Spojených států amerických.

⁷ Artur Schuschnigg (1904-1990), rakouský kunsthistorik, mladší bratr rakouského spolkového kancléře Kurta Schuschnigga, po válce vedl hudební oddělení rakouského státního rozhlasu.

⁸ Ernst Stein (1891-1945), rakouský byzantolog a historik pozdního starověku, hostující profesor na univerzitách v Bruselu a v New Yorku, řádný profesor byzantologie na Katolické univerzitě v Lovani, v r. 1940 emigroval do Švýcarska, kde až do své smrti vyučoval na ženevské univerzitě.

⁹ Jean Moulin (1899-1943), francouzský úředník, prefekt departementů Aveyron a Eure-et-Loir, pověřen Charlesem de Gaullem vedením odboje proti německé okupaci Francie, v r. 1943 zatčen a umučen německým Gestapem.

¹⁰ Srov. MARXOVÁ, A. „Soudil jsem jinak...“ – československý diplomat V. Vochoč mezi Spravedlivými. In: *Roš chodeš*, Roč. 78, č. 11 (2016), s. 14-15 a 23.

¹¹ Román byl nejprve publikován ve francouzštině jako HORNÁKOVÁ-CIVADE, L. *La Symphonie du nouveau monde*. Paris: Alma Édition, 2019 a následně v češtině jako *Symfonie o novém světě*. Praha: Argo, 2020.

¹² Srov. MOORE, B. *Survivors: Jewish Self-Help and Rescue in Nazi-Occupied Western Europe*. Oxford and New York City: Oxford University Press, 2010, s. 132-136, ISENBERG, S. *A Hero of our own. A story of Varian Fry*. Lincoln: iUniverse, 2021, s. 26-27.

¹³ Knihovna honorárního konzulátu České republiky v jihofrancouzské metropoli dnes nese čestný název *Knihovna Vladimíra Vochoče*.

¹⁴ Angelo Giuseppe Roncalli (1881-1963), apoštolský delegát pro Řecko a Turecko v letech 1935 až 1944, během svého diplomatického působení dokázal zabránit Turkům ve vydání několika set židovských uprchlíků zpět do Německa. V letech 1958 až 1963 byl 261. papežem katolické církve jako Jan XXIII.

¹⁵ Aristides de Sousa Mendes (1885-1954), v letech 1938 až 1941 portugalský generální konzul v Bordeaux, který od května do června 1940 vydal portugalská tranzitní víza tisícům uprchlíků. V r. 1967 jej Izrael za jeho činy ocenil titulem Spravedlivý mezi národy.

¹⁶ Čiune Sugihara (1900-1986), v letech 1939 až 1940 japonský vicekonzul v Litvě, během svého tamního působení pomohl uprchnout několika tisícům Židů, kterým vystavil tranzitní víza do Japonska. V r. 1985 jej Izrael za jeho činy ocenil titulem Spravedlivý mezi národy.

Široké veřejnosti je osobnost V. Vochoče známá zejména s ohledem na jeho činnost během druhé světové války. Byl ovšem současně soukromým docentem¹⁷ naší pražské právnické fakulty a autorem řady odborných publikací. K těm z nás, kdo se zajímají o veřejné právo, dodnes V. Vochoč promlouvá svými slovníkovými hesly, jimiž přispěl do monumentálního *Slovníku veřejného práva československého*. Jím zpracovaná témata vynikají nejenom kvalitou svého zpracování, ale také rozsáhlými referencemi na dobovou cizojazyčnou literaturu. Cílem tohoto mého příspěvku je tuto výjimečnou osobnost meziválečné právní nauky připomenout nejenom české, ale i slovenské právnické veřejnosti. Můj příspěvek bude rozdělen do tří částí. Nejprve krátce představím klíčové události Vochočova života. Následně bude pozornost věnována jeho odborné literární činnosti, a to prostřednictvím analýzy jeho vybraných literárních děl. V návaznosti na to se budu věnovat otázce, v čem spočívá hlavní odkaz jeho literárního díla pro současnou právní nauku.

Věřím, že tento příspěvek bude důstojným připomenutím si Vochočovy osobnosti u příležitosti sto třiceti let od jeho narození.

II. CURRICULUM VITAE

Vladimír Vochoč se narodil 14. července 1894 v Třebechovicích pod Orebem, kde jeho otec Otakar Vochoč působil jako železniční úředník. O. Vochoč se v této době angažoval v hnutí pokrokařů, blízkém Tomáši G. Masarykovi, které se r. 1900 ustavilo jako Česká strana lidová (neboli *Realistická strana*). V r. 1911 neúspěšně kandidoval do Říšské rady. Středoškolské vzdělání V. Vochoč získal v různých místech otcova působení – nejprve v Praze a posléze v Jičíně, kde v r. 1913 složil s vyznamenáním maturitní zkoušku. Vysokoškolská studia V. Vochoč absolvoval v letech 1913 až 1918 na pražské právnické fakultě. Během studií jej nejvíce ovlivnily přednášky z mezinárodního práva, vedené průkopníkem tohoto oboru u nás, profesorem Antonínem Hobzou. V letech 1915 až 1916 navštěvoval také přednášky na univerzitách v Berlíně, Vídni, Lipsku a v Halle. Doktorem práv byl V. Vochoč promován na pražské právnické fakultě dne 29. července 1918.¹⁸ Již během svých studií se V. Vochoč seznámil s Edvardem Benešem, který v té době působil na Univerzitě Karlově jako soukromý docent.

V březnu roku 1919 byl čerstvě dostudovaný právník V. Vochoč E. Benešem jako ministrem zahraničí nově zřízené Československé republiky, povolán do Paříže, kde probíhala mírová konference a byl zde přidělen jako atašé k československému vyslanectví. Jako atašé měl V. Vochoč především za úkol vyřizovat každodenní agendu vyslanectví a československým delegátům na konferenci pomáhal s překlady.¹⁹ V listopadu 1919 se V. Vochoč stal tajemníkem československého vyslanectví v Bruselu, kde působil do prosince 1920, kdy zažádal ze zdravotních důvodů o návrat do Prahy.²⁰

Od r. 1921 působil v právní sekci ministerstva zahraničních věcí, kterou založil a v této době i řídil jeho bývalý vyučující, profesor A. Hobza. V r. 1923 byl V. Vochoč členem delegace, která Československou republiku zastupovala v Haagu v mezinárodní arbitráži o spíšskou obec Javorina. Následující rok se účastnil mezinárodní arbitráže o území obce Šomošská Nová Ves

¹⁷ Za starého Rakouska a následně v meziválečném Československu byla výuka na vysokých školách zajišťována primárně profesory, kteří byli ve služebním poměru ke státu, dále pak docenty (od lat. *docere* – vyučovat). Soukromým docentem se stával akademik na základě rozhodnutí profesorského sboru po formální habilitaci. Soukromý docent ve služebním poměru ke státu nebyl, měl ovšem obdobně jako profesori nárok na tzv. kolejně (vzhledem k odlišné denotaci tohoto pojmu tehdy a dnes je nutno připomenout, že se nejednalo o příjem z ubytování vysokoškolských studentů, ale o poplatek studentů za navštěvování přednášek – *collegii*). Po dobu čekání na uvolněnou profesorskou stoličku se soukromý docent musel obvykle živit sám v paralelním povolání, což ve své podstatě zajišťovalo provázanost výuky s praxí.

¹⁸ Srov. HÁJEK, A., op. cit., s. 23.

¹⁹ Ibid, s. 26.

²⁰ Ibid, s. 27.

(Šomošová).²¹ V této době současně působil jako místopředseda Československého sdružení pro právo mezinárodní, které v r. 1928 reprezentoval na mezinárodním kongresu ve Varšavě. Ve 30. letech minulého století byl dvakrát pověřen řízením československých vyslanectví v době nepřítomnosti řádného vyslance - v letech 1932 až 1935 řídil československé vyslanectví v Tiraně, v r. 1937 pak československé vyslanectví v Kaunasu.²² Mezi jeho další aktivity v tomto období lze zmínit jeho působení v oblasti nově vznikajícího leteckého práva, a to především v organizaci CITEA (*Comité International Technique d'Experts Juridiques Aériens*) a CINA (*Commission International Navigations Aérienne*).²³

V r. 1938 se V. Vochoč stal československým konzulem v jihofrancouzské Marseille. V této destinaci jej zastihli osudové události konce 30. let minulého století: Mnichovský diktát, vznik druhé československé republiky a okupace českých zemí nacistickým Německem v březnu 1939. V návaznosti na ní byl V. Vochoč z ústředí vyzván, aby – stejně jako jiní diplomatičtí zástupci Československé republiky v zahraničí – marseillský konzulát předal německým úřadům.²⁴ Stejně jako tehdejší československý vyslanec v Paříži Štefan Osuský, i V. Vochoč toto učinit odmítl, což vysvětlil ve své depeši československé vládě v Londýně následovně: „Zůstalo po 15. březnu jenom málo emanací československé suverenity. Zůstaly právě jen některé vyslanectví a konzuláty, aby nadále nejenom zastupovaly státní zájmy jako doposud, ale aby nyní samy a přímo výlučně představovaly holou existenci státu.“²⁵ Jak ze strany francouzských úřadů, tak i následně (po porážce Francie v červnu 1940) ze strany úřadů vichistického režimu byla existence československého konzulátu v Marseille mlčky tolerována. Právě v tomto období V. Vochoč vydal československý pas doposud nezjištěnému počtu emigrantů, kterým jinak z politických, nebo rasových důvodů hrozilo ze strany německých orgánů zatčení. Díky spolupráci V. Vochoče s konzuláty Portugalska a Číny byly vydané pasy opatřovány portugalskými a čínskými vízy.²⁶ V březnu 1941 byl V. Vochoč zatčen vichistickou policií a internován na francouzském venkově. Činnost československého konzulátu v Marseille tím byla ukončena. Z internace se mu podařilo uprchnout a přes Lisabon se dostal do Londýna, kde strávil zbytek války.

Po konci druhé světové války byl V. Vochoč jmenován československým delegátem na ustanovující konferenci OSN v San Francisku, kde pracoval od dubna do června 1945.²⁷ V listopadu 1947 byl ještě ustanoven právním poradcem albánské vlády v jejím sporu s Velkou Británií, týkajícího se Korfské úžiny.²⁸ V r. 1953 byl V. Vochoč zatčen a v roce následujícím odsouzen ve vykonstruovaném procesu se skupinou kolem bývalého reprezentanta francouzské automobilky Renault v Československu Karla Salače na třináct let vězení.²⁹ Z výkonu trestu byl propuštěn na amnestii v r. 1960. V r. 1964 byl rehabilitován, zemřel v r. 1985. Uznání za

²¹ Zatímco spišská obec Javorina zůstala v důsledku mezinárodní arbitráže součástí meziválečného Československa, Šomošská Nová Věc (dnes Somoskőújfalú) byla v r. 1924 postoupena Maďarskému království. Podle dnešního správního dělení Maďarska patří do Novohradské župy (obvod Salgótarján).

²² Kaunas byl (oficiálně prozatímním) hlavním městem meziválečné Litvy, protože její historická metropole Vilnius byla v období let 1919 až 1939 součástí Polska.

²³ Srov. HÁJEK, A., op. cit., s. 30.

²⁴ Ibid, s. 33.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid, s. 71.

²⁷ Ibid, s. 112.

²⁸ Incident v Korfském průlivu patřil mezi první námořní incidenty studené války. Byl vyvolán rozhodnutím britského loďstva odminovat úzký průliv mezi nejjižnějším cípem Albánie a řeckým ostrovem Korfu, který Velká Británie považovala za mezinárodní vody. Proti tomu vystoupila komunistická vláda Albánie, která s argumentem, že britské loďstvo neoprávněně vstoupilo do albánských teritoriálních vod. Během incidentu došlo k potopení britského plavidla dělostřeleckou palbou z albánské pobřežní posádky. Na tomto místě lze uvést, že Vochočovo angažmá v této kauze bylo reflektováno i v soudobé odborné literatuře, srov. např. HUDSON, M. The Corfu Channel Case. In: *American Bar Association Journal*, Roč. 34, č. 6 (1948), s. 467-470. V nedávné době se Korfský incident, vč. role Vladimíra Vochoče, stal opět předmětem zájmu albánské historiografie, srov. např. LALAJ, A. Të fshehtat djegëse të incidentit të Kanalit të Korfuzit (The The thorny secrets of the Corfu Channel Incident). In: *Studime Historike*, č. 3/4 (2010), s. 87-115.

²⁹ Srov. HÁJEK, A., op. cit., s. 126.

svou činnost³⁰ během výkonu své konzulské funkce v Marseille se dočkal teprve *in memoriam* po pádu komunistického režimu.

III. LITERÁRNÍ ČINNOST

Jméno V. Vochoče dnes ve veřejném prostoru rezonuje zejména s ohledem na to, že byl vládou Státu Izrael v r. 2016 za svoji činnost na československém konzulátu v Marseille vyznamenán oceněním *Spravedlivý mezi národy*. V. Vochoč se ovšem vedle své diplomatické dráhy intenzivně věnoval i dráze akademické. Jeho první publikací, ve které reflektoval své zkušenosti z mírové konference v Paříži, byla krátká monografie s názvem *Mírové smlouvy 1919-1920*.³¹ V ní podal základní přehled mírových smluv, uzavřených s Německem, Rakouskem, Maďarskem, Bulharskem a s Tureckem po první světové válce, a to zejména s ohledem na řešení státních hranic a občanství nástupnických států. Zatímco tuto publikaci lze dnes dohledat spíše jenom v archivech specializovaných knihoven, příspěvky V. Vochoče v monumentálním *Slovníku veřejného práva československého* jsou – také díky reprintu *Slovníku* ve vydavatelství Eurolex Bohemia z r. 2000 – dostupné o poznání lépe.³² V. Vochoč do *Slovníku* přispíval celé meziválečné období. Prvním jeho příspěvkem bylo relativně stručné slovníkové heslo, pojednávající o anexi cizího území.³³ V prvním svazku *Slovníku* figurují ještě čtyři další Vochočova hesla. Pojednávají o územní cesi (postoupení části státního území jinému státu)³⁴, o pravomocích delimitačních komisí, ustanovených za účelem stanovení průběhu státních hranic³⁵, o diplomatických zástupcích³⁶ a konečně o vynětí specifických osob z aplikační sféry předpisů vnitrostátního práva (exteritorialitě).³⁷ V průběhu třicátých let V. Vochoč napsal ještě čtyři další slovníková hesla. Do druhého svazku *Slovníku* přispěl hesly o konceptu odpovědnosti států v mezinárodním právu³⁸ a o nabývání státního občanství opcí.³⁹ Ve třetím svazku najdeme jeho slovníkové heslo, pojednávající o československých přístavních pásmech v Hamburku a ve Štětíně.⁴⁰ V obou případech se jednalo o pásma, jejichž pronájem byl realizován Československem na základě ustanovení Versailleské mírové smlouvy a to na 99 let. Zatímco v severoněmeckém Hamburku má Česká republika tento bezcelní prostor v přístavu pronajat dodnes, pronájem ve štětínském přístavu byl z ekonomických důvodů ukončen v r. 1955 a pásmo bylo Československem vráceno zpět pod polskou správu. Konečně

³⁰ Zejména po únoru 1948 byly tyto aktivity komunistickým aparátem vykreslovány jako zneužití úřední funkce a V. Vochoč byl křivě obviňován z toho, že československé pasy vydával za úplatu a k vlastnímu obohacení. Tyto výtky ovšem nebyly ničím novým, protože s negativním ohlasem se jeho činnost setkala již ze strany československé exilové exekutivy. Např. československý vyslanec ve Spojených státech amerických Vladimír Hurban uváděl, že vydáváním pasů židovským emigrantům ohrozil důvěryhodnost československých cestovních dokladů a tím vážně poškodil zájmy československé vlády v exilu. Srov. HÁJEK, A., op. cit., s. 75.

³¹ Srov. VOCHOČ, V. *Mírové smlouvy 1919-1920*, Praha: Vydáno péčí Ministerstva školství a národní osvěty ve Státním nakladatelství, 1924.

³² V poznámkovém aparátu budu ovšem odkazovat na původní vydání *Slovníku* v nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer z let 1929 až 1938.

³³ Srov. VOCHOČ, V. Aneксе. In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek I.*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1929, s. 69.

³⁴ Srov. VOCHOČ, V. Cese územní. In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): Op. cit., s. 154-155.

³⁵ Srov. VOCHOČ, V. Delimitační komise. In: op. cit., s. 329-333.

³⁶ Srov. VOCHOČ, V. Diplomatické zástupci. In: op. cit., s. 369-389.

³⁷ Srov. VOCHOČ, V. Exteritorialita. In: op. cit., s. 571-594.

³⁸ Srov. VOCHOČ, V. Odpovědnost státu (mezinárodně). In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek II.*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1932, s. 1063-1073.

³⁹ Srov. VOCHOČ, V. Opce v právu mezinárodním. In: op. cit., s. 1182-1192.

⁴⁰ Srov. VOCHOČ, V. Přístavní pásma československá v Hamburku a Štětíně. In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek III.*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1934, s. 698-707.

úplně poslední slovníkové heslo z pera V. Vochoče se týkalo tématu odzbrojení⁴¹ a bylo otištěno ve čtvrtém svazku *Slovníku*, který vyšel v r. 1938.

Již ve své první knižně vydané monografii o pařížských mírových smlouvách se V. Vochoč věnoval otázkám změn státních hranic a s tím souvisejícím problémům změn státního občanství. Toto téma později dále rozpracoval ve slovníkovém hesle s názvem *Opce v právu mezinárodním*.⁴² Problematiku změn státního občanství osob, usazených na okupovaném, anektovaném, nebo cedovaném území si V. Vochoč zvolil i za téma své habilitační práce. Tu v r. 1930 předložil na pražské právnické fakultě pod názvem *Klausule opční do mírové konference pařížské v r. 1919-1920*. Jeho ambicí bylo získat po úspěšné habilitaci funkční místo řádného profesora a dále se věnovat výuce v oblasti mezinárodního práva. Vochočova habilitační práce vyšla v Praze i knižně, a to nákladem *Knihovny věd právních a státních* jako sedmý svazek státovědecké edice.⁴³ Zatímco se svých dřívějších pracích se V. Vochoč zabýval zejména otázkou určení státního občanství v případech, kdy ke změnám státních hranic docházelo v důsledku mírových dohod uzavřených s poraženým Německem, Rakouskem, Maďarskem, resp. s Bulharskem a s Tureckem, ve své habilitační práci si dal za cíl nastínit historický vývoj této problematiky až do r. 1919. Svoji habilitační práci rozdělil do dvou částí. První je věnována obecným teoretickým otázkám nabývání státního občanství v případech, kdy dochází ke změnám státního území. Autor v této souvislosti detailně analyzoval jak francouzskou, tak i britskou praxi co se týče nakládání s obyvatelstvem v případech okupace, resp. anexe.⁴⁴ Dále věnoval pozornost institutu kolektivní naturalizace, tj. nástroji příznávajícímu státní občanství všem obyvatelům nově nabytého území. Ve vztahu ke kolektivní naturalizaci argumentoval v tom smyslu, že se jedná výlučně o institut vnitrostátního práva. Současně se vymezil proti těm soudobým autorům, považujícím kolektivní naturalizaci za nástroj, náležející do oblasti práva mezinárodního.⁴⁵ Ve druhé části své habilitační práce se V. Vochoč věnoval opční klauzuli jako instrumentu, kterým je řešena příslušnost obyvatelstva při změně suveréna nad určitým územím. Analyzoval přitom historické příklady takových opčních klauzulí, jejichž precedenty sahají až do doby stoleté války mezi Anglií a Francií (využití práva opce při dobytí Bordeaux francouzskými vojsky v r. 1451). Dále uvádí řadu příkladů opčních klauzulí v mírových smlouvách, uzavřených v 17. a 18. století. Přelom v chápání opce přinesla Deklarace práv člověka a občana, která implikuje posun chápání opce směrem k právu sebeurčení jednotlivce. Tento posun autor demonstroval na řadě příkladů, jakým byla např. úprava občanství při vzniku samostatné Belgie (1830) a Lucemburska (1839), resp. při vzniku jednotné Itálie (1861) a Německa (1871). V. Vochoč byl se spisem *Klausule opční do mírové konference pařížské v r. 1919-1920* na pražské právnické fakultě habilitován v r. 1933. Od té doby na této fakultě vedl přednášky z mezinárodního práva.

Posledním dílem, které bych v bibliografické části rád zmínil, je účast V. Vochoče na vydání *Pocty k šedesátým narozeninám univerzitního profesora Antonína Hobzy*. V. Vochoč byl nejenom jedním z editorů tohoto díla, ale sám do něj přispěl i statí, nazvanou *Uznání Sovětského Ruska*.⁴⁶ Uvedený příspěvek byl nejenom aktuální, ale také velmi blízký adresátovi *Pocty*, který se o diplomatické uznání sovětského státu ze strany Československé republiky dlouhodobě zasazoval. V době vydání *Pocty* kulminovala vlna diplomatických uznání Sovětského svazu ze

⁴¹ Srov. VOCHOČ, V. Odzbrojení. In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek IV.*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1938, s. 570-580.

⁴² Toto slovníkové heslo zahrnovalo jak téma opce z hlediska práva soukromého (autorem byl Václav Joachim), tak i Vochočovo pojednání o opci z hlediska mezinárodního práva veřejného.

⁴³ Srov. VOCHOČ, V. *Klausule opční (do mírové konference pařížské r. 1919-1920)*, Praha: Knihovna věd právních a státních, 1930.

⁴⁴ *Ibid.*, s. 14-20.

⁴⁵ *Ibid.*, s. 49-59.

⁴⁶ Srov. VOCHOČ, V. *Uznání Sovětského Ruska*. In: SATURNÍK, T., TUREČEK, J., VOCHOČ, V., VOŠTA, L. (eds.): *Pocta k šedesátým narozeninám univerzitního profesora Antonína Hobzy*, Praha: Nákladem Bursíka & Kohouta, 1936, s. 98-117.

strany těch států, které do té doby sovětský režim buď uznávali jenom *de facto*, nebo s ním neudržovaly žádné vztahy na mezivládní úrovni. Republikánský režim ve Španělsku navázal diplomatické styky se Sovětským svazem v červenci 1933. V listopadu 1933 byl sovětský režim diplomaticky uznán ze strany Spojených států amerických. V letech 1934 až 1935 uznalo Sovětský svaz Maďarsko, Rumunsko, Bulharsko, Československo, Albánie a Belgie. Jediným státem našeho geografického prostoru, který ani v tomto období se Sovětským svazem nenavázal diplomatické styky, byla Jugoslávie. V. Vochoč ve své stati analyzoval vývoj mezinárodních vztahů, který procesu uznání sovětského režimu předcházela. Současně podal detailní popis různých forem spolupráce mezi Sovětským svazem a evropskými státy v předchozím období. Vochočův příspěvek do *Poety k šedesátým narozeninám univerzitního profesora Antonína Hobzy* je nejenom výsledkem nesmírně pečlivé analýzy dostupných dokumentů, ale také významným dobovým svědectvím o stavu mezinárodního práva v polovině třicátých let minulého století.

I přes obsáhlou publikační činnost se V. Vochoč v meziválečném období řádným profesorem nestal. Během válečného období usiloval o emigraci do Spojených států amerických a o místo profesora na jedné z amerických univerzit.⁴⁷ Ani toto úsilí se nesešlo s úspěchem. V poválečném Československu již nastupující komunistický režim jeho působení v akademické sféře nedovolil.

IV. ODKAZ

Témata, kterým se V. Vochoč ve své odborné činnosti věnoval, jsou s ohledem na současné dění na mezinárodní scéně opět aktuální. Problematika anexe cizího území a s tím spojené problémy státního občanství se staly zejména v návaznosti na události na Ukrajině opět předmětem rozsáhlé diskuse. Je proto pochopitelné, že Vochočova díla jsou i v současnosti čtena a citována, a to nejenom v odborných textech, ale i v kvalifikačních pracích. Skutečností ovšem je, že jak obsah pramenů práva, tak i nauka mezinárodního práva se v poválečném období natolik změnila, že jeho statě k těmto tématům jsou již ve vztahu k současným událostem použitelné jenom velice omezeně. Odkaz odborného díla, který V. Vochoč zanechal, tedy dle mého soudu spočívá jinde.

Tímto odkazem je především fakt, že autor předkládá analýzu zkoumaného problému nejenom úzce z perspektivy specifického odvětví práva, ale komplexně s ohledem na právo jako celek. Příkladem může být slovníkové heslo o exteritorialitě, které najdeme v prvním svazku *Slovníku veřejného práva československého*.⁴⁸ Autor zde na prvním místě objasňuje různé teorie, vysvětlující vynětí (exempci) diplomatických zástupců cizích států z povinností, uložených právními předpisy hostitelského státu. Protože bylo slovníkové heslo napsáno ještě před přijetím klíčových mezinárodních úmluv, upravujících v současnosti problematiku diplomatických výsad (Vídeňská úmluva o diplomatických stycích z r. 1961 a Vídeňská úmluva o konzulárních stycích z r. 1963), vycházel autor při pozitivním vymezení poměru diplomatických zástupců k právnímu řádu hostitelského státu zejména z právního obyčeje. Autor se ovšem ve svém výkladu neomezuje na zkoumání pramene práva mezinárodního, ale podává i analýzu problematiky z hlediska jiných disciplín veřejného práva. Na prvním místě se jedná o výklad o procesní exempci, kterou diplomatickým zástupcům cizích států přiznávají jak předpisy trestního, tak i některé předpisy civilního procesního práva.⁴⁹ Současně se V. Vochoč ve své stati velice detailně věnoval otázce, do jaké míry jsou na diplomatické zástupce aplikovatelné veřejnoprávní předpisy Československé republiky, upravující vztahy hmotného práva – na např. v oblasti daňového a celního práva, právní úpravy pošt a telekomunikací, silničního provozu apod. Stejně tak i ve slovníkovém heslu o diplomatických zástupcích

⁴⁷ Srov. HÁJEK, A., op. cit., s. 73.

⁴⁸ Srov. VOCHOČ, V. Exteritorialita. In: op. cit., s. 571-594.

⁴⁹ Ibid, s. 580.

konstatuje, že „*diplomacie jest v každém dnešním státě organisována jako část řádné správy státní, a též stálí diplomatictí zástupci jsou k poměru ke svému státu státními úředníky správními, jichž dosazení v úřad, práva a povinnosti, změna a skončení služebního poměru jest ve státě upravováno organizačními předpisy jeho práva úřednického.*“⁵⁰ Vedle výkladu o postavení diplomatických zástupců v pramenech mezinárodního práva je značná část jeho slovníkového hesla věnována výkladu vnitrostátní úpravy a praxe v oblasti státní služby diplomatických zástupců. Výklad má tedy klíčový přesah i do oblasti správního práva a představuje v současnosti cenný základ pro studium historického vývoje zahraniční služby u nás. Klíčovým odkazem, který V. Vochoč svým dílem dnešní právní nauce dle mého soudu zanechal, je nutnost analýzy zkoumaného problému z perspektivy práva jako uceleného normativního systému. Vochoče proto můžeme považovat za jednoho z raných proponentů konceptu *jednoty práva* u nás.

Dalším odkazem, který V. Vochoč ve svém díle zanechal, byla jeho znalost zahraničních právních úprav ve zkoumané oblasti. Ve své habilitační práci *Klauzule opční do mírové konference pařížské v r. 1919-1920* podává téměř vyčerpávající přehled praxe Spojených států amerických při nakládání s obyvatelstvem nově nabytých území – konkrétně v případě koupě Louisiany od Francouzské republiky (1803), cese území Floridy Španělským královstvím (1819), anexe Republiky Texas (1845), Portorika (1989) a Havaje (1900).⁵¹ Vochoč zde pracuje nejenom s legislativními akty Kongresu, ale současně podává detailní analýzu existující judikatury amerických soudních instancí k případům kolektivní naturalizace. Také ve své stati o *Uznání Sovětského Ruska* se neomezuje jenom na analýzu právních vztahů z perspektivy Československé republiky. Podává přehled bilaterálních smluv o obchodní spolupráci, které různé evropské státy uzavřely se Sovětským svazem v průběhu dvacátých let minulého století (Velká Británie a Itálie v r. 1921, Československo v r. 1922, Dánsko v r. 1923 atd.).⁵² Detailně se přitom věnuje obsahu britsko-sovětské obchodní dohody z r. 1921, která předpokládala vyslání úředních osob (*official agents*) na území druhé smluvní strany za účelem jednání s úřady a ochrany zájmu příslušníků vysílající strany. Obchodní dohoda přitom těmto osobám garantovala nedotknutelnost a osvobození od daní. Současně stanovila, že s pasy, průkazy totožnosti, plnými mocemi a podobnými listinami, vydanými jednou smluvní stranou pro obchodní účely, má druhá smluvní strana nakládat jako by se jednalo o úřední listiny, vydané exekutivou uznaného státu.⁵³ V. Vochoč se ovšem ve své stati neomezil jenom na výklad jednotlivých ustanovení dohody, ale věnoval se i praxi britských soudů při její aplikaci a to zejména s ohledem na zacházení s akty sovětské vlády ve věcech vyvlastnění majetku.⁵⁴ Vochočova stať je dokladem toho, že zájem právní nauky o právní systémy *common law* u nás není výlučně produktem vývoje uplynulých tří desetiletí. Již prvorepubliková právní nauka jevila o anglo-americký právní systém intenzivní zájem a pokládala jeho studium za integrální součást akademické práce.

Na tomto místě bych ještě rád zmínil poslední aspekt Vochočova díla, který považuji pro dnešní právní nauku za důležitý. Tím je přehled o aktuální literární produkci v zahraničí a intenzivní práce s dobovými zahraničními zdroji. Nauka posledních desetiletí měla pravidelně tendenci k adoraci prvorepublikové literatury. Ta přitom jevila velice intenzivní zájem o aktuální odbornou literární produkci v jiných evropských zemích. I na tomto místě lze uvést jako příklad Vochočovo slovníkové heslo o exterritorialitě z r. 1929.⁵⁵ Autor v něm prokazuje obdivuhodnou orientaci v literatuře k tématu, která vyšla v průběhu několika posledních let. Odkazuje např. na druhé vydání díla barona A. de Heykinga *L' exterritorialité*, které vyšlo

⁵⁰ Srov. VOCHOČ, V. Diplomatictí zástupci. In: op. cit., s. 379.

⁵¹ Srov. VOCHOČ, V. *Klauzule opční*, s. 25-49.

⁵² Srov. VOCHOČ, V. *Uznání Sovětského Ruska*, s. 101-103.

⁵³ *Ibid.*, s. 101.

⁵⁴ *Ibid.*, s. 111.

⁵⁵ Srov. VOCHOČ, V. *Exterritorialita*. In: op. cit., s. 571-594.

v pařížském vydavatelství Librairie Arthur Rousseau v r. 1926.⁵⁶ Stejně tak pracuje se zprávou Davida J. Hilla *Immunités diplomatiques et consulaires*, vypracovanou v r. 1927 pro Institut mezinárodního práva. Vochočův přehled o aktuální zahraniční literární produkci ovšem nebyl omezen jenom na literaturu frankofonní provenience. Ve svém slovníkovém hesle odkazuje také na třetí svazek díla Karla Neumeyera *Internationales Verwaltungsrecht*, který vyšel v Mnichově v r. 1926.⁵⁷ Jedná se o výjimečný – pokud ne o vůbec jediný – případ, kdy bylo tuzemskými autory vydání přelomového díla zakladatele mezinárodního práva správního reflektováno. Na tomto místě lze konstatovat, že již naše prvorepubliková odborná literatura držela krok s dobou a byla v kritické interakci se soudobou literaturou, publikovanou v zemích náležejících do velkých evropských právních tradic. Vochočovo dílo je dodnes živým důkazem této interakce, která reprezentuje jeden ze stěžejních odkazů jeho literárního díla.

V. ZÁVĚR

Vladimír Vochoč patřil mezi ty brilantní prvorepublikové právníky, pro které již v naší právní akademii po únoru 1948 nebylo místo. Jeho poválečný osud představuje memento toho, jak komunistická zvůle zcela cíleně likvidovala ty vzdělance, kteří disponovali jak mezinárodním přehledem, tak i hlubokou znalostí svého oboru, zahraničními kontakty a jazykovými znalostmi. Teprve po pádu komunistického režimu byl zájem o tuto osobnost s ohledem na jeho působení na marseillském konzulátu opět obnoven. Skutečností ovšem je, že v odborné právnické veřejnosti doposud nebyla památce této výjimečné postavy meziválečné právní nauky věnována větší pozornost. Cílem tohoto příspěvku bylo české a slovenské právnické veřejnosti osobnost V. Vochoče připomenout nejenom jako zachránce stovek uprchlíků, pronásledovaných nacistickým režimem, ale také jako meziválečného autora a akademika. Odkaz jeho literárního díla přitom spočívá zejména ve způsobu a hloubce zpracování zkoumaných témat. Autor v nich předmět svého zájmu zkoumá nikoliv z úzké perspektivy jediné právní disciplíny, ale z perspektivy práva jako uceleného systému. Současně pracuje s hlubokou znalostí zahraničních právních úprav a aktuální cizojazyčné literatury k tématu. Přihlášení se k tradicím prvorepublikové právní nauky znamená přihlášení se k přístupu, který V. Vochoč ve své literární činnosti sledoval. Je to odkaz, který nejenom vybízí, ale také zavazuje.

KLÍČOVÉ SLOVÁ

Prvorepubliková právní nauka; Vladimír Vochoč; mezinárodní právo.

KEY WORDS

Legal scholarship in the interwar Czechoslovak Republic; Vladimír Vochoč; international law.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. DE HEYKING, A. *L'exterritorialité*. 2. ed., Paris: Librairie Arthur Rousseau, 1926.
2. HÁJEK, A. JUDr. Vladimír Vochoč. Československý konzul v Marseille 1938 – 1941. Rigorózní práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2009 (vedoucí práce: Prof. PhDr. Jan Kuklík, CSc.).
3. HUDSON, M. The Corfu Channel Case. In: *American Bar Association Journal*, Roč. 34, č. 6 (1948), s. 467-470.
4. ISENBERG, S. *A Hero of our own. A story of Varian Fry*. Lincoln: iUniverse, 2021.

⁵⁶ První vydání tohoto díla pochází z r. 1889. Ve druhém vydání autor reagoval zejména na situaci po skončení první světové války, ale také na fenomén vzniku Sovětského Ruska a na nové legislativní akty ohledně exterritoriality v Turecku a v Egyptě.

⁵⁷ Srov. NEUMEYER, K. *Internationales Verwaltungsrecht. Dritter Band. Innere Verwaltung III*. München, Berlin und Leipzig: J. Schweitzer Verlag (Arthur Sellier), 1926.

5. LALAJ, A. Të fshehtat djegëse të incidentit të Kanalit të Korfuzit (The The thorny secrets of the Corfu Channel Incident). In: *Studime Historike*, č. 3/4 (2010), s. 87-115.
6. MARXOVÁ, A. „Soudil jsem jinak...“ – československý diplomat V. Vochoč mezi Spravedlivými. In: *Roš chodeš*, Roč. 78, č. 11 (2016), s. 14-15 a 23.
7. MOORE, B. *Survivors: Jewish Self-Help and Rescue in Nazi-Occupied Western Europe*. Oxford and New York City: Oxford University Press, 2010.
8. NEUMEYER, K. *Internationales Verwaltungsrecht. Dritter Band. Innere Verwaltung III*. München, Berlin und Leipzig: J. Schweitzer Verlag (Arthur Sellier), 1926.
9. VOCHOČ, V. Mírové smlouvy 1919-1920, Praha: Vydáno péčí Ministerstva školství a národní osvěty ve Státním nakladatelství, 1924.
10. VOCHOČ, V. Anekse. In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek I.*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1929, s. 69.
11. VOCHOČ, V. Cese územní. In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek I.*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1929, s. 154-155.
12. VOCHOČ, V. Delimitační komise. In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek I.*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1929, s. 329-333.
13. VOCHOČ, V. Diplomatičtí zástupci. In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek I.*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1929, s. 369-389.
14. VOCHOČ, V. Exteritorialita. In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek I.*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1929, s. 571-594.
15. VOCHOČ, V. *Klausule opční (do mírové konference pařížské r. 1919-1920)*, Praha: Knihovna věd právních a státních, 1930.
16. VOCHOČ, V. Odpovědnost státu (mezinárodně). In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek II.*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1932, s. 1063-1073.
17. VOCHOČ, V. Opce v právu mezinárodním. In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek II.*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1932, s. 1182-1193.
18. VOCHOČ, V. Přístavní pásma československá v Hamburku a Štětíně In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek III.*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1934, s. 698-707.
19. VOCHOČ, V. Odzbrojení. In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek IV.*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1938, s. 570-580.
20. VOCHOČ, V. Uznání Sovětského Ruska. In: SATURNÍK, T., TUREČEK, J., VOCHOČ, V., VOŠTA, L. (eds.): *Pocta k šedesátým narozeninám univerzitního profesora Antonína Hobzy*, Praha: Nákladem Bursíka & Kohouta, 1936, s. 98-117.

KONTAKTNÍ ÚDAJE AUTORA

prof. JUDr. Jakub Handrlica, Ph.D., DSc.

profesor správního práva

Univerzita Karlova

Právnická fakulta, Katedra správního práva a správní vědy

Nám. Curieových 7, 116 40 Praha 1, Česká republika

Telefónne číslo: +420 221 005 312

E-mail: jakub.handrlica@prf.cuni.cz

UPLATNĚNÍ ZÁKLADNÍCH ZÁSAD V TRESTNÍM ŘÍZENÍ VEDENÉM PROTI PRÁVNICKÉ OSOBE

APPLICATION OF FUNDAMENTAL PRINCIPLES IN CRIMINAL PROCEEDINGS AGAINST A LEGAL PERSON

Markéta Kajfoszová¹

<https://doi.org/10.33542/SIC2024-1-07>

ANOTACE:

Autorka se v tomto příspěvku² zabývá uplatněním základních zásad v trestním řízení vedeném proti obviněné právnické osobě, přičemž analyzuje výjimky a případná omezení jednotlivých základních zásad s ohledem na povahu právnické osoby, která se jakožto umělá konstrukce práva odlišuje od osoby fyzické jako biosociální bytosti, které jsou práva a svobody imanentní. V návaznosti na rozbor jednotlivých základních zásad autorka poukazuje na případná úskalí platné právní úpravy a předkládá některé možné úvahy de lege ferenda. Ve vhodných souvislostech autorka komparuje českou a zahraniční právní úpravu trestního řízení proti právnické osobě.

ABSTRACT:

In this paper, the author deals with the application of the fundamental principles in criminal proceedings against an accused legal person, whereas analyse the exceptions and possible limitations of the concrete fundamental principle with regard to the nature of the legal person, which as an artificial construction of the law differs from a natural person as a biosocial being, to whom rights and freedoms are immanent. Following the analysis of the individual fundamental principles, the author points out possible shortcomings in valid legal regulation and offers some possible considerations de lege ferenda. In the appropriate context, the author compares the Czech and foreign legislation on criminal proceedings against legal persons.

I. ÚVOD

Konstrukce trestní odpovědnosti právnických osob je součástí českého právního řádu po více než 10 let, přičemž výklad právních norem a zvláště pak aplikační praxe se v této oblasti neustále vyvíjí.³ V rámci odborné veřejnosti jsou často skloňovaná témata ustanovení opatrovníka⁴, nutné obhajoby⁵ anebo tzv. „prázdných schránek“⁶ v souvislosti s trestním stíháním právnické osoby, která se zdají být zásadními úskalími procesní úpravy v trestních

¹ Mgr., Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Praha, Česká republika
Charles University, Faculty of Law, Prague, Czech republic.

² Tento text byl zpracován v rámci projektu studentského vědeckého výzkumu „Trestní řád de lege lata i de lege ferenda v ústavněprávních souvislostech“ řešeném na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, SVV 260 620/2023.

³ V této souvislosti lze zmínit např. rozsudek velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 21. 6. 2023, sp. zn. 15 Tz 9/2023, který se zevrubně vyjádřil k některým aspektům trestního řízení vedeného proti právnické osobě.

⁴ GRIVNA, T.: Problematické aspekty opatrovnictví obviněné právnické osoby. In: GRIVNA, T., ŠIMÁNOVÁ, H. (eds.): Deset let trestní odpovědnosti právnických osob v České republice. Pohledy zpět i vpřed. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021, s. 106-115.

⁵ JELÍNEK, J.: Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: problémy a perspektivy. Praha: Leges, 2019, s. 310-352.

⁶ JELÍNEK, J.: Koncepce trestní odpovědnosti právnických osob. Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, 2/2017, s. 12-13.

věcech vedených proti právnickým osobám⁷. Pro potřebné pochopení procesní úpravy trestního práva a případnou detekci problematických segmentů právní úpravy je nezbytné začít tzv. „od základu“ a zaměřit se na uplatnění základních zásad v trestním řízení vedeném proti právnické osobě.

Právnická osoba je nepochybně subjektem práva na spravedlivý proces, což stvrzuje jednak judikatura Ústavního soudu,⁸ jednak i soudní praxe Evropského soudu pro lidská práva.⁹ Je však zřejmé, že právnické osobě představující umělý konstrukt práva, o kterém buďto zákon stanoví, že má právní osobnost, anebo jehož právní osobnost zákon uzná, nebudou svědčit veškerá práva a svobody zcela totožně jako osobě fyzické jako reálně existující biosociální bytosti, které jsou tato práva a svobody imanentní. Procesní záruky trestního řízení, které jsou garantované fyzickým osobám, jsou výsledkem zakotvení lidských práv a svobod v mezinárodních úmluvách, ústavním pořádku i tuzemských zákonech, jakož i dlouholetého vývoje judikatury Evropské soudu pro lidská práva, Soudního dvora Evropské unie a Ústavního soudu. Ve vztahu k trestnímu řízení vedenému proti právnické osobě tak není zajisté relevantní posuzovat práva a svobody, která jsou vlastní pouze fyzickým osobám, tedy např. uplatnění zásady rychlosti řízení v souvislosti s institutem zadržení nebo vazby.

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jen „zákon o trestní odpovědnosti právnických osob“), samostatnou úpravu základních zásad pro trestní řízení obviněné právnické osoby nestanoví a současně ani žádné explicitně nevylučuje, proto se předpokládá vztahení základních zásad vymezených v § 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „trestní řád“), také na trestní řízení vedené proti právnické osobě. Relevantním dotazem zůstává, zda se veškeré základní zásady trestního řízení, které ve smyslu trestního řádu svědčí osobám fyzickým, uplatní i v trestním řízení vedeném proti právnické osobě. Pokud ano, je jistě na místě zodpovědět, v jakém v rozsahu a popř. s jakými výjimkami či omezeními se jednotlivé zásady ve vztahu k obviněné právnické osobě uplatní. Následně je možné identifikovat vyplývající problematické aspekty právní úpravy a nastínit vhodné úvahy *de lege ferenda*.

Autorka si v rámci tohoto příspěvku stanovila následující hypotézy, které budou s ohledem na poznatky zjištěné při zpracování v závěru buďto potvrzeny, nebo naopak vyvráceny:

- *Základní zásady trestního řízení vymezené v § 2 trestního řádu se s výjimkami uplatní v řízení vedeném proti obviněné právnické osobě.*
- *Platná a účinná právní úprava vyžaduje legislativní změny, které by přispěly ke zvýšení procesních záruk trestního řízení vedeného proti obviněné právnické osobě.*

Toto pojednání stran uplatnění základních zásad trestního řízení vedeného proti právnické osobě v českém právním řádu pak do jisté míry může posloužit jako zdroj při právně-teoretické komparaci slovenské právní úpravy s českou (a naopak), a to z následujících důvodů. Předně, katalog základních zásad trestního řízení vymezený v § 2 zákona č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok, je obsahově srovnatelný se základními zásadami ovládajícími trestní řízení podle českého trestního řádu. Zadruhé, zákon č. 91/2016 Z. z., o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov (dále jen „zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb“), je vzhledem k tomu, že slovenský zákonodárce vycházel z obdobných teoretických konceptů,¹⁰ minimálně v procesněprávní části obsahově velice obdobný zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob a shodně neobsahuje zvláštní

⁷ ŘÍHA, J.: Trestní odpovědnost právnických osob a řízení proti nim v judikatuře. In: GRÍVNA, T., ŠIMÁNOVÁ, H. (eds.): Deset let trestní odpovědnosti právnických osob v České republice. Pohledy zpět i vpřed. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021, s. 166-195.

⁸ Např. nález Ústavního soudu ze dne 24. 2. 1997, sp. zn. IV. ÚS 351/96; nález Ústavního soudu ze dne 12. 10. 2000, sp. zn. III. ÚS 58/2000.

⁹ Např. rozhodnutí ESLP ve věci *Fortum Oil and Gas Oy v. Finsko*, ze dne 12. 11. 2002, stížnost č. 32559/96.

¹⁰ BURDA, E. a kol.: Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Komentár. Bratislava: C. H. Beck, 2018, s. 7-22.

ustanovení vymezující základní zásady trestního řízení. Zatřetí, příbuznost českého a slovenského jazyka umožňuje účinnou komparaci právních úprav.

Klíčovou metodou užitou při zpracování tohoto příspěvku je *analýza* a *syntéza*, která je v nezbytném rozsahu doplněna *deskriptivní* metodou, a to zejména při vymezení obsahu jednotlivých základních zásad. V dílčích aspektech autorka rovněž užívá metodu *komparace* české a slovenské či jiné zahraniční právní úpravy. Na patřičných místech je dále užitá *evaluace*, a to v rámci úvah *de lege ferenda* ohledně potřeby změny právní úpravy.

II. VÝZNAM ZÁKLADNÍCH ZÁSAD TRESTNÍHO ŘÍZENÍ

Trestní řád i zákon o trestní odpovědnosti právnických osob jsou obdobně jako jiné právní předpisy vystavěny na dlouhé řadě zásad (principů), tyto pak ovlivňují jednotlivé instituty, procesní stadia, jakož i samotný průběh trestního řízení. Nejdůležitější principy určující charakter trestního procesu jsou pak označovány jako tzv. základní zásady trestního řízení.¹¹

Trestní právo procesní je spoutáno řadou limitů, jejichž cílem je ochrana osoby, proti níž se řízení vede, i řádného výkonu pravomoci ze strany státních orgánů, přičemž tyto limity mají podobu ustanovení předpisů na úrovni ústavního pořádku i na úrovni mezinárodních smluv.¹² Posláním základních zásad trestního řízení je vymezit určitý rámec, v rámci kterého probíhá fungování celého systému právních norem trestního procesu, jde tedy o stanovení legálních a legitimních zásahů do základních práv a svobod.¹³ Základní zásady trestního řízení tvoří ucelenou a vnitřně jednotnou soustavu, která v kontextu elementů práva na spravedlivý proces dle čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a svobod, čl. 47 Listiny základních práv Evropské unie a čl. 36-40 Listiny základních práv a svobod¹⁴ garantuje účinnou ochranu práva na spravedlivý proces.¹⁵ Základní zásady zahrnují také určování cílů tohoto fungování, jakož i vztah mezi cíli a právními prostředky pro realizaci těchto cílů.¹⁶

Systém základních zásad představuje vnitřně jednotný celek, neboť tvoří ucelenou soustavu, kde jednotlivé základní zásady spolu úzce souvisí a navazují na sebe.¹⁷ Na tomto místě je nutné podotknout, že nikoliv všechny základní zásady platí neomezeně, naopak většina základních zásad připouští za určitých okolností výjimky. V literatuře lze najít dělení na základní zásady bezvýjimečné (např. zásada řádného zákonného procesu) a zásady připouštějící výjimky.¹⁸ Mezi výjimky ze základních zásad uplatňujících se vůči obviněné právnické osobě lze zařadit zejména modifikace zásady zajištění práv na obhajobu či určité niance zásady presumpce nevin, které budou mít původ primárně v povaze právnické osoby *per se*, ale také v koncepci hmotněprávního pojetí trestní odpovědnosti osob právnických odlišné od osob fyzických.

III. PŘEHLED ZÁKLADNÍCH ZÁSAD TRESTNÍHO ŘÍZENÍ

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob jako tzv. „*vedlejší zákon*“ k trestnímu řádu nestanoví samostatný katalog základních zásad trestního řízení vedeného proti právnické osobě. Ve smyslu § 1 odst. 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob se tak uplatní ustanovení trestního řádu vymezující základní zásady trestního řízení, a to v rozsahu, v jakém to nevylučuje povaha věci. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob na rozdíl od zákona o soudnictví

¹¹ MULÁK, J.: Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019, s. 11.

¹² Tamtéž.

¹³ MULÁK, J.: Spory o základní zásady trestního řízení. In: TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J., GALOVCOVÁ, I. (eds.): Pocta Jiřímu Jelínkovi. Praha: Leges, 2020, s. 227.

¹⁴ Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, Listina základních práv a svobod (dále jen „Listina základních práv a svobod“).

¹⁵ FENYK, J.: Právo právnické osoby na spravedlivý proces alias...“ není- li z povahy věci vyloučeno“. In: TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J., GALOVCOVÁ, I. (eds.): Pocta Jiřímu Jelínkovi. Praha: Leges, 2020, s. 92.

¹⁶ BURDA, E. a kol.: Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Komentár. Bratislava: C. H. Beck, 2018, s. 261.

¹⁷ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 19.

¹⁸ MULÁK, J.: Základní zásady trestního řízení – jejich výjimečnost a výjimky z nich. Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, 3/2023, s. 36.

ve věcech mládeže ani nevymezuje zvláštní základní zásady trestního řízení, které by byly vlastní pouze trestnímu řízení vedenému proti právnické osobě.

Trestní řád vymezuje základní zásady trestního řízení v ustanovení § 2, přičemž podle Muláka se nejedná o taxativní výčet, neboť se umožňuje jejich doplnění z celého trestního řádu. Výčet uvedený v § 2 trestního řádu je tak *de facto* demonstrativní, neboť existují i jiné základní zásady, které jsou pojímány jako fundamentální a zároveň nejsou v tomto výčtu výslovně uvedeny, např. *ne bis in idem*, *nemo tenetur se ipsum accusare* či *audiatur et altera pars*.¹⁹

Pokud se jedná o jednotlivé základní zásady, které jsou vyjádřené v § 2 trestního řádu a které se uplatní také v trestním řízení proti právnické osobě, lze tyto podle obsahu kategorizovat do následujících skupin. Do „první“ pomyslné kategorie základních zásad, které lze označit za obecné a které prostupují celým trestním řízením, lze zařadit zásadu řádného zákonného procesu (§ 2 odst. 1), zásadu rychlosti řízení a přiměřenosti (§ 2 odst. 4), zásadu zajištění práv na obhajobu (§ 2 odst. 13) a zásadu zajištění práv poškozeného (§ 2 odst. 15). Jako další kategorii lze označit zásady související se zahájením trestního řízení, tj. konkrétně zásada oficiality (§ 2 odst. 4), zásada obžalovací (§ 2 odst. 8) a zásada legality a oportunitity (§ 2 odst. 3). Pokud se jedná o projednání trestní věci obviněné právnické osoby před soudem, bude se nepochybně aplikovat také zásada veřejnosti (§ 2 odst. 10). V trestním řízení vedeném proti právnické osobě se dále uplatní, z hlediska teoretické kategorizace, skupina principů souvisejících s dokazováním, tj. zásada vyhledávací (§ 2 odst. 5), zásada volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6), zásada ústnosti a bezprostřednosti (§ 2 odst. 11 a 12) a zásada presumpce neviny (§ 2 odst. 2). V neposlední řadě je nutné zmínit i zásadu materiální pravdy (§ 2 odst. 5).

Jak bylo naznačeno výše, ustanovení trestního řádu, a tedy i ustanovení týkající se základních zásad trestního řízení, se v řízení vedeném proti právnické osobě uplatní, pokud to nevyklučuje povaha věci. Lze tedy uvažovat, zda se v trestním řízení vedeném proti právnické osobě uplatní zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů výslovně stanovená v § 2 odst. 7 trestního řádu. Zájmová sdružení občanů mají primárně působit při zamezování a předcházení páčání trestné činnosti fyzickými osobami, spolupůsobit při jejich výchově a napomáhat při vytváření podmínek, aby odsouzené fyzické osoby žily po vykonání trestu řádným životem.²⁰ Zájmová sdružení občanů jsou institutem spjatým zejména s trestním řízením vedeným proti fyzickým osobám, nicméně odborná veřejnost roli zájmových sdružení občanů v trestním řízení proti právnické osobě *a priori* nevyklučuje.²¹ V praxi se však bude jednat o zcela výjimečné případy.

Některé základní zásady se uplatňují ve všech stádiích trestního řízení (např. zásada řádného zákonného procesu, zásada rychlosti a přiměřenosti), jiné zase jen v určitých stádiích (např. zásada veřejnosti, ústnosti a bezprostřednosti). Jednotlivé zásady se rovněž rozlišují tím, zda zavazují všechny orgány činné v trestním řízení (tj. např. zásada oficiality, materiální pravdy, zásada presumpce neviny), anebo se naopak uplatní ve vztahu jen k některým orgánům činným v trestním řízení (srov. zásadu legality). Veškeré základní zásady trestního řízení však musí být vykládány a aplikovány v souladu s normami ústavního pořádku, popř. v jejich duchu.

IV. UPLATNĚNÍ JEDNOTLIVÝCH ZÁKLADNÍCH ZÁSAD V TRESTNÍM ŘÍZENÍ PROTI PŘÁVNICKÉ OSOBĚ

1. Obecné základní zásady trestního řízení

Účelem trestního řízení je podle § 1 odst. 1 trestního řádu sice snaha náležitě zjistit trestné činy a podle zákona jejich pachatele spravedlivě potrestat, v právním státě však nemůže být nadřazen zásadě řádného zákonného procesu, z čehož plyne, že nelze tohoto účelu dosahovat

¹⁹ MULÁK, J.: Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019, s. 99.

²⁰ Srov. § 3 trestního řádu.

²¹ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 20.

za cenu porušení procesních předpisů.²² Zásada řádného zákonného procesu vyjádřena v § 2 odst. 1 trestního řádu je označována za nejdůležitější zásadu trestního řízení, což vyplývá také z toho, že je uvedena ze všech zásad jako první v ustanovení § 2 trestního řádu,²³ které navazuje na čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Ve smyslu této zásady nemůže být právnická osoba stíhána jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví trestní řád a zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Trestní stíhání je možno vést pouze v souladu se zákonem, a proto i postup orgánů činných v trestním řízení při objasnění skutku musí být vždy v souladu se zákonem.²⁴ Subjektem práva na řádný zákonný proces zaručený jednotlivými ustanoveními trestního řádu je každá právnická osoba bez ohledu na to, pro jak závažný trestný čin je stíhána, neboť žádné osobě nelze v trestním řízení odepřít záruky stíhání jen ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví zákon.²⁵ Při uplatnění zásady řádného zákonného procesu v trestním řízení vedeném proti právnické osobě nelze spatřovat žádné odchylky oproti řízení vedeného proti osobě fyzické.

Zásada rychlosti řízení dle § 2 odst. 4 trestního řádu stanoví požadavek, aby se trestní věci projednávaly urychleně bez zbytečných průtahů. Zmíněné ustanovení trestního řádu navazuje na čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. V této souvislosti je nezbytné také zmínit čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a svobod, na základě kterého má každý „právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána [...]“. Cílem obecné zásady *justice delayed, justice denied* (spravedlnost opožděná, spravedlnost upřená) je zajistit, aby obviněná právnická osoba nebyla příliš dlouhou dobu vystavena svému obvinění a aby bylo rozhodnuto o odůvodněnosti tohoto obvinění.²⁶ Přiměřenost lhůty trestního řízení je potřebné vždy posuzovat individuálně a komplexně podle okolností případu s přihlédnutím ke složitosti věci a k jednání obviněného i orgánů činných v trestním řízení.²⁷ V souladu se zásadou rychlosti řízení pak zákonodárce stanovuje prioritu pro projednání zejména věcí, ve kterých byl zajištěn majetek.²⁸ V praxi se bude typicky jednat o zajištění peněžních prostředků na bankovním účtu u bankovní instituce podle § 79a a násl. trestního řádu právnické osoby obviněné z majetkové či hospodářské trestné činnosti. Pokud se jedná o regulérně podnikající „zdravou“ obchodní korporaci a nikoliv tzv. „prázdňou schránku“ založenou výlučně pro účely páchaní trestné činnosti, je zajištění majetkových hodnot potřeba projednávat s nejvyšším urychlením, neboť takové zajištění může být pro danou obchodní korporaci v řádu několika dní či týdnu zcela likvidační, a mít tak značné negativní důsledky na práva třetích osob, zejména zaměstnanců a věřitelů této obchodní korporace.

S tímto se úzce pojí také zásada postupu orgánů činných v trestním řízení, který má co nejméně zasahovat do základních práv a svobod. Všechny trestní věci se projednávají s plným šetřením práv a svobod zaručených Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána²⁹. V souladu se zásadou přiměřenosti stanovenou v § 2 odst. 4 trestního řádu musí orgány činné v trestním řízení postupovat při provádění úkonů trestního řízení s plným šetřením práv osob. Do práv osob, jichž se úkony v trestním řízení dotýkají, mohou orgány v činném trestním řízení zasahovat jen v odůvodněných případech na základě zákona a v nezbytné míře pro zajištění účelu trestního řízení. V odborné literatuře je zásada přiměřenosti označována jako korektiv, který nevyklučuje trestní stíhání ani použití zajišťovacích či donucovacích opatření, ale

²² Nález Ústavního soudu ze dne 28. 3. 2002, sp. zn. IV. ÚS 16/02.

²³ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 21.

²⁴ ŠÁMAL, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR. Praha: SEVT, 1992, s. 223.

²⁵ MULÁK, J.: Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019, s. 118.

²⁶ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 29.

²⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 6. 1996, sp. zn. IV. ÚS 154/96.

²⁸ Ve vztahu k fyzickým osobám se samozřejmě jedná také o vazební věci.

²⁹ Tj. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod s dodatkovými protokoly či Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.

v každém stadiu trestního řízení se musí projevit tato zásada tím, že čím je zásah do základních práv větší, tím větší je pro orgány činné v trestním řízení povinnost náležitého odůvodnění takového opatření.³⁰ Orgány činné v trestním řízení musí přitom vážit, zda existuje vztah rozumné přiměřenosti mezi použitými prostředky a cílem, kterého má být opatřením zasahujícím do práv omezované osoby dosaženo.³¹ Obdobně jako je tomu u zásady rychlosti řízení se význam zásady přiměřenosti (zdrženlivosti) zdůrazňuje u institutů sloužících k zajištění věci a jiných majetkových hodnot důležitých pro trestní řízení podle § 79a a násl. trestního řádu či dalších zajišťovacích opatření podle § 33 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Zmíněná zajišťovací opatření podle § 33 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob (tj. pozastavení předmětu činnosti nebo uložení omezení nakládání s majetkem) lze vůči obviněné právnické osobě užít, je-li zde důvodná obava, že daná právnická osoba bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhána, dokoná trestný čin, o který se pokusila, vykoná trestný čin, který připravovala anebo kterým hrozila ve smyslu § 67 písm. c) trestního řádu. Taková opatření mohou v krátké době velmi závažně narušit činnost právnické osoby a negativně zasáhnout do práv třetích osob, proto s ohledem na zachování zásady přiměřenosti a právní jistoty by podle názoru autorky bylo žádoucí uvažovat o zavedení zákonné lhůty, po jejímž uplynutí by byl soudce povinen přezkoumat potřebnost a důvodnost dalšího trvání zajišťovacího opatření, a případně též určení maximální doby trvání takového zajišťovacího opatření (obdobně jako je tomu např. u vazby fyzické osoby podle § 72, 72a trestního řádu).

Zásada zajištění práv na obhajobu vymezená v § 2 odst. 13 trestního řádu provádí čl. 40 odst. 3 Listiny základní práv a svobod, jakož i čl. 6 odst. 3 písm. b) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a svobod. Smyslem této základní zásady je zaručit plnou ochranu zákonných zájmů a práv osoby, proti níž se řízení vede.³² Právo na obhajobu se vztahuje na celé trestní řízení a všem orgánům činným v trestním řízení je uloženo umožnit právnické osobě, proti níž se řízení vede, uplatnění jejich práv. Obsahem práva na obhajobu jsou tři složky, tj. právo materiální obhajoby (právo hájit se prostřednictvím oprávněné osoby, zejména tím, že se vyjádří ke všem skutečnostem, které jsou obviněné právnické osobě kladeny za vinu, a k důkazům o nich, uvede okolnosti a důkazy sloužící k obhajobě, učiní návrhy, případně podá žádosti a opravné prostředky), právo formální obhajoby (právo zvolit si obhájce) a právo na náležitý postup orgánů činných v trestním řízení. Z uvedeného plyne, že obsah práva na obhajobu právnické osoby a fyzické osoby je totožný, s přihlédnutím k jistým odchylkám vyplývajícím z povahy právnické osoby jakožto umělé konstrukce práva. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob však v § 35 odst. 2 omezuje rozsah práva na obhajobu právnické osoby tím, že vylučuje ustanovení o nutné obhajobě § 36 a § 36a trestního řádu. Vyloučení ustanovení o nutné obhajobě nemá žádný vliv na právo právnické osoby zvolit si obhájce, obviněné právnické osobě je oprávněn zvolit obhájce či vícero obhájců ten, kdo je oprávněn za právnickou osobu činit v trestním řízení úkony, tj. osoba oprávněná podle § 21 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád,³³ její zmocněnec anebo opatrovník.

Důvodová zpráva³⁴ nepodává relevantní vysvětlení, z jakého důvodu zákonodárce přistoupil k vyloučení institutu nutné obhajoby u právnických osob. Totožně slovenská právní úprava v § 28 odst. 2 zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb vylučuje použití ustanovení o nutné obhajobě. Přitom institut nutné obhajoby představuje jeden z prostředků,

³⁰ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 30.

³¹ Rozhodnutí ESLP ve věci *Forminster Enterprises Limited v. České republika*, ze dne 9. 10. 2008, stížnost č. 38238/04.

³² ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 54.

³³ Tj. člen statutárního orgánu; tvoří-li statutární orgán více osob, jedná za právnickou osobu předseda statutárního orgánu, popřípadě jeho člen, který tím byl pověřen; je-li předsedou nebo pověřeným členem právnická osoba, jedná vždy fyzická osoba, která je k tomu touto právnickou osobou zmocněna nebo jinak oprávněna, nebo její zaměstnanec (člen), který tím byl statutárním orgánem pověřen, nebo vedoucí jejího odštěpného závodu, jde-li o věci týkající se tohoto závodu, či její prokurista, může-li podle udělené prokury jednat samostatně.

³⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

jímž je zajišťováno ústavně zaručené právo na obhajobu.³⁵ Je zřejmé, že některé důvody nutné obhajoby nepřicházejí vůbec v úvahu (např. právnická osoba nebude omezena na svobodě vazbou či výkonem trestu odnětí svobody, nebude omezena ve svéprávnosti, nebude osobou uprchlou, nebude mít tělesné nebo duševní vady, nebude osobou zadrženou ani se nebude rozhodovat o jejím ochranném léčení či zabezpečovací detenci). Dalším důvodem nutné obhajoby podle § 36 odst. 3 trestního řádu je skutečnost, že se koná řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let. Důvod vyšší typové závažnosti trestného činu však nemá obdobné důsledky jako u osob fyzických a tresty nejsou zpravidla vázány na typovou závažnost činu, ani trest zrušení právnické osoby není vázán na vyšší typovou závažnost trestného činu. Jediným trestem, u něhož má význam typová závažnost, je trest propadnutí majetku, který lze uložit jen tehdy, odsuzuje-li soud právnickou osobu za zvlášť závažný zločin.³⁶ Podle názoru autorky by právě v souvislosti s možností uložit trest propadnutí majetku, trest zrušení právnické osoby či jiný obdobně závažný trest (např. peněžitý trest dosahující určité výše či zákaz činnosti, který může být pro právnickou osobu likvidační) bylo žádoucí zvažovat o *de lege ferenda* změně právní úpravy a zakotvení zvláštního důvodu nutné obhajoby právnické osoby v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob.

Dalším důvodem nutné obhajoby právnické osoby by rovněž po vzoru rakouské právní úpravy³⁷ mohla být skutečnost, že všechny osoby k tomu oprávněné jsou vyloučeny činit úkony za danou právnickou osobu v trestním řízení. Česká právní úprava se s absencí osoby oprávněné činit za obviněnou právnickou osobu úkony v trestním řízení vypořádává institutem opatrovníka ve smyslu § 34 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Institut opatrovníka má sloužit ke zhojení situace, kdy zde není osoba oprávněná činit za obviněnou právnickou osobu úkony v trestním řízení, je z úkonů vyloučena anebo zcela absentuje zákonem vyžadovaná aktivita na straně právnické osoby. Primárním účelem institutu opatrovníka je tedy ochrana zájmů opatrované právnické osoby, avšak za současné platné a účinné právní úpravy je tento institut spíše považován za další úskalí trestního řízení.³⁸ Institut opatrovníka je obecně vnímán jako krajní prostředek, neboť vždy představuje významný zásah do práva právnické osoby na obhajobu v trestním řízení ve smyslu čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, který musí být proporcionální vzhledem k účelu, který sleduje.³⁹ Přednostně by měla být opatrovníkem ustanovena osoba, která opatrovanou právnickou osobu zná a je srozuměna s jejím chodem a organizační strukturou (např. vedoucí zaměstnanec této osoby nebo člen dozorčí rady), která nebude vykonávat funkci toliko formálně, ale fakticky, a která bude činit veškeré dostupné kroky k účinnému hájení zájmů obviněné právnické osoby.⁴⁰ Opatrovníka ustanovuje předseda senátu a v přípravném řízení soudce usnesením, proti kterému však není přípustná stížnost. Obviněné právnické osobě se upírá právo podat řádný opravný prostředek proti takovému usnesení a v této souvislosti ani nemůže projevit námitku vůči osobě opatrovníka a navrhnout osobu jinou, která může znát lépe chod právnické osoby, a tudíž může lépe a efektivněji prosazovat zájmy opatrované právnické osoby. Obviněné právnické osobě je *de lege lata* upřeno právo podat řádný opravný prostředek na rozdíl od poškozené právnické osoby, právnické osoby v postavení osoby zúčastněné či obviněné fyzické osoby. Po vzoru slovenské právní úpravy § 27 odst. 7 zákona o trestnej zodpovednosti

³⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 12. 2001, sp. zn. IV. ÚS 561/2001.

³⁶ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 759.

³⁷ § 16 odst. 2 Verbandsverantwortlichkeitsgesetz.

³⁸ Stanovisko Unie obhájců č. 2/2019 k institutu opatrovníka právnické osoby v trestním řízení, ze dne 16. 3. 2019.

³⁹ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 15. 8. 2018, sp. zn. II. ÚS 131/18, anebo nález Ústavního soudu ze dne 21. 1. 2020, sp. zn. IV. ÚS 3139/19.

⁴⁰ GRIVNA, T.: Problematické aspekty opatrovnictví obviněné právnické osoby. In: GRIVNA, T., ŠIMÁNOVÁ, H. (eds.): Deset let trestní odpovědnosti právnických osob v České republice. Pohledy zpět i vpřed. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021, s. 111.

právnických osob, která proti usnesení o ustanovení opatrovníka připouští stížnost, je žádoucí uvažovat o změně právní úpravy. Alternativně se lze inspirovat také již zmíněnou rakouskou úpravou,⁴¹ podle které je obviněné právnické osobě ustanoven obhájce, jestliže jsou všechny oprávněné osoby vyloučené z činnosti úkonů za právnickou osobu z důvodu možného střetu zájmu. Obviněná právnická osoba se v této souvislosti ustanoveného obhájce může vzdát a zvolit si obhájce jiného či se nechat zastupovat „osobou vyloučenou“, tzn. rakouská právní úprava připouští „vědomou“ akceptaci možného střetu zájmů.

V souladu se zásadou zajištění práv poškozeného podle § 2 odst. 15 trestního řádu musí orgány činné v trestním řízení v každém stadiu řízení umožnit poškozenému plné uplatnění jeho práv, o kterých je třeba ho podle zákona vhodným způsobem a srozumitelně poučit. Cílem je tak umožnit poškozenému, aby mohl plně dosáhnout uspokojení svých nároků v trestním řízení vedeném o trestném činu právnické osoby, v důsledku něhož u poškozeného došlo k ublížení na zdraví, způsobení majetkové škody nebo nemajetkové újmy, anebo na jehož úkor se obviněná právnická osoba obohatila. Orgány činné v trestním řízení nadto musí trestní řízení vést s potřebnou ohleduplností k poškozenému a při šetření jeho osobnosti. Tato zásada na jedné straně zajišťuje co možná nejširší uplatnění práv poškozeného v trestním řízení a na druhé straně poskytuje ochranu osobnosti poškozeného v trestním řízení, a to i před tzv. sekundární viktimizací.⁴²

2. Zásady související se zahájením trestního řízení

V rámci další kategorie základních zásad bude věnována pozornost principům souvisejícím se zahájením trestního řízení, a to konkrétně zásadě oficiality, zásadě obžalovací, zásadě legality a principu oportunité. Zásada oficiality vymezená v § 2 odst. 4 trestního řádu stanoví povinnost orgánů činných v trestním řízení postupovat při vyřizování trestních věcí *ex officio*. Smyslem této zásady je, aby orgány činné v trestním řízení postupovaly v závislosti na dané etapě trestního řízení, aniž by vyčkávaly podnětů či návrhu stran, a aby přitom dodržovaly jednotná zákonem předepsaná pravidla pro stíhání trestných činů. Příslušný orgán činný v trestním řízení je povinen provést daný procesní úkon (např. vydat rozhodnutí, poučit konkrétní osobu, provést zajišťovací opatření či vyrozumět o zahájení trestního stíhání obviněné právnické osoby příslušný orgán veřejné moci⁴³), jestliže jsou dány zákonné podmínky pro jeho provedení, tzn. nemůže od něho upustit, např. pro jeho neúčelnost nebo proto, že si jeho provedení subjekty trestního řízení nepřejí. Ze zásady oficiality vyplývá, že orgány činné v trestním řízení musí z vlastní iniciativy učinit vše pro naplnění účelu trestního řízení v každé projednávané trestní věci, uvedené tak odráží práva a povinnosti státu chránit demokratický právní řád a právní statky.⁴⁴ Ze zásady oficiality se samozřejmě připouští výjimky, mezi které lze zařadit rozhodování o nároku poškozeného či svědečném, znalečném apod.

Zásadu oficiality dále „prolamuje“ zásada obžalovací, na základě níž se může soud konkrétní trestní věci zabývat jen na základě podané obžaloby, návrhu na potrestání či návrhu na schválení dohody o vině a trestu. Díkce ustanovení § 2 odst. 8 trestního řádu, které určuje, že veřejnou žalobu v řízení před soudem zastupuje státní zástupce, ovlivňuje celkové uspořádání trestního procesu, neboť má za důsledek rozdělení procesních funkcí mezi různé procesní subjekty. Obžalobu nebo návrh na potrestání podává a před soudem zastupuje státní zástupce (funkce obžalovací), proti němu stojí obžalovaná právnická osoba, popř. zastoupená obhájcem (funkce obhajovací), a jejich spor rozhoduje nezávislý a nestranný soud (funkce rozhodovací). Zásada obžalovací se v trestním řízení vedeném proti právnické osobě uplatní bez rozdílu jako v řízení vedeném proti osobě fyzické.

⁴¹ § 16 odst. 2 Verbandsverantwortlichkeitsgesetz.

⁴² GRÍVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol.: Oběti trestných činů. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 242–243.

⁴³ Viz § 30 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

⁴⁴ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 27.

Zásada legality vyjádřena v § 2 odst. 3 trestního řádu ukládá povinnost státnímu zástupci stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví. Výjimku z této povinnosti pak může stanovit zákon, přímo použitelný předpis Evropské unie anebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. V této souvislosti lze rozlišovat dva druhy výjimek ze zásady legality, a to jednak případy, kdy státní zástupce nesmí stíhat, a jednak případy, kdy státní zástupce nemusí, ale stíhat může. Mezi důvody, pro které státní zástupce nesmí stíhat právnickou osobu patří, např. zúžení jurisdikce státu vzhledem k některým mezinárodním smlouvám podle § 5 odst. 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, nepřipustnost trestního stíhání podle § 11 a § 11a trestního řádu (např. je možné trestně stíhat sice zrušenou, ale stále existující, nikoli již zaniklou právnickou osobu s odkazem § 11 odst. 1 písm. e) trestního řádu⁴⁵), dále vynětí z pravomoci orgánů činných v trestním řízení podle ustanovení § 10 trestního řádu ve spojení s § 6 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Státní zástupce nemusí právnickou osobu trestně stíhat, jestliže by bylo trestní stíhání neúčelné za podmínek ustanovení § 159a odst. 3 trestního řádu, je zde důvod podle § 159a odst. 4 nebo důvody podle § 172 odst. 2 trestního řádu, došlo k odložení trestní věci podle § 179c odst. 2 písm. g) či h) trestního řádu, došlo k podmíněnému zastavení trestního stíhání podle § 307 a § 308 trestního řádu anebo narovnání podle § 309 a § 311 trestního řádu. Nad rámec uvedeného může státní zástupce ve smyslu § 159b trestního řádu trestní stíhání dočasně odložit.

Zásadu legality prolamuje (či spíše doplňuje) zásada oportunity, která umožňuje státnímu zástupci nebo soudu v řízení před soudem upustit od trestního stíhání, i když jsou naplněny podmínky pro jeho vedení za předpokladu, že veřejný zájem na vedení daného trestního stíhání absentuje.⁴⁶ Princip oportunity představuje významné diskreční oprávnění, které může působit jako určitý procesní korektiv rozsahu trestního bezpráví.⁴⁷ V této souvislosti se nabízí otázka účelnosti trestního stíhání tzv. „prázdných schránek“. Pojem „prázdna schránka“ představuje nečinnou obchodní korporaci, která dlouhodobě nevykonává žádnou faktickou činnost, nevlastní majetek a nemá žádné zaměstnance. Taková obchodní korporace má obvykle pouze virtuální sídlo bez možnosti zastížení osoby oprávněné za ni jednat. Funkci v orgánech obchodní korporace zpravidla vykonávají pouze formálně nastrčené osoby (pojem tzv. „bílého koně“). Stíhání „prázdných schránek“ nepochybně zvyšuje administrativní zátěž trestního řízení, narušuje hospodárnost a rychlost vyřízení věci. Uvedené má pak za následek zahlcení orgánů činných v trestním řízení při postihování skutečných pachatelů trestné činnosti a ztěžuje dosažení účelu trestního řízení. *De lege ferenda* se nabízí úvaha o zavedení prvků oportunity ve vztahu k „prázdným schránkám“ do trestního řádu či zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, např. v tom ohledu, že by nebylo potřebné zahájit trestní stíhání právnické osoby ve věci, ve které již byla pro takový skutek odsouzena osoba fyzická. Rovněž lze uvažovat o automatickém zavedení principu oportunity pro situace, kdy právnická osoba *de facto* „slouží“ pouze jako nástroj k páčání trestné činnosti a nedisponuje žádným majetkem, přičemž vedení trestního stíhání takové právnické osoby by nebylo účelné ani z hlediska jejího potrestání, ani případné náhrady majetkové škody. Inspirací může být chorvatská právní úprava⁴⁸, podle které může státní zástupce za určitých předpokladů upustit od trestního stíhání právnické osoby, jestliže tato nevlastní žádný majetek nebo jen majetek zcela nepatrný, který by nepostačil ani k úhradě nákladů trestního řízení. V takové situaci je nejučelnější zajistit zrušení a zánik takové právnické osoby, čehož je možné dosáhnout i instrumenty mimotrestního práva.⁴⁹ V minulosti již byl názor stran zavedení principu oportunity ve vztahu ke stíhání „prázdných schránek“ podpořen ze strany justice, konkrétně Vrchním státním zastupitelstvím

⁴⁵ Viz rozsudek velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 21. 6. 2023, sp. zn. 15 Tz 9/2023.

⁴⁶ MULÁK, J.: Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019, s. 164.

⁴⁷ Tamtéž, s. 160.

⁴⁸ § 24 zákon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela.

⁴⁹ Srov. např. § 172 odst. 1 písm. a) zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník; obdobně § 104 a násl. zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů.

v Praze.⁵⁰ Obdobně k zavedení principu oportunitity jako výjimky ze stíhání „prázdných schránek“ pléduje také odborná veřejnost ve Slovenské republice, když kritizuje užívání nástrojů trestního práva k „vyčištění“ obchodního rejstříku od nečinných obchodních korporací.⁵¹

3. Zásada veřejnosti

Přestože základní zásady trestního řízení na sebe navazují, vzájemně se doplňují a v souhrnu tvoří ucelenou soustavu, z hlediska teoretické kategorizace představuje zásada veřejnosti relativně samostatně stojící zásadu, a proto autorka považuje za vhodné vyčlenit pojednání o této zásadě do samostatné podkapitoly. Zásada veřejnosti vymezena v § 2 odst. 10 trestního řádu garantuje veřejné projednání trestní věci obviněné právnické osoby před soudem tak, aby se občané mohli projednávání zúčastnit a jednání sledovat. Ustanovení § 2 odst. 10 trestního řádu navazuje na ústavní zakotvení v čl. 96 odst. 2 Ústavy⁵² a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, jakož i na čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a svobod. Zásada veřejnosti je významnou garancí zákonnosti trestního řízení a zachování práv osob, které se účastní hlavního líčení nebo veřejného zasedání, zejména obviněného (obžalovaného) a poškozeného. Při hlavním líčení a veřejném zasedání smí být veřejnost vyloučena jen v případech výslovně stanovených zákonem. Mezi takové důvody patří ohrožení utajované informace chráněné zvláštním zákonem, mravnost, nerušený průběh jednání anebo bezpečnost či jiný důležitý zájem svědků.⁵³ Důvodem k vyloučení veřejnosti naopak nemůže být samotná okolnost, že mají být projednávány skutečnosti a informace, které jsou obchodním tajemstvím obchodní korporace či osobní údaje jejich zaměstnanců. V případě vyloučení veřejnosti je však nutné rozsudek vyhlásit vždy veřejně při zachování § 96 odst. 2 Ústavy.

4. Zásady dokazování

Trestní řízení vedené proti právnické osobě ovládá skupina principů dokazování, tj. zásada vyhledávací, zásada volného hodnocení důkazů, zásada bezprostřednosti a ústnosti, které se vůči právnické osobě uplatní bez zvláštních odchylek, a dále také zásada presumpce nevinny. Zásada vyhledávací stanovena v § 2 odst. 5 trestního řádu je v odborné literatuře definována jako úřední povinnost orgánů činných v trestním řízení vyhledávat a provádět důkazy z vlastní iniciativy tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí.⁵⁴ V přípravném řízení objasňují orgány činné v trestním řízení i bez návrhu stran stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch obviněné právnické osoby. V řízení před soudem mohou státní zástupce a obviněná právnická osoba na podporu svých stanovisek navrhnout a provádět důkazy, státní zástupce je přitom povinen dokazovat vinu obžalované právnické osoby. To však nezabavuje soud povinnosti, aby sám doplnil dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí. Samotné doznání obviněné právnické osoby nezabavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti dané trestní věci. Ve smyslu zásady volného hodnocení důkazů vyjádřené v § 2 odst. 6 trestního řádu hodnotí orgány činné v trestním řízení důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu. Trestní řád a potažmo ani zákon o trestní odpovědnosti právnických osob nestanoví žádná pravidla, pokud jde o míru důkazů potřebných k prokázání určité skutečnosti, ani váhu či důkazní sílu jednotlivých důkazů.⁵⁵ Soud rozhoduje ve věci obviněné právnické osoby na základě ústně provedených důkazů a ústních přednesů stran v souladu se zásadou ústnosti dle § 2 odst. 11 trestního řádu. Zmíněné ustanovení do

⁵⁰ Zvláštní zpráva o poznatcích z aplikace § 8 odst. 5 a dalších ustanovení zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 183/2016 Sb., ze dne 7. 5. 2019, sp. zn. 4 NZN 604/2018.

⁵¹ BURDA, E. a kol.: Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Bratislava: C. H. Beck, 2018, s. 262-263.

⁵² Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (dále jen „Ústava“).

⁵³ Podle § 200 odst. 1 trestního řádu.

⁵⁴ Srov. § 200 odst. 2 a § 236 trestního řádu.

⁵⁵ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 40.

restního řádu promítá čl. 96 odst. 2 Ústavy, podle kterého je jednání před soudem kromě zákonem stanovených výjimek zásadně ústní a veřejné. Rovněž se uplatní zásada bezprostřednosti vymezená v § 2 odst. 12 restního řádu. Obsahem této zásady je jednak požadavek, aby soud rozhodoval na základě důkazů před ním provedených, tedy na základě svého bezprostředního dojmu z provedení dokazování, a jednak požadavek, aby soud čerpal důkazy z pramene, pokud možno co nejbližšího zjišťované skutečnosti.⁵⁶

Vůči obviněné právnické osobě se v restním řízení uplatní také zásada presumpce nevinny podle § 2 odst. 2 restního řádu, dále vymezená v čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, jakož i v čl. 6 odst. 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a svobod a čl. 48 odst. 1 Listiny základních práv Evropské unie. Ve světle této zásady nelze na právnickou osobu, proti níž se restní řízení vede, hledět jako by byla vinna, aniž byla pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu vyslovena její vina. Zásada presumpce nevinny vyjadřuje požadavek, aby vina obviněné právnické osoby, resp. obžalované, byla bez důvodných pochybností prokázána, a požadavek na orgány činné v restním řízení, aby bez ohledu na své subjektivní přesvědčení o vině obviněné či obžalované právnické osoby vystupovaly vůči této nestranně a nezaujatě.⁵⁷ Konstrukce restní odpovědnosti právnické osoby je založena na přičitatelnosti restného činu, která je označovaná za zvláštní odpovědnost za zavinění odlišnou od pojmu viny (zavinění) u fyzické osoby.⁵⁸ Problematickým aspektem úpravy zákona o restní odpovědnosti právnických osob se zdá být ustanovení § 8 odst. 5, který vymezuje možnosti vyvinění právnické osoby zproštěním se restní odpovědnosti. Ačkoliv se jedná primárně o ustanovení hmotněprávní, v odborné literatuře⁵⁹ bylo opakovaně vytýkáno, že by dikce tohoto ustanovení mohla vést i k výkladu, že by se důkazní břemeno přenášelo na obviněnou právnickou osobu, což by bylo v hrubém rozporu se základní zásadou presumpce nevinny. Na právnickou osobu (stejně jako na fyzickou osobu) nelze přenášet materiální důkazní břemeno, neboť toto leží na straně orgánů činných v restním řízení.⁶⁰ V této souvislosti je nezbytné zmínit, že na rozdíl od obviněné fyzické osoby se ve vztahu k obviněné právnické osobě neaplikuje Směrnice evropského parlamentu a rady (EU) 2016/343 ze dne 9. 3. 2016, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinny a právo být přítomen při restním řízení před soudem (dále jen „směrnice“), která mj. upravuje v čl. 6 odst. 1 povinnost členských států zajistit, aby důkazní břemeno při prokazování viny leželo na straně obžaloby. Směrnice v úvodních recitálech⁶¹ rozlišuje úroveň ochrany některých aspektů presumpce nevinny u právnických a fyzických osob, přičemž argumentuje tím, že v minulosti Soudní dvůr Evropské unie uznal, že některá práva vyplývající z presumpce nevinny nepřísluší právnickým osobám stejným způsobem jako osobám fyzickým. Není však zřejmé, jaké konkrétní odlišnosti jsou myšleny, když směrnice žádná rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie neuvádí. V rámci judikatury Soudního dvora Evropské unie byly doposud řešeny otázky presumpce nevinny ve vztahu k právnické osobě pouze v oblasti práva soutěžního, nikoliv restního.⁶² Vyloučením aplikace směrnice však není dotčeno uplatnění presumpce nevinny na právnické osoby, jak je stanovena zejména v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a svobod a vykládána Evropským soudem pro lidská práva. Směrnice se na právnické osoby jako taková nevztahuje, není však vyloučeno, aby se aspekty

⁵⁶ Tamtéž, s. 52.

⁵⁷ Tamtéž, s. 22-24.

⁵⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o restní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

⁵⁹ CHROMÝ, J., RŮŽIČKA, M.: K mantinelům vyvinění restní odpovědnosti právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 5 zákona o restní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Státní zastupitelství, 1/2017, s. 22; ČEP, D.: Korekční prvky restní odpovědnosti právnických osob a „zbavení se“ restní odpovědnosti právnickou osobou. Právní rozhledy, 10/2017, s. 350.

⁶⁰ FRYŠTÁK, M., ČEP, D.: Ještě k ustanovení § 8 odst. 5 TOPO (nejen) z hlediska otázky důkazního břemene. In: TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J., GALOVCOVÁ, I. (eds.): Pocta Jiřímu Jelínkovi. Praha: Leges, 2020, s. 107.

⁶¹ Recitál 13. a 14. směrnice.

⁶² Srov. např. rozhodnutí SDEU ve věci *Komise v. SGL Carbon AG*, ze dne 29. 6. 2006, C-301/04 P; rozhodnutí SDEU ve věci *Mannesmannröhren-Werke v. Commission*, ze dne 20. 2. 2001, T-112/98.

v ní zmíněné nemohly uplatnit i v trestním řízení proti právnické osobě, pokud to její povaha nevyklučuje.⁶³

5. Zásada materiální pravdy

V rámci poslední podkapitoly je rozebrána relativně samostatně stojící zásada materiální pravdy vymezena v § 2 odst. 5 trestního řádu, podle které jsou orgány činné v trestním řízení povinny postupovat v souladu se svými právy a povinnostmi a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti v rozsahu nezbytném pro jejich rozhodnutí v dané trestní věci. Jestliže má být rozhodnuto o vině obviněné právnické osoby, musí shromážděné důkazy k takovému rozhodnutí postačovat. Jestliže nepostačují a není možné opatřit důkazy další, které by pochybnosti vyvrátily, musí dojít ke zproštění obžaloby, v přípravném řízení zastavení trestního stíhání či vydání jiného rozhodnutí (např. postoupení věci jinému orgánu pro podezření z přestupku).⁶⁴ Výjimkami či určitými omezeními zásady materiální pravdy jsou instituty konsenzuálního vyřízení věci, tuto základní zásadu je však potřeba stále respektovat jako určitou pojistku, která může převážet.⁶⁵ V souvislosti se zmíněnými instituty konsenzuálního vyřízení věci vyvstává relevantní otázka, kdo je oprávněn za právnickou osobu vyjádřit doznání a souhlas s podmíněným zastavením trestního stíhání (§ 307 trestního řádu) či prohlásit, že právnická osoba spáchala skutek, pro který je trestně stíhána, u dohody o vině a trestu (§ 175a trestního řádu) a narovnání (§ 309 trestního řádu).⁶⁶ Nejvyšším soudem byla judikatorně vyřešena pouze otázka učinění doznání požadované pro podmíněné zastavení trestního stíhání ve smyslu § 307 odst. 1 písm. a) trestního řádu, a to v řízení o přečinu vedeném jak proti fyzické osobě, tak i proti právnické osobě, jejímž jménem obviněná fyzická osoba měla přečin spáchat.⁶⁷ Lze tedy kvitovat vznesený požadavek na legislativní změnu, která by vyhověla praktickým požadavkům vyplývajícím z aplikační praxe a odstranila nejasnosti stávající právní úpravy.⁶⁸

V. ZÁVĚR

Trestní právo procesní je vybudováno na dlouhé řadě zásad (principů), které ovlivňují jednotlivé instituty, procesní stadia, jakož i samotný průběh trestního řízení. Základními zásadami trestního řízení se pak rozumí nejdůležitější principy určující charakter trestního procesu. Posláním základních zásad trestního řízení je vymezit určitý rámec, v rámci kterého probíhá fungování celého systému právních norem trestního procesu, cíle tohoto fungování a vztah mezi cíli a právními prostředky pro realizaci těchto cílů, jakož i procesní záruky a limity pro legální a legitimní zásahy do základních práv a svobod. Základní zásady trestního řízení tvoří ucelenou a vnitřně jednotnou soustavu, která v kontextu jednotlivých elementů garantuje účinnou ochranu práva na spravedlivý proces.

Vzhledem k tomu, že zákon o trestní odpovědnosti právnických osob jako tzv. „zákon vedlejší“ k trestnímu řádu nestanoví samostatný katalog základních zásad trestního řízení vedeného proti obviněné právnické osobě, uplatní se výčet základních zásad podle § 2 trestního řádu se zohledněním korektivu vymezeného v § 1 odst. 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Z výčtu vymezeného v § 2 trestního řádu se v rámci trestního řízení

⁶³ TOMÁŠEK, M., ŠMEJKAL, V.: Smlouva o fungování EU: Smlouva o EU; Listina základních práv EU: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 1619.

⁶⁴ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 35.

⁶⁵ MULÁK, J., PROVAZNÍK, J.: Dopady novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb. na základní zásady trestního řízení. Bulletin advokacie, 11/2021, s. 40.

⁶⁶ GRĚVNA, T. BOHUSLAV, L.: Konsenzuální vyřízení věci v trestním řízení proti právnickým osobám. Bulletin advokacie, 11/2023, s. 23. KOCINA, J.: Odklony v trestním řízení proti právnickým osobám. Bulletin advokacie, 4/2022, s. 15-21.

⁶⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2014, sp. zn. 5 Tz 41/2014.

⁶⁸ GRĚVNA, T. BOHUSLAV, L.: Konsenzuální vyřízení věci v trestním řízení proti právnickým osobám. Bulletin advokacie, 11/2023, s. 23.

vedeného proti obviněné právnické osobě, byť v určitých případech s jistými modifikacemi či v omezeném rozsahu, uplatní všechny vyjmenované základní zásady. V praxi se nejspíše příliš neuplatní zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů výslovně stanovená v § 2 odst. 7 trestního řádu, nicméně odborná veřejnost uplatnění této zásady v trestním řízení vedeném proti právnické osobě *a priori* nevylučuje.

Jak již bylo v předchozím odstavci naznačeno, nikoliv všechny základní zásady v trestním řízení vedeném proti právnické osobě platí neomezeně, naopak většina základních zásad připouští za určitých okolností výjimky. Mezi významné výjimky ze základních zásad uplatňujících se vůči obviněné právnické osobě lze zařadit zejména modifikace zásady zajištění práv na obhajobu či určité nance zásady presumpce nevinny, které mají původ primárně v povaze právnické osoby *per se*, ale také v koncepci hmotněprávního pojetí trestní odpovědnosti osob právnických odlišné od osob fyzických. V obecné rovině lze uzavřít, že základní zásady trestního řízení vymezené v § 2 trestního řádu se s určitými výjimkami uplatní i v řízení vedeném proti obviněné právnické osobě.

V hlavní stati tohoto příspěvku autorka na několika místech identifikovala problematické segmenty úpravy trestního řízení vedeného proti právnické osobě, které vyplývají právě z uplatňování výjimek ze základních zásad v trestním řízení. Autorka v této souvislosti předložila možné úvahy *de lege ferenda*, které by podle jejího názoru mohly sloužit ke zvýšení garancí trestního řízení vedeného proti právnické osobě a odstranění některých legislativních nedostatků.

V prvé řadě autorka ve vztahu k zajišťovacím opatřením podle § 33 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob navrhla možnost zavedení zákonné lhůty, po jejímž uplynutí by byl soudce povinen přezkoumat potřebnost a důvodnost dalšího trvání zajišťovacího opatření, a případně též maximální doby trvání takového zajišťovacího opatření (obdobně jako je tomu např. u vazby fyzické osoby podle § 72, 72a trestního řádu). Navrhované změny by přispěly k řádnému uplatnění zásady přiměřenosti a zachování právní jistoty obviněné právnické osoby.

V souvislosti s uplatněním práva právnické osoby na obhajobu lze uvažovat o zakotvení zvláštních důvodů nutné obhajoby právnické osoby do zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, např. v případech, kdy obviněné právnické osobě hrozí trest zrušení, trest propadnutí majetku či jiný obdobně závažný trest, který by ohrožoval její další činnost. Zvláštním důvodem obhajoby by rovněž mohla být absence osoby oprávněné činit úkony za obviněnou právnickou osobu a inspirací by vhodně mohla posloužit rakouská právní úprava. Platná a účinná právní úprava se s absencí takové osoby vypořádává institutem opatrovníka dle § 34 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Za účelem zvýšení záruk práva obviněné právnické osoby na obhajobu by bylo žádoucí odstranit nedostatek právní úpravy tak, aby bylo obviněné právnické osobě umožněno podat řádný opravný prostředek (stížnost) proti usnesení o ustanovení opatrovníka a alespoň tímto způsobem ji umožnit vznést námitku proti osobě opatrovníka (alternativně se lze inspirovat rakouskou právní úpravou nutné obhajoby právnické osoby).

Dále se nabízejí úvahy o zavedení prvků oportunity ve vztahu ke stíhání tzv. „prázdných schránek“, např. v tom ohledu, že by nebylo potřebné zahájit trestní stíhání právnické osoby (mající povahu „prázdné schránky“) ve věci, ve které již byla pro takový skutek odsouzena osoba fyzická. Rovněž lze uvažovat o automatickém zavedení principu oportunity pro situace, kdy právnická osoba *de facto* „slouží“ pouze jako nástroj k páčání trestné činnosti a nevlastní žádný majetek (či zcela nepatrný), přičemž vedení trestního stíhání takové právnické osoby by bylo neúčelné.

V neposlední řadě lze uvažovat o legislativních změnách týkajících se konsenzuálního vyřízení trestní věci obviněné právnické osoby, které by stanovily najisto, kdo je za obviněnou

právníckou osobu oprávněn učinit zákonem požadovaný úkon, a odstranily tak nejasnosti stávající právní úpravy.

Závěrem, právní úprava trestní odpovědnosti právníckých osob a trestního řízení proti nim, jakož i související soudní judikatura a aplikační praxe se stále vyvíjí a do budoucna dále vyvíjet bude. Pro tuto chvíli lze nicméně uzavřít, že by platná a účinná právní úprava jistě zasloužila některých legislativních změn, které by jednak přispěly ke zvýšení procesních záruk trestního řízení proti obviněné právnícké osobě, a jednak ke zefektivnění průběhu trestního řízení a dosažení jeho účelu.

KLÍČOVÁ SLOVA

základní zásady trestního řízení, právnícká osoba, výjimky ze základních zásad

KEY WORDS

fundamental principles in criminal procedure, legal person, exceptions to the fundamental principles

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. BURDA, E. a kol.: Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Komentár. Bratislava: C. H. Beck, 2018.
2. ČEP, D.: Korekční prvky trestní odpovědnosti právníckých osob a „zbavení se“ trestní odpovědnosti právníckou osobou. *Právní rozhledy*, 10/2017.
3. FENYK, J.: Právo právnícké osoby na spravedlivý proces alias... " není- li z povahy věci vyloučeno". In: TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J., GALOVCOVÁ, I. (eds.): Pocta Jiřímu Jelínkovi. Praha: Leges, 2020.
4. FRYŠTÁK, M., ČEP, D.: Ještě k ustanovení § 8 odst. 5 TOPO (nejen) z hlediska otázky důkazního břemene. In: TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J., GALOVCOVÁ, I. (eds.): Pocta Jiřímu Jelínkovi. Praha: Leges, 2020.
5. GRIVNA, T.: Problematické aspekty opatrovnictví obviněné právnícké osoby. In: GRIVNA, T., ŠIMÁNOVÁ, H. (eds.): Deset let trestní odpovědnosti právníckých osob v České republice. Pohledy zpět i vpřed. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021.
6. GRIVNA, T., BOHUSLAV, L.: Konsenzuální vyřízení věci v trestním řízení proti právníckým osobám. *Bulletin advokacie*, 11/2023.
7. GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol.: Oběti trestných činů. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020.
8. CHROMÝ, J., RŮŽIČKA, M.: K mantinelům vyvinění trestní odpovědnosti právnícké osoby ve smyslu § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim. *Státní zastupitelství*, 1/2017.
9. JELÍNEK, J.: Koncepce trestní odpovědnosti právníckých osob. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*, 2/2017. DOI: 10.14712/23366478.2017.6.
10. JELÍNEK, J.: Trestní odpovědnost právníckých osob v České republice: problémy a perspektivy. Praha: Leges, 2019.
11. KOCINA, J.: Odklony v trestním řízení proti právníckým osobám. *Bulletin advokacie*, 4/2022.
12. MULÁK, J.: Spory o základní zásady trestního řízení. In: TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J., GALOVCOVÁ, I. (eds.): Pocta Jiřímu Jelínkovi. Praha: Leges, 2020.
13. MULÁK, J.: Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019.

14. MULÁK, J.: Základní zásady trestního řízení – jejich výjimečnost a výjimky z nich. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*, 3/2023. DOI: 10.14712/23366478.2023.25.
15. MULÁK, J., PROVAZNÍK, J.: Dopady novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb. na základní zásady trestního řízení. *Bulletin advokacie*, 11/2021.
16. ŘÍHA, J.: Trestní odpovědnost právnických osob a řízení proti nim v judikatuře. In: GRIVNA, T., ŠIMÁNOVÁ, H. (eds.): *Deset let trestní odpovědnosti právnických osob v České republice. Pohledy zpět i vpřed*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021.
17. ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018.
18. ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013.
19. ŠÁMAL, P.: *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR. Praha: SEVT, 1992.
20. TOMÁŠEK, M., ŠMEJKAL, V.: *Smlouva o fungování EU: Smlouva o EU; Listina základních práv EU: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2022.

KONTAKTNÍ ÚDAJE AUTORKY

Mgr. Markéta Kajfoszová

doktorandka

Univerzita Karlova

Právnická fakulta, Katedra trestního práva

Nám. Curieových 901/7, 116 40 Praha 1, Česká republika

E-mail: marketa.kajfoszova@prf.cuni.cz

ZMENY V CIVILNEJ EXEKÚCII – DONUCOVACIE OPATRENIA

CHANGES IN CIVIL ENFORCEMENT – COERCIVE MEASURES

Viktória Kol'vecková¹

<https://doi.org/10.33542/SIC2024-1-08>

ABSTRAKT

Cieľom predkladaného článku je poukázať na najvýznamnejšie legislatívne zmeny v exekučnom práve účinné od 1.4.2023, ktoré sa týkajú najmä zavedenia tzv. donucovacích opatrení, ako aj zmien v oblasti vymáhania nepeňažných plnení. Predkladaný článok sa vo vzťahu k ostatnej novele Exekučného poriadku obmedzuje výlučne na analýzu inštitútu donucovacích opatrení, podstatou ktorých je možnosť exekučných orgánov vynucovať plnenie parciálnych procesných povinností povinného a ďalších subjektov vymedzených Exekučným poriadkom, čím sa má dosiahnuť efektívnejšie vedenie exekučného konania, a jeho čo najrýchlejšie skončenie. Úmyslom autorky je preto poukázať na vplyv aktuálnych legislatívnych zmien na realizáciu rýchlej a efektívnej civilnej exekúcie podľa Exekučného poriadku a overiť hypotézu, či ostatná novela Exekučného poriadku je spôsobilá naplniť zámer prezentovaný zákonodarcom v dôvodovej správe.

ABSTRACT

The aim of the presented article is to point out the most significant legislative changes in enforcement law effective since 1 April 2023, which mainly concern the introduction of the so-called coercive measures, as well as changes in the area of enforcement of non-monetary payments. In relation to the other amendment to the Civil Enforcement Code, the submitted contribution is limited exclusively to the analysis of the institute of coercive measures, the essence of which is the ability of enforcement authorities to enforce partial procedural obligations of the obligee and other entities defined by the Civil Enforcement Code, which is to achieve a more efficient management of the enforcement proceedings, and its fastest possible termination. The author's intention is therefore to point out the impact of current legislative changes on the implementation of fast and effective civil execution according to the Civil Enforcement Code and to verify the hypothesis whether the other amendment to the Civil Enforcement Code is able to fulfill the intention presented by the legislator in the explanatory report.

I. ÚVOD

Exekučné právo je právnou oblasťou vystavovanou pomerne častým legislatívnym zmenám. Svedčí o tom počet doteraz zrealizovaných novelizácií „kódexu exekučného práva“, t. j. zákona č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „Exekučný poriadok“ alebo „EP“), ktorý bol za 28 rokov svojej účinnosti doposiaľ zmenený viac ako 50-krát, z toho niekoľkokrát po „zásahu“ Ústavného súdu SR. V ostatnom období sa preň opakovane stal

¹ JUDr., PhD., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Slovenská republika.
Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic.

termínom účinnosti podstatných častí novelizácií zásadného charakteru 1. apríl²; rovnako tomu bolo aj naposledy, kedy 1.4.2023 nadobudol účinnosť zákon č. 48/2023 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Ostatnou novelou Exekučného poriadku došlo k skutočne zásadným zmenám v exekučnom práve, ktoré pre účely tohto výkladu rozdelíme do dvoch oblastí:

1. zavedenie tzv. donucovacích opatrení,
2. zmeny v oblasti nepeňažných exekúcií.

Zavedením tzv. donucovacích opatrení sa zákonodarca usiluje o zefektívnenie vynucovania plnenia procesných povinností v rámci exekučného konania, a to posilnením a rozšírením procesných oprávnení exekučných orgánov. V oblasti nepeňažných exekúcií je markantnou snaha o zrýchlenie a zefektívnenie exekúcií na uspokojenie práv na nepeňažné plnenia.³ Celkovo možno povedať, že tieto „novinky“ v exekučnom konaní majú tendenciu posunúť vymožitelnosť práva prostredníctvom civilnej exekúcie o krok ďalej, a to do roviny rýchlejšieho a efektívnejšieho vykonávacieho procesu.

Exekučné konanie, ako súčasť práva na súdnu a inú právnu ochranu⁴ v zmysle čl. 46 Ústavy SR⁵, je nepochybne jedným z dôležitých pilierov vymožitelnosti práva v štáte⁶, jeho realizácia je však limitovaná (čo je v právnom štáte absolútne nevyhnutné) hranicami výkonu štátneho donútenia určenými zákonom definovanými procesnými inštitútmi a procesnými pravidlami. Legislatívne nastavenie spôsobov výkonu exekúcie, ich procesných pravidiel, definovanie nielen práv a povinností účastníkov exekučného konania a iných osôb zúčastnených na exekučnom konaní, ale aj vymedzenie kompetencií exekučných orgánov, osobitne procesných oprávnení súdneho exekútora, predznamenáva, aká je úroveň vykonávacieho konania, a do akej miery snahe štátu o zabezpečovanie splnenia povinností aj bez vôle povinných subjektov korešpondujú reálne možnosti štátom „poverených“ subjektov, ktoré sú dotované právomocou vynucovať tieto plnenia. Ak teda základným účelom exekučného konania je vymoženie (nútené splnenie) nároku oprávneného subjektu bez ohľadu na vôľu povinného subjektu, a to za súčasnej garancie práv povinného a tretích osôb dotknutých exekúciou, tak prirodzene platí, ako uvádza Molnár, že „je legitímnym očakávaním oprávneného, že štát splní svoj záväzok zabezpečiť realizáciu základných práv a postará sa o to, aby exekučný titul, ktorým oprávnený disponuje, nebol len iluzórnym prejavom ochrany ohrozeného alebo porušeného práva, ktoré bolo (spravidla) judikované.“⁷ „V oblasti civilného práva je konečné naplnenie obsahu práva na súdnu a inú právnu ochranu zabezpečované práve civilným núteným výkonom

² Podstatné zmeny zaviedla do exekučného práva novela zrealizovaná zákonom č. 2/2017 Z. z., ktorej najzásadnejšia časť nadobudla účinnosť 1.4.2017, a ktorou bol zavedený jeden kauzálny príslušný exekučný súd; okrem toho sa novela dotkla výberu exekútora, ktorý sa aktuálne pridružuje náhodným výberom na krajevom princípe; zásadné zmeny priniesla novela do úpravy inštitútov procesnej obrany a ochrany.

³ Bližšie pozri - Dôvodová správa k návrhu zákona č. 48/2023 Z. z.

⁴ Pozri FEŤKOVÁ, G. Právo na súdnu ochranu v exekučnom konaní. In Justičná revue. 2009, roč. 61, č. 4, s. 577-582.

⁵ Ako uvádza Ústavný súd SR „*Ústavný súd vo svojej stabilnej judikatúre opakovane akcentuje, že súčasťou základného práva na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy je aj nútený výkon súdnych a iných rozhodnutí vrátane súdnej exekúcie podľa Exekučného poriadku (PL. ÚS 21/00, I. ÚS 5/00, II. ÚS 143/02, IV. ÚS 292/04). Aj podľa názoru Európskeho súdu pre ľudské práva by právo na súdnu ochranu zostalo iluzórnym, keby vnútroštátny právny poriadok umožňoval, aby konečné súdne rozhodnutie ostalo „neúčinné“ na ujmu jedného z účastníkov súdneho konania. Výkon rozsudku alebo rozhodnutia súdu treba považovať za integrálnu súčasť práva na spravodlivé súdne konanie v zmysle čl. 6 ods. 1 dohovoru (obdobne III. ÚS 15/03).*“ Pozri Uznesenie Ústavného súdu SR, č.k. I. ÚS 217/2021 zo dňa 25.5.2021.

⁶ Bližšie pozri MOLNÁR, P. Nepeňažná exekúcia. Bratislava: C.H.Beck, 2016, s. 2 a nasl.

⁷ MOLNÁR, P. Ad hoc legislatíva v exekučnom práve. In *Ad hoc legislatíva v súkromnom práve*. Praha: Leges, 2019. s. 230.

rozhodnutia.⁸ Vo vzťahu k realizácii exekúcie by preto mali byť naplnené požiadavky zákonnosti, rýchlosti, spravodlivosti⁹, hospodárnosti a efektívnosti. Účelom ostatnej novelizácie je práve podpora dosahovania týchto požiadaviek využívaním nových inštrumentov v rukách exekučných orgánov. Predkladaný príspevok venujeme prvej oblasti dotknutej predmetnou novelou, a to právnej úprave donucovacích opatrení s úmyslom overiť hypotézu, či ostatná novela Exekučného poriadku je spôsobilá naplniť zákonodarcom proklamované ciele a posilniť efektívnosť a rýchlosť exekučného konania skrze efektívnejšie vynucovanie plnenia parciálnych procesných povinností. Za účelom overenia stanovenej hypotézy boli pri písaní tohto príspevku využité vedecké metódy analýzy a dedukcie. Vzhľadom na novosť analyzovanej problematiky, ktorá doposiaľ v právnom priestore Slovenskej republiky nebola prítomná, je ťažiskom predkladaného príspevku práve nová právna úprava, pričom komparáciu názorov odborníkov z teórie a praxe exekučného práva nebolo možné zrealizovať, a to vzhľadom na absenciu odborných a vedeckých príspevkov k tejto problematike v aktuálne dostupnej odbornej spisbe.

II. ÚPRAVA ÚČINNÁ DO 31.3.2023

Pred samotnou analýzou donucovacích opatrení sa žiada položiť si otázku, čo viedlo zákonodarcu k nastoleným zmenám. Ako sme už uviedli vyššie, relevantnou a legitímnou je snaha o zefektívnenie a zrýchlenie exekučných konaní, k čomu bez pochyb prispieva efektívnejšie vynucovanie plnenia parciálnych procesných povinností povinného subjektu. Zároveň sa však núka otázka, aké možnosti mal súdny exekútor, či exekučný súd doposiaľ a akú medzeru mal zákonodarcu svojou legislatívnou činnosťou v úmysle zaplniť. Následne, v ďalšej časti príspevku, sa pokúsime overiť hypotézu, či predmetná novela má potenciál naplniť svoje ambície.

Zjednodušene možno povedať, že právna úprava doposiaľ žiadnym spôsobom neumožňovala súdному exekútorovi autonómne riešiť a vynucovať parciálne povinnosti povinného, akými sú najmä povinnosť poskytnúť súčinnosť¹⁰, či podať vyhlásenie o majetku povinného¹¹. Vo vzťahu k vymáhaniu výživného, ktoré je taktiež aktuálne s ohľadom na novú úpravu donucovacích opatrení, mal exekútor navyše (oproti „bežnej“ peňažnej pohľadávke) k dispozícii osobitný spôsob vykonania exekúcie – príkazom na zadržanie vodičského preukazu. V procese vynucovania nepeňažných plnení bol doposiaľ garanciou efektívneho vynútenia najmä samotný procesný postup vymáhania jednotlivých nepeňažných plnení. Pokiaľ však ide o klasické „súčinnostné“ povinnosti, je potrebné konštatovať, že hrozba uložením poriadkovej pokuty¹², či predvedením, prípadne možnosťou trestného stíhania pre marenie exekučného konania, sa v praxi neosvedčila. Navyše, skutková podstata trestného činu marenia exekučného konania¹³ podľa § 243a Trestného zákona neumožňuje trestne stíhať konanie, kedy povinný ignoruje svoje povinnosti, ale dopadá len na také skutkové okolnosti, za ktorých osoba marí exekučné konanie tým, že a) uvedie nepravdivé údaje vo vyhlásení o svojom majetku, b) znemožní, aby sa vec podliehajúca exekúcii spísala a odhadla, c) zadrží, sfaľšuje, pozmení alebo zničí zaznamenané informácie o majetku alebo finančných aktivitách povinného, d) odstráni, poškodí alebo zničí hnuiteľnú vec pojatú do súpisu, alebo e) nevydá vec podliehajúcu exekúcii.

⁸ MAZÁK, J., JÁNOŠÍKOVÁ, M., MOLNÁR, P. *Učebnica občianskeho procesného práva 2*. Bratislava: IURIS LIBRI, 2012. s. 67.

⁹ Pozri KRAJČOVIČ, M. Úvaha nad spravodlivejším exekučným konaním. In: *Justičná revue*. roč. 67, č. 8-9, s. 1079-1098 a KÁČER, M.: Opodstatnenie procesnej spravodlivosti. In: *Právny obzor*, roč. 104, 2021, č. 5. s. 333– 344.

¹⁰ Pozri ZÁMOŽÍK, J. a kol. *Civilné právo procesné. Vykonávacie konanie. Konkurz a reštrukturalizácia. Rozhodcovské konanie. Správne súdnictvo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. s.44.

¹¹ Bližšie pozri ŠTEVČEK, M. a kol. *Exekučný poriadok. Komentár*. 3. vydanie. Praha. C. H. Beck, 2018, s. 143 a nasl.

¹² Pozri MOLNÁR, P. Pokuty v exekučnom konaní. In *Bulletin slovenskej advokácie*. 2000, č. 4, s. 90-93 ISSN 1335-1079.

¹³ Pozri ČENTĚŠ, J., BELEŠ, A., KRAJČOVIČ, M. *Marenie exekučného konania: Teoretický rozbor; vybrané aplikačné problémy a návrhy de lege ferenda*. 1. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2020. 124 s.

Zdlhavosť postupu exekučných orgánov pri ukladaní poriadkových pokút, resp. pri predvedení, spôsobovala, že tieto mechanizmy boli hodnotené ako málo efektívne, ba priam neefektívne, a nevedli k želanému výsledku, preventívne pôsobenie hrozby využitia spomínaných inštrumentov nevyvímajúc. Navyše, samotné uloženie poriadkovej pokuty nespôsobovalo povinnému žiadnu ujmu prejavujúcu sa okamžite v jeho majetkovej sfére, či v bežnom praktickom živote, ako je tomu pri súčasnej úprave donucovacích opatrení, kedy exekútor má možnosť, či dokonca skôr povinnosť zabezpečiť majetok povinného za účelom vymożenia donucovacieho opatrenia vo forme uloženej peňažnej pokuty, preto možno konštatovať, že predchádzajúci režim vynučovania procesných povinností len v zanedbateľnom rozsahu naplňal svoj sledovaný účel. Rovnako obmedzujúco pre bežný život jednotlivca v súčasnosti pôsobia, ako je tomu pri právnej úprave peňažnej pokuty, aj donucovacie opatrenia vo forme zadržania vodičského preukazu, zadržania osvedčenia o evidencii vozidla, či znemožnenie užívania hnutelných vecí ich priamym zabezpečením prostredníctvom technických prostriedkov brániacich ich užívaniu. Zbežným porovnaním právneho stavu pred novely účinnej od 1.4.2023 so stavom *de lege lata* možno konštatovať, že nová úprava má oproti svojej predchodkyňi ambíciu byť omnoho „akčnejšia“, a tým aj efektívnejšia vo vzťahu k dosahovaniu plnenia čiastkových procesných povinností v prebiehajúcom exekučnom konaní. Túto snahu zákonodarcu možno hodnotiť skutočne pozitívne, nakoľko problematické procesné situácie, ktoré v exekučnom konaní vyvstávajú (najčastejšie sa v praxi ako problém ukazuje ignorácia, či zatajovanie sa zo strany povinného), vyžadujú rýchle a flexibilné právne riešenia, pričom bez kvalitnej právnej úpravy majú exekučné orgány zviazané ruky, čím povinní získavajú priestor pre vyhýbanie sa zodpovednosti.

III. DONUCOVACIE OPATRENIA

Donucovacie opatrenia možno charakterizovať ako nové procesné inštrumenty, umožňujúce exekučným orgánom vynučovať od povinných subjektov plnenie parciálnych procesných povinností, uložených súdnym exekútorom na základe Exekučného poriadku, ktoré tieto subjekty nespĺnili dobrovoľne, pričom ich aktívna participácia v exekučnom konaní je potrebná na dosiahnutie stanoveného cieľa, ktorým je buď primárne zistenie informácie podstatnej pre vedenie exekučného konania a sekundárne úspešné zrealizovanie exekúcie (uspokojenie oprávneného), alebo (v prípade výživného a nepeňažných exekúcií) priamo donútenie k splneniu vymáhanej povinnosti zo strany povinného, teda *de facto* samotné vykonanie exekúcie. Najčastejšie ide o povinnosť povinného subjektu poskytnúť exekútorovi súčinnosť, prípadne poskytnúť vyhlásenie o majetku, osobitne zákon pripúšťa použitie donucovacích opatrení v konaniach na vymożenie výživného a v konaniach na vymożenie nepeňažnej povinnosti, a to za vyššie vymedzeným účelom. Ako uvádza Okresný súd Banská Bystrica, *základnou funkciou donucovacích opatrení je predovšetkým funkcia prevenčná, nakoľko majú pôsobiť preventívne, a až po nesplnení dotknutej povinnosti nastupuje funkcia represívna.*¹⁴

Hneď úvodom je potrebné podotknúť, že exekučné orgány môžu donucovacím opatrením postihnúť len také správanie sa povinného subjektu, ktoré explicitne umožňuje postihnúť Exekučný poriadok, a to len voči tam stanoveným subjektom (povinný a ďalšie subjekty podľa § 40 ods. 2 EP – štatutárny orgán, prokurista, likvidátor, zákonný zástupca a pod.). Uvedené súvisí so základnou ústavnou zásadou, ktorá s ohľadom na judikatúru Ústavného súdu SR¹⁵

¹⁴ Uznesenie Okresného súdu Banská Bystrica, sp. zn. 32Ek/2439/2022 zo dňa 09.10.2023.

¹⁵ Právne postavenie exekútora je ustanovené tak, že v rámci delby verejnej (štátnej) moci sa exekútor podieľa na plnení pozitívneho záväzku štátu v súvislosti s realizáciou základného práva na súdnu a inú právnu ochranu podľa článku 46 ods. 1 ústavy v rozsahu ustanovenom zákonom. Exekútora preto nemožno v zásade vylúčiť ani spod režimu ustanoveného v čl. 2 ods. 2 ústavy. Pozri Nález Ústavného súdu SR č.k. PL. ÚS 49/03.

dopadá aj na súdnych exekútorov¹⁶, podľa ktorej *štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon*¹⁷.

Exekučný poriadok taxatívne vymedzuje 4 druhy donucovacích opatrení

- a.) peňažnú pokutu,
- b.) zadržanie vodičského preukazu,
- c.) použitie technických prostriedkov brániacich užívaniu veci alebo
- d.) zadržanie osvedčenia o evidencii vozidla časť I alebo časť II.

1. Subsidiarita donucovacích opatrení

Napriek tomu, že aktuálne znenie § 43a ods. 1 Exekučného poriadku môže evokovať, že ide o nekombinovateľné alternatívy donucovacích opatrení [pozn. - v texte zákona je medzi písm. c) a d) vsunuté slovíčko „alebo“], je nutné zdôrazniť, že v konkrétnom exekučnom konaní je prípustná ich kumulácia. Zároveň však zásadne platí (resp. javí sa, že platí – vid' ďalší výklad) subsidiarita medzi donucovacím opatrením vo forme peňažnej pokuty a ostatnými donucovacími opatreniami [písm. b) až d)]. Totiž, priority je k donúteniu subjektu nevyhnutné využiť peňažnú pokutu, a až v prípade, ak táto zlyhá (pozn. - v zmysle, že jej uloženie nepovedie k splneniu povinnosti, ktorej nesplnenie sa sankcionuje a zároveň vynucuje peňažnou pokutou) možno pristúpiť k uloženiu ďalšieho donucovacieho opatrenia (či ďalších donucovacích opatrení). Výnimku v tomto smere *de lege lata* predstavujú (citujúc zákon) „exekúcie na vymozenie pohľadávky na výživnom alebo ak je voči povinnému vedená exekúcia na uspokojenie práva na peňažné plnenie“¹⁸. Stojí za zamyslenie, prečo zákonodarca v predmetnom ustanovení osobitne vyzdvihuje exekúcie na vymozenie pohľadávky na výživnom a následne uvádza exekúcie na vymozenie peňažných pohľadávok. Ved' predsa, výživné je peňažnou pohľadávkou, ktorej splnenie sa vynucuje postupmi pre vymozenie peňažných pohľadávok. Dokonca, aj osobitosť, ktorú doposiaľ obsahoval zákon pre exekučné konania, ktorých predmetom bolo vymozenie výživného – t.j. špeciálny spôsob vykonania exekúcie zadržaním vodičského preukazu, už dnes nie je aktuálna, nakoľko účinnosťou analyzovanej novely Exekučného poriadku, zanikol tento spôsob vykonania exekúcie a zadržanie vodičského preukazu je v súčasnosti „len“ jedným z donucovacích opatrení použiteľných generálne pre všetky exekučné konania, bez ohľadu na predmet ich vymáhania.¹⁹ Odpoveďou je snáď väčší rozsah použiteľnosti donucovacích opatrení v exekúciách na vymozenie výživného, kde, ako už bolo spomenuté, donucovacie opatrenia plnia aj úlohu smerom k donúteniu povinného k splneniu priamo vymáhanej povinnosti, pričom v štandardných peňažných exekúciách slúžia výlučne k donúteniu k splneniu vymedzených parciálnych procesných povinností. Napriek tomu sme názoru, že zákonodarca nezvolil v legislatívnom procese šťastnú formuláciu (vid' odôvodnenie v ďalšom texte), preto sme sa ďalej zamýšľali nad dôvodmi a pôvodom tejto formulácie.

Pôvod explicitného zdôraznenia exekúcií na vymozenie výživného v ust. § 43a ods. 2 Exekučného poriadku sme hľadali v legislatívnom procese.

Navrhované znenie § 43a ods. 2 EP znelo pôvodne nasledovne:

Donucovacie opatrenie sa uloží, ak možno predpokladať, že bez jeho použitia nedôjde k splneniu povinnosti, ktorej splnenie sa má vynútiť (ďalej len „dotknutá povinnosť“); exekútor

¹⁶ Pozri JUREČKOVÁ, L. Úvahy nad účelom exekučného řízení a nad pozitivními závazky státu a vyplývajícími z garantovaných základních práv a svobod v kontextu zákona č. 286/2021 Sb. In *Právní rozhledy*. roč. 30, č. 15-16, s. 544-550.

¹⁷ Pozri čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.

¹⁸ Pozri § 43a ods. 2 EP.

¹⁹ V tejto súvislosti je potrebné oceniť, že zákonodarca upustil od konceptu zadržania vodičského preukazu ako osobitného spôsobu vykonania exekúcie, nakoľko zadržanie vodičského preukazu v skutočnosti nikdy nebolo spôsobom vykonania exekúcie, pretože nevedlo priamo k uspokojeniu vymáhaného výživného, ale maximálne plnilo donucovaciu funkciu vo vzťahu k povinnému.

alebo súd prihladne najmä na význam dotknutej povinnosti a na primeranosť donucovacieho opatrenia dotknutej povinnosti. Pri uložení donucovacieho opatrenia sa dbá na to, aby donucovacie opatrenie viedlo k splneniu dotknutej povinnosti.²⁰

Naproti tomu, zákonodarcom prijatá formulácia ust. § 43a ods. 2 EP znie nasledovne: „Donucovacie opatrenie sa uloží, ak možno predpokladať, že bez jeho použitia nedôjde k splneniu povinnosti, ktorej splnenie sa má vynútiť (ďalej len „dotknutá povinnosť“); exekútor alebo súd prihladne najmä na význam dotknutej povinnosti a na primeranosť donucovacieho opatrenia dotknutej povinnosti. Pri uložení donucovacieho opatrenia sa dbá na to, aby donucovacie opatrenie viedlo k splneniu dotknutej povinnosti. **Donucovacie opatrenia podľa odseku 1 písm. b) až d) možno uložiť až po tom, ako uložené donucovacie opatrenie podľa odseku 1 písm. a) nevedlo k splneniu dotknutej povinnosti, najskôr však po vydaní dodatku k povereniu podľa § 43c ods. 2; to neplatí, ak ide o exekúciu na vymoženie pohľadávky na výživnom alebo ak je voči povinnému vedená exekúcia na uspokojenie práva na peňažné plnenie.**“

V pôvodne navrhovanom znení zákona absentovala tretia veta pojednávajúca o podmienkach (najmä podmienka uloženia ďalšieho donucovacieho opatrenia až po konštatovaní neefektivity zvoleného donucovacieho opatrenia a po vydaní dodatku k povereniu) a o subsidiarite donucovacích opatrení podľa písm. b) až d). Možno povedať, že ak sa podmienky vymedzené v tretej vete § 43a ods. 2 EP nemajú vzťahovať na 1.) exekúcie na vymoženie pohľadávky na výživnom a 2.) exekúcie na uspokojenie práva na peňažné plnenie, *a contrario* sa budú vzťahovať len na exekučné konania na vymoženie nepeňažných nárokov. Pochopeniu formulácie tohto ustanovenia nenapomáha ani odôvodnenie pozmeňujúceho návrhu²¹, v ktorom sa samotné navrhované doplnenie § 43a ods. 2 uvádza v znení, v akom aj napokon bolo prijaté (exekúcie na vymoženie pohľadávky na výživnom, ako aj exekúcie na uspokojenie práva na peňažné plnenie), nakoľko z odôvodnenia pozmeňujúceho návrhu vyplýva, že predkladateľ zmeny návrhu novely mal v úmysle pravidlo vylúčiť len v prípade exekúcií na vymoženie výživného²². *De lege lata* však možno uzavrieť, že pravidlo, podľa ktorého platí nevyhnutná subsidiarita medzi donucovacím opatrením podľa písm. a) na jednej strane a donucovacími opatreniami podľa písm. b) až d) na strane druhej, sa bude uplatňovať výlučne v nepeňažných exekučných konaniach. Subsidiarita sa v akomkoľvek exekučnom konaní navyše neuplatní pri postihnutí nečinnosti povinného subjektu v súvislosti s povinnosťou poskytnúť exekútorovi súčinnosť, a to z dôvodu, že poskytnutie súčinnosti možno vynucovať výlučne donucovacím opatrením vo forme peňažnej pokuty.^{23 24} Otázkou však ostáva, či bolo skutočným úmyslom zákonodarcu vylúčiť aplikáciu donucovacích opatrení podľa ods. 1 písm. b) až d) pri vynucovaní plnenia parciálnych procesných povinností v exekučných konaniach na vymoženie štandardnej peňažnej pohľadávky. Ak by mal zákonodarcu záujem vymedziť tieto podmienky len v prípade nepeňažných exekúcií, legislatívne „čistejšie“ riešenie by bolo formulovať predmetné ustanovenia napríklad takto:

Donucovacie opatrenia podľa odseku 1 písm. b) až d) možno v konaniach na vymoženie nepeňažnej povinnosti uložiť až po tom, ako uložené donucovacie opatrenie podľa odseku 1 písm. a) nevedlo k splneniu dotknutej povinnosti, najskôr však po vydaní dodatku k povereniu podľa § 43c ods. 2.

²⁰ Pozri návrh zákona <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=8851>.

²¹ Bližšie pozri pozmeňujúci a doplňujúci návrh zo dňa 20.12.2022 (tlač 1107) <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=8851>.

²² Tamtiež, vid'. odôvodnenie, podľa ktorého „Toto pravidlo sa však nepoužije, pokiaľ pôjde o exekúciu na vymoženie pohľadávky na výživnom.“

²³ Pozri *lex specialis* § 40 ods. 3 EP, podľa ktorého neposkytnutie súčinnosti možno vynucovať výlučne peňažnou pokutou uloženou exekútorom alebo exekučným súdom.

²⁴ Pozri Uznesenie Okresného súdu Banská Bystrica, sp. zn. 64Ek/445/2019 zo dňa 16.06.2023.

2. Časové súvislosti ukladania donucovacích opatrení

Z časového hľadiska sú exekučné orgány pri rozhodovaní o donucovacom opatrení limitované rovnako, ako pri vydaní exekučného príkazu. Štandardne teda možno povinnému donucovacie opatrenie uložiť najskôr po márnom uplynutí lehoty na podanie návrhu na zastavenie exekúcie, ktorý má odkladný účinok, alebo po tom, keď sa exekútorovi doručí rozhodnutie súdu, ktorým sa takýto návrh zamietol. Keďže sa táto podmienka explicitne *de lege lata* vzťahuje len na vydanie donucovacieho opatrenia voči povinnému, exekučné orgány nie sú z časového hľadiska limitované pri vydaní donucovacieho opatrenia napríklad vo vzťahu k štatutárnemu orgánu právnickej osoby (alebo ďalším v zákone vymedzeným subjektom²⁵), ktorý exekútorovi neposkytol súčinnosť²⁶. Subjektom, ktoré nespádajú do rámca subjektov vymedzených Exekučným poriadkom, nemožno donucovacie opatrenie uložiť vôbec, a to ani v prípade, ak nespĺnia uloženú povinnosť poskytnúť súčinnosť. V takom prípade ostáva zachovaná možnosť uloženia poriadkovej pokuty súdom na návrh exekútora. Naproti tomu, český exekučný rád²⁷ v § 34 ods. 5 ustanovuje, že za nesplnenie povinnosti poskytnutia súčinnosti môže tretím osobám uložiť poriadkovú pokutu exekútor.

V súvislosti s časovým hľadiskom ukladania donucovacích opatrení výnimku predstavuje § 180 ods. 3 EP, systematicky zaradený do procesnej úpravy vymáhania nepeňažných plnení. Podľa uvedeného ustanovenia je pred vydaním exekučného príkazu, ak je to účelné, možné uložiť donucovacie opatrenie v prípade vymáhania nepeňažných plnení. Tu si dovoľíme polemizovať medzi zákonným znením predmetného ust. § 180 ods. 3 EP²⁸ a výkladom poskytnutým v dôvodovej správe k návrhu zákona č. 48/2023 Z.z., a to z nasledovných dôvodov. Znenie zákona totiž umožňuje uložiť donucovacie opatrenie pred vydaním exekučného príkazu, pričom však dôvodová správa v tejto súvislosti hovorí o „výnimke z pravidla použitia donucovacieho opatrenia až po právoplatnosti upovedomenia o začatí exekúcie, t. j. exekútor môže použiť donucovacie opatrenie aj pred márnym uplynutím lehoty na podanie návrhu na zastavenie exekúcie, ktorý má odkladný účinok, alebo pred tým, ako sa exekútorovi doručí rozhodnutie súdu, ktorým sa takýto návrh zamietol, avšak len v prípade, ak je to účelné“. Do konfrontácie vstupuje aj vyššie zmieňované ust. § 43a ods. 2 EP upravujúce subsidiaritu ukladania donucovacích opatrení.

V polemike o vyššie načrtnutej problematike ide z nášho pohľadu o rozdielne procesné situácie, domnievame sa, že moment „pred vydaním exekučného príkazu“ znamená, že v rozhodnom čase síce došlo k naplneniu zákonných predpokladov na jeho vydanie, avšak súdny exekútor zatiaľ uprednostní (z dôvodov vhodnosti a efektívnosti) pred samotným výkonom rozhodnutia (t.j. vydanie exekučného príkazu a realizácia nadväzujúcich faktických úkonov) uloženie donucovacieho opatrenia. Na časovej priamke exekučného konania teda nami prezentovaný výklad lokalizuje možnosť uloženia donucovacieho opatrenia ďalej, ako dôvodová správa. Dôvodová správa totiž poskytuje extenzívny výklad (t.j., že podmienky na vydanie exekučného príkazu ešte nemusia byť splnené), preto sa v tejto súvislosti legitímne vynára otázka, či vo fáze nariadenia donucovacieho opatrenia v nepeňažných exekúciách musí byť s ohľadom na v dôvodovej správe prezentovaný výklad povinnému nevyhnutne doručené upovedomenie o začatí exekúcie (ktorého postup doručovania je komplikovanejší a zdĺhavejší v prípade, ak sa upovedomenie nepodarí doručiť na adresu podľa § 61b ods. 1 a 2 EP). Podľa nášho názoru je potrebné nielen zadefinovať vzťah § 43a ods. 3 a § 180 ods. 3 EP, ale aj ustáliť výklad pojmu „pred vydaním exekučného príkazu“ v predmetnej zákonnej norme.

Vzťah medzi vyššie vymedzenými zákonnými ustanoveniami je potrebné chápať ako vzťah generálneho a špeciálneho ustanovenia, kedy § 180 ods. 3 EP umožňuje (oproti generálne stanoveným

²⁵ Pozri § 40 ods. 2 EP, z ktorého je zrejмый okruh subjektov, ktorým možno uložiť donucovacie opatrenie; donucovacie opatrenie teda možno uložiť okrem samotného povinného aj štatutárnemu orgánu alebo členovi štatutárneho orgánu povinného, prokuristovi povinného, odbornému zástupcovi zodpovednému za podnikanie povinného, likvidátorovi povinného, nútenému správcovi povinného a zákonnému zástupcovi povinného; ak je povinným právnická osoba bez štatutárneho orgánu, aj osobe, ktorá vykonávala funkciu štatutárneho orgánu alebo člena štatutárneho orgánu naposledy.

podmienkam v § 43a ods. 3 EP) uložiť donucovacie opatrenie aj pred vydaním exekučného príkazu. Tu však narážame práve na problém výkladu pojmu „pred vydaním exekučného príkazu“. O vydaní exekučného príkazu totiž vo všeobecnosti možno podľa nášho názoru uvažovať vtedy, keď sú na jeho vydanie splnené zákonné podmienky, ergo totožné podmienky, splnením ktorých podmieňuje § 43a ods. 3 uloženie donucovacieho opatrenia. Domnievame sa, že znenie § 180 ods. 3 pôsobí (s ohľadom na osobitnú úpravu jednotlivých spôsobov nepeňažnej exekúcie) nepresne, priam máúco, a legislatívne korektnejšie by bolo uviesť (ak zákonodarcu mal v úmysle zabezpečiť možnosť ukladania donucovacích opatrení počnúc doručením upovedomenia o začatí exekúcie) predmetné ustanovenie nasledovne: *Ak je to účelné, exekútor môže podľa povahy veci uložiť donucovacie alebo podať na súde návrh na uloženie donucovacieho opatrenia podľa § 43a ods. 5 po doručení upovedomenia o začatí exekúcie; § 43a ods. 3 sa nepoužije.*

Aktuálne znenie zákona, domnievame sa, zvädza k výkladu, že využitie uloženia donucovacieho opatrenia „pred vydaním exekučného príkazu“ prichádza do úvahy, ak exekútor, hoci aj má splnené zákonné podmienky pre vydanie exekučného príkazu, a je pripravený exekučný príkaz vydať (a zrealizovať ďalšie úkony smerujúce k uspokojeniu oprávneného), zvolí pre povinného „menej bolestivú“ cestu a, uloží povinnému peňažnú pokutu, pričom, ak táto nepovedie k želanému efektu, môže (vzhľadom na subsidiaritu donucovacích opatrení) uložiť iné donucovacie opatrenia, alebo vydá exekučný príkaz a zrealizuje ďalšie faktické úkony v závislosti od konkrétneho spôsobu vykonania nepeňažnej exekúcie. Logika prezentovaného výkladu sa črtá napríklad v súvislosti s exekúciou vypratáním a vykázáním, v rámci ktorej je esenciálnou náležitosťou vydaného exekučného príkazu termín faktického vypratania a vykázania (§ 181 ods. 2 písm. b EP), pričom samotnému priebehu tohto (v praxi pomerne citlivo vnímaného) spôsobu vykonania exekúcie je možné sa vyhnúť tak, že exekútor donúti povinného k „dobrovoľnému“²⁹ vyprataniu pod ťarchou donucovacích opatrení, ktoré nariadi pred vydaním exekučného príkazu.

Osobitne sa zamýšľame nad časovými súvislosťami, významom uloženia donucovacieho opatrenia pred vydaním exekučného príkazu (po splnení podmienok na jeho vydanie) a aplikovateľnosťou § 180 ods. 3 EP v exekúciách odobratím vecí. Totiž, § 185 ods. 4 EP do rovnakého momentu lokalizuje vydanie exekučného príkazu a uloženie donucovacieho opatrenia. Praktická použiteľnosť procesného postupu podľa § 185 ods. 4 EP teda prichádza do úvahy len v situácii, kedy sa exekútorovi nepodarí fakticky odobrať vec pri doručovaní upovedomenia o začatí exekúcie, a pred vydaním exekučného príkazu uskutoční „len“ doručenie upovedomenia bez faktického odobratia vecí³⁰. Práve nasledovný procesný postup exekútor zameriava na faktické získanie odobrat' sa majúcej veci. Vzhľadom na uvedené, ako aj s ohľadom na znenie špeciálneho ustanovenia § 185 ods. 4 EP sme dospeli k záveru o neaplikovateľnosti § 180 ods. 3 EP na tento spôsob vykonania nepeňažnej exekúcie, nakoľko uloženie donucovacieho opatrenia bez vydania exekučného príkazu by nemalo žiadnu „pridanú hodnotu“.

Ďalším spôsobom vykonania nepeňažnej exekúcie je odstránenie stavby³¹, kde podľa nášho názoru nemá uloženie donucovacieho opatrenia (pred ani po vydaní exekučného príkazu) žiaden význam, nakoľko pri tomto spôsobe vykonania nepeňažnej exekúcie exekútor priamo

²⁶ Aj vo vzťahu k týmto subjektom však treba zohľadňovať a uplatňovať základné zásady ukladania donucovacích opatrení.

²⁷ Zákon č. 120/2001 Sb. o súdnych exekutoch a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změnách dalších zákonů.

²⁸ Podľa § 180 ods. 3 EP *Ak je to účelné, exekútor môže podľa povahy veci uložiť donucovacie opatrenie pred vydaním exekučného príkazu podľa tejto hlavy alebo podať na súde návrh na uloženie donucovacieho opatrenia podľa § 43a ods. 5.*

²⁹ Samozrejme, o dobrovoľnom plnení povinnosti v priebehu exekučného konania hovoríme skôr obrazne, nakoľko správanie povinného je ovplyvnené procesným tlakom súdneho exekútora. Dobrovoľným splnením judikovanej povinnosti v pravom zmysle tohto termínu je jej splnenie v parížskej lehote, resp. najneskôr do doručenia upovedomenia o začatí exekúcie.

³⁰ Naopak, ak by sa vec podarilo odobrať pri doručovaní upovedomenia o začatí exekúcie, uloženie donucovacieho opatrenia stráca opodstatnenie, nakoľko po vydaní exekučného príkazu exekútor už „len“ fakticky uspokojí oprávneného tým, že mu odobratú vec odovzdá.

³¹ Ako aj uskutočnenie inej zastupiteľnej činnosti alebo odstránenie väd vecí (§ 191 EP).

realizuje kroky za účelom odstránenia stavby oprávneným alebo iným (odborne na túto činnosť spôsobilým) subjektom. Jediným *raciom* je ukladanie donucovacích opatrení pri vymáhaní nákladov na odstránenie stavby, tu sa však aplikuje postup vymáhania peňažných plnení, preto zastávame názor, že je potrebné dodržať rovnaké postupy a podmienky pre ukladanie donucovacích opatrení ako pri klasických peňažných exekúciách.

Vo vzťahu k vymáhaniu nezastupiteľných plnení (§ 192 EP) sa využiteľnosť donucovacích opatrení javí byť najmarkantnejšia, nakoľko donucovacie opatrenie má potenciál slúžiť ako prostriedok k donúteniu k splneniu povinnosti, ktorú okrem povinného nemôže vykonať/vykonať iná osoba. Doručenie upovedomenia o začatí exekúcie však považujeme za nevyhnutný predpoklad uloženia donucovacieho opatrenia, a to s ohľadom na jeho základný charakter a potrebu naplnenia hypotézy § 43a ods. 2 prvá veta. V tejto súvislosti výklad dopĺňa Okresný súd Banská Bystrica, podľa ktorého k uloženiu donucovacieho opatrenia môže dôjsť až po tom, čo oprávnený opíše exekútorovi na výzvu skutkové okolnosti týkajúce sa neplnenia vymáhanej nepeňažnej povinnosti. V opačnom prípade nie sú splnené podmienky na uloženie donucovacieho opatrenia.³²

Záverom tejto časti uzatvárame, že zrejme je potrebné pridržať sa výkladu v zmysle úmyslu zákonodarcu (teda prezentovaného v dôvodovej správe), a možnosť uloženia donucovacieho opatrenia v nepeňažných exekúciách viazať na situácie, kedy nie sú splnené podmienky podľa § 43a ods. 3 EP, zároveň sa domnievame, že je žiaduce, aby povinný mal v čase ukladania donucovacieho opatrenia v prípade nepeňažnej exekúcie doručené upovedomenie o začatí exekúcie, resp. žiadosť, ktorou mu bola uložená povinnosť, ktorú nesplnil (poskytnúť súčinnosť a pod.). Vzhľadom na vyššie prezentované názory máme za to, že najúčinnnejšie sa donucovacie opatrenie pri nepeňažných exekúciách javí byť v prípade exekúcie vypratáním a vykázáním a pri exekúciách na vymoženie nezastupiteľných plnení, resp. pri obnovení pokojného stavu.

Bezvýnimočne musí byť minimálne splnená podmienka vedomosti povinného subjektu o tom, že mu bola uložená povinnosť v rámci prebiehajúceho nepeňažného exekučného konania, pričom takáto povinnosť môže byť aj povinnosťou poskytnúť súčinnosť, ktorú ak povinný ignoruje, možno vynucovať donucovacími opatreniami, a to aj pred vydaním exekučného príkazu, pričom v tomto prípade sa domnievame, že prekážkou by nemuselo byť ani zatiaľ nedoručené upovedomenie o začatí exekúcie (vzhľadom na špecifický a pomerne zdĺhavý postup doručovania upovedomenia o začatí exekúcie podľa § 61b EP). Nami vyššie tvrdené podporuje povinnosť doručovania žiadosti o poskytnutie súčinnosti podľa § 40 EP do vlastných rúk povinnému (avšak s možnosťou náhradného doručenia – t.j. žiadosť o súčinnosť môže byť povinnému doručená podstatne skôr ako upovedomenie o začatí exekúcie). Výkladom teda nemožno prekenuť zákonnú podmienku formulovanú v § 43a ods. 2 EP, ktorá viaže možnosť uloženia donucovacieho opatrenia na naplnenie hypotézy, že možno predpokladať, že bez použitia donucovacieho opatrenia nedôjde k splneniu povinnosti, ktorej splnenie sa má vynútiť. V opačnom prípade nemožno hovoriť o akceptovaní ďalších zásad ukladania donucovacích opatrení, ako sú zásady vyváženosti a primeranosti, na ktoré kladie dôraz dôvodová správa.

IV. PROCESNÝ POSTUP UKLADANIA DONUCOVACÍCH OPATRENÍ A PROCESNÁ OBRANA

Zákon normuje procesný postup ukladania donucovacích opatrení, pričom o uložení donucovacieho opatrenia 1.) vydáva súdny exekútor upovedomenie o uložení donucovacieho opatrenia; alternatívne 2.) vydáva exekučný súd na návrh exekútora uznesenie o uložení donucovacieho opatrenia podľa § 43a ods. 5 Exekučného poriadku. Žiada sa tiež zdôrazniť, že exekučný súd uznesením ukladá výlučne donucovacie opatrenie vo forme peňažnej pokuty, a to

³² Bližšie pozri Uznesenie Okresného súdu Banská Bystrica, sp. zn. 17Ek/1107/2023 zo dňa 19.10.2023.

na návrh exekútora, pričom pre fyzickú osobu a právnickú osobu tieto pokuty ukladá vo výškach podstatne prekračujúcich sumy peňažných pokút, ktoré zákon umožňuje uložiť súdnemu exekútorovi jeho upovedomením.

Vzťah medzi peňažnou pokutou ukladanou súdnym exekútorom a exekučným súdom je vzťahom subsidiárnym, kedy uloženie pokuty súdom prichádza do úvahy až v prípade, a za splnenia predpokladu, že je zrejmé, že pokuta vo výškach, ktoré môže uložiť exekútor nebude viesť k splneniu povinnosti, resp. uložená pokuta k splneniu povinnosti nevedla. Predmetné ustanovenie tak okrem vzťahu subsidiarity zdôrazňuje základné zásady ukladania donucovacích opatrení, akou je najmä proporcionalita vo vzťahu k povinnosti, ktorej splnenie sa vynucuje. Vyššie vymedzená subsidiarita ukladania peňažných pokút však nepredpokladá nevyhnutné skoršie faktické vyčerpanie možnosti uloženia peňažnej pokuty súdnym exekútorom, ak je hneď v úvode zrejmé, že limitácia exekútora výškou pokuty, ktorú môže uložiť, znamená zrejmú neefektívnosť tohto postupu, nakoľko sa predpokladá, že uloženie takejto pokuty nepovedie k dosiahnutiu cieľa, pre ktorý sa samotná pokuta ukladá.

Rozhodnutia exekučných orgánov, ktorými sa ukladá to-ktoré donucovacie opatrenie, sú následne doručované povinnému alebo osobe podľa § 40 ods. 2 EP (štatutárny orgán atď.) a v prípade uznesenia exekučného súdu je toto uznesenie doručované aj súdnemu exekútorovi. Procesnou obranou voči predmetným rozhodnutiam sú námietky proti upovedomeniu exekútora, prípadne sťažnosť podľa Civilného sporového poriadku proti uzneseniu vyššieho súdneho úradníka.

1. Aktívna legitímácia na podanie námietok proti upovedomeniu o uložení donucovacieho opatrenia

Zaujímavou je v tejto súvislosti otázka aktívnej legitímácie na uplatnenie procesnej obrany v podobe námietok proti upovedomeniu o uložení donucovacieho opatrenia. Totiž, zákon uvádza, že proti upovedomeniu o uložení donucovacieho opatrenia môže povinný alebo osoba dotknutá donucovacím opatrením podať námietky u exekútora, a to s odkladným účinkom výlučne pri peňažnej pokute, zadržaní vodičského preukazu alebo osvedčenia o evidencii vozidla, ak sú námietky podané v lehote 15 dní od doručenia upovedomenia o uložení donucovacieho opatrenia.³³ Námietky v prípade donucovacieho opatrenia vo forme použitia technických prostriedkov brániacich užívaniu veci nemajú odkladný účinok. Dôvodová správa v tejto súvislosti za aktívne legitimované dotknuté osoby ako príklad uvádza zamestnávateľa povinného, manžela povinného, prenajímateľa motorového vozidla a pod., ktorým však samotné upovedomenie o uložení donucovacieho opatrenia doručované nie je.

Racio výkladu prezentovaného v dôvodovej správe týkajúceho sa aktívnej legitímácie na podanie námietok možno viazať na ustanovenie § 43a ods. 8 EP³⁴ upravujúce rozsah hnutelných vecí, ktoré môžu byť donucovacím opatrením postihnuté. Najmarkantnejšie sa význam možnosti uplatnenia námietok iným subjektom, ako samotným povinným, prejavuje vo vzťahu k uplatneniu donucovacieho opatrenia vo forme „použitia technických prostriedkov brániacich užívaniu vecí“, nemožno však vylúčiť prítomnosť osoby „dotknutej donucovacím opatrením“ aj vo vzťahu k iným donucovacím opatreniam (napr. dieťa odkázané na odvoz motorovým vozidlom svojich rodičov, ktorým bolo zadržané osvedčenie o evidencii motorového vozidla). Pojem „dotknutá osoba“ je podľa nášho názoru potrebné vykladať reštriktívne. Navyše, samotný zákon sankcionuje podanie námietok neoprávnenou osobou ich

³³ V prípade obrany proti uzneseniu o uložení donucovacieho opatrenia môže v zmysle ustanovení CSP sťažnosť podať výlučne ten, v koho neprospech bolo uznesenie vydané, podľa nášho názoru teda výlučne povinný, a nie je možné extenzívnym výkladom pripustiť podanie sťažnosti napr. manželom povinného.

³⁴ Podľa § 43a ods. 8 EP *Donucovacie opatrenie podľa odseku 1 písm. c) možno použiť na hnutelné veci, o ktorých sa možno dôvodne domnievať, že sú vo vlastníctve povinného alebo osoby podľa § 40 ods. 2 alebo na iné hnutelné veci, ktoré povinný alebo osoba podľa § 40 ods. 2 preukázateľne oprávnené užíva. Donucovacie opatrenie podľa odseku 1 písm. c) nemožno použiť na veci nepodliehajúce exekúcii.*

odmietnutím, preto sa domnievame, že súd by mal subjektívnu prípustnosť námietok skúmať prísne.

Donucovacím opatrením použitím technických prostriedkov brániacich užívaniu veci je v zmysle zákona prípustné postihnúť aj také hnutelné veci, ktoré vlastnícky nepatria povinnému, ale tretiemu subjektu (zamestnávateľ, prenajímateľ), a ktoré povinný preukázateľne oprávnené užíva, to znamená, má vo vzťahu k predmetnej hnutelnej veci platný právny titul užívania, napr. uzatvorenú platnú nájomnú zmluvu, hnutelná vec mu bola zverená zamestnávateľom na užívanie a podobne. Keďže zákon viaže možnosť uplatnenia donucovacieho opatrenia len na preukázateľne oprávnené užívanie veci, túto skutočnosť musí exekútor (vedomý si toho, že vec vlastnícky nepatrí povinnému – napr. v prípade motorového vozidla si túto skutočnosť overí prostredníctvom evidencie dopravného inšpektorátu) mať za preukázanú (teda mal by mať osvedčený právny titul užívania veci), čo môže spôsobovať praktické problémy v realizácii tohto druhu donucovacieho opatrenia. Navyše, vedomosť o vlastníckovi veci, ktorú povinný oprávnené užíva, by podľa nášho názoru bolo potrebné zohľadniť tak, že upovedomenie sa doručí aj „dotknutej osobe“. S tým však zákon nepočíta a možnosť uplatnenia procesnej obrany voči účinkom tohto donucovacieho opatrenia generálne viaže na doručenie upovedomenia povinnému. Naproti tomu, o skončení exekučného konania je v zmysle § 61p EP potrebné bezodkladne upovedomiť aj dotknutú osobu.

Obdobná situácia v exekučnom konaní (spočívajúca v tom, že právne dôsledky procesných úkonov exekučných orgánov budú dopadať aj na veci vlastnícky nepatriace povinnému) zákon predvída v prípade, ak je exekúciou (t.j. nie donucovacím opatrením, ale niektorým zo spôsobov vykonania exekúcie) postihnutá vec, ktorá vlastnícky patrí inému subjektu³⁵. V takom prípade je jasne normovaný procesný postup vylúčenia veci z exekúcie podľa § 44 EP³⁶, ktorý nie je viazaný na žiadnu lehotu, a zároveň má uplatnenie excindačnej námietky odkladný účinok vo vzťahu k ňou namietanej veci. Vo vzťahu k uplatneniu námietky voči upovedomeniu o uložení donucovacieho opatrenia vo forme technických prostriedkov brániacich užívaniu veci však odkladný účinok normovaný nie je. Odlišnosť procesného postupu je zrejma najmä v tom, že na úvod exekútor nerealizuje procesné úkony vo vzťahu k veci s vedomosťou, že postihuje vec vo vlastníctve niekoho iného, práve naopak, v tejto fáze by zásadne nemal mať pochybnosti o tom, že vec patrí povinnému.

V. TRVANIE DONUCOVACÍCH OPATRENÍ

V úvahách o trvaní donucovacích opatrení je potrebné úvodom zamyslieť sa nad účelom tohto inštitútu a zohľadniť základné zásady, na ktorých sú donucovacie opatrenia vybudované. Základné zásady, či princípy fungovania právneho odvetvia, ako aj jeho jednotlivých inštitútov, poskytujú odpovede o úmysle zákonodarcu pri normovaní tej-ktorej právnej otázky a ovplyvňujú aj následný výklad jednotlivých inštitútov v medziach zákonného textu. Základné zásady uplatňovania donucovacích opatrení prezentované v dôvodovej správe, ktoré súčasne korešpondujú s normatívnym textom Exekučného poriadku, sú zásada primeranosti a zásada vyváženosti. Význam týchto zásad sa prejavuje aj v subsidiarite donucovacích opatrení, o čom pojednáva text vyššie. Vo vzťahu k trvaniu donucovacích opatrení je potrebné zohľadniť

1. *ex lege* prípustnú dĺžku trvania donucovacích opatrení podľa § 43a ods. 1 písm. b) až d),
2. skutočnosť, či donucovacie opatrenie alebo jeho rozsah skutočne vedie k splneniu dotknutej povinnosti,

³⁵ Ako uvádza Krajský súd Banská Bystrica, procesný inštitút vylučovacej žaloby predpokladá, že vlastník veci bude žiadať o vylúčenie jeho veci z exekúcie vedenej voči osobe inej ako je vlastník veci, pretože práve skutočnosť, že vec, ktorá má podliehať exekúcii, patrí inej osobe odlišnej od povinného, je dôvodom na jej vylúčenie z exekúcie. Bližšie pozri Uznesenie Krajského súdu Banská Bystrica, sp. zn. 14CoEk/3/2022 zo dňa 07.06.2022.

³⁶ Pozri MAZÁKOVÁ, J. *Exekučné spory*. Bratislava: Iuris Libri. 2015. 330 s.

3. trvanie neplnenia povinností zo strany povinných subjektov,
4. trvanie exekučného konania.

Základné pravidlo, ktoré platí bezvýnimočne, je pravidlo o obmedzení trvania donucovacieho opatrenia na dobu, kedy existuje faktický stav pre jeho uloženie (napr. neposkytnutie súčinnosti povinným), objektívnu limitáciu predstavuje existencia exekučného konania, v rámci ktorého toto donucovacie opatrenie bolo uložené. O ďalšom trvaní donucovacieho opatrenia teda nemožno uvažovať po skončení exekučného konania (t.j. po jeho zastavení, ale aj po ukončení v nadväznosti na splnenie povinnosti povinným alebo jej vymoženie exekútorom), a rovnako v prípade vynucovania súčinnostných povinností o jeho ďalšom pokračovaní nemožno uvažovať, ak vynucovaná povinnosť bola splnená, a teda bol naplnený účel samotného donucovacieho opatrenia. V takomto prípade je povinnosťou exekútora postarať sa o to, aby sa donucovacie opatrenie nevykonalo alebo prestalo vykonávať a súčasne zrušiť všetky príkazy a iné opatrenia súvisiace s takýmto donucovacím opatrením.

V rámci vyššie uvedených objektívnych limitácií trvania donucovacích opatrení je potrebné zmieniť určitú modifikáciu tohto pravidla, ktorá spočíva v obmedzení trvania donucovacieho opatrenia podľa § 43a ods. 1 písm. b) až d) EP na jeden rok od jeho uloženia, avšak bez obmedzenia možnosti opätovného uloženia (aj rovnakého) donucovacieho opatrenia. V dôsledku tohto obmedzenia vstupujú podľa nášho názoru do konfliktu dve ustanovenia Exekučného poriadku, a to ust. § 43d ods. 4 prvá veta³⁷ a § 43c ods. 7³⁸ EP. Totiž, na jednej strane zákonodarca umožňuje exekútorovi uložiť po zrušení upovedomenia o uložení donucovacieho opatrenia ďalšie, aj rovnaké donucovacie opatrenie, avšak v inom ustanovení hovorí, že ak donucovacie opatrenie nevedie k splneniu povinnosti, exekútorovi *de lege lata* vzniká povinnosť ho zrušiť. Natíska sa preto otázka, či limitovanie niektorých donucovacích opatrení jedným rokom ich trvania nevedie k záveru, že ak rok trvajúce donucovacie opatrenie nevedlo k splneniu povinnosti, exekútor ho má zrušiť a za súčasnej vedomosti o neefektívite tohto donucovacieho opatrenia, ho opätovne zvoliť s poukazom na § 43c ods. 7 nemôže. Záverom takto nastolenej úvahy je myšlienka, že opätovné ukladanie donucovacieho opatrenia je aplikovateľné len vo vzťahu k peňažnej pokute, prípadne pri ostatných donucovacích opatreniach musí novozvolené donucovacie opatrenie postihnúť iný „záujem“ povinného.

Spomínaný § 43c ods. 7 EP v aktuálnom znení, podľa ktorého *ak donucovacie opatrenie alebo jeho rozsah nevedie k splneniu dotknutej povinnosti, exekútor upovedomenie o uložení donucovacieho opatrenia zruší*, sa javí byť vo vzťahu k donucovaciemu opatreniu vo forme peňažnej pokuty zaujímavým ešte z jedného hľadiska. Je potrebné si uvedomiť, že donucovacie opatrenie vo forme peňažnej pokuty je exekútorom vymáhané niektorým zo spôsobov pre vymoženie peňažného plnenia, a to na základe dodatku k povereniu, ktorý vydá exekučný súd ako reakciu na vydané upovedomenie o uložení donucovacieho opatrenia (peňažnej pokuty). Po „správoplatnení“ predmetného upovedomenia³⁹ sa toto upovedomenie stáva exekučným titulom⁴⁰ a dodatok k povereniu je „len“ úkonom exekučného súdu, ktorým exekútor preukazuje oprávnenie vymáhať plnenie v rozsahu uloženej peňažnej pokuty. Exekučným titulom však je, ako už bolo uvedené, avšak žiada sa to zdôrazniť, samotné upovedomenie. Tiež je treba si uvedomiť, že vymoženie peňažnej pokuty nepredstavuje uspokojenie vymáhanej procesnej povinnosti povinného subjektu. Ide výlučne len o prostriedok štátom regulovaného donútenia k splneniu povinnosti. A tá, ako už vyplýva z predchádzajúceho výkladu, môže ostať nesplnená aj po vymožení pokuty, čo znamená, že môžeme konštatovať naplnenie hypotézy

³⁷ „Zrušenie donucovacieho opatrenia *nebráni uloženiu* iného donucovacieho opatrenia alebo uloženiu *rovnakého* donucovacieho opatrenia opakovane za podmienok ustanovených týmto zákonom.“

³⁸ „Ak donucovacie opatrenie alebo jeho rozsah *nevedie k splneniu dotknutej povinnosti*, exekútor upovedomenie o uložení donucovacieho opatrenia *zruší*.“

³⁹ T. j. námietky proti upovedomeniu o uložení donucovacieho opatrenia neboli podané alebo súd námietkam nevyhoviel.

⁴⁰ Pozri § 45 ods. 2 písm. l) EP.

podľa § 43c ods. 7 EP, ktorá zároveň normuje povinnosť (nie možnosť) exekútora zrušiť vydané upovedomenie o uložení donucovacieho opatrenia. Vo vzťahu k vymožennej pokute je nevyhnutné si uvedomiť, že týmto úkonom exekútora (ktorý mu prikazuje zrealizovať samotný zákon), sa zrušuje exekučný titul uloženej a aj úspešne vymožennej peňažnej pokuty. Legitímne teda vzniká otázka, či povinnému vzniká právo na vydanie bezdôvodného obohatenia od štátu a exekútora⁴¹? Na porovnanie, totiž, osobitne (veľmi správne) je v ust. § 43d ods. 3 EP⁴² upravená fikcia nevymáhateľnosti uloženej peňažnej pokuty, avšak len v prípade, ak dôjde k splneniu dotknutej povinnosti, pre ktorej nesplnenie bola peňažná pokuta uložená, alebo zastaveniu exekúcie, v rámci ktorej bola peňažná pokuta uložená. Domnievame sa, že § 43c ods. 7 EP si v tomto smere žiada precizáciu obdobného charakteru, ako je to v prípade vyššie spomínanej fikcie nevymáhateľnosti v rozsahu, v ktorom doposiaľ pokuta vymožená nebola, bez potreby zrušenia upovedomenia o uložení donucovacieho opatrenia vo forme peňažnej pokuty. Aj napriek tejto legislatívnej nedôslednosti sa domnievame, že výkladom je potrebné *de lege lata* dospieť k záveru, že vydané upovedomenie o uložení peňažnej pokuty vo vyššie naznačenom kontexte, kedy došlo k vymoženiu, prípadne dobrovoľnému zaplateniu uloženej pokuty, nie je žiaduce rušiť. Napriek tomu však zastávame názor, že potreba odstránenia tohto legislatívneho nedostatku je daná.

VI. VYKONANIE DONUCOVACÍCH OPATRENÍ

V prípade peňažných pokút realizuje toto donucovacie opatrenie samotný exekútor, a to niektorým zo spôsobov vykonania peňažnej exekúcie, avšak na podklade dodatku k povereniu vydaného exekučným súdom. Predpokladom vydania dodatku k povereniu je úvaha súdu ohľadom výšky uloženej peňažnej pokuty, ktorá musí byť primeraná vynucovanej povinnosti.⁴³ V tejto súvislosti by bolo podľa nášho názoru rozumné, ak by mal súd k dispozícii možnosť vydať dodatok v nižšej výške, ako bola výška peňažnej pokuty uložená upovedomením exekútora, avšak aktuálne znenie zákona takúto možnosť nepripúšťa a záver súdu o neprimeranosti uloženej peňažnej pokuty viaže na nevydanie dodatku k povereniu. Následne (nakoľko „nevydanie“ dodatku súd nerealizuje uznesením, ale faktickou nečinnosťou) je zrejme jedinou cestou (v súlade s princípom právnej istoty) zrušenie „starého“ upovedomenia o uložení donucovacieho opatrenia a vydanie „nového“ vo výške zodpovedajúcej vynucovanej povinnosti, čo však opätovne preskúma a následne (v ideálnom prípade) odobrí súd vydaním dodatku. Ani po vydaní nového upovedomenia sa však súd nemusí stotožniť s názorom exekútora na výšku uloženej pokuty, čím sa ukladanie peňažnej pokuty „zacyklí“ a nesmeruje k sledovanému účelu. Aj z tohto dôvodu sa prikláňame *de lege ferendae* k zavedeniu moderačného oprávnenia exekučného súdu pri vydávaní dodatku, a za účelom posilnenia právnej istoty sa ako vhodné riešenie javí rozhodovanie exekučného súdu uznesením s riadnym odôvodnením.⁴⁴

⁴¹ Pozri § 43c ods. 3 EP - *Vymožené donucovacie opatrenie podľa § 43a ods. 1 písm. a) je príjmom štátneho rozpočtu; po odpočítaní trov exekúcie je exekútor povinný vymožené plnenie bezodkladne poukázať súdu, ktorý vydal dodatok k povereniu.*

⁴² *Ak dôjde k splneniu dotknutej povinnosti, pre ktorej nesplnenie bolo uložené donucovacie opatrenie podľa § 43a ods. 1 písm. a), alebo zastaveniu exekúcie, v rámci ktorej bolo uložené, plnenie zodpovedajúce donucovaciemu opatreniu podľa § 43a ods. 1 písm. a) v časti, v ktorej nebolo vykonané, sa považuje za nevymáhateľné.*

⁴³ Do pozornosti dávame Uznesenie Okresného súdu Banská Bystrica, sp. zn. 32Ek/2439/2022 zo dňa 09.10.2023, v ktorom exekučný súd konštatoval neprimeranosť uloženia maximálnej výšky peňažnej pokuty (500 EUR fyzickej osobe) pri prvom porušení povinnosti poskytnúť súčinnosť, pričom, ako sám súd konštatoval, nebolo sporným, že zo strany povinného došlo k porušeniu uloženej povinnosti. Podľa názoru súdu by však toto donucovacie opatrenie nenapĺňalo účel, nakoľko nemožno predpokladať, že uloženie peňažnej pokuty by malo za následok poskytnutie súčinnosti súdnemu exekútorovi zo strany povinného, ktorým by sa dosiahlo ukončenie exekúcie.

⁴⁴ Pozri MOLNÁR, P. On violation of the right to a fair trial by insufficient reasoning of the decision. In: *Studia iuridica cassoviensia* [online]. 2022, roč. 10, č. 1, s. 70-82.

Realizácia a výkon donucovacieho opatrenia spočívajúceho v použití technických prostriedkov brániacich užívaniu veci nie je žiadnym spôsobom zákonom explicitne upravená. Bude preto úlohou exekútora postarať sa s odbornou starostlivosťou o zrealizovanie tohto donucovacieho opatrenia, a to za prípadnej súčinnosti a asistencie odborne spôsobilých subjektov, vo vzťahu ku ktorým exekútor vydá príkaz na použitie technických prostriedkov brániacich užívaniu veci (§ 43a ods. 10 EP).

Donucovacie opatrenie vo forme zadržania vodičského preukazu exekútor vykoná vydaním príkazu na zadržanie vodičského preukazu, vyznačením tejto skutočnosti v evidencii vodičov prostredníctvom elektronickej služby zavedenej na tento účel a dorúčením príkazu na zadržanie vodičského preukazu povinnému do vlastných rúk (§ 43c ods. 4 EP). Zadržanie vodičského preukazu je realizované policajným zborom, pričom predpokladom faktického zadržania vodičského preukazu je vyznačenie príkazu na zadržanie vodičského preukazu v evidencii vodičov, ktorá je informačným systémom Policajného zboru SR v zmysle zákona č. 171/1993 Z.z. o Policajnom zbore v znení neskorších zmien a doplnkov. Zákon č. 8/2009 Z.z. o cestnej premávke v platnom znení zároveň zavádza fikciu zadržania vodičského preukazu po vyznačení príkazu na zadržanie vodičského preukazu v evidencii vodičov.

Zadržanie osvedčenia o evidencii vozidla exekútor vykoná vydaním príkazu na zadržanie osvedčenia o evidencii vozidla a jeho dorúčením orgánu Policajného zboru prostredníctvom elektronickej služby zavedenej na tento účel a povinnému do vlastných rúk (§ 43c ods. 4 EP). Zákon o cestnej premávke reaguje na úpravu Exekučného poriadku tým spôsobom, že ukladá policajtovi pri kontrole motorových vozidiel zadržať osvedčenie o evidencii vozidla časť I alebo II, o čom policajt na mieste vydá potvrdenie a osvedčenie odovzdá orgánu Policajného zboru.

Zákon, reagujúc na prítomnosť rôznorodých životných situácií a rozličných objektívnych dôvodov, definuje výluky z ukladania donucovacích opatrení (s výnimkou peňažných pokút) vo vzťahu k osobe, u ktorej sa preukáže, že jej podstatná časť príjmov je priamo podmienená držbou vodičského preukazu, oprávneným užívaním veci, ktorej užívaniu má byť bránené použitím technických prostriedkov, alebo držbou osvedčenia o evidencii vozidla. Osobitnou kategóriou osôb, voči ktorým nemožno uplatniť donucovacie opatrenia (s výnimkou peňažných pokút) sú osoby s ťažkým zdravotným postihnutím. Zákon vymedzením výnimiek okrem iného reaguje na nedokonalú úpravu zaniknutého spôsobu vykonania exekúcie (príkazom na zadržanie vodičského preukazu), kde sa samotné zadržanie vodičského preukazu (napr. vodičom z povolenia) ukazovalo častokrát ako kontraproduktívne vo vzťahu k účelu exekučného konania na vymoženie judikovanej vyživovacej povinnosti.

VII. ZÁVER

Donucovacie opatrenia sú pomerne čerstvou novinkou v exekučnom práve, avšak ich praktické využitie zatiaľ zrejme nie je prítomné v každodennej praxi súdnych exekútorov. Napriek tomu bola analýza donucovacích opatrení podnetnou pre úvahy o ich charaktere, význame a uplatniteľnosti. Donucovacie opatrenia majú jeden spoločný menovateľ – posilnenie právomocí exekučných orgánov, a tým efektívnejšie dosahovanie plnenia čiastkových povinností povinným a ďalšími subjektmi.

V rámci príspevku sme dospeli k záveru o subsidiarite donucovacích opatrení vo forme zadržania vodičského preukazu, zadržania osvedčenia o evidencii vozidla, či znemožnenia užívania hnutelných vecí ich priamym zabezpečením prostredníctvom technických prostriedkov brániacich ich užívaniu, k peňažnej pokute, avšak len vo vzťahu k exekučným konaniam, predmetom ktorých je nepeňažné plnenie.

Vzhľadom na normované podmienky ukladania a trvania jednotlivých donucovacích opatrení sa zákonná možnosť opätovného ukladania totožných donucovacích opatrení po

uplynutí zákonom stanovenej doby ich trvania javí byť neaplikovateľná, nakoľko záver exekútora o neefektívite donucovacieho opatrenia bráni opätovnému uloženiu totožného donucovacieho opatrenia.

De lege ferendae zastávame názor, že by bolo vhodné zaviesť moderačné oprávnenie súdu pri vydávaní dodatku k povereniu na vymoženie peňažnej pokuty uloženej súdnym exekútorom v prípade, ak exekučný súd dospeje k záveru, že výška exekútorom uloženej peňažnej pokuty nekorešponduje vynucovanej povinnosti.

V rámci úvah o potrebe zrušenia upovedomenia o uložení donucovacieho opatrenia po konštatovaní jeho neefektívnosti, sme dospeli k polemike ohľadom zániku právneho titulu uloženej a vymoženej peňažnej pokuty, ktorá vo výsledku nedosiahla svoj cieľ (splnenie vynucovanej povinnosti), čím sa otvára otázka možnosti uplatnenia nároku na vydanie bezdôvodného obohatenia. V tejto súvislosti navrhujeme úpravu § 43c ods. 7 EP tak, aby zákonodarca doplnil do predmetného ustanovenia fikciu nevymáhateľnosti uloženej peňažnej pokuty v rozsahu, v akom nedošlo k jej vymoženiu do času konštatovania neefektívnosti tohto donucovacieho opatrenia, a to po vzore ust. § 43d ods. 3 EP. Vzhľadom však na aktuálny stav zákona sa domnievame, že je potrebné dospieť k výkladu, že vydané upovedomenie o uložení peňažnej pokuty po jej uspokojení, resp. jej vymožení, nie je potrebné zrušiť.

V oblasti nepeňažných exekúcií sme analyzovali časové možnosti uloženia donucovacích opatrení, pričom sme nastolili úvahu o rôznosti prípustného výkladu pojmu „pred vydaním exekučného príkazu“ v § 180 ods. 3 EP, a to s ohľadom na systematický výklad znenia zákona komparáciou s výkladom prezentovaným v dôvodovej správe k návrhu zákona. V tejto súvislosti je potrebné oceniť, že zákonodarca upustil od konceptu zadržania vodičského preukazu ako osobitného spôsobu vykonania exekúcie, nakoľko zadržanie vodičského preukazu v skutočnosti nikdy nebolo spôsobom vykonania exekúcie, pretože nevedlo priamo k uspokojeniu vymáhaného výživného, ale maximálne plnilo donucovaciu funkciu vo vzťahu k povinnému.

Záverom možno skonštatovať, že nami stanovenú hypotézu, či ostatná novela Exekučného poriadku je spôsobilá zrýchliť a zefektívniť exekučné konania, sa nám podarilo overiť, pričom však až reálna prax a ochota súdnych exekútorov aplikovať vo svojich procesných postupoch predmetné inštitúty ukáže, do akej miery sú (vo vzťahu k preventívnemu a represívnemu pôsobeniu) nové donucovacie opatrenia efektívnejšie.

KEÚČOVÉ SLOVÁ

Exekučný poriadok, donucovacie opatrenia, peňažná pokuta, súdny exekútor, exekučný súd

KEY WORDS

Civil Enforcement Code, coercive measures, monetary penalty, bailiff, enforcement court

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. ČENTÉŠ, J., BELEŠ, A., KRAJČOVIČ, M. *Marenie exekučného konania: Teoretický rozbor, vybrané aplikačné problémy a návrhy de lege ferenda*. 1. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2020. 124 s. ISBN 978-80-571-0217-5
2. FEŤKOVÁ, G. Právo na súdnu ochranu v exekučnom konaní. In *Justičná revue*. 2009, roč. 61, č. 4, s. 577-582 ISSN 1335-6461
3. FICOVÁ, S. Civil Litigation Procedure – a New Code of Procedure of the Slovak Republic. In *International and Comparative Review*. 2016, vol. 16, no. 1, pp. 23-37. <https://doi.org/10.1515/iclr-2016-0002>

4. JUREČKOVÁ, L. Úvahy nad účelom exekučného řízení a nad pozitivními závazky státu a vyplývajícími z garantovaných základních práv a svobod v kontextu zákona č. 286/2021 Sb. In *Právní rozhledy*. roč. 30, č. 15-16, s. 544-550 ISSN 1210-6410
5. KÁČER, M. Opodstatnenie procesnej spravodlivosti. In *Právny obzor*, roč. 104, 2021, č. 5. s. 333–344. <https://doi.org/10.31577/pravnyobzor.2021.5.01>
6. KRAJČOVIČ, M. Úvaha nad spravodlivejším exekučným konaním. In *Justičná revue*. roč. 67, č. 8-9, s. 1079-1098 ISSN 1335-646
7. LEHKÁ, M. Vyloučení majetku z daňové exekuce. In *Soudní rozhledy*. 2021, roč. 27, č. 10, s. 327-329 ISSN 1211-4405
8. MAZÁK, J., JÁNOŠÍKOVÁ, M., MOLNÁR, P. *Učebnica občianskeho procesného práva 2*. Bratislava: IURIS LIBRI, 2012. 276 s. ISBN 978-80-89635-00-0
9. MAZÁKOVÁ, J. *Exekučné spory*. Bratislava: Iuris Libri. 2015. 330 s. ISBN 978-80-89635-18-4
10. MOLNÁR, P. Pokuty v exekučnom konaní. In *Bulletin slovenskej advokácie*. 2000, č. 4, s. 90-93 ISSN 1335-1079
11. MOLNÁR, P. *Nepeňažná exekúcia*. Bratislava: C. H. Beck, 2016, 176 s., ISBN 978-80-8173-164-8
12. MOLNÁR, P. *Ad hoc legislatíva v exekučnom práve*. In *Ad hoc legislatíva v súkromnom práve*. Praha: Leges, 2019. s. 229-237. ISBN 9788075024220
13. MOLNÁR, P. On violation of the right to a fair trial by insufficient reasoning of the decision. In: *Studia iuridica cassoviensia* [online]. 2022, roč. 10, č. 1, s. 70-82. ISSN 1339-3995. <https://doi.org/10.33542/SIC2022-1-05>
14. ŠTEVČEK, M. a kol. *Exekučný poriadok. Komentár*. 3. vydanie. Praha. C. H. Beck, 2018, 1072 s. ISBN: 978-80-7400-706-4
15. ŠTEVČEK, M., IVANČO, M. The conception of civil procedure in the Slovak Republic. In *Juridical tribune-Tribuna juridica*. 2017, 7, special issue, pp. 119-135. ISSN 2247-7195
16. ZÁMOŽÍK, J. a kol. *Civilné právo procesné. Vykonávacie konanie. Konkurz a reštrukturalizácia. Rozhodcovské konanie. Správne súdnictvo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. 372 s. ISBN: 978-80-7380-417-6
17. Dôvodová správa k návrhu zákona č. 48/2023 Z.z.
18. Pozmeňujúci a doplňujúci návrh zo dňa 20.12.2022 (tlač 1107) <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=8851>
19. Nález Ústavného súdu SR č.k. PL. ÚS 49/03
20. Uznesenie Ústavného súdu SR, č.k. I. ÚS 217/2021 zo dňa 25.5.2021
21. Uznesenie Krajského súdu Banská Bystrica, sp. zn. 14CoEk/3/2022 zo dňa 07.06.2022
22. Uznesenie Okresného súdu Banská Bystrica, sp. zn. 64Ek/445/2019 zo dňa 16.06.2023
23. Uznesenie Okresného súdu Banská Bystrica, sp. zn. 32Ek/2439/2022 zo dňa 09.10.2023
24. Uznesenie Okresného súdu Banská Bystrica, sp. zn. 17Ek/1107/2023 zo dňa 19.10.2023
25. Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky
26. Zákon č. 171/1993 Z.z. o Policajnom zbore v znení neskorších zmien a doplnkov
27. Zákon č. 233/1995 Z.z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov v znení neskorších predpisov
28. Zákon č. 8/2009 Z.z. o cestnej premávke v platnom znení
29. Zákon č. 48/2023 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

30. Zákon č. 120/2001 Sb. o súdnych exekutoch a exekučnej činnosti (exekučný ráđ) a o zmene ďalších zákonů

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

JUDr. Viktória Kol'veková, PhD.

vysokoškolský učiteľ, odborný asistent

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Právnická fakulta, Katedra občianskeho práva

Kováčska 26, 040 75 Košice

Telefónne číslo: +421 55 234 4165

E-mail: viktoriam.kolvekova@upjs.sk

KONKURENCIA SPÔSOBOV BUDOVANIA SKUTKOVÉHO ZÁKLADU V CIVILNOM SPOROVOM KONANÍ PRI PASIVITE ŽALOVANÉHO

COMPETITION OF METHODS FOR BUILDING A FACTUAL BASIS IN CIVIL DISPUTE PROCEEDINGS IN THE CASE OF OF THE DEFENDANT'S PASSIVITY

Miroslava Kušníriková¹

<https://doi.org/10.33542/SIC2024-1-09>

ABSTRAKT

Predkladaný článok sa zaoberá vybranými spôsobmi budovania skutkového základu súdneho rozhodnutia v sporovom konaní, ktoré sú späté s pasivitou žalovaného z pohľadu ich vzájomnej konkurencie. Autorka sa zameria na to, či de lege lata právna úprava umožňuje súdu nevyhovieť žalobcom uplatnenému nároku na plnenie za stavu generálnej pasivity žalovaného, ktorý nárok žalobcu nerozporuje. Vplyv pasivity žalovaného bude autorka následne analyzovať aj v kontexte dostatočnosti procesných nástrojov pre vysporiadanie sa súdu so zjavne bezdôvodnou žalobou v zmysle § 138 CSP.

ABSTRACT

The submitted article deals with selected ways of building the factual basis of a court decision in a dispute proceeding, which are related to the passivity of the defendant in terms of their mutual competition. The author focuses on whether the de lege lata legislation allows the court to refuse the plaintiff's claim for performance in the state of general passivity of the defendant, which does not contradict the plaintiff's claim. The impact of the defendant's passivity will then be analysed in the context of the sufficiency of procedural tools for the court to deal with a manifestly unfounded claim in accordance with Section 138 of the CSP.

I. ÚVOD

Vybudovanie skutkového základu rozsudku v civilnom sporovom konaní je determinované zákonom stanovenými postupmi, v ktorých sa odráža uplatňovanie jednotlivých procesných princípov, a to predovšetkým princípu koncentrácie, prejednávacieho princípu a princípu formálnej pravdy. Uplatňovanie predmetných princípov ovplyvňuje nielen rozsah, ale aj kvalitu skutkového základu zisteného a uzatvoreného súdom prvej inštancie.

Prezumaným východiskom kontradiktórneho postavenia sporových strán je ich aktívny prístup s cieľom dosiahnuť úspech v spore a prípadná (síce neželaná, avšak pozitívnu právnou úpravou predpokladaná) pasivita žalovaného zásadným spôsobom ovplyvňuje ďalší priebeh konania, nakoľko skutkový základ v dôsledku porušenia procesnej diligencie žalovaným bude vybudovaný (parciálne, prípadne v celosti) spôsobmi, v ktorých rezonuje sankčný prvok. Aplikácia

---

¹ JUDr., PhD., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Slovenská republika
Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic.

toho-ktorého spôsobu budovania skutkového základu môže byť podľa Civilného sporového poriadku obligatórnej alebo fakultatívnej povahy.

Prvá hypotéza, ktorú autorka bude skúmať spočíva v tom, či *de lege lata* právna úprava umožňuje súdu nevyhovieť žalobcom uplatnenému nároku, ak žalovaný nárok žalobcu v žiadnom rozsahu nepopiera. Vplyv pasivity žalovaného bude autorka následne analyzovať aj v kontexte § 138 CSP, a to za účelom potvrdenia druhej hypotézy, či súd disponuje dostatočnými procesnými nástrojmi pre vysporiadanie sa so zjavne bezdôvodnou žalobou.

Vzhľadom na stanovenie hypotéz sa v tomto príspevku budeme zaoberať analýzou spôsobu budovania skutkového základu nepopretím skutkových tvrdení podľa § 151 ods. 1 CSP v štandardnom priebehu konania a odklonom od štandardného priebehu konania spočívajúcom vo vydaní rozsudku pre zmeškanie žalovaného podľa §§ 273 a 274 CSP, a ich vzájomnou konkurenciou.²

Dôvodom predkladaného príspevku pre autorku bola v prvom rade absencia hĺbkového spracovania danej problematiky z pohľadu *de lege lata* v odbornej spisbe (parciálne spracovanie ponúka najmä komentárová spisba a tiež autor Vyhnálik vo svojom príspevku, na ktorý autorka v predkladanom príspevku poukazuje), a to (o.i.) aj z pohľadu korelácie medzi vymienenými spôsobmi budovania skutkového základu a dokazovaním, v spojení s uplynutím dostatočného času od účinnosti Civilného sporového poriadku, a tým možnosti analyzovania § 151 ods. 1 CSP a § 273 CSP a § 274 CSP v aplikačnej praxi v kontexte zistenia a zhodnotenia, či aplikačná prax zodpovedá, alebo, naopak, nekorešponduje „novej úprave civilného procesu“ a je súladná s právom účastníka konania na spravodlivý súdny proces.

V predkladanom príspevku budú okrem analýzy využité aj ďalšie logické vedecké metódy skúmania, a to syntéza, dedukcia, indukcia a komparácia.

II. ÚVODNÉ POZNÁMKY K BUDOVANIU SKUTKOVÉHO ZÁKLADU V CIVILNOM SPOROVOM KONANÍ

Základom každého súdneho rozhodnutia je skutkový stav, obsahom ktorého sú skutkové zistenia, ku ktorým súd dospel zákonom stanoveným spôsobom v priebehu konania. Tak ako sme naznačili v úvode tohto príspevku, pre civilný sporový proces je príznačné, že ku skutkovým zisteniam súd prvej inštancie prichádza nielen skrz procesnú aktivitu, ale aj pasivitu sporových strán, ktoré determinujú tak kvalitu, ako aj kvantitu skutkového základu, ktorý súd uzavrel, resp. bol povinný uzavrieť ako zistený. V procese zistenia a uzatvorenia skutkového stavu rezultuje predovšetkým uplatňovanie princípu formálnej pravdy.

K základným spôsobom budovania skutkového základu v sporovom procese radíme dokazovanie, skutkové zistenia obstarané zohľadnením notorií, skutočností známych súdu z jeho činnosti a zohľadnením rozhodnutí, ktorými je súd viazaný podľa § 193 CSP, skutkové zistenia získané v dôsledku prejudiciality podľa § 194 CSP, osvojenie si zhodných skutkových tvrdení sporových strán, skutkové zistenia vyvedené v dôsledku nepopretia skutkových tvrdení stranou sporu a negatívne vytváranie skutkového základu cestou uplatnenia následkov procesnej preklúzie. Medzi osobitný spôsob budovania skutkového základu v sporovom procese Molnár zaradzuje aj

---

² Skúmanie konkurencie predmetných spôsobov budovania skutkového základu súdneho rozhodnutia v civilnom sporovom konaní prichádza do úvahy len v prípade žalôb na plnenie v zmysle § 137 písm. a) CSP, a to vzhľadom na znenie § 273 CSP a § 274 CSP, ktoré umožňujú vydať rozsudok pre zmeškanie len v prípade žalôb na splnenie povinnosti. Pri sporoch s ochranou slabšej strany je skúmanie tejto konkurencie ešte zúžené, a to len na prípad pasivity na strane dodávateľa, zamestnávateľa a žalovaného v antidiskriminačnom spore, v neprospech ktorých (na rozdiel od slabšej strany) nie je vydanie rozsudku pre zmeškanie vylúčené (§ 299 ods. 1 CSP, § 313 ods. 1 CSP a § 321 CSP).

skutkový základ zistený súdom prvej inštancie v skrátenej konaniach a skrátenej rozhodnutiach.³

Želaným stavom je aktívne a kvalifikované popieranie žalobcom tvrdenej skutočnosti⁴ zo strany žalovaného vo vyjadrení sa k žalobe podľa § 167 ods. 1 a 2 CSP, príp. následne v duplike (§ 167 ods. 4 CSP) pokiaľ žalobca na vyjadrenie žalovaného zareaguje replikou (do úvahy prichádzajú eventuálne aj ďalšie písomné podania sporových strán). V kontradiktórnom spore, za prezumovaného aktívneho uplatňovania prostriedkov procesného útoku a obrany oboma stranami sporu, bude obstaranie skutkových zistení cestou dokazovania pravidlom. S prihliadnutím na zistenia, ku ktorým sa súd dopracuje inak ako dokazovaním (t.j. aplikáciou iného spôsobu budovania skutkového základu) však môžeme uviesť, že dokazovanie smeruje k verifikácii len sporných skutočností medzi stranami sporu, ktoré strany sporu tvrdia (a od ktorých odvíjajú svoj úspech v spore), pričom ich spornosť zároveň nie je možné odstrániť uplatnením niektorým z ďalších spôsobov budovania skutkového základu. Tieto, s prihliadnutím na podmienky ich aplikácie, majú vo vzťahu k dokazovaniu prednostnú povahu. Dokazovanie môže byť výnimočne aj jediným spôsobom, ktorým súd vybuduje skutkový základ (v konaní skutočne nemusí byť splnené podmienky pre žiaden z osobitných spôsobov obstarania skutkových poznatkov), a to vzhľadom na predpokladané aktívne kontradiktórne postavenie strán sporu, dôsledkom ktorého bude spornosť žalobcom tvrdeného skutkového stavu v celom rozsahu. Pravidlom v štandardnom priebehu konania však bude pristúpenie k dokazovaniu popri iných spôsoboch vystavania skutkového základu.

Z jednotlivých spôsobov budovania skutkového základu medzi tie, ktoré sa uplatňujú pri pasivite, resp. nekvalifikovanej procesnej obrane žalovaného, patria skutkové zistenia získané z nepopretých skutkových tvrdení podľa § 151 ods. 1 a 2 CSP, režim procesnej preklúzie, t.j. vytváranie skutkového základu aplikáciou § 153 a § 90 ods. 2 CSP a rozhodnutie rozsudkom pre zmeškanie podľa § 273 a 274 CSP.

Vzhľadom na zameranie tohto príspevku a stanovenie hypotéz sa budeme bližšie zaoberať spôsobom budovania skutkového základu podľa § 151 ods. 1 CSP v štandardnom priebehu konania a jeho vzťahu k rozsudku pre zmeškanie žalovaného podľa § 273 a 274 CSP ako odklonu od štandardného priebehu konania. Následne sa zameriame na § 138 CSP, determinujúci postup súdu pri zjavne nedôvodnej žalobe.

III. K PODMIENKAM BUDOVANIU SKUTKOVÉHO ZÁKLADU SPÔSOBOM PODĽA § 151 CSP

Ako sme vyššie uviedli, základná koncepcia civilného sporového konania predpokladá aktívny prístup oboch sporových strán, ktoré jednak tvrdia také skutočnosti, ktoré sú im spôsobilé priniesť pozitívny výsledok v spore, a zároveň (v zmysle kontradiktórneho postavenia) aktívne popierajú tvrdenia protistrany. Števček princíp kontradiktórnosti vníma v rovine boja, ktorý motivuje strany k aktívnemu využívaniu prostriedkov útoku a obrany.⁵ Ako poukázal Okresný súd Bratislava I, „procesnej povinnosti strany sporu uviesť skutkové tvrdenia kontruje povinnosť protistrany poprieť

³ MOLNÁR, P. In: ŠTEVČEK M. a kol. *Civilný sporový poriadok. 2. Vydanie, Komentár*. Praha: C. H. Beck. 2022. str. 865.

⁴ K posúdeniu podstatnej zmeny alebo doplnenia rozhodujúcich skutočností tvrdenej v žalobe v kontexte zmeny žaloby pozri MOLNÁR, P., KOLVEKOVÁ, V. *Limity zmeny žaloby - zmena žaloby ako prostriedok „procesnej nedisciplinovanosti“?* In: *Studia Iuridica Cassoviensia*. 2023, roč. 11, č. 1, s. 19-30.

⁵ ŠTEVČEK, M. – MALÁ, D. The Re-Codification of the Slovak Civil Procedure Code with a Special Emphasis on Remedial Measures. In: *International and Comparative Law Review*. 2013. roč. 13. Č. 1. s. 123.

tvrdené skutočnosti. Vzhľadom k tomu, že súd je v sporovom konaní limitovaný skutkovými tvrdeniami strán sporu (princíp formálnej pravdy), povinnosť tvrdenia nadobúda v intenciách Civilného sporového poriadku kľúčový význam a predstavuje jeden z kardinálnych princípov civilného procesu.“⁶ Nakoľko protichodné tvrdenia v kontradiktórnom sporovom procese sú v zásade pravidlom, nespornosť skutkových tvrdení má zásadný význam pre ďalší procesný postup súdu prvej inštancie. Spôsob obstarania skutkových poznatkov, ktorý je založený na nespornosti skutkových tvrdení, je normovaný v § 151 CSP.

Nespornosť skutkového tvrdenia vyvodená právnou domnienkou podľa § 151 CSP, je považovaná za *de iure* nespornosť⁷, subsumujúc v sebe dva prípady domnienky.

V prvom prípade (§ 151 ods. 1 CSP) sa domnienka nespornosti vyvodzuje ohľadom skutkového tvrdenia strany, ktoré protistranou nebolo popreté vôbec, pričom dôvod nepopretia protistranou nepodlieha skúmaniu súdu (t.j. súd neskúma, či strana nepoprela skutkové tvrdenie protistrany vedome, cielene – inak povedané nemala ho čím poprieť, alebo ho poprieť opomenula).

V druhom prípade (§ 151 ods. 2 CSP) je vyvodenie domnienky nespornosti spôsobené nekvalifikovanou procesnou obranou strany, kedy táto síce popiera tvrdenie protistrany, avšak spôsobom, v ktorom absentuje uvedenie vlastných tvrdení o napádaných skutkových okolnostiach. Tomašovič uvádza, že účelom domnienky nespornosti v tzv. druhom rade je zamedziť predovšetkým dvom situáciám, a to aby nedochádzalo k popieraniu všetkých tvrdení protistrany čisto formálne *en bloc*, a tiež z dôvodu, aby strana popierajúca skutkové tvrdenia nemohla len bez ďalšieho prehlásiť, že síce si nepamätá na udalosti, o ktorých tvrdenia protistrany poprela, ale tieto tvrdenia učené protistranou sú nepravdivé.⁸ Ako v tejto súvislosti poukazuje Okresný súd Banská Bystrica, „v zmysle ust. § 151 ods.2 CSP je nevyhnutné, aby popierajúca strana uviedla vlastné tvrdenia o predmetných skutkových okolnostiach, inak je popretie neúčinné. Samotné tvrdenie, že tvrdenia protistrany sú nepravdivé, tak nestačí.“⁹

Z dikcie podmienok v § 151 CSP vyvodzujeme sankčný charakter tohto spôsobu vyvodzovania skutkových poznatkov súdu voči strane, ktorá popretie skutkových tvrdení protistrany (v zmysle § 149 CSP, ako prostriedok procesnej obrany, resp. útoku) nerealizuje buď vôbec, alebo nekvalifikovaným spôsobom. Sankcia, s prihliadnutím na mieru pasivity sporovej strany, spočíva buď v sťažení unesenia dôkazného bremena (a tým v sťažení jej pozície v spore čo do možnosti dosiahnutia úspechu pri čiastočnej pasivite) alebo, pri absolútnej pasivite takmer bezvýnimočne smeruje k nezvratnej strate sporu.

Zároveň máme za potrebné poznamenať, že § 151 ods. 1 CSP v sebe nezahŕňa žiaden materiálny korektív, umožňujúci súdu zmierniť, či vylúčiť domnienku nespornosti skutkového tvrdenia. Z legálneho textu § 151 ods. 2 CSP takisto materiálny korektív nevyplýva, avšak korekcia nedostatočných tvrdení strany by mohla byť dosiahnutá súdom nepriamo, uplatnením § 150 ods. 2 CSP, kedy súd môže výnimočne napomôcť strane sporu skorigovať nekvalifikovane uplatnený prostriedok procesnej obrany.¹⁰ Vzhľadom na absenciu korektívu je tak predmetné ustanovenie, ktoré je osobitným spôsobom budovania skutkového základu, potrebné považovať za prejav princípu formálnej pravdy, kedy je súd povinný nepopreté skutkové tvrdenie bez ďalšieho pojať

⁶ Rozsudok Okresného súdu Bratislava I zo dňa 28. septembra 2021, sp. zn. 15C/51/2019.

⁷ *De facto* nespornosť skutkových tvrdení, t.j. tvrdenia, ktoré sú medzi stranami sporu zhodné a tým získali kvalitu nespornosti považujeme za ďalší spôsob obstarania skutkových poznatkov súdu podľa § 186 ods. 2 CSP.

⁸ TOMAŠOVIČ, M. In: ŠTEVČEK M. a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck. 2016. str. 574.

⁹ Rozsudok Krajského súdu Banská Bystrica zo dňa 11. novembra 2021, sp. zn. 41Cob/62/2021.

¹⁰ k uvedenému pozri TOMAŠOVIČ, M. In: ŠTEVČEK M. a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck. 2016. str. 574.

do skutkového základu súdneho rozhodnutia (s vyššie uvedenou výnimkou) bez toho, aby skúmal pravdivosť tohto skutkového tvrdenia. Opodstatnenosť vyvedenia právnej domnienky o nespornosti skutkového tvrdenia je daná tým, že strana mala možnosť skutkové tvrdenie protistrany udržať v režime spornosti a docieľiť vykonanie dokazovania ohľadom jeho pravdivosti, avšak túto možnosť nevyužila buď vôbec, alebo nekvalifikovanou procesnou obranou nedocielila jeho spochybnenie účinným popretím. Ustanovenie § 151 CSP tak stanovuje súdu obligatórnu povinnosť nepopreté skutkové tvrdenie bez ďalšieho považovať za skutkový poznatok, pri ktorom zákonodarca, v dôsledku procesnej pasivity protistrany rezignuje na otázku jeho pravdivosti, čo je zjavným prejavom princípu formálnej pravdy.

V rozhodovacej činnosti možno identifikovať prípady, kedy všeobecné sudy (ojedinele, avšak podľa nášho názoru nesprávne) podmieňujú tvorbu skutkových poznatkov spôsobom podľa § 151 CSP tým, že neexistujú na strane súdu dôvodné pochybnosti o pravdivosti takéhoto skutkového tvrdenia. Napríklad Okresný súd Žilina v odôvodnení svojho rozhodnutia uviedol: „*Žalovaný uvedené skutočnosti nepoprel, nerozporoval. Uvedené skutkové okolnosti boli tak nesporné podľa § 151 ods. 1 CSP, pričom zároveň v konaní neexistovala dôvodná pochybnosť o ich pravdivosti.*“¹¹ Obdobne postupoval Okresný súd Žilina, ktorý vyvedenie domnienky nespornosti podmienil neexistenciou dôvodnej pochybnosti o ich pravdivosti, keď uviedol: „*uvedené skutkové okolnosti boli nesporné podľa § 151 ods. 1 CSP, pričom zároveň v konaní neexistovala dôvodná pochybnosť o ich pravdivosti, v nadväznosti na čo súd z týchto vychádzal v súlade s úpravou § 186 ods. 2 veta prvá CSP.*“¹² Tento názor zastáva aj Krajský súd Trnava, ktorý v týchto intenciách zrušil rozhodnutie súdu prvej inštancie a zaviazal ho svojim právnym názorom k následovnému: „*súd prvej inštancie po doplnení dokazovania opätovne zhodnotí všetky vykonané dôkazy v ich jednotlivosti, ale aj vo vzájomnej súvislosti (§ 191 CSP), a v spojení s nespornými skutkovými tvrdeniami strán (§ 151 ods. 1 CSP), o ktorých nemá dôvodné pochybnosti (§ 186 ods. 2 CSP), ustáli rozhodný skutkový stav.*“¹³

S predmetným postupom sa nestotožňujeme, a to z nasledujúcich dôvodov.

Hypotéza § 151 CSP jasne pomenúva dve situácie, ktoré ak v konaní nastanú, majú za následok obligatórne vyvedenie domnienky nespornosti skutkového tvrdenia sporovej strany. Ako sme už uvádzali vyššie, skutočnosť, že s opomenutím rozporovania skutkového tvrdenia alebo s nekvalifikovanosťou jeho popretia (v podobe len formálneho popretia) zákon spája domnienku nespornosti neatakovaného tvrdenia, považujeme za sankciu nedostatku procesnej diligencie sporovej strany. Podmienenie vyvedenia nespornosti skutkového tvrdenia tým, že súd o ňom nemá dôvodné pochybnosti, nemá oporu v legálnom texte a zároveň máme za to, že tým dochádza k nesprávnemu stotožňovaniu dvoch rôznych spôsobov budovania skutkového základu, a to nesporných tvrdení podľa § 151 CSP a zhodných tvrdení sporových strán podľa § 186 ods. 2 CSP. Pri druhom zmieňovanom zákonodarca pristúpil k „poistke“ spočívajúcej v možnosti súdu neakceptovať zhodné skutkové tvrdenie, a to z dôvodu zamedzenia (predchádzania) fiktívnych zhodných tvrdení strán sporu, ktoré by súd bol obligatórne povinný zahrnúť do zisteného skutkového základu. Žiada sa podotknúť, že hoci tak skutkové zistenia kreované postupom podľa § 151 CSP, ako aj § 186 ods. 2 CSP je bez ďalšieho potrebné považovať za nesporné, dôvod resp. pôvod ich nespornosti je diametrálne odlišný.

¹¹ Rozsudok Okresného súdu Žilina zo dňa 29. októbra 2021, sp. zn. 38Cb/40/2021.

¹² Rozsudok Okresného súdu Žilina zo dňa 22. septembra 2021, sp. zn. 46C/25/2021.

¹³ Uznesenie krajského súdu Trnava zo dňa 27. októbra 2021, sp. zn. 9Co/63/2020.

Kým v prvom prípade ide o sankčný následok pre stranu sporu, ktorá procesnú obranu nerealizuje buď vôbec alebo nekvalifikovaným spôsobom, čím si sťažuje svoju pozíciu v konaní alebo dokonca smeruje k prehre, v druhom prípade sa nejedná o sankciu voči žiadnej strane sporu, ale o prvok hospodárnosti konania, aby dokazovaniu (zbytočne) nepodliehali skutočnosti, ktoré obe strany sporu uviedli zhodne, avšak za podmienky, že predmetné tvrdenie nevzbudzuje na strane súdu dôvodné pochybnosti o jeho pravdivosti, čím prípadná nespornosť skutkového tvrdenia podľa § 186 ods. 2 CSP podlieha úvahe súdu (táto však samozrejme nesmie byť svojvoľná a pokiaľ sú splnené podmienky pre vyvodenie nespornosti skutkového tvrdenia, súd má povinnosť zhodné skutkové tvrdenie považovať za nesporné). Identifikované podmieňovanie nespornosti skutkového tvrdenia podľa § 151 CSP tým, že súd nemá dôvodné pochybnosti o jeho pravdivosti, považujeme nielen za nadprácu súdu, ktorá nemá oporu v legálnom texte zákona, ale máme za to, že navyše môže potenciálne poškodiť stranu, ktorej pozícia by – v dôsledku neadbalej alebo zle vedenej procesnej obrany protistrany – mohla byť zohľadnením jej tvrdenia v zmysle § 151 CSP v kvalite „nesporné“ priaznivejšia, a to v súlade s princípom kontradiktórnosti konania a zodpovednosti strany sporu za „svoj“ výsledok v konaní.

Poznamenávame, že vyvodenie domnienky nespornosti skutkového tvrdenia podľa § 151 CSP nepodlieha voľnej úvahe súdu, ale tento prednostný spôsob obstarania skutkových poznatkov vo vzťahu k dokazovaniu je obligatónym postupom, ktorý vzhľadom na zákonnú dikciu nie je podľa nášho názoru možné podmieňovať tým, že skutkové tvrdenie, ohľadom ktorého má súd vyvodit' domnienku nespornosti, sa súdu javí ako pravdivé a nemá dôvodné pochybnosti o jeho pravdivosti. Máme za to, že uvedeným postupom dochádza k relativizovaniu „zákonom predpísanej“ domnienky nespornosti a hoci táto sa môže javiť prísna, je plne odôvodnená absenciou, resp. nekvalifikovanou procesnou obranou strany sporu, s dôsledkami na jej ťarchu, ako jednoznačný prejav princípu formálnej pravdy. Stotožňujeme sa preto s názorom Vyhnálik, že je neprípustné, aby odvolací súd zrušil rozsudok z dôvodu nesporného skutkového tvrdenia (ktoré protistrana vôbec nepopiera) a vykonávaním dôkazov preveroval správnosť a pravdivosť skutkového tvrdenia.¹⁴

Analýzou vyššie uvedených súdnych rozhodnutí sme taktiež dospeli k záveru, že nesporné skutkové tvrdenie podľa § 151 CSP [za predpokladu (čiastočnej) procesnej pasivity strany, ktorá sa zapríčinila o vyvodenie domnienky nespornosti] nespôsobuje zásadné interpretačné a aplikačné problémy, nakoľko súd ohľadom ostatných tvrdení, ktoré sú sporné, vykonáva dokazovanie (resp. pristúpi prednostne k inému spôsobu tvorby skutkového základu, ak budú ohľadom neho splnené podmienky), a následne v zmysle § 191 ods. 1 CSP prihliadne na všetko, čo vyšlo v konaní najavo. Pri čiastočnej pasivite strany sporu si táto síce môže sťažiť svoju procesnú pozíciu, avšak ešte stále môže byť v konaní úspešná.¹⁵

Odlišnou, a špecifickou sa nám však javí situácia, ak je strana sporu absolútne pasívna a tvrdenia žalobcu žiadnym spôsobom nerozporuje. Kladieme si otázku, či v takom prípade sú splnené podmienky pre vykonanie dokazovania (ako ďalšieho – samostatného spôsobu obstarania

---

¹⁴ VYHNÁLIK, D. *Povinnosť sporovej strany uvádzať pravdivé tvrdenia a právne následky porušenia povinnosti tvrdenia v konaniach podľa CSP*. In. Paneurópske právnické listy. č. 1, ročník IV, rok 2021, ISSN: 2644-450X.

¹⁵ Spôsob budovania skutkového základu podľa § 151 CSP je v konaní prvýkrát uplatnený na predbežnom prejednaní sporu, resp. prvom pojednávaní, kedy súd v zmysle §§ 171 ods. 1 a 181 ods. 2 CSP uvádza, ktoré doteraz stranami produkované skutkové tvrdenia z písomnej fázy konania považuje za nesporné. V neskoršej fáze konania má predmetný spôsob takisto svoje uplatnenie, a to vo vzťahu k ďalším skutkovým tvrdeniam substancovanými stranami sporu.

skutkových poznatkov) za účelom osvedčenia dôvodnosti žalobcom uplatneného nároku tak, ako sme vyabstrahovali z rozhodovacej činnosti všeobecných súdov¹⁶.

V prvom rade je potrebné uviesť, že Civilný sporový poriadok svojimi inštitútmi a predpokladaným priebehom konania, takpovediac, ráta s tým, že v konaní budú aktívne súperiť strany sporu o „svoju pravdu“, a z uvedeného dôvodu sa domnievame, že zákonodarca pristúpil aj k zakotveniu sankčných inštitútov, ktorými si „vynucuje“ aktivitu strán sporu, pod hrozbou buď sťaženia postavenia v spore alebo dokonca jeho okamžitou stratou. V kontexte absolútnej pasivity strany sporu, ktorá neposkytne žiadne vlastné tvrdenia vo vzťahu k žalobcom uplatnenému nároku, je súd takisto obligatórne povinný uplatniť § 151 ods. 1 CSP, a to dokonca v celom rozsahu k žalobcom tvrdenému skutkovému stavu. V nadväznosti na nespochybňovanie nároku ako takého protistranou, ani čo dôvodu ani čo do výšky, je skutkový stav vyskladaný len jednostrannými tvrdeniami žalobcu, ktoré je súd povinný, bez ďalšieho, považovať za nesporný. Pri generálnej pasivite protistrany (z povahy veci sa môže jednať len o žalovaného), máme za to, že budovanie skutkového základu rozsudku bude realizované v celom rozsahu výlučne prostredníctvom § 151 ods. 1 CSP (samozrejme len v tom prípade, pokiaľ sa súd prvej inštancie nerozhodne ukončiť spor už kontumačnou prehrou žalovaného podľa § 273 CSP, po márnom uplynutí lehoty na vyjadrenie sa k žalobe žalovaným).

Pokiaľ súd, vzhľadom na domnienku nespornosti ohľadom všetkých skutkových tvrdení žalobcu tieto zahŕňa do skutkového základu, a tieto sú jediným spôsobom obstarania skutkových zistení, domnievame sa, že „odpadá“ základný predpoklad, umožňujúci pristúpiť k ďalším spôsobom ich obstarania (všeobecný spôsob obstarania skutkových zistení, ktorým je dokazovanie, nevynímajúc), nakoľko (i) žiadne sporné skutočnosti v spore nie sú a (ii) súd nie je oprávnený v sporovom konaní zisťovať to, čo tvrdené nebolo. Skutkové tvrdenia v kvalite „nesporné“, ako dôsledok nevyhnutného a obligatórneho uplatnenia § 151 ods. 1 CSP, sú tak bez ďalšieho nespornými bez zistenia ich pravdivostnej hodnoty. Je potrebné súhlasiť s Molnárom, že ak nastane nepopretie skutkových tvrdení v intenciách § 151 CSP, zákon produkované skutkové tvrdenia jednej sporovej strany „povyšuje“ na skutkový poznatok súdu.¹⁷

Nami prezentovaný záver, že uplatnením domnienky nespornosti dochádza k negovaniu predpokladov, umožňujúcich pristúpiť k dokazovaniu, sa podľa nášho názoru prejavuje v dvoch líniiach.

Prvá línia sa viaže k dôkazným prostriedkom, ktoré nie sú súčasťou spisu, ale žalobca v podanej žalobe „len“ navrhol ich vykonanie. Máme za to, že nie sú splnené podmienky pre nariadenie vykonania dokazovania (imanentné najmä vo vzťahu k výsluchu strany, svedka, príp. obhliadky), nakoľko skutočnosti tvrdené žalobcom sú *ex lege* považované za nesporné a teda nie je čo dokazovať.¹⁸ Predmetný postup súdu by s prihliadnutím na § 220 CSP zaiste mal nájsť vyjadrenie v odôvodnení súdneho rozhodnutia, z ktorého by vyplynulo, že súd prvej inštancie z dôvodu uplatnenia domnienky nespornosti nepristúpil k nariadeniu vykonania dokazovania.

Druhá línia sa týka tých dôkazných prostriedkov, ktoré sú súčasťou spisu (v zmysle § 132 ods. 1 a ods. 3 CSP boli pripojené k podanej žalobe – bude sa jednať spravidla o listinné dôkazné prostriedky), pri ktorých máme za to, že ich vykonaniu bráni nielen predpoklad tvrdený vyššie, a teda, že nie je čo dokazovať, ale taktiež samotná dikcia § 204 CSP, ktorý explicitne upravuje, že

¹⁶ bod 9 Rozsudku Okresného súdu Bratislava III zo dňa 6. septembra 2021, sp. zn. 63Csp/17/2020 alebo body 3 a 4 Rozsudku Okresného súdu Prievidza zo dňa 16. septembra 2021, sp. zn. 12Csp/46/2021.

¹⁷ MOLNÁR, P. In: ŠTEVČEK M. a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck. 2016. str. 798.

¹⁸ Takisto neprichádza do úvahy ani využitie § 189 CSP a v rámci edičnej povinnosti uloženie povinnosti osobe, ktorá disponuje vecou, aby ju predložila súdu za účelom vykonania dôkazu.

súd je oprávnený vykonať dôkaz listinou len vtedy, ak táto bola čo do pravosti alebo jej obsahu spochybnená protistranou. V nami posudzovanej situácii máme za to, že v prípade, keď listinné dôkazné prostriedky, ktoré súd spolu so žalobou doručil žalovanému na vyjadrenie (§ 167 ods. 1 CSP), neboli žalovaným spochybnené čo do pravosti, ani čo do obsahu (nakoľko žalovaný sa vôbec k v žalobe tvrdným skutočnostiam nevyjadril), vylučuje vykonanie dokazovania listinou spôsobmi normovanými v § 204 CSP, časť vety pred bodkočiarkou¹⁹. Ako v tejto súvislosti uvádza Zahradníková, „štandardný“ spôsob vykonania dôkazu listinou nie je nutný v prípade ak ide o listinu, ktorej odpis bol strane sporu v priebehu konania doručený, a listina alebo jej obsah neboli protistranou spochybnené.²⁰ Generálna pasivita žalovaného jednoznačne spôsobí kumulatívne splnenie podmienok normovaných v § 204 CSP, kedy súd dokazovanie listinou vykonávať nemá.

Nakoľko pri nespornosti skutkových tvrdení žalobcu je ohľadom týchto tvrdení *ex lege* vylúčené dokazovanie, a to z prozaického dôvodu, že nie je čo dokazovať, je potrebné zaujať stanovisko k listinným dôkazným prostriedkom, založeným v spise. Domnievame sa, že súd by na tieto nemal prehliadať a hoci nebudú predmetom dokazovania (nakoľko dokazovanie ako také neprebíha), s prihliadnutím na § 220 CSP, ktoré upravuje obsah a štruktúru odôvodnenia súdneho rozhodnutia, pre prípadnú preskúmateľnosť odvolacím súdom by z odôvodnenia rozhodnutia súdu prvej inštancie malo jasne a zreteľne vyplynúť, že vzhľadom na generálnu pasivitu žalovaného, jediným zdrojom skutkových poznatkov súdu bola obligatórna aplikácia § 151 ods. 1 CSP, čo malo za následok nespornosť skutkového stavu tvrdného a prezentovaného žalobcom. Z uvedeného dôvodu tak súd by mal len uviesť, ktoré dôkazné prostriedky zadovážené žalobcom sú súčasťou spisu s poukazom na to, ktoré tvrdenia žalobcu nimi mali byť preukázané a následne skonštatovať, že neboli splnené podmienky pre vykonanie dokazovania, vzhľadom na obligatórnu povinnosť súdu vyvodit' nespornosť skutkového stavu tvrdného a prezentovaného žalobcom podľa § 151 ods. 1 CSP.

Podľa nášho názoru, pristúpenie k dokazovaniu za situácie nespornosti skutkového stavu vylučuje aj § 215 CSP, ktorý počíta s tým, že súd rozhodne len na základe zisteného skutkového stavu a zároveň ukladá súdu jeho zisťovanie len procesným postupom podľa tohto zákona, čo podľa nášho názoru zakladá súdu povinnosť pristúpiť k zisteniu skutkového stavu tým zo spôsobov pre jeho zisťovanie, ohľadom ktorého sú v danom čase splnené podmienky. Máme za to, že neaplikácia spôsobu obstarania skutkových poznatkov, pre ktorý sú v danom čase splnené podmienky, prichádza do úvahy len v prípade negatívneho vytvárania skutkového základu cez aplikáciu princípu sudcovskej koncentrácie konania podľa § 153 CSP.²¹ Budovanie skutkového základu spôsobom podľa § 151 CSP tak považujeme za obligatórny, a vzhľadom na pasivitu žalovanej strany aj plne opodstatnený spôsob obstarania skutkových poznatkov. Pri súkromnoprávných nárokoch máme za to, že zistenie rozhodujúcich skutočností má byť záujmom predovšetkým sporových strán a pokiaľ strana sporu nemá záujem sa brániť, považujeme súdne rozhodnutie, ktorého skutkovým základom sú výlučne skutkové tvrdenia žalobcu, ohľadom ktorých súd vyvodil domnienku nespornosti (§ 151 CSP), a ktorých pravdivosť zisťovaná nebola, aj za spravodlivý a primeraný pasivite strany sporu.

Vyššie uvedené vyvodzujeme z právnej úpravy obsiahnutej v Civilnom sporovom poriadku, včítane základných princípov civilného sporu, avšak musíme skonštatovať, že pozitívnej právnej

¹⁹ podľa § 204 CSP súd dôkaz listinou sa vykoná tak, že listinu alebo jej časť prečíta alebo iba oznámi jej obsah.

²⁰ ZAHRADNÍKOVÁ, R. In: ŠTEVČEK M. a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck. 2016. str. 753.

²¹ z dôvodu fakultatívnosti jej uplatňovania je táto na úvahe konajúceho súdu a súd môže odôvodniť postup, pre ktorý k jej aplikácii, a tým k negatívne vytvoreniu skutkového poznatku, nepristúpil.

úprave nie vždy zodpovedá aplikačná prax. Z ďalších analyzovaných súdnych rozhodnutí²² sa javí, akoby si sudy formálne osvojili zámer zákonodarca, avšak následne sa zdráhali vyvodit' prísne následky upravené v sankcii danej normy. V odôvodnení rozhodnutia tak súd prvej inštancie síce uvedie, že aplikoval postup podľa § 151 CSP, avšak tieto nesporné skutkové tvrdenia žalobcu následne osvedčuje v kontexte predložených listinných dôkazov a teda skúma, či nárok žalobcu je opodstatnený, čo je však v rozpore s normovanou úpravou. Otázkou tak je, či aplikačná prax umožňuje naplňať ciele stanovené rekonštrukciou (a to najmä rýchlosť a hospodárnosť konania, s dôrazom na procesnú zodpovednosť strany za výsledok konania, ktorý by mal zodpovedať miere jej aktivity), pokiaľ sa sudy prvej inštancie zdráhajú vyvodit' prísne, no vzhľadom na pasivitu sporovej strany, plne odôvodnené následky späté s uplatňovaním princípu formálnej pravdy, ktoré sa prejavujú bez ďalšieho v nespornosti skutkového tvrdenia bez toho, aby súd zisťoval pravdivosť tvrdenia, s ktorým je súd povinný ďalej pracovať.

Záver, ku ktorým sme dospeli ohľadom § 151 CSP platia v plnom rozsahu aj pre spory s ochranou slabšej strany. V týchto sporoch síce dochádza k oslabeniu prejednávacieho princípu (§ 295 CSP, § 311 CSP a § 319 CSP), avšak nakoľko pri nich zákonodarca nepristúpil k vylúčeniu predmetného spôsobu obstarania skutkových poznatkov, ani k modifikácii predmetného ustanovenia, máme za to, že nami prezentované úvahy uvedené vyššie vylučujú nepopreté tvrdenia z dokazovania aj v prípade sporov, ktorých účastníkom je spotrebiteľ²³, zamestnanec alebo žalobca v antidiskriminačnom spore.²⁴

IV. K PODMIENKAM APLIKÁCIE ROZSUDKU PRE ZMEŠKANIE PODĽA § 273 A § 274 CSP

Následkom procesnej pasivity žalovaného môže byť aj odklon od štandardného priebehu konania a vydanie skráteného rozhodnutia v podobe rozsudku pre zmeškanie. (Nami analyzovaný pasivitu žalovaného je tak možné postihnúť v prípade žalôb na plnenie aj jeho kontumačnou prehrou, a to (už) v nadväznosti na jeho nevyjadrenie sa k žalobe žalobcu alebo (až) pri následnom neospravedlnenom zmeškaní súdom nariadeného pojednávania, príp. predbežného prejednávania sporu žalovaným. V dôsledku pojmológie zvolenej zákonodarcom a jednotlivých podmienok, umožňujúcich ich vydanie, zastávame názor, že koncepcia rozsudkov pre zmeškanie v zmysle Civilného sporového poriadku predstavuje sankciu za kvalifikovanú pasivitu strany sporu.²⁵ Ako poukazuje Kol'vecková, základným definičným znakom rozsudku pre zmeškanie je jeho sankčný

²² Napríklad Rozsudok Okresného súdu Dunajská Streda zo dňa 13. decembra 2021, sp. zn. 12C/10/2021 alebo Rozsudok Okresného súdu Revúca zo dňa 25. novembra 2021, sp. zn. 5Csp/68/2021, či Rozsudok Okresného súdu Prievidza zo dňa 15. novembra 2021, sp. zn. 12Csp/54/2021.

²³ Individuálny spotrebiteľský spor môže byť za splnenia zákonom stanovených predpokladov rozhodovaný a rozhodnutý aj v rámci spotrebiteľskej arbitráže. K spotrebiteľskému rozhodcovskému konaniu pozri napr. ČOLLÁK, J.: *Decízne systémy. Vzťahy súdnych a alternatívnych foriem prejednávania a rozhodovania sporov*. Praha: C.H. Beck, 2022, str. 227-229 a 292-306.

²⁴ K špecifikám, odklonom a aplikačným otázkam v procese rozhodovania spotrebiteľských sporov pozri FILIČKO, V.: *Nové prostriedky ochrany spotrebiteľa v spotrebiteľských sporoch podľa CSP* In: *STUDIA IURIDICA Cassoviensia*, č. 1, ročník 6, rok 2018, s. 76. ISSN: 1339 – 3995.

²⁵ Kontumačné rozsudky sú niektorými autormi považované za nástroje umožňujúce urýchlenie konania a primárne nedisponujú sankčným charakterom (pozri napríklad FERENCI, J. Zefektívnenie súdneho systému vs. bezbrehý formalizmus. In: *Bulletin slovenskej advokácie*. č. 1-2. 2020. str. 21 – 30, ŠTEVČEK, M. In.: ŠTEVČEK, M. a kol. *Prednášky a texty z (nového) civilného procesu*. Skriptá. 1. Vydanie. Bratislava: C.H. Beck. 2017. str. 80-81). Obdobný názor je možné nájsť aj v aktuálnej rozhodovacej činnosti (napríklad Uznesenie Krajského súdu Bratislava zo dňa 31. mája 2019, sp. zn. 3Co/157/2018 alebo Rozsudok pre zmeškanie Okresného súdu Ružomberok zo dňa 13. mája 2020, sp. zn. 1Cb/7/2020).

charakter a predpokladom vydania je porušenie (v zákone vymedzených) procesných povinností protistranou.²⁶

V prípade vydávania rozsudku pre zmeškanie v neprospech žalovaného, ak sa tento nevyjadrí k žalobe, z dikcie § 273 CSP jednoznačne vyplýva, že je na úvahe súdu, či rozhodne rozsudkom pre zmeškanie, ktorým žalobe vyhovie. Podmienky, ktoré musia byť kumulatívne splnené zahŕňajú (i) žalobu na plnenie podľa § 137 písm. a) CSP, (ii) súd uznesením uložil žalovanému povinnosť, aby sa písomne vyjadril k žalobe, uviedol rozhodujúce skutočnosti na svoju obranu, pripojil listiny, na ktoré sa odvoláva a označil dôkazy na preukázanie svojich tvrdení, ktorú si žalovaný bez vážneho dôvodu nesplnil, (iii) žalovaný bol o následkoch nesplnenia takto uloženej povinnosti vrátane možnosti vydania rozsudku pre zmeškanie poučený a (iv) súd doručil uznesenie žalovanému do vlastných rúk.

Pri vydávaní kontumačného rozsudku v tejto fáze jeho vydanie nie je podmienené návrhom žalobcu a možnosť jeho vydania je plne v kompetencii konajúceho súdu. Keďže vydávanie kontumačného rozsudku je výlučne na úvahe konajúceho súdu, úvodná pasivita žalovaného v tomto štádiu civilného konania nemusí mať nevyhnutne za následok kontumačnú prehru, avšak táto hrozba je prítomná, a „otáľanie“ s vyjadrením sa k žalobe sa žalovanému nemusí vždy vyplatiť. V rozhodovacej činnosti všeobecných súdov nie sú ojedinelé prípady, kedy konajúce súdy napriek splneniu podmienok v zmysle § 273 CSP kontumačný rozsudok v tejto fáze civilného procesu nevydajú ani v prípade, že sa jedná o klasický peňažný nárok,²⁷ čo vzhľadom na fakultatívnosť tohto spôsobu ukončenia sporu nie je možné hodnotiť ako nesprávny postup súdu prevej inštancie. Vydanie alebo nevydanie kontumačného rozsudku podľa § 273 CSP je výlučne na posúdení konajúceho súdu a žalobca nemá možnosť jeho vydanie iniciovať alebo sa ho domáhať, či namietat jeho nevydanie. Máme za to, že už len potenciálna hrozba jeho vydania ako následok nevyjadrenia sa k doručenej žalobe by mala dostatočným spôsobom plniť preventívnu funkciu a viesť žalovaného k tomu, aby k žalobcom uplatnenému nároku nepristupoval ľahkovážne. V tomto smere sa preto stotožňujeme s Ďuranom, že hrozba jeho použitia je vhodným prostriedkom vynútenia procesnej aktivity sporových strán.²⁸

V prípade kontumačných rozsudkov vydávaných na predbežnom prejednaní sporu alebo nariadenom pojednávaní zákonodarca, podľa nášho názoru, pôvodne nezamýšľal vytvoriť priestor pre konajúci súd, aby po splnení podmienok v zmysle §§ 274 a 278 CSP kontumačný rozsudok nevydal, ak boli splnené podmienky pre vydanie, normované v predmetných ustanoveniach. Uvedené opierame predovšetkým o gramatický výklad §§ 273, 274 a 278 CSP, pričom zdôrazňujeme, že všetky predmetné ustanovenia boli prijímané v rovnakom čase, a preto rozdielnosť ich dikcie, spočívajúca v tom, že súd „môže rozhodnúť rozsudkom pre zmeškanie“ (§ 273 CSP) oproti „súd rozhodne rozsudkom pre zmeškanie na návrh“ (§ 274 a 278 CSP) nie je možné ignorovať a máme za to, že zákonodarca tak zvolil prísnu mieru uplatnenia princípu formálnej pravdy cez kogentnosť §§ 274 a 278 CSP.

Podmienkami vydania kontumačného rozsudku podľa § 274 sú: (i) žaloba na plnenie podľa § 137 písm. a) CSP, (ii) nedostavenie sa žalovaného na pojednávanie, (iii) riadne a včasné predvolanie žalovaného obsahujúce poučenie o možných následkoch nedostavenia sa, (iv)

²⁶ KOLVEKOVÁ, V. Vplyv procesnej aktivity sporových strán a uplatňovania sudcovskej koncentrácie konania na dokazovanie v civilnom sporovom konaní. In: *Societas et Iurisprudentia: medzinárodný internetový vedecký časopis*. roč. 9, č. 4. 2021, s. 97.

²⁷ napríklad Rozsudok Okresného súdu Poprad zo dňa 7. júla 2021, sp. zn. 16Csp/88/2020.

²⁸ ĎURANA, M. In: Števec, M. a kol. *Civilné právo procesné. Úvod do civilného procesu a sporové konanie*. Praha: C.H. Beck, 2022. str. 406.

neprítomnosť nebola žalovaným ospravedlnená včas a vážnymi okolnosťami a (v) návrh žalobcu na vydanie kontumačného rozsudku.

Tak striktné nastavenie právnej úpravy sa však ukázalo ako nevyhovujúce, nespravodlivé a popierajúce podstatu inštitútu kontumačných rozsudkov a všeobecné súdy postupne prelamovali kogentnosť právnej úpravy odmietnutím prísne gramatického výkladu §§ 274 CSP, ktorý smeroval k prílišnému formalizmu. V tejto otázke za prelomové považujeme rozhodnutie Ústavného súdu SR,²⁹ ktorý *obiter dictum* vyslovil požiadavku, aby súdy nepristupovali k interpretácii § 274 CSP (pozn. autorky obdobné závery platia aj pre § 278 CSP) formalisticky tak, že za kumulatívneho spojenia v tomto ustanovení zakotvených zákonných podmienok obligatórne rozhodnú rozsudkom pre zmeškanie, ktorým žalobe vyhovejú (resp. ju zamietnu). Predmetné rozhodnutie Ústavného súdu SR je významné nielen z dôvodu jednoznačného vyslovenia požiadavky na upustenie od prioritizácie striktné gramatického výkladu predmetných ustanovení, *de facto* sa prejavujúce v odklone od kogentnosti právnej úpravy, čím sa do popredia dostáva pozícia silného sudcu a materiálneho vedenia konania, ale tiež v demonštratívnom výpočte okolností, na ktoré by súdy prvej inštancie mali v prejednávanej veci prihliadať, medzi ktoré Ústavný súd SR zaradil dobu trvania súdneho konania, počet pojednávaní, absenciu nečinnosti žalovaného v priebehu sporu či rozsiahlosť dokazovania.

Otázkou kogentnosti predmetných ustanovení sa zaoberal aj Najvyšší súd SR v rámci posudzovania dovolania generálneho prokurátora, ktorým napadol postup odvolacieho súdu spočívajúci v zrušení kontumačného rozsudku súdu prvej inštancie podľa § 274 CSP, nakoľko podľa názoru odvolacieho súdu neboli splnené podmienky na jeho vydanie. Generálny prokurátor SR argumentoval tým, že z dikcie § 274 CSP vyplýva jednoznačná povinnosť súdu pri naplnení podmienok v ňom normovaných, kontumačný rozsudok vydať, čo Najvyšší súd SR odmietol,³⁰ podporne poukazujúc práve na názor vyslovený Ústavným súdom SR. V nadväznosti na názory najvyšších súdnych autorít tak súd prvej inštancie pri pasivite žalovaného spočívajúcej v neospravedlnenom zmeškaní predbežného pojednania sporu alebo nariadeného pojednania nie je povinný návrhu protistrany na vydanie kontumačného rozsudku vyhovieť, hoci možno polemizovať, či za absolútnej pasivity žalovaného nie je v prípade splnenia všetkých podmienok v zmysle § 274 CSP povinnosťou súdu prvej inštancie takto postupovať. Domnievame sa, že materiálny náhľad na posudzovanie splnenia podmienok rozsudku pre zmeškanie v kontexte vyššie uvádzaných rozhodnutí Najvyššieho súdu SR a Ústavného súdu SR má svoje opodstatnenie v prípade, ak žalovaný nie je absolútne pasívny, čo zamedzuje neprimeranému a nespravodlivému sankcionovaniu sporovej strany.

V zmysle aktuálnej rozhodovacej činnosti je tak odklon od výslovnej právnej úpravy vydania tohto skráteného rozhodnutia fakultatívnym postupom v diskrečnej právomoci súdu prvej inštancie, ktorým súd rozhodne v neprospech žalovaného bez toho, aby sa zaoberal otázkou dôvodnosti žaloby. Skutkový základ je v tomto prípade tvorený osobitným procesným postupom bez akéhokoľvek rozporovania žalobcom tvrdého skutkového stavu.³¹

²⁹ Uznesenie Ústavného súdu SR zo dňa 4. júna 2019, sp. zn. I. ÚS 233/2019.

³⁰ „Jazykový výklad zodpovedajúcich ustanovení C. s. p., ktorého sa domáha aj generálny prokurátor, by mohol byť posudzovaný ako príliš formálny a narážajúci sa limity ústavnosti“ (Uznesenie Najvyššieho súdu SR, zo dňa 15. júla 2021, sp. zn. 5CdoGp/1/2019).

³¹ s prihliadnutím na § 299 ods. 1 CSP, § 313 ods. 1 CSP a § 321 CSP nie je možné rozsudkom pre zmeškanie rozhodnúť v neprospech spotrebiteľa, zamestnanca a žalobcu v antidiskriminačnom spore.

V. VOĽBA SPÔSOBU VYBUDOVANIA SKUTKOVÉHO ZÁKLADU ROZHODNUTIA SÚDU PRVEJ INŠTANCIE PRI ABSOLÚTNEJ PASIVITE ŽALOVANÉHO

O žalobou uplatnenom nároku žalobcu je súd prvej inštancie povinný rozhodnúť aj za stavu absencie procesnej aktivity žalovaného. Pasivita žalovaného môže vyústiť do okamžitej prehry žalovaného vydaním rozsudku pre zmeškanie podľa § 273 CSP. Pokiaľ by konajúci súd mal za to, že nie sú splnené podmienky pre ukončenie sporu v tejto včasnej fáze konania a chcel poskytnúť žalovanému možnosť brániť sa, je oprávnený rozsudok pre zmeškanie nevydať a nariadiť pojednávanie (príp. predbežné prejednanie sporu). Pri opätovnej pasivite žalovaného prichádza do úvahy sekundárne vydanie rozsudku pre zmeškanie, avšak už podmienené návrhom žalobcu v súlade s § 274 CSP. Absolútna pasivita žalovaného tak môže vyústiť do vydania rozsudku pre zmeškanie, vydanie ktorého považujeme v zmysle aktuálnej rozhodovacej činnosti za fakultatívny spôsob zistenia a uzatvorenia skutkového základu, ktorý predstavuje odklon od štandardného priebehu civilného sporového procesu. Za stavu absolútnej pasivity žalovanej strany však zastávame názor, že za splnenia podmienok podľa § 274 CSP by súd prvej inštancie rozsudok pre zmeškanie vydať mal obligatórne, nakoľko nie je možné v prospech žalovaného zohľadniť okolnosti (faktory), ktoré vo vyššie uvedenej judikatúre brali do úvahy ústavný a najvyšší súd.

Pokiaľ by však súd prvej inštancie aplikoval odklon k podobe nevydania rozsudku pre zmeškanie podľa §§ 273 a 274 CSP aj za stavu trvajúcej absencie kvalifikovaného popretia žalobcom tvrdeného skutkového stavu zo strany žalovaného (a teda kontumačný rozsudok by nevydal), domnievame sa, že súd je následne povinný na žalobcom tvrdený skutkový stav aplikovať v celom rozsahu domnienku nespornosti v zmysle § 151 ods. 1 CSP. V nadväznosti na nami vykonanú analýzu prichádzame k záveru, že pasivita žalovaného by mala mať v štandardnom priebehu konania za následok obligatórnu aplikáciu § 151 CSP, dôsledkom ktorého je „znesporovanie“ žalobcom tvrdeného skutkového stavu v celom rozsahu a vydanie vyhovujúceho rozsudku. Ustanovenie 151 ods. 1 CSP, vzhľadom na absenciu materiálneho korektívu pri absolútnej pasivite žalovaného, podľa nášho názoru zaväzuje súd prvej inštancie na všetky nepopreté skutkové tvrdenia aplikovať domnienku nespornosti a žalobcom tvrdený skutkový stav pojať do skutkového základu súdneho rozhodnutia.

Oba zmieňované a analyzované spôsoby budovania skutkového základu (t.j. tak koncepciu rozsudkov pre zmeškanie, ako aj nespornosti skutkových tvrdení aplikáciou § 151 ods. 1 CSP) považujeme za súladné s charakteristikou civilného sporového procesu a zámermi rekodifikácie. Predmetné sankčné inštitúty podľa nášho názoru neporušujú ani právo žalovaného na spravodlivý súdny proces³², nakoľko tento mal možnosť zamedziť ich aplikácii svojou riadnou a včasnou procesnou aktivitou v zmysle poučenia súdu prvej inštancie a v medziach daných koncentračným princípom.

VI. PROCESNÉ NÁSTROJE SÚDU PRVEJ INŠTANCIE VO VZŤAHU K ZJAVNE BEZDÔVODNEJ ŽALOBE

Z vyššie prezentovaných záverov je zrejmé, že tam uvedeným postupom súdu môže dôjsť aj k priznaniu nároku, ktorý by v prípade kvalifikovanej procesnej obrany žalovaného mal žalobca „problém ustáť“. Uvedené je prejavom uplatňovania princípu formálnej pravdy, ktorý *de lege lata* umožňuje uspieť strane sporu v dôsledku pasivity protistrany bez toho, aby pravdivosť skutkových

---

³² k účinnejšej súdnej ochrane veriteľa inštitútom odporovacej žaloby bližšie pozri KOROMHÁZ, P. *Vývoj judikatúry súdov Slovenskej republiky v otázke odporovateľnosti právnych úkonov*. In. Mezinárodní Masarykova konference pro doktorandy a mladé vědecké pracovníky. Hradec Králové, 2023, 332-340.

tvrdení žalobcu bola verifikovaná cestou dokazovania. Predmetným postupom by však malo dôjsť aj k vyhovaniu zjavne nedôvodnej žalobe žalobcu, nakoľko aplikácia § 151 CSP, § 273 a § 274 CSP nie je vo vzťahu k zjavne nedôvodnej žalobe vylúčená, ani obmedzená.

Za zjavne nedôvodnú žalobu považujeme žalobu, ktorá síce formálne spĺňa náležitosti, kladené Civilným sporovým poriadkom na toto podanie vo veci samej (§ 127 CSP v spojení s § 132 CSP) – a teda nie sú splnené podmienky na jej odmietnutie postupom podľa § 129 CSP, príp. zastavenie konania pre iný nedostatok procesnej podmienky v zmysle § 161 CSP – avšak už na základe výsledkov predbežného právneho posúdenia žalobcom tvrdených skutočností dochádza konajúci súd k záveru o potrebe zamietnutia žaloby, pričom predmetný záver súdu by nebol revidovateľný ani na základe výsledkov dokazovania v ďalšom priebehu konania. Pod zjavne nedôvodnú žalobu radíme široké spektrum situácií, príkladmo uplatnenie prekludovaného nároku v zmysle § 583 OZ, či premlčaného spotrebiteľského nároku v zmysle § 54a OZ. Pod zjavne bezdôvodnú žalobu však môžeme podradiť aj tzv. predčasne podanú žalobu, kedy žalobca uplatní nárok, ktorý ešte nie je po lehote splatnosti.

Predstava vyhovenia zjavne nedôvodnej žalobe nekorešponduje s materiálnou ochranou ohrozených a porušených práv. Vzhľadom na sankčný charakter domnienky nesporných skutkových tvrdení podľa § 151 ods. 1 CSP a rozsudkov pre zmeškanie však nepovažujeme ani vyhovenie zjavne nedôvodnej žalobe za rozporné s právom na spravodlivý proces. Nedostatok identifikujeme v § 138 CSP, pojednávajúcim o zjavne nedôvodnej žalobe, ktorý síce súdu prvej inštancie neponúka podľa nášho názoru dostatočné „nástroje“ na efektívne vysporiadanie sa s týmto stavom.

De lege lata je súd oprávnený len vyzvať žalobcu na späťvzatie žaloby a za uvedeným účelom môže nariadiť aj jeho výsluch. Ak však žalobca nereflektuje na výzvu súdu a žalobu nevezme späť, súd je následne povinný pristúpiť k doručeniu žaloby žalovanému podľa § 167 ods. 1 CSP.

Pokiaľ sa žalovaný kvalifikovane bráni, uvedené nepredstavuje zásadný problém, nakoľko rozporovaním skutkových tvrdení žalobcu tieto budú následne predmetom dokazovania, a podľa výsledku dokazovania konajúci súd meritórne rozhodne v neprospech žalobcu.

V prípade generálnej pasivity žalovaného si však dovoľíme tvrdiť, že uvedené predstavuje nežiadúci stav, nakoľko by malo dôjsť k úspechu žalobcu aj v prípade zjavne bezdôvodného nároku. Podľa nášho názoru zákonodarca osobitnou úpravou zjavne nedôvodnej žaloby podľa § 138 CSP odlišuje stav predstavujúci určité pochybnosti konajúceho súdu o dôvodnosti žalobou uplatneného nároku od jej zjavnej nedôvodnosti, kedy je žaloba „zrelá“ na zamietnutie od samého začiatku.

Nakoľko sme dospeli k záveru o fakultatívnosti vydania rozsudkov pre zmeškanie, vydanie ktorých je v diskrečnej právomoci konajúceho súdu, ustanovenie 151 ods. 1 CSP a znespornie žalobcom tvrdeneho skutkového stavu, naopak považujeme za postup obligatórny, máme za to, že za stavu posúdenia žaloby ako zjavne nedôvodnej a neúspešnému postupu v zmysle § 138 CSP, ktorým súd vyzve žalobcu na späťvzatie a ten tak neurobí, môže súd prvej inštancie zabrániť vyhovaniu zjavne nedôvodnej žalobe len tým, že nevydá rozsudok pre zmeškanie (§§ 273 a 274 CSP). Pokiaľ súd prvej inštancie nevyužije tento nástroj (hoci podmienky pre jeho vydanie splnené sú), domnievame sa, že za trvajúcej pasivity žalovaného by mal následne aplikovať § 151 ods. 1 CSP a skutkový základ vybudovať len na základe skutkových tvrdení žalobcu, ktoré súd má povinnosť považovať za nesporné, nakoľko nemá protichodné skutkové tvrdenia žalovaného, ktorými by tento poprel žalobcom tvrdené skutkové stav.³³

³³ Uvedené sa však aj toho času relativizuje v prípade tých nárokov, ktorých hmotnoprávna úprava zaväzuje súd k určitému postupu, napríklad v prípade povinnosti súdu prihliadnúť na preklúziu, kedy súd aj napriek absencii procesnej aktivity žalovaného, túto v prípade prekludovaného nároku zamietne, a to aj napriek existencii § 151

Eliminácia tohto stavu by sa dosiahla tým, že súd prvej inštancie by mohol zjavne bezdôvodnú žalobu bez ďalšieho zamietnuť, čo považujeme nielen za hospodárny prvok, ale tiež za spôsob výrazného eliminovania prísnych, avšak v tomto kontexte nežiaducich následkov uplatňovaného princípu formálnej pravdy, ktoré by mohli byť vyvodené v nadväznosti na pasivitu žalovaného. Uvedené podľa nášho názoru odôvodňuje nasledovnú zmenu znenia § 138: „*Ak zo skutočností tvrdených v žalobe je po predbežnom právnom posúdení zrejmé, že žaloba je zjavne nedôvodná, súd žalobu bez ďalšieho zamietne.*“

Nami navrhovanou zmenou by sa dosiahol stav, kedy by právna úprava explicitne umožňovala konajúcemu súdu vysporiadať sa so širokým spektrom situácií, ktoré vieme subsumovať pod zjavne nedôvodnú žalobu a vyriešila by aj aktuálny, z nášho pohľadu problematický dopad § 151 CSP na zjavne nedôvodnú žalobu.

VII. ZÁVER

Pasivita žalovaného zásadným spôsobom ovplyvňuje priebeh sporového konania. Vykonanou analýzou sme sa zamerali na konkurenciu spôsobu budovania skutkového základu v štandardnom priebehu konania aplikáciou § 151 CSP a uzatvorenie skutkového základu vydaním rozsudku pre zmeškanie v prípade, ak je žalovaný procesne nečinný. Po zohľadnení aktuálnej rozhodovacej činnosti sme dospeli k záveru o fakultatívnosti vydania rozsudku pre zmeškanie žalovaného (§§ 273 a 274 CSP), a teda o fakultatívnosti uzavretia skutkového základu rozhodnutia týmto spôsobom. Nevydanie tohto osobitného druhu rozsudku však podľa nášho názoru následne súd zaväzuje k aplikácii § 151 ods. 1 CSP a znesporneniu žalobcom tvrdeného skutkového stavu, ktorý sa (aj tak) stane zisteným a uzatvoreným skutkovým základom súdneho rozhodnutia. Ohľadom prvej hypotézy tak prijímame záver, že pri pasivite žalovaného je súd prvej inštancie *de lege lata* povinný vyhovieť žalobe, a to buď vydaním rozsudku pre zmeškanie, alebo realizovaním štandardného priebehu konania zavŕšeným „klasickým“ rozsudkom, ktorého skutkový základ bol zistený aplikáciou § 151 ods. 1 CSP.

Tak rozsudky pre zmeškanie, ako aj domnienku nespornosti podľa § 151 ods. 1 CSP považujeme za plne súladné s cieľmi rekonštrukcie a charakteristikou civilného sporového procesu. Predmetné inštitúty neporušujú právo žalovaného na spravodlivé súdne konanie, nakoľko ich aplikácia je naviazaná až na kvalifikovanú nečinnosť žalovaného, t.j. je výlučne na rozhodnutí žalovaného, či v konaní budú splnené podmienky pre aplikáciu týchto sankčných inštitútov a uplatnenie princípu formálnej pravdy v tejto intenzite a podobe.

Ako nedostatok sme však identifikovali koncepciu § 138 CSP, ktorá podľa nášho názoru neposkytuje súdu prvej inštancie dostatočné nástroje v prípade zjavne bezdôvodnej žaloby, v dôsledku čoho sa nám druhú hypotézu nepodarilo potvrdiť. Aj v nadväznosti na závery o obligatórnej aplikácii § 151 ods. 1 CSP v prípade absolútnej pasivity žalovaného sme vyslovili návrh *de lege ferenda*, ktorým by súd mohol zjavne bezdôvodnú žalobu zamietnuť. Uvedeným návrhom by sa vyriešil z nášho pohľadu aj problematický dopad § 151 CSP na zjavne nedôvodnú žalobu.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Civilný sporový proces, skutkové tvrdenia, domnienka nespornosti, kontumačný rozsudok

---

CSP. Obdobne uvedené platí pri existencii nedostatku pasívnej vecnej legitímácie (k povinnosti skúmať vecnú legitímáciu pozri napr. rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 29. júna 2010, sp. zn. 2 Cdo 205/2009).

KEY WORDS

Civil procedural law, statements of fact, presumption of non-dispute, default judgment

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. ČOLLÁK, J. *Decízne systémy. Vzťahy súdnych a alternatívnych foriem prejednávania a rozhodovania sporov*. Praha: C.H. Beck, 2022, 512 s.
2. HAMULÁKOVÁ, K. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. Praha: Leges. 2010. 191 s. ISBN 978-80-87212-51-6.
3. HORVÁTH, E. - ANDRÁŠIOVÁ, A. - HENČEKOVÁ, S. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer s. r. o. 2018. 1024 s. ISBN 978-80-8168-945-1.
4. GANDŽALOVÁ, D. Procesné dokazovanie. In: *Zborník vedeckých prác. Košické dni súkromného práva III. 2021*. s. 177-189. ISBN 978-80-5740-024-0.
5. FERENCI, J. Zefektívnenie súdneho systému vs. bezbrehý formalizmus. In: *Bulletin slovenskej advokácie*. č. 1-2. 2020. str. 21 – 30
6. FICOVÁ, S.: Cumulative Grounds in Petitions for Appellate Review and the Right to Fair Judicial Process. In: *International and Comparative Law Review*, 2020, vol. 20, no. 1, pp. 304–319. DOI: 10.2478/iclr-2020-0015
7. FILIČKO, V.: Nové prostriedky ochrany spotrebiteľa v spotrebiteľských sporoch podľa CSP In: *Studia Iuridica Cassoviensia*, č. 1, ročník 6, rok 2018, s. 76-88. ISSN: 1339 – 3995
8. KOLVEKOVÁ, V. Vplyv procesnej aktivity sporových strán a uplatňovania sudcovskej koncentrácie konania na dokazovanie v civilnom sporovom konaní. In: *Societas et Iurisprudencia: medzinárodný internetový vedecký časopis*. roč. 9, č. 4. 2021, s. 79 – 101
9. KOROMHÁZ, P. Vývoj judikatury súdov Slovenskej republiky v otázke odporovateľnosti právnych úkonov. In: *Mezinárodní Masarykova konference pro doktorandy a mladé vědecké pracovníky*. Hradec Králové, 2023, s. 332-340, ISBN 978-80-87952-39-9
10. LAVICKÝ, P. a kol. *Moderní civilní proces*. Brno: Masarykova univerzita, 2017. 272 s. ISBN: 978-80-21076-01-3
11. MACUR, J. *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita. 2001. 219 s. ISBN 80-2102-539-5.
12. MOLNÁR, P., KOLVEKOVÁ, V. Limity zmeny žaloby - zmena žaloby ako prostriedok „procesnej nedisciplinovanosti“? In: *Studia Iuridica Cassoviensia*. 2023, roč. 11, č. 1, s. 19-30. Dostupné na: <https://doi.org/10.33542/SIC2023-1-02>
13. SEDLAČKO, F. Rekodifikácia civilného procesného práva: Dokazovanie. In *Bulletin slovenskej advokácie*. ISSN 1335-1079, 2016, roč. XXII, č. 11, s. 4 – 5
14. SVOBODA, K.: *Žaloba v civilním řízení*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, 312 s. ISBN: 978-80-7357-535-9
15. ŠTEVČEK, M. a kol.: *Civilný sporový poriadok. 2. Vydanie. Komentár*. Praha. C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-909-9
16. ŠTEVČEK, M. a kol. *Civilné právo procesné. Úvod do civilného procesu a sporové konanie*. Praha: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-876-4
17. ŠTEVČEK, M. In.: ŠTEVČEK, M. a kol. *Prednášky a texty z (nového) civilného procesu*. Skriptá. 1. Vydanie. Bratislava: C.H. Beck. 2017, ISBN 978-80-89603-51-0
18. ŠTEVČEK, M. a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha. C. H. Beck, 2016. ISBN 978-80-7400-629-6

19. ŠTEVČEK, M., IVANČO, M. The conception of civil procedure in the Slovak Republic. In: *Juridical Tribune. Zväzok 7. Špeciálne vydanie*. 2017. s. 119-135. ISSN 2248-0382.
20. ŠTEVČEK, M. – MALÁ, D. The Re-Codification of the Slovak Civil Procedure Code with a Special Emphasis on Remedial Measures. In: *International and Comparative Law Review*, 13(1)/2013, pp. 121-135. Online ISSN: 2464-6601. Dostupné na: <https://doi.org/10.1515/iclr-2016-0063>
21. VOJČÍK, P a kol. *Občianske právo hmotné*. Praha: Aleš Čeněk. 2021. 764 s. ISBN 978-80-7380-845-7
22. VYHNÁLIK, D. Nadmerná procesná aktivita súdu pri zisťovaní skutkového stavu v konaniach podľa Civilného sporového poriadku v kontexte porušenia práva „na rovnosť zbraní“ a kontradiktórnosť konania. In. *Paneurópske právnické listy*. č. 1, ročník IV, rok 2021, ISSN: 2644-450X
23. WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací. 9. aktualizované vydání*. Praha: Leges. 2018. 648 s. ISBN 978-80-7502-298-1.

Súdne rozhodnutia

1. Rozsudok Okresného súdu Poprad zo dňa 07. júla 2021, sp. zn. 16Csp/88/2020
2. Rozsudok Okresného súdu Dunajská Streda zo dňa 13. decembra 2021, sp. zn. 12C/10/2021
3. Rozsudok Okresného súdu Revúca zo dňa 25. novembra 2021, sp. zn. 5Csp/68/2021
4. Rozsudok Okresného súdu Prievidza zo dňa 15. novembra 2021, sp. zn. 12Csp/54/2021
5. Rozsudok Okresného súdu Bratislava III zo dňa 06. septembra 2021, sp. zn. 63Csp/17/2020
6. Rozsudok Okresného súdu Prievidza zo dňa 16. septembra 2021, sp. zn. 12Csp/46/2021
7. Rozsudok Okresného súdu Žilina zo dňa 29. októbra 2021, sp. zn. 38Cb/40/2021
8. Rozsudok Okresného súdu Žilina zo dňa 22. septembra 2021, sp. zn. 46C/25/2021
9. Rozsudok Krajského súdu Banská Bystrica zo dňa 11. novembra 2021, sp. zn. 41Cob/62/2021
10. Rozsudok Okresného súdu Bratislava I zo dňa 28. septembra 2021, sp. zn. 15C/51/2019
11. Rozsudok Okresného súdu Ružomberok zo dňa 13. mája 2020, sp. zn. 1Cb/7/2020
12. Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 29. júna 2010, sp. zn. 2 Cdo 205/2009
13. Uznesenie Krajského súdu Trnava zo dňa 27. októbra 2021, sp. zn. 9Co/63/2020
14. Uznesenie Najvyššieho súdu SR, zo dňa 15. júla 2021, sp. zn. 5CdoGp/1/2019
15. Uznesenie Ústavného súdu SR zo dňa 4. júna 2019, sp. zn. I. ÚS 233/2019
16. Uznesenie Krajského súdu Bratislava zo dňa 31. mája 2019, sp. zn. 3Co/157/2018

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

JUDr. Miroslava Kušníriková, PhD.

vysokoškolský učiteľ, odborný asistent

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Právnická fakulta, Katedra občianskeho práva

Kováčska 26, 040 75 Košice

Telefónne číslo: +421 907 462 992

E-mail: miroslava.kusnirikova@upjs.sk

**POŽIADAVKY NA ODÔVODNENIE PRÍKAZU NA
ODPOČÚVANIE A ZÁZNAM TELEKOMUNIKAČNEJ
PREVÁDZKY Z POHLADU JUDIKATÚRY NAJvyšších
SÚDNYCH AUTORÍT SLOVENSKEJ REPUBLIKY
A JUDIKATÚRY SÚDNEHO DVORA EÚ**

**REQUIREMENTS FOR JUSTIFICATION OF A WIRETAP
ORDER FROM THE PERSPECTIVE OF THE
JURISPRUDENCE OF THE HIGHEST JUDICIAL
AUTHORITIES OF THE SLOVAK REPUBLIC AND THE
JURISPRUDENCE OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EU**

Dušan Lovich¹

<https://doi.org/10.33542/SIC2024-1-10>

ABSTRAKT

Článok sa venuje problematike využívania informačno-technických prostriedkov so zameraním na požiadavku odôvodnenia príkazu na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky. Autor v článku sumarizuje súčasnú vnútroštátnu právnu úpravu Slovenskej republiky v oblasti využívania informačno-technických prostriedkov a následne uvádza požiadavky na odôvodnenie príkazu na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky z pohľadu súčasnej judikatúry najvyšších súdnych autorít Slovenskej republiky. Tieto ďalej analyzuje a komparuje s aktuálnou rozhodovacou činnosťou Súdneho dvora EÚ. Autor v článku poukazuje na osobitosti dotknutej právnej úpravy Slovenskej republiky vo vzťahu k úniiovému právu a zamýšľa sa nad významom a potrebou individualizovaného odôvodnenia príkazu na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky.

ABSTRACT

This Article deals with the issue of the use of the information technology means for wiretapping, focusing specifically on the requirement for justification of the wiretap order. Further in the Article, author summarizes the current legislation of the Slovak Republic governing the use of the information technology means and subsequently presents the requirements for the justification of the wiretap order in the light of the current jurisprudence of the highest judicial authorities of the Slovak Republic. These requirements are further analyzed and compared to the most current decisions of the Court of Justice of the EU. The author points out to the specifics of the particular legislation of the Slovak Republic in relation to the EU law and ponder the reason and need for an individualized justification of the wiretap order.

I. ÚVOD

Európska únia je kreovaná na hodnotách úcty k ľudskej dôstojnosti, slobody, demokracie, rovnosti a rešpektovania ľudských práv a základných slobôd, ktoré vo svojom súhrne predstavujú základné princípy právneho štátu, garantované Európskym dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd a zároveň vyplývajú z ústavných tradícií, spoločných pre

---

¹ JUDr., Paneurópska vysoká škola práva, Fakulta práva, Bratislava, Slovenská republika
Pan-European University, Faculty of Law, Bratislava, Slovak republic..

všetky členské štáty Európskej únie.² Tieto základné demokraticko-právne hodnoty sú zjednocujúcou premennou všetkých členských štátov a z pohľadu ich významu a dôležitosti sú vyjadrené v primárnych prameňoch úniového práva.³

Právny štát a jeho princípy sú elementárnou hodnotou Európskej únie. Súdny dvor Európskej únie vo svojej rozhodovacej činnosti definuje právny štát ako zdroj zásad, ktoré sa bez výnimky uplatňujú v podmienkach právneho systému Európskej únie a ktoré sú v plnej miere vymáhateľné súdnou cestou.⁴ Vychádzajúc z aplikačnej praxe Súdneho dvora EÚ možno pod tieto všeobecnoprávne zásady subsumovať najmä zásadu zákonnosti⁵, právnej istoty⁶, rovnosti pred zákonom⁷, nezávislého a účinného súdneho prieskumu⁸, nezávislosti súdov⁹ a zásadu zákazu svojvoľných výkonných právomocí¹⁰.

Pod jeden z najzávažnejších zásahov do sféry súkromia osôb zo strany orgánov verejnej moci bezpochyby patrí využívanie informačno-technických prostriedkov voči jednotlivcom, ktoré z tohto dôvodu predpokladá splnenie prísnych požiadaviek, kreovaných najmä rozhodovacou činnosťou Európskeho súdu pre ľudské práva¹¹ a v podmienkach Slovenskej republiky najvyššími súdnymi autoritami.¹²

Jedným z dlhodobá a celosvetovo využívaných informačno-technických prostriedkov je odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky, pri ktorom v súčasnosti vystupuje do popredia otázka odôvodnenia rozhodnutia súdu, ktorým súd na podklade návrhu oprávnenej osoby povolí využívanie tohto druhu informačno-technického prostriedku voči konkrétnej osobe.¹³

Aký je súčasný judikatórny vývoj požiadaviek na odôvodnenie príkazu na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky v podmienkach vnútroštátneho práva Slovenskej republiky? Je aktuálna rozhodovacia činnosť Súdneho dvora Európskej únie aplikovateľná v podmienkach slovenského vnútroštátneho práva? Možno považovať rozhodnutie, povoľujúce odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky, neobsahujúce individualizované odôvodnenie, za súladné s úniovým právom a ak áno, ako takéto rozhodnutie interpretovať a aký vplyv by v konečnom dôsledku mala absencia odôvodnenia na preskúmateľnosť

² BOGDANDI, A. *Fundamentals on Defending European Values*. [online]. 2019. [cit. 2023-12-26] Dostupné na internete <<https://verfassungsblog.de/fundamentals-on-defending-european-values/>>.

³ Ako vyplýva z Článku 2 Zmluvy o Európskej únii: „Únia je založená na hodnotách úcty k ľudskej dôstojnosti, slobody, demokracie, rovnosti, právneho štátu a rešpektovania ľudských práv vrátane práv osôb patriacich k menšinám. Tieto hodnoty sú spoločné členským štátom v spoločnosti, v ktorej prevláda pluralizmus, nediskriminácia, tolerancia, spravodlivosť, solidarita a rovnosť medzi ženami a mužmi.“

⁴ HILLION, C. *Overseeing the rule of law in the European Union*. [online]. 2026. [cit. 2023-10-07] Dostupné na internete <https://www.sieps.se/en/publications/2016/overseeing-the-rule-of-law-in-the-european-union-legal-mandate-and-means-20161epa/Sieps_2016_1_epa>.

⁵ Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 29.04.2002, Vec C-496/99, Komisia Európskych spoločenstiev ca CAS Succhi di Frutta SpA, bod 63.

⁶ Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 12.11.1981, Vec C-212-217/80, Amministrazione delle finanze dello Stato ca Srl Meridionale Industria Salumi, bod 10.

⁷ Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 14.09.2010, Vec C-550/07 P, Akzo Nobel Chemicals a Akros Chemicals ca Európska Komisia, bod 54.

⁸ Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 03.10.2013, Vec C-583/11 P, Inuit Tapiriit Kanatami a i. ca Parlament a Rada, bod 91.; Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 29.06.2010, Vec C-550/09, E a F, bod 44.; Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 25.07.2002, Vec C-50/00, Unión de Pequeños Agricultores ca Rada Európy, body 38 a 39.

⁹ Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 22.12.2010, Vec C-279/09, DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH ca Spolková republika Nemecko, bod 58.

¹⁰ Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 21.09.1989, v spojených Veciach 46/87 a 227/88, Hoechst AG ca Komisia Európskych spoločenstiev, bod 19.

¹¹ HAXHIRAJ, A. *Role of the European Union in Applying the Principles of Subsidiarity and Proportionality*. [online]. 2013 [cit. 2023-10-07] In *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 2(8), s. 417. Dostupné na internete <<https://www.richtmann.org/journal/index.php/ajis/article/view/752>>.

¹² VAŠKO, A. *Dokazovanie v trestnom konaní – Úvahy de lege ferenda* [online]. 2021. [cit. 2023-10-07] Dostupné na internete <<https://www.prf.umb.sk/app/cmsSiteAttachment.php?ID=7197>>.

¹³ KAPLAN, H., MATTEO, J., SILLET R., RICE, A. *The History and Law of Wiretapping*. [online]. 2012. [cit. 2023-12-25] Dostupné na internete <https://www.americanbar.org/content/dam/aba/publications/litigation_news/29-1-history-and-law-of-wiretapping.pdf>.

rozhodnutia? Cieľom článku je zodpovedať vyššie uvedené otázky a zamyslieť sa nad zmyslom a významom individualizovaného odôvodnenia tohto špecifického druhu rozhodnutia.

II. INFORMAČNO-TECHNICKÉ PROSTRIEDKY V PRÁVNOM PORIADKU SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Platná a účinná právna úprava používania informačno-technických prostriedkov (ďalej len „ITP“) v podmienkach Slovenskej republiky (ďalej len „SR“) je (s prihliadnutím na relevantné rozhodnutia Európskych orgánov ochrany práva) úpravou štandardnou a porovnateľnou s právnou úpravou v prevažnej väčšine krajín Európskeho spoločenstva.

Je pochopiteľné a zároveň aj celkom legitímne, že v závislosti od národných tradícií jednotlivých členských krajín Európskej únie (ďalej len „EÚ“) a rôznych foriem aplikácie vnútroštátneho práva existujú určité odchýlky pri používaní ITP, ktoré možno vnímať a identifikovať v aplikačnej praxi jednotlivých krajín. Tieto sú následne predmetom zjednocujúceho rozhodovania už uvedených orgánov ochrany práva, predovšetkým Európskeho súdu pre ľudské práva.

V podmienkach právneho poriadku SR zákonodarca rozlišuje používanie ITP v dvoch právnych režimoch a to v trestnom konaní podľa príslušných ustanovení zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „TP“) alebo mimo trestného konania podľa zákona č. 166/2003 Z. z. o ochrane súkromia pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o ochrane pred odpočúvaním) (ďalej len „ZoOS“).

V podmienkach trestného konania možno ITP charakterizovať ako osobitné, špecifické, ofenzívne a spravodajským spôsobom vykonávané trestno-procesné inštitúty, ktoré majú v trestnom konaní povahu dôkazných prostriedkov. Účelom používania ITP je možné získanie informácií, slúžiacich ako dôkaz v trestnom konaní, pri dodržaní všetkých zákonných podmienok a predpokladov ich použitia. Utajený spôsob ich použitia sleduje získanie informácií, ktoré budú vykazovať určitý stupeň vierohodnosti a objektívnosti.¹⁴ Použitie ITP totiž častokrát predstavuje jediný nástroj, ktorým možno získať dôležité informácie pri plnení úloh ako Policajného zboru, tak aj ostatných subjektov oprávnených na ich použitie, na úseku kontroly kriminality a bezpečnosti štátu.¹⁵

Zákonodarca osobitne definuje ITP, ktorých použitie prichádza do úvahy mimo trestného konania v ust. § 2 ods. 1 písm. a), b), c) ZoOS¹⁶ a aj keď v rámci definície ITP podľa ZoOS výslovne nespomína zásah do základných ľudských práv a slobôd, v druhej vete ust. § 3 ods. 1 ZoOS uvádza, že ich použitím sa môže základné právo alebo sloboda obmedziť len v nevyhnutnom rozsahu a nie dlhšie, ako je to nevyhnutné na dosiahnutie zákonom uznaného cieľa, na ktorý slúži. V rámci ust. § 2 ods. 2 ZoOS zákonodarca zveruje právomoc použitia ITP do rúk vybraným orgánom verejnej moci a to Policajnému zboru, Slovenskej informačnej službe, Vojenskému spravodajstvu, Železničnej polícii, Zboru väzenskej a justičnej stráže a Colnej správe.¹⁷

Možno uzavrieť, že v obidvoch právnych režimoch, v ktorých môže dôjsť k využitiu ITP v intenciách vnútroštátneho práva SR ide o totožný inštitút získavania dôkazov z pohľadu jeho zmyslu a účelu. Najzásadnejší rozdiel však možno identifikovať z pohľadu procesného práva a to v úlohe prokurátora a na ňu nadväzujúcej špecifickej rozhodovacej činnosti súdu, procesným výsledkom ktorej je príkaz ako procesný výstup súdu pre účely zákonného využitia konkrétneho ITP voči konkrétnej osobe.

¹⁴ ZÁHORA, J. (ed.): *Informačno-technické prostriedky v trestnom konaní – možnosti a perspektívy*. Praha: Leges, 2019, s. 9.

¹⁵ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 11.07.2012, sp. zn.: I. ÚS 354/2012.

¹⁶ Ust. § 2 ods. 1 písm. a), písm. b), písm. c) ZoOS.

¹⁷ V zmysle ust. § 2 ods. 2 ZoOS: „*Informačno-technické prostriedky môže používať Policajný zbor, Slovenská informačná služba, Vojenské spravodajstvo, Zbor väzenskej a justičnej stráže a Colná správa v rozsahu podľa osobitných predpisov.*“

Na rozdiel od trestného konania predpokladá využitie ITP mimo neho, v súlade s príslušnými ustanoveniami ZoOS, súhlas zákonného sudcu príslušného krajského súdu za predpokladu, ak nejde o vec patriacu do pôsobnosti Špecializovaného trestného súdu.¹⁸

Zákonodarca teda pri využití ITP v trestnom konaní upravuje konkrétnu úlohu prokurátora, ktorý má nezastupiteľné miesto z pohľadu jeho právomoci pre účely podania návrhu súdu na vydanie príkazu na využitie ITP, kým v podmienkach ZoOS prokurátor z pohľadu potreby podania takéhoto návrhu neingeruje.¹⁹

Bez ohľadu na právny režim, podľa ktorého sú ITP v konkrétnom prípade využívané, je bezpodmienečne nevyhnutné splniť základné podmienky a to: podaný návrh spĺňa náležitosti stanovené TP alebo ZoOS; príkaz alebo súhlas na použitie ITP je riadne odôvodnený, obsahuje všetky stanovené náležitosti a bol vydaný príslušným súdom a sudcom; použitie ITP bolo vykonané v súlade s vydaným príkazom a dôkaz získaný použitím ITP je použiteľný v trestnom konaní z hľadiska kvality, obsahu a úplnosti.²⁰

III. POŽIADAVKY NA ODÔVODNENIE PRÍKAZU A SÚHLASU NA ODPOČÚVANIE A ZÁZNAM TELEKOMUNIKAČNEJ PREVÁDZKY V JUDIKATÚRE ÚSTAVNÉHO A NAJvyššieho SÚDU

Príkaz na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky má povahu rozhodnutia *sui generis* (t. j. rozhodnutia svojho druhu), z pohľadu formy súdneho rozhodnutia nejde o uznesenie. Z tohto dôvodu nie je možné podať proti príkazu riadny opravný prostriedok a dotknutá osoba nemá možnosť domáhať sa právnej ochrany pred všeobecným súdom v rámci inštančného postupu.²¹

Všeobecný súd nemá právomoc preskúmať oprávnenosť vydania takéhoto príkazu a to z dôvodu, že príkaz je právoplatným rozhodnutím, ktorým je súd viazaný. Príkaz na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky je však spôsobilým predmetom sťažnosti, o ktorej je oprávnený rozhodovať Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej len „ÚS SR“).²²

Od tohto režimu procesnej obrany proti príkazu na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky je potrebné odlišovať možnosti obrany v prípadoch, kedy má byť záznam telekomunikačnej prevádzky použitý ako dôkaz v trestnom konaní, kde osoba, ktorej telefonický rozhovor bol odpočúvaný, má priestor namietat' zákonnosť tohto dôkazu a z toho vyplývajúcu nepoužiteľnosť zadováženého dôkazu v trestnom konaní.²³

Potrebu riadneho odôvodnenia príkazu alebo súhlasu na použitie ITP akcentuje v rámci svojej rozhodovacej činnosti aj Najvyšší súd SR, za súčasného poukázania na potrebu

¹⁸ V zmysle ust. § 4a ods. 1 ZoOS: „Na rozhodovanie o použití informačno-technických prostriedkov podľa tohto zákona je vecne príslušný krajský súd; to neplatí, ak ide o vec patriacu do pôsobnosti Špecializovaného trestného súdu.“ Podľa ust. § 4a ods. 2 ZoOS: „Na rozhodovanie o súhlase na použitie informačno-technických prostriedkov podľa odseku 1 je miestne príslušný krajský súd, v ktorého obvode má sídlo žiadateľ o vydanie súhlasu na ich použitie alebo jeho organizačný útvar; alebo krajský súd, v ktorého obvode sa nachádza objekt Zboru väzenskej a justičnej stráže, ak sa majú použiť informačno-technické prostriedky v tomto objekte.“

¹⁹ ROSKOVÁNYI, K. *Existujú dostatočné záruky pre ochranu ľudských práv v zmysle čl. 8 Európskeho dohovoru pri aplikácii § 114 Tr. Por.?* [online]. 2023. [cit. 2023-10-15] Dostupné na internete <<http://www.pravnelisty.sk/clanky/a1254-existuju-dostatočne-zaruky-pre-ochranu-ludskych-prav-v-zmysle-cl-8-europskeho-dohovoru-pri-aplikácii-114-tr-por>>.

²⁰ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 27.08.2019, sp. zn.: 5Tdo/22/2019.

²¹ ČENTĚŠ, J., LAZAREVA, N. Legalita, legitimita a proporcionalita odpočúvania a zaznamenávania telekomunikačnej prevádzky. In *Zborník z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou s názvom „Aktuálne otázky trestného zákonodarstva“*. Bratislava : Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, 2012. s. 183.

²² Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 14.06.2006, sp. zn.: I. ÚS 274/2005; Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 16.01.2013, sp. zn.: II. ÚS 7/2013.

²³ ČENTĚŠ, J., LAZAREVA, N. Legalita, legitimita a proporcionalita odpočúvania a zaznamenávania telekomunikačnej prevádzky. In *Zborník z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou s názvom „Aktuálne otázky trestného zákonodarstva“*. Bratislava : Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, 2012. s. 183.

rešpektovania všetkých obligatórnych náležitostí príkazu²⁴, právomoci a príslušnosti konkrétneho súdu a sudcu.²⁵

Najvyššie súdne authority zároveň v rámci rozhodovacej činnosti uzatvárajú, že príkaz na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky možno vydať iba pri dôvodnom predpoklade, že budú zistené skutočnosti významné pre trestné konanie v zmysle ust. § 119 ods. 1 písm. a) až písm. c) TP²⁶ za predpokladu, ak sú podstatné pre trestné konanie.²⁷

V judikatúre z r. 2009 ÚS SR opätovne poukazuje na doktrínu štrasburských orgánov z pohľadu legality, legitimity a proporcionality zásahu do práva na súkromie a zároveň zdôrazňuje, že iba samotná existencia právneho základu pre rozhodnutie o zásahu do práva na súkromie nezbavuje všeobecný súd povinnosti rešpektovať pri svojom rozhodovaní normy vyššej právnej sily. ÚS SR v Náleze zo dňa 04.02.2009, sp. zn.: I. ÚS 117/2007 uzatvára, že príkaz na odpočúvanie a zaznamenávanie telekomunikačnej prevádzky vydaný podľa TP, ako aj rozhodnutie podľa zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov, musia byť riadne odôvodnené.²⁸

Z uvedeného vyplýva, že najvyššie súdne authority SR sú v zhode v otázke požiadavky na existenciu odôvodnenia pri oboch formách súdnych rozhodnutí, ktorými sa umožňuje využitie ITP v podobe odpočúvania a záznamu telekomunikačnej prevádzky.

ÚS SR sa však vo svojej rozhodovacej činnosti zaoberal aj kvalitatívnou otázkou odôvodnenia príkazu na odpočúvanie a rozsahom takéhoto odôvodnenia, kde v Uznesení zo dňa 11.07.2012, sp. zn.: I. ÚS 354/2012 konštatuje, že samotný rozsah odôvodnenia súhlasu je potrebné posudzovať z hľadiska účelu jeho vydania, ktorým je získanie informácií významných pre trestné konanie, pričom stačí „dôvodne predpokladať“, že týmto spôsobom budú získané skutočnosti významné pre trestné konanie, čím je determinovaná obsahová stránka rozhodnutia.²⁹

Reštriktívny pohľad na odôvodnenie príkazu na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky prináša rozhodovacia činnosť Najvyššieho súdu Českej republiky, ktorý konštatuje neprípustnosť získavania informácií o tom, či sa odpočúvaná osoba dopustila protiprávneho konania, prostredníctvom povoleného odpočúvania s tým záverom, že takýto poznatok musí vydaniu príkazu k odpočúvaniu predchádzať a musí pochádzať zo spoľahlivého zdroja.³⁰

Účelom inštitútu odpočúvania a záznamu telekomunikačnej prevádzky nikdy nie je preventívne zisťovanie skutočností, ktoré by potenciálne mohli byť významnými pre trestné konanie v nejakej veci, ale existenciou dôvodného predpokladu podmienené zistenie konkrétnych skutočností významných pre konkrétne trestné konanie.³¹

Vecné odôvodnenie príkazu na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky je mimoriadne dôležité a to nie len z pohľadu preskúmateľnosti tohto druhu súdneho rozhodnutia, ale aj z pohľadu prípadnej obhajoby dotknutej osoby, ktorá musí mať možnosť podrobiť

²⁴ V zmysle ust. § 115 ods. 3 TP: „Príkaz na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky sa musí vydať písomne a odôvodniť aj skutkovými okolnosťami, a to osobitne na každú účastnícku stanicu alebo zariadenie. V príkaze musí byť určená účastnícka stanica alebo zariadenie a osoba, ak je známa, ktorej sa odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky týka, a čas, po ktorý sa bude odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky vykonávať. Čas odpočúvania a záznamu môže trvať najviac šesť mesiacov. Tento čas môže v prípravnom konaní na návrh prokurátora sudca pre prípravné konanie predĺžiť vždy o ďalšie dva mesiace, a to aj opakovane. Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky robí príslušný útvar Policajného zboru.“

²⁵ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 27.08.2019, sp. zn.: 5Tdo/22/2019.

²⁶ V zmysle ust. § 119 ods. 1 písm. a) až písm. c) TP: „V trestnom konaní treba dokazovať najmä a) či sa stal skutok a či má znaky trestného činu, kto tento skutok spáchal a z akých pohnutí, závažnosť činu vrátane príčin a podmienok jeho spáchania.“

²⁷ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 05.02.2014, sp. zn.: 3Tdo/4/2014, Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 14.06.2006, sp. zn.: I. ÚS 274/2005.

²⁸ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 04.02.2009, sp. zn.: I. ÚS 117/2007.

²⁹ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 11.07.2012, sp. zn.: I. ÚS 354/2012.

³⁰ Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 27.05.2020, sp. zn.: 4Pzo/9/2020.

³¹ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 23.11.2017, sp. zn.: 4To/2/2016.

prieskumu dôvodnosť vydania príkazu na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky a splnenie všetkých zákonných predpokladov na jeho vydanie, ako aj konanie, ktoré vydaniu takéhoto príkazu predchádzalo.

Relevantná a konkrétna vysvetľujúca argumentácia ohľadom otázky, akými skutočnosťami boli naplnené zákonom stanovené podmienky pre takýto zásah do práva na súkromie, obsiahnutá v odôvodnení príkazu opierajúceho sa o konkrétne skutočnosti, je *conditio sine qua non* preskúmateľnosti príkazu a to aj z pohľadu ustálenej rozhodovacej činnosti Ústavného súdu SR.³²

Dostatočné odôvodnenie možno zároveň považovať za nevyhnutný predpoklad dôveryhodnosti výkonu súdnictva z pohľadu verejnosti a zároveň je predpokladom na ďalšie súdne preskúmanie zákonnosti odpočúvania a záznamu telekomunikačnej prevádzky³³.

IV. ODÔVODNENIE PRÍKAZU NA ODPOČÚVANIE A ZÁZNAM TELEKOMUNIKAČNEJ PREVÁDZKY V ROZHODOVACEJ ČINNOSTI SÚDNEHO DVORA EÚ

V ostatnom období sa do pozornosti odbornej verejnosti dostal Rozsudok Súdneho dvora EÚ (ďalej len „SD EÚ“) (tretia komora) zo dňa 16.02.2023 vo veci C-349/21, HYA a i., v rámci ktorého sa SD EÚ podrobnejšie zaoberal otázkou odôvodnenia súdneho príkazu na odpočúvanie z pohľadu únieového práva.³⁴

SD EÚ totiž v dotknutom rozhodnutí naznačuje, že nie je v rozpore s právom EÚ, pokiaľ príkaz súdu, ktorým súd na podklade žiadosti orgánov činných v trestnom konaní povolí využívanie ITP, nie je odôvodnený. SD EÚ však takúto možnosť pripúšťa výlučne za situácie, kedy je odôvodnená samotná žiadosť oprávnenej osoby na vydanie takéhoto príkazu a z tejto vyplýva splnenie všetkých obligatórnych zákonných požiadaviek na vydanie príkazu súdu a zároveň je takáto žiadosť o povolenie využitia ITP následne sprístupnená osobe, proti ktorej bolo použitie osobitných vyšetrovacích postupov povolené.³⁵

SD EÚ za takejto situácie aprobuje procesný postup, kedy súd schváli využitie ITP na podklade vopred pripraveného textu bez individualizovaného odôvodnenia, pričom rozhodujúci bude výrok rozhodnutia a dôvody jeho vydania, ktoré možno jednoznačne vyvodit' zo žiadosti oprávnenej osoby o jeho vydanie.³⁶

Pre plnohodnotnú a komplexnú interpretáciu právnych viet predmetného rozhodnutia sa žiada uviesť, že dôvodom predloženia prejudiciálnych otázok zo strany (v tomto prípade) bulharského súdu neboli pochybnosti o súlade vnútroštátnej právnej úpravy Bulharskej republiky s právom EÚ, ale aplikačná prax bulharských súdov pozostávajúca z vydávania rozhodnutí, povoľujúcich odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky, majúcich formu vopred pripraveného formátu bez toho, aby obsahovali konkrétne a individualizované odôvodnenie. Práve v tejto aplikačnej praxi vzhliadol vnútroštátny súd potenciálny rozpor s čl.

³² Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 14.06.2006, sp. zn.: I. ÚS 274/2005; Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 16.01.2013, sp. zn.: II. ÚS 7/2013.

³³ ČENTĚŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVČEK, I. BURDA, E. a kol. *Trestný poriadok I. § 1 – 195*. Bratislava : C. H. Beck, 2021, s. 620.

³⁴ Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 16.02.2023, Vec C-349/21, HYA a i.

³⁵ MARTUCCI, F. Personal data: The Court of Justice of the European Union interprets the ePrivacy Directive to mean that it does not preclude a national practice whereby judicial decisions authorize the use of special intelligence techniques following a reasoned and detailed request from criminal authorities (HYA, IP, DD, ZI, SS). In *Concurrences N° 2-2023, Art. N° 112654, s. 148-149* [online]. 2023. [cit. 2023-12-28 Dostupné na internete <<https://www.concurrences.com/en/review/issues/no-2-2023/chroniques/personal-data-the-court-of-justice-of-the-european-union-interprets-the>>.

³⁶ ŠAMKO, P. *Súdny dvor EÚ: Príkaz súdu na odpočúvanie bez odôvodnenia nemusí byť v rozpore s právom EÚ*. [online]. 2023. [cit. 2023-10-22] Dostupné na internete <<http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a1199-sudny-dvor-eu-prikaz-sudu-na-odpocuvanie-bez-odovodnenia-nemusi-byt-v-rozpore-s-pravom-eu>>.

47 Charty, upravujúcim právo na účinný prostriedok nápravy a na spravodlivý proces³⁷, čo bolo dôvodom pre iniciáciu konania o prejudiciálnej otázke pred SD EÚ.³⁸

SD EÚ najprv posudzoval, či z ustanovení Smernice 2002/58 skutočne možno vyabstrahovať rigidnú povinnosť odôvodniť tento druh súdneho rozhodnutia.³⁹ V článku 15 ods. 1 Smernice 2002/58 je totiž upravená výnimka z vyššie uvedenej zásady, umožňujúca členským štátom prijať legislatívne opatrenia obmedzujúce zásadu dôvernosti za predpokladu, ak takéto obmedzenie predstavuje nevyhnutné, vhodné a primerané opatrenie v demokratickej spoločnosti na zabránenie, vyšetrovanie a odhaľovanie trestných činov.⁴⁰

Výsledkom implementácie čl. 15 ods. 1 Smernice 2002/58 do právneho poriadku Bulharskej republiky je možnosť obmedziť, resp. zasiahnuť do práva na ochranu dôvernosti správ a údajov o prenose dát prenášaných pomocou verejnej telekomunikačnej siete prostredníctvom súdneho rozhodnutia, rešpektujúceho požiadavky čl. 47 Charty.

Ako vyplýva z aktuálneho Rozsudku SD EÚ, podľa právneho názoru SD EÚ je možné považovať aj rozhodnutie, neobsahujúce konkrétne a individualizované odôvodnenie, za súladné s úniovým právom v prípade existencie riadneho odôvodnenia obsiahnutého v žiadosti oprávnenej osoby, na podklade ktorého možno za pomoci križového čítania tejto žiadosti a následného súdneho rozhodnutia ľahko a jednoznačne vyvodiť presné dôvody, na podklade ktorých súd rozhodol o povolení využitia ITP.⁴¹

SD EÚ však jednoznačne neuviedol, či konkrétna prax bulharských orgánov tejto požiadavke zodpovedá, ale toto posúdenie ponechal vnútroštátnemu súdu. Tomuto zároveň odporučil, aby pri posudzovaní skúmal, či dotknuté osoby a súd overujúci zákonnosť povolenia mali prístup nielen k rozhodnutiu o povolení na odpočúvanie a k žiadosti na jeho vydanie, ako aj skutočnosť, či križovým čítaním obidvoch dokumentov je možné ľahko a jednoznačne identifikovať dôvody, pre ktoré bolo toto povolenie udelené a dĺžku jeho platnosti.⁴²

Aktuálne rozhodnutie SD EÚ tak určitým spôsobom modifikuje a konkretizuje dovtedajšie judikátorne závery s konklúziou, že rozhodnutie povoliujúce využitie ITP môže byť právne perfektné aj za predpokladu, ak samo o sebe neobsahuje individualizované a vecné

³⁷ V zmysle čl. 47 Charty základných práv Európskej únie (Právo na účinný prostriedok nápravy a na spravodlivý proces): „Každý, koho práva a slobody zaručené právom Únie sú porušené, má za podmienok ustanovených v tomto článku právo na účinný prostriedok nápravy pred súdom. Každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom. Každý musí mať možnosť poradiť sa, obhajovať sa a nechať sa zastupovať. Právna pomoc sa poskytuje osobám, ktoré nemajú dostatočné prostriedky v prípade, ak je táto pomoc potrebná na zabezpečenie efektívneho prístupu k spravodlivosti.“

³⁸ JÁNOŠÍKOVÁ, J. Ako odôvodniť súdne povolenie odpočúvania telefonického komunikácie (z judikatúry SD EÚ). In *Bulletin slovenskej advokácie*. [online]. 2023. [cit. 2023-10-22] Dostupné na internete <<https://info.sak.sk/bulletin/ako-odvodnit-sudne-povolenie-odpocuvania-telefonnej-komunikacie-z-judikatury-sd-eu>>.

³⁹ V zmysle čl. 5 Smernice 2002/58: „Členské štáty vnútroštátnymi právnymi predpismi zabezpečia dôvernosť správ a príslušných prevádzkových dát prenášaných pomocou verejnej komunikačnej siete a verejne dostupných elektronických komunikačných sietí. Zakážu najmä počúvanie, odpočúvanie a iné druhy narušovania alebo dohľadu nad správami a príslušnými prevádzkovými dátami zo strany iných osôb než sú užívatelia bez súhlasu príslušných užívateľov, pokiaľ to nie je zákonne oprávnené v súlade s článkom 15 ods. 1. Tento odsek nebráni technickému uloženiu, ak je to potrebné s cieľom prenosu správy, bez vplyvu na princíp dôvernosti.“

⁴⁰ V zmysle čl. 15 ods. 1 Smernice 2002/58: „Členské štáty môžu prijať legislatívne opatrenia na obmedzenie rozsahu práv a povinností uvedených v článku 5, článku 6, článku 8 ods. 1, 2, 3 a 4 a článku 9 tejto smernice, ak také obmedzenie predstavuje nevyhnutné, vhodné a primerané opatrenie v demokratickej spoločnosti na zabezpečenie národnej bezpečnosti (t. j. bezpečnosti štátu), obrany, verejnej bezpečnosti a na zabránenie, vyšetrovanie, odhaľovanie a stíhanie trestných činov alebo neoprávnené používanie elektronického komunikačného systému podľa článku 13 ods. 1 smernice 95/46/ES. Na tento účel členské štáty môžu, medzi iným, prijať legislatívne opatrenia umožňujúce zadržanie údajov na limitované obdobie, oprávnené z dôvodov stanovených v tomto odseku. Všetky opatrenia uvedené v tomto odseku musia byť v súlade so všeobecnými princípmi práva občianstva vrátane tých, ktoré sú uvedené v článku 6 ods. 1 a 2 Zmluvy o Európskej únii.“

⁴¹ Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 16.02.2023 vo veci C-349/21, HYA a i.

⁴² JÁNOŠÍKOVÁ, J. Ako odôvodniť súdne povolenie odpočúvania telefonického komunikácie (z judikatúry SD EÚ). In *Bulletin slovenskej advokácie*. [online]. 2023. [cit. 2023-10-24] Dostupné na internete <<https://info.sak.sk/bulletin/ako-odvodnit-sudne-povolenie-odpocuvania-telefonnej-komunikacie-z-judikatury-sd-eu>>.

odôvodnenie, avšak takéto odôvodnenie možno vyvodit' z krížového čítania súdneho rozhodnutia a návrhu oprávnenej osoby, ktorá sa domáhala jeho vydania.⁴³

V. KOMPARÁCIA JUDIKATÓRNYCH ZÁVEROV NAJvyšších SÚDNYCH AUTORÍT SLOVENSKEJ REPUBLIKY A AKTUÁLNEJ JUDIKATÚRY SÚDNEHO DVORA EÚ V OTÁZKE ODÔVODNENIA PRÍKAZU NA ODPOČÚVANIE A ZÁZNAM TELEKOMUNIKAČNEJ PREVÁDZKY

Pri porovnaní judikatórnych záverov najvyšších súdnych autorít SR a SD EÚ, na ktoré bolo poukazované v predchádzajúcich častiach článku možno konštatovať, že na prvý pohľad pristupujú slovenské súdy k otázke potreby odôvodnenia rozhodnutia, ktorým sa povoľuje využívanie ITP, konzervatívnejšie čo vychádza z platnej a účinnej vnútroštátnej právnej úpravy SR.

Slovenské právne predpisy sú v tomto smere prísnejšie ako právo EÚ, keďže zákonodarca *expressis verbis* vyžaduje, aby príkaz alebo súhlas súdu týkajúci sa využívania ITP, či už na podklade TP alebo ZoOS odôvodnenie obsahoval, pričom toto odôvodnenie nesmie byť iba formálne.⁴⁴

V prípade rozhodnutia SD EÚ vo veci C-349/21, HYA a i. však nebolo meritom veci posudzovanie súladu vnútroštátnej bulharskej právnej úpravy s úniovým právom, keďže možno konštatovať, že bulharská právna úprava zásahov do zásady dôvernosti správ a príslušných údajov o prenose dát je plne súladná s požiadavkami Smernice 2002/58 a Charty. Problematický bol práve spôsob realizácie povinnosti odôvodniť predmetný druh súdneho rozhodnutia.⁴⁵

V podmienkach SR však existuje stabilná aplikačná prax, v zmysle ktorej predstavuje odôvodnenie rozhodnutia, ktorým súd povoľuje voči konkrétnej osobe použitie ITP v podobe odpočúvania a záznamu telekomunikačnej prevádzky, obligatórnu náležitosť takéhoto rozhodnutia, ktorá zakladá možnosť jeho neskoršieho prieskumu.⁴⁶

Aktuálna judikatúra SD EÚ prináša odlišný pohľad na splnenie požiadavky odôvodnenia takéhoto druhu súdneho rozhodnutia a to cez prizmu krížového čítania rozhodnutia so žiadosťou oprávnenej osoby o jeho vydanie, ktorá musí byť dotknutej osobe sprístupnená. Z pohľadu pozitívnej právnej úpravy SR by však bol takýto aplikačný postup *contra legem* a odporoval by ustálenej súdnej praxi.

Faktom však ostáva, že jedným zo základných predpokladov definície právneho štátu je požiadavka, aby štátna moc, prostredníctvom všeobecne záväzných právnych predpisov dôsledne chránila slobodu a práva občanov. *Conditio sine qua non* právneho štátu je podriaďiť vzťahy medzi občanmi a štátom princípu „*limited government*“, t. j. princípu sebaobmedzenia štátnej moci právom a podriadenia samotného štátu zákonom, ktoré sám vydáva a zároveň je nimi sám viazaný.⁴⁷

⁴³ Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 24.11.2020, v spojených Veciach C-225/19 a C-226/19, R.N.N.S. a K.A. ca Minister Van Buitenlandse Zaken.

⁴⁴ ŠAMKO, P. *Súdny dvor EÚ: Príkaz súdu na odpočúvanie bez odôvodnenia nemusí byť v rozpore s právom EÚ*. [online]. 2023. [cit. 2023-10-24] Dostupné na internete <<http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a1199-sudny-dvor-eu-prikaz-sudu-na-odpocuvanie-bez-odovodnenia-nemusi-byt-v-rozpore-s-pravom-eu>>.

⁴⁵ JÁNOŠÍKOVÁ, J. Ako odôvodniť súdne povolenie odpočúvania telefonické komunikácie (z judikatúry SD EÚ). In *Bulletin slovenskej advokácie*. [online]. 2023. [cit. 2023-10-24] Dostupné na internete <<https://info.sak.sk/bulletin/ako-odvodnit-sudne-povolenie-odpocuvania-telefonnej-komunikacie-z-judikatury-sd-eu>>.

⁴⁶ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 14.06.2006, sp. zn.: I. ÚS 274/2005; Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 04.02.2009, sp. zn.: I. ÚS 117/2007; Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 18.03.2008, sp. zn.: III. ÚS 80/2008; Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 09.07.2009, sp. zn.: I. ÚS 28/2009; Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 09.04.2009, sp. zn.: IV. ÚS 121/2009.

⁴⁷ KANÁRIK, I. *Forma Vlády v Slovenskej republike (Ústavné postavenie a vzájomné vzťahy najvyšších ústavných orgánov –súčasný stav, perspektívy)* [online]. 2009. [cit. 2023-10-07] Dostupné na internete <<https://www.judikaty.info/document/article/2259>>.

Zásahy do práva na súkromie sa v zmysle judikatúry vykladajú v určitej logickej postupnosti, kedy sa skúma, či daný skutkový stav možno *ratione materiae* považovať za súčasť práva na súkromie. Po kladnej odpovedi je potrebné skúmať, či bol zásah legálny, legitímny a napokon, či bol proporcionálny. Ak sa dospeje k negatívnej odpovedi pri niektorej z týchto otázok, ďalej sa už v skúmaní problematiky nepokračuje.⁴⁸

V tejto súvislosti je možné polemizovať s aktuálnym rozhodovacím modelom SD EÚ, keďže pri absencii vecného a individualizovaného odôvodnenia zo strany súdu sa dotknutá osoba nemôže oboznámiť s myšlienkovými pochodmi súdu, spôsobom hodnotenia dôkazov, skutkovými zisteniami a vyvodenými právnymi závermi takým spôsobom, aby predmetné rozhodnutie ako výsledok určitého stupňa rozhodovacej činnosti bolo jasné, zrozumiteľné a dostatočne odôvodnené tak, aby dotknutá osoba nemusela hľadať odpoveď na nastolenú problematiku v rovine dohadov, ale aby sa mohla s prijatými závermi stotožniť ako s logickým záverom poznania nie len právnych záverov, ale aj záverov skutkových, z ktorých tieto právne závery vychádzajú.⁴⁹

Dotknutá osoba sa síce v rámci predpokladaného krížového čítania oboznámi s odôvodnením žiadosti o vydanie súdneho rozhodnutia, avšak myšlienkové pochody a hodnotiacia činnosť súdu ostávajú dotknutej osobe neznáme. Táto by bola nútená akceptovať a prijať skutočnosť, že konajúci súd sa stotožnil s odôvodnením obsiahnutým v žiadosti a teda vydaním samotného rozhodnutia dospel k záveru, že všetky zákonom stanovené požiadavky pre účely povolenia využitia ITP boli splnené.

Je nepochybné, že takýto rozhodovací model by podstatne zjednodušil a urýchlil proces vydávania tohto druhu súdnych rozhodnutí *sui generis* z pohľadu konajúcich súdov, no na druhú stranu nemožno opomenúť možné negatívne dôsledky vo vzťahu k následnej preskúmateľnosti rozhodnutí.

Autor článku zastáva názor, že v prípadoch, kedy dochádza k tak závažnému zásahu do práva jednotlivca na ochranu jeho súkromia, ako je tomu pri využití ITP zo strany orgánov verejnej moci, je legitímne požadovať od štátu predloženie náležitého odôvodnenia tohto zásahu a to aj s ohľadom na test legality, legitimity a proporcionality, ktoré by nemalo byť obsiahnuté iba v žiadosti oprávnenej osoby, ale aj v súdnom rozhodnutí. Následne je na dotknutej osobe, ktorá sa spravidla neskôr ocitá v procesnom postavení obvineného alebo obžalovaného, či a aké možnosti procesnej obrany voči využitiu ITP zvolí. Každopádne by dotknutá osoba mala mať k dispozícii kompletný a zrozumiteľný informačný základ pre účely prípadného spochybnenia tohto postupu a zásahu do jej súkromia zo strany orgánov verejnej moci, prípadne spochybnenia zákonnosti získavania dôkazov, t. j. výsledkov využitia ITP pokiaľ sa tak rozhodne v rámci následnej taktiky obhajoby v trestnom konaní.

De lege ferenda bude zaujímavé sledovať vývoj vnútroštátnej právnej úpravy členských štátov a aplikačnú prax vnútroštátnych súdov členských štátov v otázke odôvodnenia príkazu na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky a to aj v kontexte aktuálnej rozhodovacej činnosti SD EÚ.

Súčasná judikatúra SD EÚ môže bezpochyby priniesť zjednodušenie a zefektívnenie procesu využívania ITP z pohľadu rozhodovacej činnosti zainteresovaných štátnych orgánov. Táto by však podľa názoru autora nemala byť na úkor preskúmateľnosti rozhodnutia, ktorým sa povoľuje využívanie ITP a to najmä z pohľadu závažnosti a právnych dôsledkov, ktoré takýto zásah do práva na ochranu súkromia jednotlivca znamenajú.

⁴⁸ ČENTĚŠ, J., LAZAREVA, N. Legalita, legitimita a proporcionalita odpočúvania a zaznamenávania telekomunikačnej prevádzky. In *Zborník z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou s názvom „Aktuálne otázky trestného zákonodarstva“*. Bratislava : Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, 2012. s. 183.

⁴⁹ K tomu napr. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 24.04.2008, sp. zn.: III. ÚS 311/2007.

VI. ZÁVER

Niet pochýb o tom, že odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky možno už z podstaty veci považovať za výrazný zásah do práva na súkromie fyzickej osoby, pri ktorom je na mieste vyžadovať, aby bol náležite skúmaný z pohľadu základných kritérií, vychádzajúcich z doktríny štrasburských orgánov ochrany práva, ktorými sú legalita, legitimita a proporcionalita takéhoto zásahu. V podmienkach právneho poriadku SR by sa mal výsledok takéhoto skúmania premietnuť do individualizovaného a zrozumiteľného vecného odôvodnenia súdneho rozhodnutia, ktorým sa využitie tohto druhu ITP povoľuje.⁵⁰

Kým judikatúra najvyšších súdnych autorít SR považuje individualizované odôvodnenie tohto druhu súdneho rozhodnutia za esenciálnu súčasť výsledku rozhodovacej činnosti súdu a nevyhnutný predpoklad možnosti jej následného preskúmania a použitia takto zadovážených dôkazov v ďalšej fáze konania, súčasné rozhodnutie SD EÚ prináša odlišný pohľad a v kontexte úniového práva pripúšťa, že rozhodnutie súdu, ktorým sa povoľuje odpočúvanie telekomunikačnej prevádzky, nemusí obsahovať za splnenia vymedzených podmienok individualizované odôvodnenie.

Niet pochýb o tom, že rozhodovacia činnosť a aplikačná prax vnútroštátnych súdov členských krajín v rámci sudcovskej tvorby práva formuje a dotvára nastolenú problematiku potreby a rozsahu odôvodnenia dotknutého druhu súdneho rozhodnutia, k čomu nevyhnutne pristupuje otázka súladu tejto rozhodovacej činnosti s úniovým právom, ktorou sa zaoberá aj SD EÚ v súčasnej judikatúre, na ktorú bolo poukázané v tomto článku.

Ďalší vývoj judikatórnych záverov vnútroštátnych súdov členských krajín a Európskych orgánov ochrany práva, prípadne zmeny v dotknutých vnútroštátnych právnych úpravách členských krajín z pohľadu *de lege ferenda* ukážu, či sa bude otázka potreby individualizovaného odôvodnenia tohto osobitného druhu súdneho rozhodnutia posudzovať reštriktívne a to spôsobom, aký dnes aplikujú súdne autority SR, alebo extenzívne v intenciách poslednej rozhodovacej činnosti SD EÚ, ktorá za splnenia vymedzených podmienok pripúšťa právnu perfektnosť tohto druhu súdneho rozhodnutia aj pri absencii individualizovaného odôvodnenia.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Príkaz na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky, informačno-technické prostriedky, odôvodnenie príkazu na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky.

KEY WORDS

Wiretap order, information technology means, justification of the wiretap order.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. BOGDANDI, A. *Fundamentals on Defending European Values*. [online]. 2019. [cit. 2023-12-26]. DOI: <https://doi.org/10.17176/20191112-153757-0>. Dostupné na internete <<https://verfassungsblog.de/fundamentals-on-defending-european-values/>>
2. ČENTĚŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVČEK, I. BURDA, E. a kol. *Trestný poriadok I. § 1 – 195*. Bratislava : C. H. Beck, 2021, 2568 s., ISBN 978-80-896-0388-6
3. ČENTĚŠ, J., LAZAREVA, N. Legalita, legitimita a proporcionalita odpočúvania a zaznamenávania telekomunikačnej prevádzky. In *Zborník z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou s názvom „Aktuálne otázky trestného zákonodarstva“*. Bratislava : Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, 2012, ISBN 978-80-89447-63-3, s. 183-189

⁵⁰ ČERVÍNEK, Z. Legitimita, proporcionalita, a doktrína vyloučených dôvodů. In *Právnik 7/2021*. [online]. 2021. [cit. 2023-12-26] Dostupné na internete <https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/pravnik/issues/2021/7/1_Cervinek_491-509_7_2021.pdf>.

4. ČERVÍNEK, Z. Legitimita, proporcionalita, a doktrína vyloučených důvodů. In *Právník* 7/2021. [online]. 2021. [cit. 2023-12-26] Dostupné na internete <https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/pravnik/issues/2021/7/1_Cervinek_491-509_7_2021.pdf>
5. GROUSSOT, X., PECH, L., PETURSSON, G. *The Scope of Application of Fundamental Rights on Member States' Action: In Search of Certainty in EU Adjudication*. [online]. 2011. [cit. 2023-12-27] DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.1936473>. Dostupné na internete <http://www.era-comm.eu/charter_of_fundamental_rights/kiosk/pdf/EU_Adjudication.pdf>
6. HAXHIRAJ, A. Role of the European Union in Applying the Principles of Subsidiarity and Proportionality. [online]. 2013. [cit. 2023-10-07] In *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 2(8), s. 417. DOI: <https://doi.org/10.5901/ajis.2013.v2n8p417>. Dostupné na internete <<https://www.richtmann.org/journal/index.php/ajis/article/view/752>>
7. HILLION, C. *Overseeing the rule of law in the European Union*. [online]. 2016. [cit. 2023-10-07] DOI: <https://doi.org/10.1017/cbo9781316258774.005> Dostupné na internete <https://www.sieps.se/en/publications/2016/overseeing-the-rule-of-law-in-the-european-union-legal-mandate-and-means-20161epa/Sieps_2016_1_epa>
8. JÁNOŠÍKOVÁ, J. Ako odôvodniť súdne povolenie odpočúvania telefonnickej komunikácie (z judikatúry SD EÚ). In *Bulletin slovenskej advokácie*. [online]. 2023. [cit. 2023-10-22], [cit. 2023-10-24], Dostupné na internete <<https://info.sak.sk/bulletin/ako-odovodnit-sudne-povolenie-odpocuvania-telefonnej-komunikacie-z-judikatury-sd-eu>>
9. KANÁRIK, I. *Forma Vlády v Slovenskej republike (Ústavné postavenie a vzájomné vzťahy najvyšších ústavných orgánov – súčasný stav, perspektívy)* [online]. 2009. [cit. 2023-10-07] Dostupné na internete <<https://www.judikaty.info/document/article/2259>>
10. KAPLAN, H., MATTEO, J., SILLET R., RICE, A. *The History and Law of Wiretapping*. [online]. 2012. [cit. 2023-12-25] Dostupné na internete https://www.americanbar.org/content/dam/aba/publications/litigation_news/29-1-history-and-law-of-wiretapping.pdf
11. MARTUCCI, F. Personal data: The Court of Justice of the European Union interprets the ePrivacy Directive to mean that it does not preclude a national practice whereby judicial decisions authorize the use of special intelligence techniques following a reasoned and detailed request from criminal authorities (HYA, IP, DD, ZI, SS). In *Concurrences* N° 2-2023, Art. N° 112654, s. 148-149 [online]. 2023. [cit. 2023-12-28] Dostupné na internete <<https://www.concurrences.com/en/review/issues/no-2-2023/chroniques/personal-data-the-court-of-justice-of-the-european-union-interprets-the>>
12. ROSKOVÁNYI, K. *Existujú dostatočné záruky pre ochranu ľudských práv v zmysle čl. 8 Európskeho dohovoru pri aplikácii § 114 Tr. Por.?* [online]. 2023. [cit. 2023-10-15] Dostupné na internete <<http://www.pravnelisty.sk/clanky/a1254-existuju-dostatočne-zaruky-pre-ochranu-ludskych-prav-v-zmysle-cl-8-europskeho-dohovoru-pri-aplikacii-114-tr-por>>
13. ŠAMKO, P. *Súdny dvor EÚ: Príkaz súdu na odpočúvanie bez odôvodnenia nemusí byť v rozpore s právom EÚ*. [online]. 2023. [cit. 2023-10-22], [cit. 2023-10-24], Dostupné na internete <<http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a1199-sudny-dvor-eu-prikaz-sudu-na-odpocuvanie-bez-odovodnenia-nemusi-byt-v-rozpore-s-pravom-eu>>
14. VAŠKO, A. *Dokazovanie v trestnom konaní – Úvahy de lege ferenda* [online]. 2021. [cit. 2023-10-07]. DOI: <https://doi.org/10.24040/pros.07.05.2021.svp.295-307>.

Dostupné na internete
<<https://www.prf.umb.sk/app/cmsSiteAttachment.php?ID=7197>>

15. ZÁHORA, J. (ed.): *Informačno-technické prostriedky v trestnom konaní – možnosti a perspektívy*. Praha: Leges, 2019, ISBN 978-80-7502-363-6

ZOZNAM SÚDNYCH ROZHODNUTÍ

1. Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 29.04.2002, Vec C-496/99, Komisia Európskych spoločenstiev ca CAS Succhi di Frutta SpA
2. Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 12.11.1981, Vec C-212-217/80, Amministrazione delle finanze dello Stato ca Srl Meridionale Industria Salumi
3. Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 14.09.2010, Vec C-550/07 P, Akzo Nobel Chemicals a Akcros Chemicals ca Európska Komisia
4. Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 03.10.2013, Vec C-583/11 P, Inuit Tapiriit Kanatami a i. ca Parlament a Rada
5. Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 29.06.2010, Vec C-550/09, E a F
6. Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 25.07.2002, Vec C-50/00, Unión de Pequeños Agricultores ca Rada Európy
7. Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 22.12.2010, Vec C-279/09, DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH ca Spolková republika Nemecko
8. Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 21.09.1989, v spojených Veciach 46/87 a 227/88, Hoechst AG ca Komisia Európskych spoločenstiev
9. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 11.07.2012, sp. zn.: I. ÚS 354/2012
10. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 27.08.2019, sp. zn.: 5Tdo/22/2019
11. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 14.06.2006, sp. zn.: I. ÚS 274/2005
12. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 16.01.2013, sp. zn.: II. ÚS 7/2013
13. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 05.02.2014, sp. zn.: 3Tdo/4/2014
14. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 04.02.2009, sp. zn.: I. ÚS 117/2007
15. Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 27.05.2020, sp. zn.: 4Pzo/9/2020
16. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 23.11.2017, sp. zn.: 4To/2/2016
17. Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 16.02.2023, Vec C-349/21, HYA a i.
18. Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 24.11.2020, v spojených Veciach C-225/19 a C-226/19, R.N.N.S. a K.A. ca Minister Van Buitenlandse Zaken
19. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 18.03.2008, sp. zn.: III. ÚS 80/2008
20. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 09.07.2009, sp. zn.: I. ÚS 28/2009
21. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 09.04.2009, sp. zn.: IV. ÚS 121/2009
22. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 24.04.2008, sp. zn.: III. ÚS 311/2007

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

JUDr. Dušan Lovich

externý doktorand

Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Ústav verejného práva

Tomášikova 20, 820 09 Bratislava

Telefónne číslo: +421905155777

E-mail: dusanlovich@gmail.com

VYBRANÉ PODOBY SPRACOVANIA TÉMY SEXU A SEXUALITA V PRÁVNEJ FILOZOFII – OD HERBERTA L. A. HARTA PO KVÍR TEÓRIE PRÁVA

SELECTED AND DIFFERENT VIEWS ON SEX AND SEXUALITY IN LEGAL PHILOSOPHY – FROM HART TO QUEER THEORIES OF LAW

*Dominik Šoltys*¹

<https://doi.org/10.33542/SIC2024-1-11>

ABSTRAKT

Bližšie skúmania v oblasti práva a sexuality sa stali v súčasnosti narastajúcim trendom.² Predložený príspevok sa zameriava na spracovanie témy sexuality v anglo-americkej právnej filozofii od polovice 20. storočia do súčasnosti. Popisuje rozdielne spôsoby náhľadu na sex a sexualitu, ako aj rozdielne účely využitia tejto témy pri získavaní poznatkov o povahe regulácie spoločenských vzťahov právom tak, ako sú uvedené v pozitívno-právnej teórii Herberta L. A. Harta, nových teóriách prirodzeného práva v podaní Johna M. Finnis a Roberta P. Georgea, ekonomickej teórii práva Richarda A. Posnera, radikálnom právnom feminizme Catherine A. MacKinnon, lesbickej teórii práva a pokusoch o konštruovanie kvír prístupov k právu. Príspevok dochádza nielen k zisteniu o možnej variabilite právno-filozofických prístupov skúmania práva a sexuality, ale predovšetkým ukazuje, že zahrnutie tejto oblasti života jednotlivca a spoločnosti dokáže prispieť k pochopeniu aktuálneho rozsahu či želanej podoby a miery zahrnutia sexuálnej etiky v práve.

ABSTRACT

Closer studies in the field of law and sexuality have become a growing trend nowadays.³ The presented paper focuses on sexuality in Anglo-American legal philosophy from the middle of the 20th century to the present. In this context, it describes the different ways of looking at the issue of sex and sexuality, as well as the different purposes of using this topic in gaining knowledge about the nature of the regulation of social relations by law as stated in the positive legal theory of Herbert L. A. Hart, the new theories of natural law by John M. Finnis and Robert P. George, the economic theory of law by Richard A. Posner, radical legal feminism by Catherine A. MacKinnon, lesbian legal theory and attempts to construct queer theories of law. The paper explores the various legal-philosophical approaches to studying law and sexuality. It highlights how including this aspect of individual and societal life can help us understand the current or desired form and level of integration of sexual ethics in law.

---

¹ JUDr., PhD., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Slovenská republika
Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic.

² Pozri napr. STYCHIN, C. – HERMAN, D.: (eds.) *Law and Sexuality: The Global Area*. Minneapolis : University of Minnesota Press, 2001. 283 s. ISBN 0-8166-3870-5; HARDING, R.: (ed.) *Law and Sexuality*. Routledge, 2016. 1616 s. ISBN 978-0415717977; FRADELLA, H. F. – SUMNER, J. M.: (eds.) *Sex, Sexuality, Law, and (In)Justice*. London – New York: Routledge, 2016. 718 s. ISBN 978-1-315-72375-4 a ďalšie.

³ See, e.g. STYCHIN, C. – HERMAN, D.: (eds.) *Law and Sexuality: The Global Area*. Minneapolis : University of Minnesota Press, 2001. 283 s. ISBN 0-8166-3870-5; HARDING, R.: (ed.) *Law and Sexuality*. Routledge, 2016. 1616 s. ISBN 978-0415717977; FRADELLA, H. F. – SUMNER, J. M.: (eds.) *Sex, Sexuality, Law, and (In)Justice*. London – New York : Routledge, 2016. 718 s. ISBN 978-1-315-72375-4, etc.

I. ÚVOD

Zdá sa byť zvláštne hovoriť o sexualite a vôbec o všetkom, čo súvisí so sexom v relácii k právnej vede. Právna veda sa primárne orientuje na vedecké skúmanie oblasti práva: Právna veda tak na prvý pohľad môže pôsobiť dojmom asexualitnosti. Touto asexualitnosťou právnej vedy mám na mysli bezpečný odstup právnej vedy od vplyvu sexuality na úvahy o práve.

Prvým z možných dôvodov je tabuizovanie tejto témy. Vysvetlení tabuizovania témy sexu a sexuality v právnej vede môže byť niekoľko. K ním môže patriť, napríklad všeobecne rozšírené chápanie sexu ako nechutne hriješného, zaradovanie sexu medzi „veci, o ktorých sa nehovorí“ alebo „veci, ktoré patria výhradne do súkromia“.

Druhým dôvod môže byť hodnotová stránka vecí. Tá však býva častokrát sprevádzaná alebo dokonca obmedzovaná nechotou právne vyjadriť iné podoby sexuality než je heterosexuality. Martha C. Nussbaum v tejto súvislosti dáva do popredia argumentáciu založenú na tzv. „politike odporu“ („*politics of disgust*“). Táto argumentácia sa opiera o „hlbokú averziu podobnú tej, ktorá je vyvolávaná telesnými výkalmi, slizkým hmyzom či pokazeným jedlom – a následne ju uplatňuje ako reakciu na ospravedlnenie množstva právnych obmedzení, od zákonov o homosexualite až po zákazy manželstiev osôb rovnakého pohlavia.“⁴ Tretím najčastejším dôvodom je obskúrnosť sexu a sexuality. Americká právna teoretička Janet E. Halley vysvetľuje intuitívnu tendenciu právnej filozofie, teórie a vedy vyhýbať sa analýzám sexu, sexuálnych aktivít, či sexuality hrozbou spoznania temnej stránky sexu a sexuality, ktorá by mohla aj samotné uvažovanie o práve priviesť do rozpakov.⁵ Ide o istý paradox, pretože právo vždy – niekedy viac, inokedy menej; niekedy priamo, inokedy nepriamo – vymedzovalo hranice žiadúcich podôb sexuality, sexuálnych aktivít a ich prejavov.

Tretím dôvodom môže byť aj istá bagatelizácia tejto témy v právnej vede. Tým mám na mysli najmä podceňovanie vedeckého prínosu a záverov, ktoré by mohli z vedeckého skúmania danej témy vyplynúť. Sex a sexualita obvykle nepatrili k tradičným témam právnej vedy, o ktorých by v minulosti vznikali vedecké texty v početnom rozsahu a množstve.

Cieľom daného príspevku je deskripciou a analýzou poukázať ako úvahy o sexe a sexualite v prostredí anglo-americkéj právnej filozofie od polovice 20. storočia do súčasnosti dokázali prispieť k čiastkovým záverom o žiadúcich podobách či limitoch regulácie sexuality právom. Zvolený rámec skúmania budú tvoriť: pozitívno-právna teória Herberta L. Harta, nové teórie prirodzeného práva o podaní Johna M. Finnisa a Roberta P. Georgea, ekonomická teória práva od Richarda A. Posnera, radikálny právny feminizmus Catherine A. MacKinnon, lesbická teória práva a kvír teória/teórie práva. Nebudem sa však snažiť o komparáciu jednotlivých prístupov, pretože – ako to uvediem ďalej v texte – každý zo zmienených prístupov odlišne chápe pojem sexuality, odlišne stanovuje skúmaný rozsah významu sexuality pre právo, odlišne identifikuje okruhy súvisiace s témami sexu a sexuálnych aktivít, a takisto odlišne si stanovuje účely, v dôsledku ktorých analýzu vzťahu práva, sexu a sexuality vykonáva. Cieľom daného príspevku je teda predstaviť rozličné spôsoby možného uchopenia sexu a sexuality v právno-filozofických úvahách, a tým poukázať na to, akým spôsobom bola táto tematika využitá v prospech rozširovania poznatkov o práve, a tým aj k získaniu, akých poznatkov o pôsobení a možnom korigovaní právnej regulácie mala slúžiť.

⁴ NUSSBAUM, M. C.: *From Disgust to Humanity: Sexual Orientation and Constitutional Law*. New York : Oxford University Press, 2010. s. xiii.

⁵ HALLEY, J.: *Sexuality Harassment*. In: BROWN, W. – HALLEY, J.: (eds.) *Left Legalism/Left Critique*. Durham – London : Duke University Press, 2002. s. 82.

II. POZITIVISTICKÝ POKUS HERBERTA L. A. HARTA O KORIGOVANI VZŤAHU MEDZI PRÁVOM A MORÁLKOU PROSTREDNÍCTVOM (HOMO)SEXUALITY A PROPAGOVANIA PROSTITÚCIE

Predstaviteľ moderného právneho pozitivizmu Herbert L. A. Hart analyzuje tému vzťahu práva a sexuality v súbore štyroch prednášok pomenovaných Právo, sloboda a morálka (*Law, Liberty, and Morality*). V právnej filozofii je známa aj pod označením debata medzi Herbertom L. A. Hartom a Lordom Patricom A. Devlinom (*Hart-Devlin debate*). Tým, že táto diskusia sa týkala vzťahov medzi škodou a morálkou, je relevantná v mnohých otázkach súvisiacich s otázkami práva a sexuality.⁶

Diskusiu Harta s Devlinom rámcovala správa Wolfendenovho výboru, ktorá bola vypracovaná na návrh britského parlamentu a ktorá obsahovala sériu odporúčaní, ako majú byť otázky homosexuality a prostitúcie regulované právom. Devlin nesúhlasil s týmito odporúčaniami a tvrdil, že takouto liberálnou právnou úpravou sa môže narušiť podstata spoločenskej morálky, ktorá stmeluje spoločnosť. Svojimi názormi postavil základy morálneho paternalizmu (*moral paternalism*), z ktorého sa v dôsledku vynucovania istej podoby spoločenskej morálky prostredníctvom práva stáva tzv. právny moralizmus (*legal moralism*). Hlavná myšlienka právneho moralizmu tak spočíva v tom, že vláda má povinnosť prijímať zákony a sudy zase vynášať rozhodnutia, ktoré garantujú spoločenskú morálku. Devlin teda predpokladal jednu morálku. Tú podmieňuje kolektívny úsudok spoločnosti, z ktorého sa vyvodzujú morálne princípy. Tie sa stávajú významnými na toľko, aby mohli vyústiť do legislatívy či iných aktov aplikácie práva. Navyše, podľa Harta bolo anglická aplikácia práva ovplyvnená právnym názorom Lorda Mansfielda, v zmysle ktorého „[v]šetko čo je *contra bonos mores et decorum* princípy nášho práva zakazujú a Kráľovský súd (King's Court) ako všeobecný cenzor a strážca verejnej mienky je povinný krotiť a trestať.“⁷ V tomto zmysle vykonávanie homosexuálnej súlož (hoci v súkromí a medzi súhlasiacimi dospelými mužmi) a prostitúcie (a všetkého čo smeruje k jej verejnej propagácii) možno vnímať nielen ako nemorálne, ale takisto aj ako protiprávne.

Hart obhajuje v súbore týchto prednášok tézu, podľa ktorej nie je ospravedlniteľné trestne stíhať morálne kontroverzné konania, ktoré sa vyslovene nepriečia práva a ktoré nepoškodzujú iné osoby. Hart zvoleným účel neuvádza bližšiu analýzu sexu, sexuálnych aktivít, (homo)sexuality alebo prostitúcie. Homosexuálny akt nepolitizoval, ba čo je väčšia škoda, nesnažil sa za použitia kritiky politicky analyzovať podobu sexuality v práve. Hart tu skôr využil potenciál, ktorý mu poskytoval Millov princíp škody.⁸ Teda, Hart bol presvedčený, že vykonávanie dobrovoľnej homosexuálnej súlož medzi dvomi (prípadne viacerými) dospelými osobami so súhlasom je – tak ako každá iná súlož – vecou súkromia dotýčajúcich osôb, ktorá nepôsobí škodu iným nezúčastneným osobám. V tomto smere adaptuje na zvolený problém pozíciu liberalizmu. Ten chápe sexualitu ako súčasť osobnej intímnej sféry, ktorá nemá byť predmetom zásahov zo strany štátu a práva. V tomto je jeho ideový postoj veľmi podobný s základným cieľom kvír teórie práva. Kvír kritika práva analyzuje spôsoby ako sociálna kontrola vymedzuje limity žiadúcich a nežiadúcich podôb sexuality, a za tým účelom inštitucionálne zasahuje do intímnych oblastí života ľudí prostredníctvom práva.⁹ V tomto smere sú si Hartov zámer a kriticky zámer kvír teórie veľmi podobné. Lenže Hart si neuvedomil, že priame či nepriame vyjadrovanie žiadúcich podôb sexuality a vykonávania sexuálnych aktov v práve je samo o sebe popieraním súkromia. Predmetné prednášky nie sú

⁶ FRADELLA, H. F. – SUMNER, J. M.: Sex, Sexuality, Law, and (In)Justice, s. 110.

⁷ Cit podľa HART, H. L. A.: Právo, sloboda, morálka. Bratislava : Kalligram, 2003. s. 34.

⁸ Hart ju uvádza v nasledujúcom znení: „[J]ediným účelom, pre ktorý sa moc môže spravodlivo použiť proti ktorémukoľvek členovi civilizovanej spoločnosti aj proti jeho vlastnej vôli, je zabrániť tomu, aby sa ubližovalo iným.“ Pozri tamže, s. 32.

⁹ SEIDMAN, S.: From Identity to Queer Politics: Shifts in the Social Logic of Normative Heterosexuality in Contemporary America. In: Social Thought & Research, Vol. 24, 2001, No. 1/2. s. 9.

kritickou politickou analýzou regulácie sexuality právom. Samozrejme, Hartovu analýzu (homo)sexuality a prostitúcie ako predmetu záujmu práva nemožno stotožňovať s postmodernými a postštrukturalistickými chápaniami sexuality, resp. sexualít.

Hart skôr vo svojej analýze využíva témy homosexuality a prostitúcie ako príklady. Napriek tomu, že tieto slúžia ako príklady, Hart sa po celý čas snažil o rozšírenie poznatkov o práve z pozície liberalizmu a právneho pozitivizmu. Snaží sa jasne vymedziť hranicu medzi právom a morálkou. Konkretizuje, čo má, prípadne nemá byť predmetom práva, a teda že nie všetko čo je v rozpore s morálkou je nevyhnutne aj protiprávnym konaním. Zhrnutím tak možno tvrdiť, že Hartove úvahy o vzťahu práva a (homo)sexuality sú v skutočnosti úvahami o vzťahu a hraniciach medzi právom a morálkou.

III. SEX A SEXUALITA V PRIRODZENOPRÁVNÝCH TEÓRIÁCH JOHNA M. FINNISA A ROBERTA P. GEORGEA

Ak chceme hovoriť o sexe a sexualite vo vzťahu k právu, potom si musíme uvedomiť, že obe nemusia byť len vecou pozitívneho práva. Sex a sexualita môžu byť aj obsahom prirodzeného práva. S týmto prístupom sa stretávame u Johna M. Finnisa a Roberta P. Georgea. Podľa nich je v schopnostiach práva samotného prispievať k takej spoločenskej podobe sexu a sexuality, ktoré umožnia väčšine obyvateľov žiť cnostným sexuálnym životom.¹⁰ So zreteľom na prirodzené právo tak možno dodať, že ono stanovuje určité morálne princípy, ako by sme sa mali správne správať.¹¹ Obaja autori argumentujú, že prirodzené právo tým vedie jednotlivé ľudské konania k dobru ľudstva.

Už z takejto formulácie je zrejmé, že tu budeme mať dočinenia s názormi na presnú podobu morálne správnych sexuálnych praktík a morálne ospravedlniteľných sexualít. Pozitívne právo daného štátu sa stáva v otázkach sexu a sexuality vystavené morálne vyšším kritériám prirodzeného práva. Inými slovami, pozitívne právo štátu sa tým dostáva do hierarchicky nižšej pozície voči predstavám o prirodzeno-právnej úprave morálne správneho sexu a morálne žiadúcej sexuality. Účelnou snahou prirodzeného práva je odstrániť morálne protikladné správanie, ktoré vedú k zlu v ľudskom živote.¹² Čitateľa možno napadne, že právne vynucovanie morálne správnej podoby sexu a sexuality si vyžaduje posilnenie moci štátu. Nie je to celkom tak, a pokiaľ máme hovoriť o predstaviteľoch, akými sú Finnis a George, potom musím podotknúť, že obhajujú veľmi obmedzené intervencie zo strany štátu.¹³ Je to paradox, ktorý možno pri lepšom poznaní reálneho ovplyvňovania chodu spoločenského života len ťažko vysvetliť. George si však predstavuje obmedzené štátne vládnutie demokratickým a ústavným vládnutím, ktoré „rešpektuje potreby a práva ľudí na dosahovanie vlastných cieľov a realizáciu dohier pre nich samých“.¹⁴

Ostáva však otvorené ako si predstavujú predstavitelia súčasnej prirodzenoprávnej teórie morálne správny sex a sexualitu podľa kritérií prirodzeného práva. V každom prípade je možné riešenie týchto otázok – tak ako akýchkoľvek iných otázok prirodzeného práva – identifikovať rozumom.¹⁵ To znamená, že na racionálnej báze môžu byť identifikované jednotlivé ľudské

¹⁰ Porovnaj GEORGE, R. P.: *Making Men Moral: Civil Liberties and Public Morality*. Oxford : Clarendon Press, 1995. s. 1.

¹¹ OSINA, P.: *Nová teorie přirozeného práva*. Praha : Leges, 2019. s. 170.

¹² Pozri GEORGE, R. P.: *Natural Law and Positive Law*. In: GEORGE, R. P.: (ed.) *The Autonomy of Law: Essays on Legal Positivism*. Oxford – New York : Oxford University Press, 1996. s. 322.

¹³ Pozri FINNIS, J.: *Is Natural Law Theory Compatible with Limited Government?* In GEORGE, R. P. (ed.) *Natural Law, Liberalism, and Morality*. Oxford : Clarendon Press, 1996. s. 1 a nasl.

¹⁴ GEORGE, R. P.: *Ruling to Serve: A Fundamental Argument for Limited Government*. [online]. In: *First Things*, April, 2013 [cit. 2023-01-19]. Dostupné na: <https://www.firstthings.com/article/2013/04/ruling-to-serve/>.

¹⁵ GEORGE, R. P.: *In Defense of Natural Law*. New York – Oxford : Oxford University Press, 1999. s. 1-3.

dobrá aj v otázkach sexu a sexuality takým spôsobom, že budú využívané pre tvorbu verejných politik.¹⁶

Opodstatnenosť a morálnu prípustnosť samotného sexu uznávajú rovnako Finnis, ako aj George. Avšak rozlišujú morálne správny sex od jeho morálne nesprávnych alternatív. Napríklad, Finnis síce uznáva nevyhnutnú prítomnosť ospravedlnenia sexu v každej spoločnosti, no zároveň upozorňuje na skutočnosť, že každá ľudská spoločnosť má isté obmedzenia sexuálnej aktivity. Medzi takéto všeobecné príklady uvádza incest, bezhraničnú promiskuitu, znásilnenie, ako aj podporu určitej stability a permanencie sexuálnych vzťahov.¹⁷ Veľmi podobne chápe morálnu ospravedlniteľnosť sexu aj George. Popritom však identifikuje jedinou morálne správnu podobu sexu, ktorou je podľa neho manželský sex. Zdôvodnenie vidí v tom, že iné podoby sexu sú morálne neprípustné, pretože „sú v principiálnom rozpore s osobným dobrom osebe, a škodia charakteru tých, ktorí si ich slobodne volia.“¹⁸ Keď George hovorí o manželskom sexe má na mysli predovšetkým heterosexuálne monogamné manželstvo.¹⁹ Sex prospieva manželstvu, pretože slúži jeho dobru, t.j. svedčí o skutočnom splynutí dvoch osôb (muža a ženy) v jednu osobu prostredníctvom prejavu lásky, čím sa zároveň manželstvo znovu privádza k životu.²⁰

U súčasných predstaviteľov prirodzeného práva je heterosexuálny manželský sex ospravedľňovaný možnosťou prokreácie ďalšieho života. Napríklad, vo Finnisovej systematike základných hodnôt je život chápaný ako dobro samo osebe.²¹ Presnejšie povedané, obhajuje sa tu verzia manželskej a vaginálnej súložie medzi mužom a ženou bez použitia antikoncepčných prostriedkov, ktorej podstatou je ejakulácia do pošvy. Teda vaginálny pohlavný styk medzi manželmi s použitím antikoncepčných prostriedkov či pomôcok nemožno hodnotiť ako morálny. Rovnako je na tom aj heterosexuálny orálny a análny sex – hoci sa deje medzi manželmi, čo ho neospravedľňuje z dôvodu, že v ňom absentuje možnosť prokreácie. V predošlých prípadoch existuje podozrenie, že sex je vykonávaný výhradne za konečným účelom osobného telesného uspokojenia. Výsledkom sexu za účelom uspokojenia telesnej sexuálnej túžby je hrozba dezintegrácie danej osoby.²² George hovorí, že v prípadoch mimo nechráneného vaginálneho pohlavného styku v manželstve môže byť táto dezintegrácia vzájomná, keďže sa k ostatným osobám pristupuje iba ako k telesným objektom, tzn. prostriedkom pre vlastné telesné potešenie.²³

Takúto argumentáciu veľmi podobne používajú predstavitelia prirodzenoprávnej teórie voči manželstvám párov rovnakého pohlavia. Finnis tvrdí, že homosexuálny styk nikdy nemožno prirovnať k heterosexuálnemu styku so zreteľom na reprodukčnú schopnosť. Manželský sex medzi mužom a ženou je nielen utužovaním manželstva – ktoré samotné možno chápať ako dobro priateľstva – ale je aj skúsenosťou rodičovstva, ktorá vedie najmä k biologicky vlastným potomkom. Naproti tomu homosexuálny styk nie je spôsobilý privodiť nový život. Na páry rovnakého pohlavia by sa teda nemala vzťahovať ani právna úprava manželstva, keďže táto skúsenosť plnohodnotného manželstva im bude jednoznačne chýbať. Jedinou funkciou pohlavného styku, medzi párami rovnakého pohlavia tak môže byť „individuálne uspokojenie“.²⁴

¹⁶ PICKETT, B. L.: Natural Law and the Regulation of Sexuality: A Critique. In: Richmond Journal of Law and the Public Interest, Vol. 8, 2004, Iss. 1. s. 49.

¹⁷ Pozri FINNIS, J.: Prirodzený zákon a prirodzené práva. Bratislava : Kalligram (Absynt), 2019. s. 145.

¹⁸ GEORGE, R. P.: In Defense of Natural Law, s. 161.

¹⁹ Naopak, manželský sex je možné morálne ospravedlniť, pretože po prvé, zachováva telesnú a vôľovú integritu danej osoby, a po druhé, nevytvára klamlivú predstavu splynutia dvoch osôb v jednu ako morálne neprípustný mimomanželský sex. Pozri bližšie tamže, s. 162.

²⁰ Tamže, s. 162.

²¹ Pozri FINNIS, J.: Prirodzený zákon a prirodzené práva, s. 148 a 149.

²² GEORGE, R. P.: In Defense of Natural Law, s. 147-151.

²³ Pozri poznámku č. 7 v tamže, s. 154.

²⁴ FINNIS, J.: Law, Morality and “Sexual Orientation”. In: Notre Dame Law Review, Vol. 69, 1994, Iss. 5. s. 1066.

Netreba zvlášť pripomínať, že takáto pozícia posilňuje moc domnejšej morálnej právnej úpravy, zatiaľ čo výrazne oslabuje slobody občanov. Morálne správne predstavy o sexe a sexualite sú v tomto prípade konštruktami, ktoré sú podmienené heterosexuálnou, manželstvom, plodeným a následnou výchovou detí. Na základe toho niet divu, že Robert P. George chápe súčasnú podobu (sexuálneho) života spoločnosti ako morálne skazenú, ktorá je hrozbou pre inštitúty manželstva a rodiny.²⁵ Na rozdiel od Harta, ktorý dôsledne trval na neprekročiteľnou hranicou medzi osobným a verejným, sa tu stretávame so stieraným tejto hranice. Vysvetlením, prečo nebyť benevolentným voči možným sexuálnym prehreškom v súkromnej sfére je Georgeove tvrdenie, že „súkromné nemorálnosti majú verejne dôsledky“.²⁶ Z tohto dôvodu potom nemožno tolerovať skryto súkromné nemorálnosti, pretože tie časom prerastú do otvoreného verejného priestoru. Zotretá hranica medzi súkromnou a verejnou sférou sexuality tu však má slúžiť na to, aby sa zachovala morálna udržateľnosť sexuality v podobe, akú požaduje prirodzené právo.

Dôležité je si uvedomiť, že odtiaľ vychádzajú aj požiadavky súčasných predstaviteľov prirodzenoprávnej teórie na právny zákaz mimomanželského (heterosexuálneho alebo homosexuálneho) pohlavného styku, zákaz predaja antikoncepcných prostriedkov nezosobášeným párom či právne potieranie prostitúcie a pornografie. Všetky tieto reštriktívne opatrenia sú žiaduce najmä z dôvodu, aby sa docielil súlad prejavov sexuality s prirodzeným právom. Bez ohľadu na možnú kritiku, ktorú môžu tieto závery vyvolať – a skutočne aj vyvolávajú, najmä v dôsledku ich konzervatívnej povahy –, sa javí oveľa podstatnejším zistenie, že sex, sexuálne praktiky a sexualita sú časťou prirodzeného práva, resp. možno ich vyvodiť z prirodzeného práva s cieľom nasledovať ľudské dobro. Prirodzené právo nie je právom zbaveným sexuality, pretože potom by nemohlo stanovovať pravidlá sexuálneho správania sa jednotlivcov v spoločnosti. Tým by v ňom zároveň absentovala časť, ktorá sa inak chápe ako sexuálna etika.

IV. EKONOMICKÁ ANALÝZA SEXU A SEXUALITY V MYSLENÍ RICHARDA A. POSNERA

Na knihu *Sex and Reason* od Richarda A. Posnera sa možno dívať aj ako na jeden z prvých pokusoch o komplexné spracovanie témy vzťahu práva a sexuality v právnej vede. Posner sa o doterajšom bezpečnom odstupe právnikov od témy sexu vyjadril slovami na príklade sudcov a osobného „oneskoreného objavu, že sudcovia nevedia o [sexe a sexualite] takmer nič okrem vlastnej osobnej skúsenosti, ktorá je obmedzená, možno viac ako u priemeru [...]“.²⁷ Sudcovia sú tak podľa neho v otázkach sexu ovplyvnení rezíduami puritánskej kresťanskej morálky a jej právnymi variáciami úpravy sexu, ktoré majú aplikovať a občas aj vyhlásiť za neplatné. Problém je tak očividný najmä v tom, že sudcovia rozhodujú o kauzách, v merite ktorých stojí celá komplexnosť sexuality, a predsa interpretujú a aplikujú zákony regulujúce sexualitu bez toho, aby mali o nej patričnú sumu poznatkov. Posner tak spochybňuje mieru relevantných vedomostí sudcov v oblasti sexu a sexuality, a upozorňuje na skutočnosť, že tento trend je sociálne škodlivým, keďže za výrazného prispenia súdnych rozhodnutí tým môže viesť k nesprávnej, resp. neefektívnej regulácii sexuality prostredníctvom práva. Posner tak svojím spôsobom predstavuje argument v prospech zvyšovania miery sexuálnej výchovy v právnickom vzdelávaní.

Zámer predmetnej Posnerovej knihy je však oveľa širší, pretože jej ambíciou bolo „predstaviť teóriu sexuality, ktorá vysvetľuje sexuálne praktiky a ich sociálnu, vrátane tej právnej, reguláciu a ukazuje cestu k reformám regulácie – teda ako pozitívnu (deskriptívnu)

²⁵ GEORGE, R. P.: *Making Men Moral: Civil Liberties and Public Morality*, s. 36-37.

²⁶ Tamže, s. 36.

²⁷ POSNER, R. A.: *Sex and Reason*. Cambridge, Massachusetts – London, England : Harvard University Press, 1998. s. 1.

teóriu tak aj normatívnu (etickú).²⁸ Posner ako predstaviteľ hnutia právo a ekonomika označuje svoju teóriu sexuality pomenovaním „ekonomická teória sexuality“ („*economic theory of sexuality*“). Hoci sa snaží vysvetliť sexuálne správanie ľudí za pomoci ekonomických termínov a vzorov správania sa, jeho prístup je omnoho viac interdisciplinárnym badaním. Napríklad, do úvahy berie aj sociologické faktory prostredia, akými sú efektívne sex ratio (*the effective sex ratio*), rozsah urbanizácie (*the extent of urbanization*), meniace sa postavenie žien (*the changing occupational role of women*).²⁹ Mimo ekonomických kategórií takisto vstupuje do hry emočná kategória lásky, ktorú Posner definuje ako „zaujatie jedinečnými vlastnosťami danej osoby, teda takými vlastnosťami, ktoré zo svojej povahy nemôžu byť prítomné u žiadnej inej osoby.“³⁰ To všetko v konečnom dôsledku pomáha Posnerovi k pozitívnemu popisu a následnému vysvetleniu sexuálneho správania jednotlivcov.

Teda, snaží sa tak predstaviť „funkčnú, sekulárnu, inštrumentálnu teóriu“ sexuality, ktorá sa do veľkej miery opiera o veličinu „racionálnej voľby“ a ideologicky je zasadená v libertarianizme, podľa ktorého „tvoja sloboda končí tam, kde začína sloboda iného.“³¹ Posner tým pádom chápe sexualitu ako súčasť života jednotlivca, do ktorej nie je možné ľubovoľne zasahovať zo strany štátu alebo iných autorít, okrem prípadov, kedy je to nevyhnutné za účelom ochrany slobôd a majetku iných osôb. Tento postoj sa najmarkantnejšie prejavuje na Posnerom príklade zabránenia šírenia AIDS, pretože podľa jeho slov platí, že „ak sa osoba zapája do sexuálnych aktivít, ktoré poškodzujú iné osoby bez ich výslovného alebo implicitného súhlasu, potom tu existuje dôvod na sociálnu intervenciu.“³²

Zároveň je podľa Posnera sexualita oblasťou, na ktorú je možné patričným spôsobom uplatniť ekonomické zákonitosti o maximalizácii blahobytu cestou racionálnej voľby zameraných na efektivitu.³³ V podstate je takýto prístup bežný pre hnutie právo a ekonómia, recipujúcich základy neoklasickej ekonómie.³⁴ Podobnou ukázkou maximalizácie blahobytu prostredníctvom racionálnej voľby bol podľa Posnera aj vznik *common law* ako systému práva, ktorý vznikol v dôsledku snahy sudcov o vytvorenie efektívnych právnych pravidiel ľudského spoluzitia.³⁵ Veľmi podobne sa tak dostáva ekonomicky racionálna voľba do Posnerových normatívnych úvah o zmenách právnych úprav regulujúcich sexualitu. Z týchto myšlienok Posner predstavuje aj argumenty v prospech právneho zohľadňovania manželskej nevery v prípade rozvodov, ktorý nevernému manželovi či nevernej manželke ukladá vyššie rozvodové náklady. Hlavným dôvodom má byť skutočnosť, že rozhodnutie smerom k nevere jedného z manželov vnáša negatívnu externalitu na manžela či manželku, ktorá sa môže prejaviť emočnou ujmou, prenosnými pohlavnými chorobami či v prípade nevery manželky dokonca nevedomou či vedomou výchovou nevlastných detí.³⁶ Veľmi podobne argumentuje v neprospech prostitúcie, ktorú využívajú otcovia detí. Problémom tu je, že namiesto investovania peňazí do budúcnosti svojich detí, ich otcovia investujú do uspokojenia svojej momentálnej sexuálnej túžby bez zjavných výnosov v blízkej či vzdialenejšej budúcnosti.³⁷ Negatívna externalita sa v tomto prípade prenáša na deti a využívanie služieb prostitútok ich otcami by právo malo potierať vyšším zdanením prostitúcie.³⁸

²⁸ Tamže, s. 2-3.

²⁹ Pozri tamže, s. 8 a 86.

³⁰ Tamže, s. 118.

³¹ Pozri bližšie tamže, s. 3.

³² Tamže, s. 182.

³³ Tamže, s. 85-86.

³⁴ Pozri napr. COOTER, R. – ULEN, T.: *Law & Economics*. 2nd edition. Reading, MS – Menlo Park, CA – New York : Addison-Wesley, 1997. s. 10 a nasl.

³⁵ Pozri bližšie POSNER, R. A.: *Economic Analysis of Law*. 3rd edition. Boston – Toronto : Little, Brown and Company – Law Books Division, 1986. s. 21.

³⁶ POSNER, R. A.: *Sex and Reason*, s. 183 a nasl.

³⁷ Pozri tamže, s. 186.

³⁸ Tu však možno obozretno poznamenať, kde sa nachádza hranica investovania rodičov do seba samých. Ak by takáto hranica neexistovala, znamenalo by to, že každá kúpa dovolenky alebo predmetu osobnej záľuby rodiča je v neprospech dieťaťa.

Pri Posnerovi obzvlášť rezonuje myšlienka, že ani z pohľadu ekonómie a efektívneho stanovovania právnych pravidiel správania sa nie je možné argumentovať v prospech absolútnej sexuálnej slobody, či neregulovania sexuality vôbec. Vezmime si príklad určenia otcovstva, ktorý uvádza Posner. V prípade neexistencie právne vyjadrenej požiadavky manželskej či partnerskej vernosti by hrozilo, že spoločnosť musí dodatočne vynaložiť náklady, ktoré vedú k nespochybniteľnému určeniu otcovstva dieťaťa. Navyše, hrozí že domnelý otec môže materiálne a emočne investovať do dieťaťa, ktoré v skutočnosti nie je ani jeho.³⁹ Takže základom normotvorby nemá byť len dosahovanie efektivity, ale aj podpora a ochrana efektivity.

Posnerove myšlienky odzrkadľujú šírku právnej regulácie sexuality a sexuálnych praktík. Ukazujú, do akej miery je regulácia tejto miery prítomná v rodinnom práve, ako aj v otázkach týkajúcich sa interrupcií, prostitúcie, adopcie dieťaťa, znásilnenia či právnej úpravy života lesbí a gejov.

V. KRITICKÝ PRÍSTUP KU SKÚMANIU PRÁVA A SEXUALITY PODĽA RADIKÁLNEHO PRÁVNEHO FEMINIZMU

Kritický prístup ku skúmaniu sexuality a práva otvorili v priebehu druhej polovice 20. storočia radikálne feministky Andrea Dworkin a Catherine A. MacKinnon. V ich myšlienkach možno okrem spomínanej kritiky (aj právnej úpravy) môžeme nájsť aj vôľu po identifikovaní príčiny nerovnosti žien v spoločnosti a takisto normatívne úvahy. Všetky tieto idey boli stelesnené v aktivistickom boji proti legálnosti pornografie, t.j. pornografie ako vrcholného prejavu patriarchálnej spoločnosti a patriarchálnosti práva.⁴⁰ Patriarchát je mocenská dominancia mužov sexuálneho charakteru, a teda ide o „[s]exuálny terorizmus, ktorý sa zdemokratizoval.“⁴¹ Mimo témy pornografie sa radikálny feminizmus zameril na kritiku právnych úprav manželstva a rodiny, sexuálnych a reprodukčných funkcií ženského tela (najmä obmedzovanie dostupnosti interrupcií), znásilnenia a manželského znásilnenia, sexuálneho obťažovania alebo prostitúcie.

Ich kritické prístupy poukazovali na spoločensky propagovanú podobu heterosexuality, ktorá nachádzala svoj výraz aj v práve. Nešlo tu však o spochybnenie heterosexuality ako takej.⁴² Svoje námietky opierali o spoločenský konštrukt heterosexuality zakladajúci sa na sexuálnej dominantnosti muža, a naopak sexuálnej submisivite ženy. Táto hierarchia sexuálnych rolí – rozlišujúca medzi mocensky vládnucimi mužmi a mocensky ovládanými

---

Porovnaj tamže, s. 189 a ZELDER, M.: *Incompletely Reasoned Sex: A Review of Posner's Somewhat Misleading Guide to the Economic Analysis of Sex and Family Law*. In: *Michigan Law Review*, Vol. 91, 1993, Iss. 6. s. 1595.

³⁹ Pozri POSNER, R. A.: *Sex and Reason*, s. 184.

⁴⁰ MacKinnon vysvetľuje túto stránku pornografie nasledovne: „Stav právnej regulácie pornografie je zrkadlom spoločnosti. [...] Pornografia nevidí nič zlé v tom, ako zaobchádza so ženami. A ani právo. Pornografia je spoločnosťou odsudzovaná, ale zároveň spoločensky prípustná.“ MACKINNON, C. A.: *Toward a Feminist Theory of the State*. Cambridge, Massachusetts – London, England : Harvard University Press, 1989. s. 201.

⁴¹ Tamže.

⁴² Na tomto mieste však treba upozorniť na nedorozumenie, ktoré by mohlo vzniknúť – a pri niektorých konkrétnych interpretáciách Dworkinovej myšlienok aj mnohokrát skutočne vzniklo. Predovšetkým bývajú obe autorky nesprávne usvedčované z výroku „každý heterosexuálny sex je znásilnením“. No tieto slová môžu evokovať odmietnutie heterosexuálneho súložie. Skutočne aj evokovali, čo viedlo k dezinterpretácii podobných Dworkinovej myšlienok. Dworkin sa na margo svojho obviňovania z predstavenia pozície, tzn. antisex feminizmu vyjadrila nasledovne: „Pohlavný styk je svojou povahou násilný. Ale nehovorím, že sex musí byť znásilnením. Myslím si, že sex nesmie postaviť ženy do podradnej pozície. Skôr musí byť obojstranne vzájomným a nie agresívnym aktom zo strany muža, ktorý sa snaží uspokojiť len seba. To je môj názor.“ cit. podľa KELSO, J.: *Andrea Dworkin on the Biblical Foundations of Violence Against Women*. In: BLYTH, C. –COAGAN, E. – EDWARDS, K. B.: (eds.) *Rape Culture, Gender Violence & Religion: Biblical Perspectives*. Palgrave Macmillan, 2018. s. K dezinterpretáciám oboch autoriek a výrokom, ktoré v skutočnosti nikdy nepovedali pozri MIKKELSON, D.: *Catherine MacKinnon 'All Sex is Rape' Quote: Did Feminist Catherine MacKinnon State That 'All Sex is Rape'?* [online]. [cit. 2022-12-06]. Dostupné na: <https://www.snopes.com/fact-check/rape-seeded/>.

ženami – sa následne spolitizovala.⁴³ Poňatie sexuality ako spoločenského konštruktú možno demonštrovať aj na MacKinnonovej definícii, podľa ktorej je sexualita „sociálnym procesom, ktorý vytvára, organizuje, vyjadruje, a usmerňuje túžbu utvárajúcich sociálnych bytostí, ktoré poznáme ako ženy a mužov tak ako spoločnosť utvára ich vzťahy.“⁴⁴

Verejne rozšírený konštrukt heterosexuálnej súložie zodpovedá verejnej – v skutočnosti však len mužskej – potrebe po sexuálnom objektivizovaní žien.⁴⁵ Vychádza z mužského prístupu k pohlavnému styku, ktorý následne vypovedá aj o toxicky maskulínnom prístupe k ženám. Patriarchálny prístup k sexu potlačuje aktívnu rolu ženy v nej a jeho centrom sa stáva mužova genitálna zóna a pohlavný orgán.⁴⁶ Jedinou podmienkou takéhoto sexu je mužova aktivita, ktorej cieľom je jeho uspokojenie prostredníctvom zachovania si vlastnej dominancie nad submisívne pasívnou ženou. Takýmto spôsobom spoločnosť konštruuje mužskú sexualitu, ktorú následne prenáša do predstáv o správnom sexe. Keď Dworkin hovorila o heterosexuálnej súložii ako o mocenskom a narušujúcom akte, ktoré sa deje voči ženskému telu, má tým na mysli spoločenskú exaltáciu penetráciou pošvy penisom ako obrazu najväčšieho možného pôžitku a pokorujúceho či zmocňujúceho aktu.⁴⁷ Takáto podoba (mužskej) sexuality je následne predlohou pre utváranie verejných a súkromných vzťahov medzi mužmi a ženami. Pritom ide o mocenský vzťah sexuálnej povahy medzi vládnucimi (muži) a ovládanými (ženy), resp. medzi výkonom vlastníckych mocenským vzťahov patriacich mužovi voči (sexuálnym) objektom, ktorými sú ženské telá spolu s ich reprodukčnými a sexuálnymi funkciami⁴⁸. Konštruovanie sexuality do istej podoby, ktorá je následne mocensky vynucovaná je tak podľa radikálneho feminizmu základným predpokladom rozdelenia mocenských pozícií na základe pohlavia. Andrea Dworkin v tejto súvislosti hovorí, že „[z] každého aktu súložie povstáva spoločnosť; a rozdelenie moci v tejto spoločnosti predstavuje štátny záujem. Z koho pozostáva spoločnosť, čo každý z nich robí, ich miesto v rámci každého ich činu, hodnota každého z nich, to všetko kontroluje štát. Rod je tým, čo sa štát snaží kontrolovať: Kto je tu mužom? Kde je žena?“⁴⁹

Čo majú však tieto vyššie uvedené myšlienky spoločné s právom? Predovšetkým to, že právo odráža politiku reprezentujúcu heterosexuálny styk v jednostranný prospech muža. Dworkin navyše poukazuje na absolutistický, a teda bezvýnimčný charakter právnej regulácie žiadúceho konštruktú sexuality, keď upozorňuje na skutočnosť, že „[s]úlož je aktivitou tvrdo regulovanou právom.“⁵⁰ Právo sa tak stáva mocenským prostriedkom a zároveň požiadavkou internalizácie istej podoby sexuality: „Zákony, regulujúce súlož – predpisujú ako máme

⁴³ Dworkin o tom hovorí tak, že si kladie nasledujúcu rečnícku otázku: „Politický význam pohlavného styku pre ženy je základnou otázkou feminizmu a slobody: môžu zostať okupovaní ľudia – fyzicky okupovaní zvnútra, vnútorne napádání – slobodní; môžu mať osoby s metafyzicky narúšaným súkromím nejaké sebaurčenie; môžu mať ľudia bez biologicky podloženej fyzickej integrity sebauctu?“ Odpoveď sa skrýva v nasledujúcich jej výrokoch: „K súložii dochádza v kontexte mocenského vzťahu, ktorý je všadeprítomný a nevyvrátiteľný. V kontexte, v ktorom sa tento akt odohráva, bez ohľadu na to, aký je zmysel daného aktu v ňom samom, stáva sa takým, v ktorom muži majú spoločenskú, ekonomickú, politickú a fyzickú moc nad ženami. Niektorí muži však nemajú všetky tieto druhy moci nad všetkými ženami; ale všetci muži majú niektorý druh moci nad všetkými ženami; a väčšina mužov má ovládajúcu moc nad tým, čo označujú ako *ich* ženy – ženy, ktoré jebú.“ Pozri DWORKIN, A. Intercourse. 20th anniversary edition. New York : Basic Books, 2006. s. 156 a 158-159.

⁴⁴ MACKINNON, C. A.: Feminism Unmodified: Discourses on Life and Law. Cambridge, Massachusetts – London, England : Harvard University Press, 1987. s. 46, 49.

⁴⁵ Pozri tamže, s. 159.

⁴⁶ LEUCHNER, T. – SCHWENDA, I.: 100 polôh lásky. Novi Sad : TOPPRESS Bratislava – OBZOR-TVORBA, 1990. s. 1.

⁴⁷ Pozri bližšie DWORKIN, A.: Intercourse, s. 190.

⁴⁸ Vlastnícky aspekt tohto mocensko-sexuálneho vzťahu dáva do popredia radikálny feminista John Stoltenberg, ktorý identifikuje nerovnosť žien v erotizovanej patriarchálnej (otcovskej) moci: „Patriarchálne právo uzákoňuje vlastníctvo. Normatívny falický erotizmus stelesňuje vlastníctvo. Patriarchálna kultúra romantizuje, oduševňuje, robí emocionálnym a psychologizuje právo mužov vlastniť ženy a deti ako majetok.“ STOLTENBERG, J.: Eroticism and Violence in Father-Son Relationship. In: STOLTENBERG, J.: Refusing to be a Man: Essays on Sex and Justice. London : UCL Press, Taylor & Francis Group, 2000. s. 50.

⁴⁹ Tamže, s. 187.

⁵⁰ Tamže, s. 185.

navzájom k sebe pristupovať (ako je k nám pristupované), ale aj zakazujú ako nesmieme navzájom k sebe pristupovať – majú chrániť autentickú povahu mužov a žien.⁵¹

Chápanie práva výhradne ako mocenského prostriedku v područí štátnej politiky je veľmi typickým znakom všetkých mocenských teórií. Radikálny právny feminizmus v tomto zmysle nie je výnimkou. Veľmi dobre to vidieť aj u MacKinnon, keď prepája úlohu štátnej politiky s právom tvrdením o tom, že „štát je mužom vo feministickom význame: právo upravuje a zaobchádza so ženami rovnakým spôsobom, ako muži vnímajú ženy a správajú sa voči nim. Štátom prijaté a uznané normy len rekapitulujú mužský uhol pohľadu.“⁵² Vysvetlením akejkoľvek diskriminácie žien prostredníctvom práva sa tak stala právna úprava, do ktorej sa pretavila mužská mocenská nadvláda doplnená o konštrukcie mužskej a ženskej sexuality. Táto podoba právnej úpravy zodpovedala partikulárnemu, v skutočnosti však mužskému záujmu po zaistení vlastného sexuálneho uspokojenia a reprodukcie. Štát využíva právo (okrem iných dostupných prostriedkov) na účely „inštitucionalizácie mužskej moci.“⁵³ Podoba a fungovanie práva sa preto javia akoby ich tvorili znásilňovači, producenti pornografie, a vôbec všetci tí, ktorí majú záujem na nerovnosti, t.j. sexuálnej submisivity žien.⁵⁴ Právo síce pomáhalo štátu spolitizovať istý konštrukt žiadúcej sexuality (vrátane žiadúcich podôb sexuálnych aktivít, možnosti jej verejnej distribúcie, atď.)⁵⁵, avšak zároveň dôsledne vymedzilo ochranu súkromnej sféry – ako sféry, kde je vládcom muž – od možnosti verejných zásahov. Súkromná sféra sa tak podľa MacKinnon stáva sférou, kde sú ženy najzraniteľnejšie.⁵⁶ Typickým dôkazom toho je aj skutočnosť, prečo právo dlho nesankcionovalo manželské znásilnenie ako trestný čin.

Podľa radikálneho právneho feminizmu nespočívajú možnosti nápravy práva len v zmene konkrétneho výpočtu právnych úprav – hoci aj táto skutočnosť je prínosnou. Čiastkové právne reformy Dworkin vnímala ako dôležité, ale zároveň tiež ako „dočasnú záchranu“.⁵⁷ Oveľa podstatnejšie sú radikálne štrukturálne zmeny v spoločnosti, ktoré rekonštruujú sexualitu do jej autentickej podoby. Právo bude následne sledovať tento trend.

Tieto myšlienky a takisto boj radikálneho feminizmu proti pornografii možno vnímať kontroverzne. Ich výraz dotvára takisto zvolená rétorická stránka. Napríklad, americký liberálny právny filozof Ronald M. Dworkin napísal: „Možno by sa MacKinnon mala zamyslieť nad tým, že otázka cenzúry [pornografie] nie je taká jednoduchá, a taká očividná v boji rodov proti sebe, ako na tom trvá. Predtým než začne vyslovovať veci, mala by sa spýtať sama seba, či sú osobné senzácie, hyperboly a zlé argumenty skutočne tým, čo otázka rovnosti medzi pohlaviami teraz potrebuje.“⁵⁸ Bez ohľadu na to, však pozícia radikálneho feminizmu pomohla objaviť diskusný potenciál témy ženskej sexuality vo vnútri feminizmu. Takisto výrazne poukázala na problém konštruovania (hetero)sexuality a jej mocenského vynucovania, ktorý sa neskôr sebevlastným spôsobom presadil v kvír teórii (práva).

⁵¹ Tamže, s. 192.

⁵² MACKINNON, C. A.: *Toward a Feminist Theory of the State*, s. 161-162.

⁵³ MACKINNON, C. A.: *Feminism, Marxism, Method, and the State: Toward Feminist Jurisprudence*. In: *Signs*, Vol. 8, 1983, No. 4. s. 645.

⁵⁴ Pozri bližšie MACKINNON, C. A.: *Women's Lives, Men's Law*. Cambridge, Massachusetts – London, England : The Belknap Press of Harvard University Press, 2005. s. 39.

⁵⁵ Napríklad Dworkin popierala možnosť, aby sex a sexualita mohli v patriarchálnom štáte byť výhradne ve súkromia, keď tvrdí, že „[a]kýkoľvek čin natoľko kontrolovaný zo strany štátu a upravovaný nemôže byť súkromným v bežnom slova zmysle. V tomto chápaní sa sulož nikdy neobjavovala v súkromí.“ V nadväznosti na uvedené je deklarovanie sexu a sexuality ako súkromných záležitostí danej osoby falošné a následné. Následnosť ich deklarovania ako súčasťou súkromnej sféry spočíva v tom, že k nej možno pristúpiť až potom, ako sa bezpečne podarí sexualitu konštruovať do žiadúcej podoby a presadiť ako politický cieľ. Preto Dworkin ďalej dodáva, že „[p]rávo muža zaobchádzať so svojou manželkou tak ako sa mu zachce malo podstatný význam pre [garantovanie] súkromia sexuálneho života v práve.“ Pozri bližšie DWORKIN, A.: *Intercourse*, s. 185 a 209.

⁵⁶ MACKINNON, C. A.: *Women's Lives, Men's Law*, s. 38 a nasl.

⁵⁷ DWORKIN, A.: *Women Lawyers and Pornography* (1980). In: DWORKIN, A. *Letters from a War Zone*. Lawrence Hill Books, 1993. s. 236.

⁵⁸ DWORKIN, R. M.: *Pornography: An Exchange* [online]. In: *New York Review of Books*, Vol. 41, 1994, Iss. 5 [cit. 2023-12-19]. Dostupné na: <https://www.nybooks.com/articles/1994/03/03/pornography-an-exchange/>.

VI. OD LESBICKEJ SEXUALITY KU KOMPLEXNOSTI LESBICKEJ EXISTENCIE PODĽA LESBICKEJ TEÓRIE PRÁVA

Jednotlivé autorky si v rámci feminizmu začali uvedomovať, že je potrebné tézu medzi vplyvom patriarchátu na želané podoby ženskej sexuality preskúmať precíznejšie smerom k predstave o dosahovaní autentickkej ženskej sexuality. Čoskoro si aj právny feminizmus vo svojom vnútri všimol, že ak sa venuje otázkam právnej úpravy sexu a sexuality, necháva sa obmedzovať iba heterosexualitou. Dokazujú to aj neúspešné pokusy Patricie A. Cain o zahrnutie lesbickej (a teda aj lesbicko-sexuálnej) perspektívy do feministickej právnej vedy. Cain upozornila na skutočnosť, že nie všetky ženy sú nevyhnutne heterosexuálne. Spočiatku prejavovala nádej na teoretické rozvinutie právne významných záverov o lesbickej sexualite v rámci právneho feminizmu, lenže prišla k poznaniu, že „lesba' a ‚feministka' nie sú vzájomne sa prekrývajúcimi kategóriami“.⁵⁹ Podľa nej je lesbická sexualita natoľko špecifická v pomere k ženskej heterosexuálnej skúsenosti, že osobitným spôsobom podmieňuje lesbickú perspektívu, existenciu a skúsenosti. Inými slovami, právo je potrebné skúmať osobitejšími metodickými nástrojmi a metodologickými prístupmi, ktoré dokážu lepšie popísať doterajší negatívny vplyv heterosexistického práva na vyjadrenie lesbickej sexuality, a naopak pozitívne prispieť k transformácii lesbických skúsenosti do normatívnych úvah o práve.

Celkovo však lesbická teória práva čerpá z pôvodných myšlienok radikálneho a najmä lesbického feminizmu, ktorý poukazoval rôznymi spôsobmi na to, ako sa patriarchát podporne opiera o spoločenské vynucovanie heterosexuality.⁶⁰ Kritické úvahy lesbickej teórie práva sa zameriavajú na spôsob, akým právo v minulosti a súčasnosti pristupovalo k lesbám a lesbizmu. Lesbická právna teoretička Ruthann Robson poukázala na široko zakorenenú predstavu, že právo trestne sankcionovalo iba praktizovanie mužskej homosexuálnej súložie.⁶¹ Tento názor môže znieť oprávnené, nakoľko v mnohých štátov text právnej úpravy nemusel vyslovene zakazovať lesbizmus. Robson na základe štúdia judikatúry a inej aplikačnej praxe od stredoveku do polovice 20. storočia zistila, že v mnohých krajinách sa vykonávanie lesbických sexuálnych aktivít trestalo prísnyimi trestami. Zistené lesbické aktivity však boli veľmi voľne subsumované pod ustanovenia trestného práva, ktoré sa vzťahovali najmä na prostitúciu, zločin zrady atď. Navyše skutkový opis lesbického aktu bol zámerne zatiaľňovaný výrazmi ako napríklad „zločin proti cudnosti“, „oplzlé a lascívne správanie“, „morálne šialenstvo“ či ako „vrtoch“.⁶² Tým Robson poukazuje na skutočnosť, že právo odmietalo uznať patričným pomenovaním a opisom nielen samotný lesbický sexuálny akt, ale vôbec existenciu lesbiab a lesbizmu. Robson poukazuje na vymazanie lesbiab z histórie a súčasnosti pôsobenia práva. Takýto prístup práva k lesbám a lesbizmu – t.j. mlčanie práva o existencii lesbiab a fyzických prejavov lásky medzi ženami – označuje ako „propagandu nelesbizmu“ („*propaganda of nonlesbianism*“).⁶³

⁵⁹ CAIN, P. A.: Lesbian Perspective, Lesbian Experience, and the Risk of Essentialism. In: Virginia Journal of Social Policy and the Law, Vol. 2, 1994, Iss.1, s. 70.

⁶⁰ V tejto súvislosti stojí za zmienku koncept „vnucovanej heterosexuality“ („*compulsory heterosexuality*“) od radikálnej a lesbickej feministky Adrienne Rich alebo koncept „žensky pôvodnej ženy“ („*the woman-identified woman*“) v podaní radikálnej lesbickej organizácie Radicalesbians a Charlotte Bunch. Pozri RICH, A. C.: Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence. In: Signs, Women: Sex and Sexuality, Vol. 5, 1980, No. 4, s. 631 – 660; RICH, A. C.: Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence. In: Journal of Women's History. Vol. 15, 2003, No. 3. s. 11 – 38.; RADICALESBIANS. The Woman Identified Woman. Pittsburgh: Know, Inc., 1970, s. 2 a BUNCH, CH.: Lesbians in Revolt. In: MYRON, N. – BUNCH, CH.: (eds.). Lesbianism and the Women's Movement. Baltimore: Diana Press, 1975. s. 30.

⁶¹ Podobný názor možno nájsť napr. aj v BRÖSTL, A.: Herbert Lionel Adolphus Hart a jeho analytická právna teória. In: HART, H. L. A. Právo, sloboda, morálka, s. 18.

⁶² ROBSON, R.: Lesbian (Out)Law: Survival Under the Rule of Law. New York: Firebrand Books, 1992. s. 36 a nasl.

⁶³ Pozri bližšie tamže, s. 57.

Lesbizmus je špecifický najmä v tom, že je v ňom zdanlivo negovaná rodová identita lesbiem ako žien.⁶⁴ Lesbizmus rodovú identitu potláča na úkor sexuálnej orientácie. Zároveň však lesbická sexuálna orientácia nie je jedinou témou konštruovania normatívnej stránky lesbickej teórie práva.⁶⁵ Oveľa dôležitejšia pre konštruovanie lesbických úvah o práve sú lesbické skúsenosti ako skúsenosti osoby, ktorá žije mimo rámca vymedzeného heterosexuálnymi vzťahmi s mužmi. To znamená, že lesbická teória práva sa nemá pri svojom konštruovaní obmedzovať len na témy lesbickej sexuality a témy, ktoré na ňu nadväzujú, ako napr. partnerský, manželský a rodinný život či výchova a adopcia detí lesbickými párami.⁶⁶ Lesbická teória práva má predovšetkým zahŕňať celú komplexnosť a diverzitu lesbického života, t.j. v právnej vede má podnecovať konštruovanie autentických lesbických normatívnych predstáv o práve, ktoré v nej doteraz absentovali.

VII. KVÍR TEÓRIA PRÁVA AKO TEÓRIA FLUIDNOSTI A DIVERZITA SEXUALITY V PRÁVNEJ VEDE

Téma sexuality a práva stojí v samotných základoch kvír teórie práva. Táto teória práva predstavuje recepciu témy sexuality prostredníctvom záverov všeobecnej kvír teórie do oblasti právnej vedy. Vymedziť kvír teóriu práva sa zdá byť zložitou úlohou.⁶⁷ Vo všeobecnosti je jej vlastná určitá neurčitost' a elasticita.⁶⁸ Táto neurčitost' je podmienená jednak neurčitou povahou sexuálnej a rodovej identity ako jej hlavného predmetu skúmania, ako aj postštrukturalistickými prístupmi a filozofickými zdrojmi⁶⁹. Kvír teória nadväzuje na myšlienky sociálneho konštruktivistu Michela Foucaulta, ktoré predstavil v prvom zväzku jeho diela Dejiny sexuality.⁷⁰ Rozhodujúcou sa v tomto smere javí najmä myšlienka o sociálno-konštrukčnej povahe sexuality a spôsobu akým je vynucovaná prostredníctvom verejne dominantného diskurzu (t.j. aj za pomoci práva). To napovedá o tom, že (kritická) analýza sexuality v súvislosti s rodovými aspektmi tvoria hlavný predmet záujmu kvír teórie. V kontraste k spoločensky dominantnej heterosexualite a rodovej binarite medzi mužským rodom a rodom ženským predstavuje kvír teória pozíciu o fluidnosti a diverzite sexuálnej a rodovej identity, ktorú lemuje relativistickým prístupom k schopnostiam normovať ich. Zhrnutím tak možno povedať, že podstatou *queer* teórie je kriticky spochybňovať a narúšať teoretické základy dominantného heteronormatívneho diskurzu so zreteľom na nonnormatívne subjektivity a z nich plynúci prístup k sexualite a rodu.⁷¹ Kvír teória tak kriticky upozorňuje na skutočnosť,

⁶⁴ Inšpiráciou lesbických teoretičiek je pre konštruovanie lesbickej identity koncept „ne-ženy“ („*not-woman*“) od Monique Wittig. Porovnaj CALHOUN, C.: Separating Lesbian Theory from Feminist Theory. In: Ethics, Vol. 104, 1994, Iss. 3. s. 567 a WITTIG, M.: The Straight Mind. In: WITTIG, M.: The Straight Mind: And Other Essays. Boston : Beacon Press, 1992. s. 32.

⁶⁵ Navonok od lesbickej teórie práva to môže vyzeráť, že lesbická teória práva sa odvodzuje od lesbickej sexuálnej orientácie. No zvnútra vidno buď opatrnosť pri vymedzovaní lesbickej identity prostredníctvom sexuálnej orientácie (Cain), alebo dokonca neochotu vymedzovať lesby akýmikoľvek definíciami (Robson). Porovnaj CAIN, P. A.: Lesbian Perspective, Lesbian Experience, and the Risk of Essentialism, s. 65 a ROBSON, R. Sappho Goes to Law School. New York : Columbia University Press, 1998. s. 8-13.

⁶⁶ Hoci to prirodzene robí aj to. V tejto súvislosti pozri napr. ROBSON, R. – VALENTINE, S. E.: Lov(H)ers: Lesbians as Intimate Partners and Lesbian Legal Theory. In: Temple Law Review, Vol. 63, 1990. s. 511-542.

⁶⁷ Napríklad, Lauren Berlant a Michael Warner hovoria, že kvír teória nie je teóriou o ničom určitom. Robert Leckley a Kim Brooks zasa pripomínajú, že kvír teória odmieta možnosti svojho definovania. Porovnaj BERLANT, L. – WARNER, M.: What Does Queer Theory Teach Us About X? In: PMLA, Vol. 110, 1995, No. 3. s. 344 a LECKEY, R. – BROOKS, K.: (eds.) Queer Theory: Law, Culture, Empire. New York:Routledge, 2010. s. 1 – 2.

⁶⁸ JAGOSE, A.: Queer Theory. Melbourne : Melbourne University Press, 1996. s. 1.

⁶⁹ JAGOSE, A.: A Response to This Piece Has Been Received from C.W.Young [online]. In: Australian Humanities Review, 1996, Iss.4 [cit. 2021-10-21]. Dostupné na: <http://australianhumanitiesreview.org/1996/12/01/queer-theory/>.

⁷⁰ HUFFER, L.: Mad for Foucault: Rethinking the Foundations of Queer Theory. New York : Columbia University Press, 2010. s. 33.

⁷¹ BARNETT, J. T. – JOHNSON C. W.: Queer. In: THOMPSON, S.: (eds.) Encyclopedia of Diversity and Social Justice. Lanham – London : Rowman & Littlefield, 2015. s. 579.

že heterosexuality je spoločensky privilegovaná ako žiadúca podoba sexuality, pričom všetky ostatné podoby sexuality sú spoločensky vnímané ako „zlé“, „nesprávne“ a „deviatne“.⁷²

V tomto zmysle predstavuje kvír teória práva také teoretické poznanie práva, ktoré zohľadňuje fluidnú a diverzitnú povahu sexuálnej a rodovej identity a aplikuje ju na oblasť právne upravených spoločenských a osobných vzťahov.⁷³ Zahŕnutie kvír prístupu k sexualite je v tomto zmysle snahou o pochopenie rôznych podôb a povahy fungovania sexuality či skôr sexualít, a z nich plynúcich kritických a normatívnych úvah o práve. V tejto súvislosti nastoľuje otázku, ako sa právo vyrovnáva s rôznymi sexualitami, resp. ako by sa s nimi malo/mohlo vyrovnávať. Tu však nastáva prvý problém, pretože kvír teória práva si kladie nárok na to zostať nenormovateľná a právo je od schopnosti normovať bytostne závislým.⁷⁴

Zároveň však v porovnaní s predchádzajúcimi prístupmi platí, že kvír teória práva nereprezentuje a neprotežuje konkrétnu podobu sexuality, ktorá sa následne právne vynucuje. Skôr hovorí o rôznych podobách sexualít. Vybočuje z tradičnej binarity medzi heterosexuálnou a homosexuálnou. V právnej vede a právnej filozofii môže podľa pozície kvír teórie práva skúmanie sexu a sexuality vo vzťahu k právu priniesť podstatnejšie závery, ktoré prekonajú klasifikačný rámec binárneho myslenia, rozlišujúcim medzi heterosexuálnou a homosexuálnou, alebo „normálnymi“ a „deviantnými“ sexualitami.⁷⁵ Neuspokojuje sa so spoločenskou koexistenciou homonormativity vedľa heteronormativity. Hovorí o tom, že každá sexualita si zaslúži rovnú mieru pozornosti a rovnaký spoločenský status.⁷⁶ V tom spočíva aj potenciál kvír teórie práva, ktorá v tejto súvislosti môže právne reflektovať rôzne podoby sexuality, resp. sexualít, prípadne kriticky reflektovať diskriminačnú právnu prax, akou je napríklad amatonormativita, t.j. určitá distribúcia benefitov zo strany štátu, ktoré sa spájajú s manželstvom, partnerstvom alebo inou inštitucionálne zakotvenou podobou romantického vzťahu.⁷⁷

VIII. ZÁVER

Na základe predchádzajúceho môjho výkladu si dovoľím tvrdiť, že vo všetkých prípadoch ide o vzájomne odlišné teoretické reflexie vzťahu práva a sexuality, ktoré sa pozerajú na sexualitu z iných pozícií. Avšak tieto reflexie nie sú natoľko odlišné, aby sa nedali aspoň v niečom porovnať. Predsa len majú aj čosi podobné. Nápaditá je podobnosť hlavnej myšlienky vymedzenia sexuality ako intímnej sféry jednotlivca, ktorá má byť pokiaľ možno minimálne obmedzovaná či dokonca (trestne) sankcionovaná zo strany štátu prostredníctvom práva. Túto podobnosť nevykazuje len Hartov prístup spolu s tým Posnerovým. S oboma predošlými prístupmi je v zhode aj kvír teória práva. Dôvodom tejto zhody je rôzna adaptácia pôvodne liberálnej myšlienky, ktorá chápe sexuálnu aktivitu a sexuálne preferencie súhlasiacich dospelých osôb ako záležitosť súkromia a osobnej záležitosti, a to do momentu, kým sa neškodí

⁷² Pozri bližšie RUBIN, G.: *Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality*. In: AGGLETON, P. – PARKER, R.: (eds.) *Culture, Society and Sexuality: A Reader*. 2nd edition. Abingdon – New York : Routledge. s. 150-188.

⁷³ Pozri THOMAS, K.: *Practicing Queer Legal Theory Critically*. In: *Critical Analysis of Law*, Vol. 6, 2019, Iss. 1. s. 9 a tiež FINEMAN, M. A.: *Introduction: Feminist and Queer Legal Theory* [online]. *Public Law & Legal Theory Research Paper Series Research Paper No. 09-76*, 2009. s. 6 [cit. 2023-12-19]. Dostupné na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1516647/.

⁷⁴ Pozri bližšie ROMERO, A. P.: *Methodological Descriptions: “Feminist” and “Queer” Legal Theories*. In: ALBERTSON FINEMAN, M. – JACKSON, J. E. – ROMERO, A. P.: (eds.) *Feminist and Queer Legal Theory: Intimate Encounters, Uncomfortable Conversations*. Burlington, USA – Farnham, UK : Ashgate, 2009. s. 191.

⁷⁵ Pozri bližšie COLKER, R.: *Hybrid: Bisexuals, Multiracials, and Other Misfits Under American Law*. London - New York : New York University Press, 1996. s. xi a nasl.

⁷⁶ THEODORE, A.: *Queer Ethics* [online]. In: GAIKWAD, R. – NINAN, T.: (eds.) *Theological Reader on Human Sexuality and Gender Diversities*. 2017: *Indian society for promoting christian knowledge* [cit. 2023-10-19]. Dostupné na: https://www.academia.edu/37785384/Queer_Ethics/.

⁷⁷ Pozri napr. FLIGHT, S.: *Amatonormativity in the Law* [online]. In: *UC Law Review*, June 9, 2022 [cit. 2023-12-19]. Dostupné na: <https://uclawreview.org/2022/06/09/amatonormativity-in-the-law-an-introduction/>.

niekomu inému. Kvír teória práva však zdôrazňujú, že do doby kým bude možno plne akceptovať túto tézu a zotrvať na nej, je potrebné vykonať dôslednú kritickú analýzu, ktorá odhalí spolitizovanie otázok sexuality ako veci verejnej.

Dokonca v rámci ostatných prístupov možno vidieť určitú súvislosť. Vezmime si radikálny právny feminizmus, ktorý môže byť považovaný za predpoklad pre neskoršiu gradáciu kritických a normatívnych úvah o spoločensky vynucovanej sexualite prostredníctvom práva. Túto gradáciu predstavuje lesbická teória práva a kvír teória práva. Teda radikálny právny feminizmus (rovnako aj ostatné právne feminizmy), lesbická teória práva a najmä kvír teória práva predstavujú prostredie pre otvorené skúmanie vzájomného pôsobenia práva a sexuality. Naopak, nové teórie prirodzeného práva, ktorých autormi sú Finnis a George sú vďaka svojej ideologickej rigidite – reflektujúcimi tomizmus a (rímsko)katolícku sexuálnu etiku – relatívne uzavretými uvažovaniami o prístupe práva k sexualite. Z tohto dôvodu je ich rozvoj, či objavovanie nových spôsobov prístupu práva k sexualite značne obmedzené, resp. vyčerpané.

Sociálno-konstruktivistické prístupy skúmania práva a sexuality majú tú výhodu, že dokážu priniesť zmenu práva, ktorá nielen postihuje celkovú spoločenskú diverzitu, ale zároveň vo väčšej miere chráni dotknuté osoby (napr. ženy a sexuálne menšiny) pred ujmom spočívajúcou v útlaku a diskriminácii tým, že by mohli byť vylúčené spod ochrany práva alebo pozitívnej podpory v podobe zodpovedajúcich právnych úprav. V tom spočíva praktická výhoda právneho feminizmu, lesbickej teórie práva alebo kvír teórie práva. Naproti tomu právne recipovanie sexuálnej etiky, ktorú ponúkajú nové prirodzenoprávne teórie, pôsobí príliš abstraktne, ako trvanie na určitých dogmách bez praktických výhod.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Sexualita, právo a ekonómia, kvír teória práva, právny feminizmus, právo a sex

KEY WORDS

Sexuality, law and economics, queer theory of law, legal feminism, law and sex

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. BARNETT, J. T. – JOHNSON C. W.: Queer. In: THOMPSON, S.: (eds.) *Encyclopedia of Diversity and Social Justice*. Lanham – London : Rowman & Littlefield, 2015. s. 580-583.
2. BERLANT, L. – WARNER, M.: What Does Queer Theory Teach Us About X? In: *PMLA*, Vol. 110, 1995, No. 3. s. 343-349. DOI: 10.1632/s003081290005937x.
3. BLYTH, C. – COAGAN, E. – EDWARDS, K. B.: (eds.) *Rape Culture, Gender Violence & Religion: Biblical Perspectives*. Palgrave Macmillan, 2018. 220 s. ISBN 978-3-319-70668-9.
4. BRÖSTL, A.: Herbert Lionel Adolphus Hart a jeho analytická právna teória. In: HART, H. L. A.: *Právo, sloboda, morálka*. Bratislava : Kalligram, 2003. s. 9-20.
5. BUNCH, CH.: Lesbians in Revolt. In: MYRON, N. – BUNCH, CH.: (eds.) *Lesbianism and the Women's Movement*. Baltimore : Diana Press, 1975. s. 29-37.
6. CAIN, P. A.: Lesbian Perspective, Lesbian Experience, and the Risk of Essentialism. In: *Virginia Journal of Social Policy and the Law*, Vol. 2, 1994, Iss.1. s. 43-73.
7. CALHOUN, C.: Separating Lesbian Theory from Feminist Theory. In: *Ethics*, Vol. 104, 1994, Iss. 3. s. 558-581. DOI: 10.1086/293630 .
8. COLKER, R.: *Hybrid: Bisexuals, Multiracials, and Other Misfits Under American Law*. London - New York : New York University Press, 1996. 300 s. ISBN 0-8147-1538-9. DOI: 10.18574/nyu/9780814772195.001.0001 .
9. COOTER, R. – ULEN, T.: *Law & Economics*. 2nd edition. Reading, MS – Menlo Park, CA – New York : Addison-Wesley, 1997. 481 s. ISBN 0-673-46332-X.

10. DWORKIN, A.: Intercourse. 20th anniversary edition. New York : Basic Books, 2006. 315 s. ISBN 978-0-465-01752-2.
11. DWORKIN, A.: Women Lawyers and Pornography (1980). In: DWORKIN, A. Letters from a War Zone. Lawrence Hill Books, 1993. s. 235-246.
12. DWORKIN, R. M.: Pornography: An Exchange [online]. In: New York Review of Books, Vol. 41, 1994, Iss. 5 [cit. 2023-12-19]. Dostupné na: <https://www.nybooks.com/articles/1994/03/03/pornography-an-exchange/>.
13. FINEMAN, M. A.: Introduction: Feminist and Queer Legal Theory [online]. Public Law & Legal Theory Research Paper Series Research Paper No. 09-76, 2009, 8 s. [cit. 2023-12-19]. Dostupné na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1516647/.
14. FINNIS, J.: Is Natural Law Theory Compatible with Limited Government? In GEORGE, R. P.: (ed.) Natural Law, Liberalism, and Morality. Oxford : Clarendon Press, 1996. s. 1-26.
15. FINNIS, J.: Law, Morality and “Sexual Orientation”. In: Notre Dame Law Review, Vol. 69, 1994, Iss. 5. s. 1049-1076.
16. FINNIS, J.: Prirodzený zákon a prirodzené práva. Bratislava : Kalligram (Absynt), 2019. s. ISBN 978-80-89916-78-8.
17. FLIGHT, S.: Amatonormativity in the Law [online]. In: UC Law Review, June 9, 2022 [cit. 2023-12-19]. Dostupné na: <https://uclawreview.org/2022/06/09/amatonormativity-in-the-law-an-introduction/>.
18. FRADELLA, H. F. – SUMNER, J. M.: Sex, Sexuality, Law, and (In)Justice. London – New York : Routledge, 2016. 718 s. ISBN 978-1-315-72375-4. DOI: 10.4324/9781315723754 .
19. GEORGE, R. P.: In Defense of Natural Law. New York – Oxford : Oxford University Press, 1999. 343 s. ISBN 0-19-826771-1. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780198267713.001.0001 .
20. GEORGE, R. P.: Making Men Moral: Civil Liberties and Public Morality. Oxford : Clarendon Press, 1995. 241 s. ISBN 0-19-826024-5. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780198260240.001.0001 .
21. GEORGE, R. P.: Natural Law and Positive Law. In: GEORGE, R. P. (ed.) The Autonomy of Law: Essays on Legal Positivism. Oxford – New York : Oxford University Press, 1996. s. 322-334. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780198267713.003.0006 .
22. GEORGE, R. P.: Ruling to Serve: A Fundamental Argument for Limited Government. [online]. In: First Things, April, 2013 [cit. 2023-01-19]. Dostupné na: <https://www.firstthings.com/article/2013/04/ruling-to-serve/>.
23. HALLEY, J.: Sexuality Harassment. In: BROWN, W. – HALLEY, J.: (eds.) Left Legalism/Left Critique. Durham – London : Duke University Press, 2002. s. 80-104. DOI: 10.2307/j.ctv11hpn4c.6 .
24. HARDING, R.: (ed.) Law and Sexuality. Routledge, 2016. 1616 s. ISBN 978-0415717977.
25. HART, H. L. A.: Právo, sloboda, morálka. Bratislava : Kalligram, 2003. 112 s. ISBN 80-7149-596-4.
26. HUFFER, L.: Mad for Foucault: Rethinking the Foundations of Queer Theory. New York : Columbia University Press, 2010. 346 s. ISBN 978-0-231-14919-8.
27. JAGOSE, A.: A Response to This Piece Has Been Received from C.W.Young [online]. In: Australian Humanities Review, 1996, Iss.4 [cit. 2023-12-21]. Dostupné na: <http://australianhumanitiesreview.org/1996/12/01/queer-theory/>.
28. JAGOSE, A.: Queer Theory. Melbourne : Melbourne University Press, 1996. 153 s. ISBN 0-8147-4233-5.

29. LECKEY, R. – BROOKS, K.: (eds.) *Queer Theory: Law, Culture, Empire*. New York : Routledge, 2010. 217 s. ISBN 978-0-415-57228-6. DOI: 10.4324/9780203856116 .
30. LEUCHNER, T. – SCHWENDA, I.: *100 polóh lásky*. Novi Sad : TOPPRESS Bratislava – OBZOR-TVORBA, 1990. 202 s. ISBN 80-85287-00-5.
31. MACKINNON, C. A.: *Feminism Unmodified: Discourses on Life and Law*. Cambridge, Massachusetts – London, England : Harvard University Press, 1987. 315 s. ISBN 067429873X.
32. MACKINNON, C. A.: *Feminism, Marxism, Method, and the State: Toward Feminist Jurisprudence*. In: *Signs*, Vol. 8, 1983, No. 4. s. 635-658. DOI: 10.1086/494000 .
33. MACKINNON, C. A.: *Toward a Feminist Theory of the State*. Cambridge, Massachusetts – London, England : Harvard University Press, 1989. 330 s. ISBN 0674896467.
34. MACKINNON, C. A.: *Women's Lives, Men's Law*. Cambridge, Massachusetts – London, England : The Belknap Press of Harvard University Press, 2005. 558 s. ISBN 978-0-674-02406-9.
35. MIKKELSON, D.: Catherine MacKinnon 'All Sex is Rape' Quote: Did Feminist Catherine MacKinnon State That 'All Sex is Rape'? [online]. [cit. 2022-12-06]. Dostupné na: <https://www.snopes.com/fact-check/rape-seeded/>.
36. NUSSBAUM, M. C.: *From Disgust to Humanity: Sexual Orientation and Constitutional Law*. New York : Oxford University Press, 2010. 217 s. ISBN 978-0-19-530531-9.
37. OSINA, P.: *Nová teorie přirozeného práva*. Praha : Leges, 2019. 220 s. ISBN 978-807502-406-0.
38. PICKETT, B. L.: *Natural Law and the Regulation of Sexuality: A Critique*. In: *Richmond Journal of Law and the Public Interest*, Vol. 8, 2004, Iss. 1. s. 39-54.
39. POSNER, R. A.: *Economic Analysis of Law*. 3rd edition. Boston – Toronto : Little, Brown and Company – Law Books Division, 1986. 666 s. ISBN 0-31671438-0.
40. POSNER, R. A.: *Sex and Reason*. Cambridge, Massachusetts – London, England : Harvard University Press, 1998. 458 s. ISBN 0-674-80280-2.
41. RADICALESBIANS *The Woman Identified Woman*. Pittsburgh : Know, Inc., 1970. 4 s.
42. RICH, A. C.: *Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence*. In: *Signs, Women: Sex and Sexuality*, Vol. 5, 1980, No. 4. s. 631-660. DOI: /10.1086/493756 .
43. RICH, A. C.: *Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence*. In: *Journal of Women's History*, Vol. 15, 2003, No. 3. s. 11-38. DOI: 10.1353/jowh.2003.0079 .
44. ROBSON, R.: *Lesbian (Out)Law: Survival Under the Rule of Law*. New York : Firebrand Books, 1992. 186 s. ISBN 1-56341-012-5.
45. ROBSON, R.: *Sappho Goes to Law School*. New York : Columbia University Press, 1998. 306 s. ISBN 9780231105613.
46. ROBSON, R. – VALENTINE, S. E.: *Lov(H)ers: Lesbians as Intimate Partners and Lesbian Legal Theory*. In: *Temple Law Review*, Vol. 63, 1990. s. 511-542.
47. ROMERO, A. P.: *Methodological Descriptions: "Feminist" and "Queer" Legal Theories*. In: ALBERTSON FINEMAN, M. – JACKSON, J. E. – ROMERO, A. P.: (eds.) *Feminist and Queer Legal Theory: Intimate Encounters, Uncomfortable Conversations*. Burlington, USA – Farnham, UK : Ashgate, 2009. s. 179-198.
48. RUBIN, G.: *Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality*. In: AGGLETON, P. – PARKER, R.: (eds.) *Culture, Society and Sexuality: A Reader*. 2nd edition. Abingdon – New York : Routledge. s. 150-188. DOI: 10.4324/978020396610521. DOI: 10.4324/9780203966105-21.

49. SEIDMAN, S.: From Identity to Queer Politics: Shifts in the Social Logic of Normative Heterosexuality in Contemporary America. In: *Social Thought & Research*, Vol. 24, 2001, No. 1/2. s. 1-12. DOI: 10.17161/str.1808.5178 .
50. STYCHIN, C. – HERMAN, D.: (eds.) *Law and Sexuality: The Global Area*. Minneapolis : University of Minnesota Press, 2001. 283 s. ISBN 0-8166-3870-5. DOI:
51. STOLTENBERG, J.: *Eroticism and Violence in Father-Son Relationship*. In: STOLTENBERG, J.: *Refusing to be a Man: Essays on Sex and Justice*. London : UCL Press, Taylor & Francis Group, 2000. s. 49-65.
52. THEODORE, A.: *Queer Ethics* [online]. In: GAIKWAD, R. – NINAN, T.: (eds.) *Theological Reader on Human Sexuality and Gender Diversities*. 2017.: Indian society for promoting christian knowledge [cit. 2023-10-19]. Dostupné na: https://www.academia.edu/37785384/Queer_Ethics/.
53. THOMAS, K.: *Practicing Queer Legal Theory Critically*. In: *Critical Analysis of Law*, Vol. 6, 2019, Iss. 1. s. 8-23. DOI: 10.33137/cal.v6i1.32561 .
54. WITTIG, M.: *The Straight Mind*. In: WITTIG, M.: *The Straight Mind: And Other Essays*. Boston : Beacon Press, 1992. s. 21-32.
55. ZELDER, M.: *Incompletely Reasoned Sex: A Review of Posner's Somewhat Misleading Guide to the Economic Analysis of Sex and Family Law*. In: *Michigan Law Review*, Vol. 91, 1993, Iss. 6. s. 1584-1608. DOI: 10.2307/1289779 .

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

JUDr. Dominik Šoltys, PhD.

Odborný asistent

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Právnická fakulta, Ústav teórie práva Gustava Radbrucha

Kováčska 26, 040 75 Košice

Telefónne číslo: + 421 55 234 4126

E-mail: dominik.soltys@upjs.sk

RECENZIA / REVIEW**SLEZÁKOVÁ, A., HAJNIŠOVÁ, E., MIKLOŠ, P. a kol.
SPOLOČNOSŤ S RUČENÍM OBMEDZENÝM
VYKONÁVAJÚCA ČINNOSŤ SAMOSTATNÉHO
FINANČNÉHO AGENTA.**

Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2023,
ISBN: 978-80-571-0588-6, s. 184.

<https://doi.org/10.33542/SIC2024-1-12>

Autorský kolektív v zložení JUDr. Andrea Slezáková, LL.M., PhD., JUDr. Edita Hajnišová, PhD., JUDr. Peter Mikloš, JUDr. Branislav Chynoradský, JUDr. Peter Jedinák, LL.M., JUDr. Peter Péneš, PhD., LL.M., JUDr. Ing. Zuzana Turčanová, JUDr. Mária Veterníková, PhD., Mgr. Martin Višňovský, PhD., JUDr. Ing. Martin Winkler, PhD. vytvorili dielo, ktoré prepája podnikanie v oblasti finančného sprostredkovania prostredníctvom spol. s ručením obmedzeným, ktorá predstavuje najpoužívanejšiu formu kapitálovej spoločnosti na území Slovenska.

Kniha predstavuje komplexný pohľad na právne a finančné aspekty podnikania v oblasti finančného sprostredkovania. Autori, skúsení v právnom a obchodnom odvetví, sa sústreďujú na právne rámce a praktické využitie, čím vytvárajú hodnotný príspevok pre odbornú a laickú obec v oblasti finančných služieb.

Monografia sa zameriava na podnikanie dohliadaných subjektov finančného trhu, špecificky spoločností s ručením obmedzeným ako samostatných finančných agentov. Autori precízne analyzujú interakciu medzi finančno-právnymi a obchodno-právnymi normami, zdôrazňujú dynamiku a zmeny v právnej regulácii za posledné trinásť rokov. Taktiež reflektuje narastajúcu regulačnú záťaž v dôsledku aktívnej úlohy finančných agentov pri uzatváraní zmlúv o poskytnutí finančnej služby. Súčasne poukazuje na význam týchto agentov pri distribúcii finančných produktov a ich kritickú úlohu v ekonomike.

Autori v prvej kapitole detailne analyzujú postup založenia a vzniku spoločnosti s ručením obmedzeným a následne aj právne postupy spojené s udelením povolenia pre samostatné finančného agenta, ktorý chce vykonávať svoju činnosť prostredníctvom právnickej osoby. Súčasne vysvetľuje, ako samostatný finančný agent začína vykonávať sprostredkovateľskú činnosť v príslušnom sektore a čo vyžaduje spolupráca so zúčastnenými finančnými inštitúciami.

Druhá kapitola je venovaná postaveniu štatutárneho orgánu vykonávajúceho činnosť samostatného finančného agenta, pričom poukazuje na to, akú širokú škálu úloh a povinností zastrešuje daná osoba. Autori správne konštatujú, že konatelia takýchto spoločností okrem realizácie špecifického podnikania nesú na pleciach aj úlohy spojené s výkonom dohľadu nad samostatným finančným agentom, plnením odborných garancií a vykonávaním finančného sprostredkovania. Tieto úlohy zahŕňajú nielen technické a organizačné aspekty, ale aj dohľad nad subordinovanými subjektmi, čím konatelia zohrávajú kľúčovú úlohu vo fungovaní spoločnosti.

Autori sa v tretej kapitole venujú platnej právnej úprave, pričom upriamujú svoju pozornosť najmä na zákon o finančnom sprostredkovaní, Obchodný zákonník, daňové predpisy, pracovné právo, GDPR a ochrana spotrebiteľ'a. Taktiež zameriavajú svoju pozornosť aj na normy

upravujúce dohľad, boj proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti, medzinárodné sankcie a ochranu osobných údajov.

Štvrtá kapitola predstavuje ucelený pohľad na právnu úpravu distribúcie finančných služieb v sektore poistenia a zaistenia, čím prispieva k objasneniu niektorých podstatných aspektov v danej problematike. Využitie tejto kapitoly pre aplikačnú prax je najmä v jej celistvosti a štruktúre, ktorá umožňuje čitateľovi nájsť odpovede na jednom mieste, ktoré by inak musel hľadať samostatne v rôznych predpisov a nariadeniach.

Piata kapitola je venovaná aktuálnym otázkam finančného sprostredkovania v sektore kapitálového trhu, pričom najzaujímavejším je úvaha, že „*bezpečné riešenie dilemy stimulov tak bude v podstate opustenie provízneho modelu a zavedenie poplatkov, ktoré za finančné sprostredkovanie bude aj de iure hradiť sám klient.*“ Uvedené predstavuje nadčasový pohľad na provízny systém v oblasti finančného sprostredkovania, ktorý môže prispieť ku skvalitneniu služieb v prospech klientov a väčšej miere konkurencie schopnosti tých, čo budú vedieť poskytnúť skutočnú prídnu hodnotu klientovi.

Šiesta kapitola opisuje právnu úpravu distribúcie finančných služieb v sektore poskytovania úverov, pričom pozornosť je sústredená na hypotekárne úvery a spotrebiteľské úvery, ktoré predstavujú najčastejšiu formu financovania na území Slovenska.

Siedma kapitola je venovaná sporiacim produktom vo forme starobného dôchodkového sporenia a doplnkového dôchodkového sporenia, ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou právne úpravy Slovenska.

Autori v ôsmej kapitole detailne analyzujú ochranu spotrebiteľa pri poskytovaní finančných služieb, ktorú pri súčasnej platnej právnej úprave, nie je možné vôbec opomenúť. Dá sa konštatovať, že sankčný mechanizmus opísaný v danej kapitole je vyčerpávajúci a predstavuje praktickú pomôcku ako sa vyvarovať prípadným administratívno-správnym deliktom v oblasti finančných služieb.

Deviata kapitola obsahuje technologický exkurz v oblasti Fintech s dôrazom na zákon o AML a IT bezpečnosť subjektov finančného trhu, čo je neodmysliteľnou súčasťou finančných služieb. Praktický prínos tejto kapitoly je v opise regulácie porovnávačov finančných produktov na slovenskom trhu.

Desiata kapitola predstavuje stručný opis konkurzného konania ako dôsledok úpadku dlžníka vo forme predĺženia, ktorý nastane, ak samostatný finančný agent nemôže ukončiť svoju podnikateľskú činnosť formou likvidácie. Konkurz je jedným z mechanizmov zániku právnickej osoby, avšak samostatný finančný agent má povinnosť informovať NBS o vyhlásení konkurzu na svoj majetok alebo o zamietnutí návrhu na vyhlásenie konkurzu pre nedostatok majetku.

Publikáciu hodnotím ako prínosnú pre aplikačnú prax, keďže predstavuje chronologicky návod pre začínajúcich finančných agentov, ktorí sa môžu dočítať na jednom mieste o všetkých právnych aspektoch tejto formy podnikania.

Gevorg Ayrumyan¹

---

¹ JUDr., PhD., Advokátska kancelária IN FORO, Bratislava, Slovenská republika
Lawyer's office IN FORO, Bratislava, Slovak Republic.